

iril.
quia
autē
nerē
fidei
cdō
fe-
quit
lesia
acr-
nus;
rdi-
pro
s de
rūm
ouū
An-
pro-
llies
iga-
Dei
ete-
gna-
uām
for-
illo
cius
ē il-
ū sic
i flā-
mā
sto.

TRACTATIO
DE REPVDIIS
ET DIVORTIIS:

IN QVA PLERAEQVE DE
causis matrimonialibus (quas vocant) incidentes con-
trouersiae ex verbo Dei deciduntur.

Additur Iuris Ciuilis Romanorum, & veterum his
de rebus canonum examen, ad eiusdem Verbi
Dei, & æquitatis normam.

EX TH. BEZAE VEZELII PRAELE-
ctionibus in priorem ad Corinthios
Epistolam.

GENEVA,
APVD EVSTATHIVM VIGNON,
M. D. LXXXVII.

QUAE hîc ex Pontificijs Cano-
nibus citauimus , nemo perinde
accipito , ac si eorum auctoritate verita-
tem niti vlla ex parte vellemus. Tan-
tùm enim illos idcirco protulimus, vt hac
aduersus eos quoque valeant quibus a-
lioqui religio est quicquam quod probe-
mus non improbare.

DE REPVDIIS ET DIVORTIIS.

DVo iam olim gradus in ma- Sponsalium
origo &
causa.
trimonio fuerunt constituti,
non tantum in Ecclesia, sicut
ex Mose & Matthæo colligi Deut. 20:
7.
facile potest: verum etiam in- Mat. 1. 18.
ter Græcos, apud quos *μυστήριον* & *γάμος*
differunt: & iure Romanorum civili, in quo
de Sponsalibus copiose cauetur. Videntur
autem eius moris duæ potissimum causæ
generales fuisse: vna, vt tanti momenti ob-
ligatio non protinus, sed duobus demum
distinctis gradibus perficeretur: altera, vt
medio temporis intervallo, num aliquid
fortassis esset quod matrimonij consum-
mationem impediret, tempestiuè dispice-
retur, quoniam videlicet consummato ma-
trimonio res in integrum postea restitui
in virgine nullo modo potest: in vidua, sine
infamia turpique macula non potest. Addo
quoque tertiam, cuius vel maxima habita-
fuit ratio in Christiana Ecclesia, nempe vt
honestas in hac sancta corporum coniun-
ctione seruetur, quod non fieret si statim
vt facta est stipulatio, ad concubitum effrenè

libidinis impetu coniuges proruerent. Certum autem illius inter sponsalia & nuptias intercedētis temporis spatium sub Lege vel in prima Ecclesia fuisse non lego : sed rectè videtur postea illud definiisse Ecclesia veluti trinundina promulgatione, in solemni videlicet cœtu facienda, vt ritè & ordine omnia in domo Dei, ex Apostoli doctrina peragantur. Itaque qui hunc morem aspernantur, sciant se ludibrio habere Ecclesiā Dei, quum planè ridiculum sit denuntiare futuram matrimonij benedictionem quod clām sit consummatum: & num aliquod sit impedimentum rebus nō amplius integris quærere. Quæ igitur fronte postea pro virgine prodibit quæ iam cum marito concubuit? & benedictio, quo pudore ab Ecclesia, quæ ludibrio habita fuerit, flagitabitur? Itaque in hac Geneuensi Ecclesia rectè illud obseruatur, vt qui tale quippiam admiserint, antequàm illis benedicatur, culpam coram Ecclesia, præfante Ministro, agnoscant: nec virginali habitu prodeat quæ virginitatem ante tempus, pacto etiam marito prodidit. Quibus verò, vt vulgò in Papatu fieri solet, precio accepto huiusmodi promulgationes omittere nulla est religio, quod potius quàm sacrilegorum nomen tribuas? Sed & illa solemnis nuptiarum in Ecclesia benedictio vetustissima est, & iustis de causis sancita: non modò vt Deo, sicuti par est, consecratur indiuiduæ consuetudinis vitæ initium: verùm etiam vt infinitis alioqui

Benedictio nuptiarum.
Terr. lib.
1. ad vxores.

alioqui fraudibus occurratur. Christianis certe admodum turpe fuerit, non conscia Ecclesia matrimonium inire vnde nascantur futuræ Ecclesiæ membra, quum ipsas prophanas gentes constet ritibus pene infinitis sua coniugia iis quos falsò deos arbitrabantur, consecrasse. Sed & prima illa coniugij Adami à Deo ipso Euam Adamo tradentis, profecta benedictio, hanc futuris omnibus verè sanctis coniugibus regulam omninò videtur præscripsisse, vt qui coniugium initurus est, testibus cum Ecclesia Angelis, vxorem non tam ex parentū quàm ex Dei ipsius, per os ministri sui loquentis, manu traditam accipiat. Duobus igitur gradibus verè solempne & legitimum matrimonium inter prophanas etiam gentes perficiebatur: sponsalibus nimirum & nuptiis, vt vel illud Terentianum declarat:

Placuit, despondi, nuptiis dictus est dies.

Inde & illud consequitur, totidem esse eius dirimendi vinculi gradus, nèpe REPUDIUM, quo sponsalia, & DIVORTIUM, angustiore significatione appellatum, quo matrimonium, iam ipsa interueniente corporum copula consummatum, dirimitur, vt disertè declarat Modestinus. De utroque igitur sigillatim agemus, ac primùm quidem de repudiis, siue de sponsalium diremptione.

Sponsalia propriè dicuntur dirimi quæ rata prius fuerunt ac proinde legitime contracta: nec enim vbi nullum est vinculum,

Ambros.
epist. 70.
lib 9.

Gen. 2. 22.

Repudiū
& Diuor-
rium quo
differant.

l. inter stu-
prū. D. de
verb. sign.
De spōsa-
libus ipso
iure nul-
lis siue
inutili-
bus.

diremptioni locus est. Nihil tamen prohibet quominus de iis quoque sponfalibus, & quidem priore loco, disceptemus, quæ quum ipso iure nulla ac planè inutilia sint, improprie dirimi dicuntur, quum potius vana ab ipso statim initio, quod ad obligationem attinget, fuisse declarentur.

Sponfalia
verbis in
futurum
conceptis
non obli-
gant præ-
cisè.

c. præter-
ea & c. re-
quisiuit.

De sponf.
Lombard,
lib. 4. dist.

27. & 28.
Mat. 1. 20.

Eiusmodi sunt autem in primis sponfalia quæ solis verbis de futuro, ut loquuntur, siue purè, siue addita conditione concipiuntur, ut si quis dicat ACCIPIAM, non autem ACCIPIO. Nā, ut rectè declarat Lombardus, aliud est promittere quàm facere. Aliqua tamen in eo subest difficultas, quòd Sponfalia sui natura in futurum respiciant, quum in ipsis deum nuptiis vxor ducatur. Imò etiam verbo *ἄρα μὲν* utitur Angelus apud Matthæum, de Iosepho iam desponso loquens, ut DESPONDERE nihil aliud sit quàm SE ACCEPTVRVM SPONDERE. Neque verò dubium est quin Sponfalia veteribus nihil aliud fuerint quàm sponsiones, id est, adhibita stipulatione solemnes de accipiēda vxore promissiones, ita ut non tunc plena & absque omni exceptione fieret futuri matrimonij obligatio, sed libertas quædam relinqueretur recedēdi à contractu & Sponso & Sponsæ, si ita placuisset: quanuis ex sponso ageretur, & qui in culpa erat QUANTI INTERERAT dānaretur. Christiani verò, quibus merito summa semper religio fuit, de isto cōtractu cuius se auctorem Deus ipse proficitur, quicquam

Sel. lib.
4. cap. 4.

quicquā temerè statuere, ut obuiam irent isti sponſalium diſſolutioni, vulgatas illas de paciſcendo ſiue ſeriò promittendo matrimonio ſponſiones non pro veris ſponſalibus, quæ ex ſolo partium conſenſu mutari non poſſunt, ſed pro ſimplicibus promiſſis habuerunt. Inde diſcrimen illud verborum in præſens vel in futurum tempus conceptorum, quod ego quidem minimè inane eſſe puto. Quemadmodum enim, exempli gratia, qui ſic loquutus fuerit, *Vendam tibi hunc fundum*, nondum vendidit, ſed tantùm venditurum promiſit, ac proinde nulla inde actio neque ex vendito, neque ex empto naſcitur, ſed ex promiſſo duntaxat: qui verò dixit, *Vendo tibi hunc fundum*, etiā ſi addiderit non niſi à certo die ab emptore poſſidendum, eo tamen ipſo momēto vendidit: ita etiam diſtinguendum eſt inter *Deſpondeo* & *Deſpondebo*, *Accipio* & *Accipiam*, quoniam iſtis verbis non fit coniugium, ſed promittitur: illis verò contrahuntur ſponſalia, atque adeò matrimonium ipſum, quanuis non de factò, ut vulgò loquuntur, de iure tamen eo ipſo momento initur. Itaque poſt eiufmodi ſponſalia de futuro duntaxat, ſi quis aliam ſibi verè deſpondit, rata erit poſterior promiſſio: ac proinde prior, quod ad obligationem attinet, vana fuiſſe declarabitur, quoniam aliud eſt reiſſa ſeſe obligare, quàm faciendam obligationem promittere. At enim, inquires, quantumuis ſimplex promiſſio conſciētiam

Lateran.
Cōcil. ſub
Alexan. 3.
parte 6. c.
conſuluit,
c. ſicut,
De ſponſ.

ligat. Neque verò inficior longè rectius facere qui fidem quoquo modo datam præstet quantum in se est, præsertim si iusiurandum interpositum sit : ac grauem etiam reprehensionem in Ecclesia mereri, qui mutata voluntatis causam idoneam non afferet: imò etiam in foro iuste damnari, quanti intererat promissionem illam impleri, si in culpa fuisse deprehendatur. Sed tamen eum qui tantum futuram obligationem promittat, existimo videri posse omnino, quum tacite saltem sibi spatium ad ampliorem deliberationem petat, liberam sibi facere mutandi consilij facultatem, quod in isto præsertim tanti momenti contractu meritò obseruatur, vt ex eiusmodi pollicitatione præcisè obligatus videri non possit.

De sponsalibus non purè iniustis.
Lib. Sent. 4. dist. 28. quæst. 2.

In sponsalibus verò per verba (vt aiunt) de præsentī, sed adiecta conditione conceptis, has distinctiones obseruari volunt Scholastici. Primùm, vt si ponatur res præterita vel præsens, veluti, si quis dicat, *Accipio te uxorem, si hoc vel illud possides, vel, Si pater consensit, &c* ea conditio iam extet, rata sint sponsalia: sin verò non extet, nihil promissum intelligatur. Deinde vt si conditio futurum respiciat, ea rursus distinctio adhibeatur, vt necessaria quidem habeatur quasi cōpleta, ac proinde sit ex sponsalibus ratum coniugium, vt *Accipio te uxorem si cras sol oriatur*: si impossibilis, habeatur pro non adiecta, ac proinde rata quoque sint sponsalia: si contingens, vt
Accipio

Accipio te uxorem modo cras hoc vel illud fiat, c. si condi-
idem de ea iudicetur atque de simplici pro- tiones, De
missione per verba de futuro, vt paulò antè cond. ap-
diximus. Denique vt si conditio vel contra pos.
matrimonij naturam fuerit, veluti, *Accipio te*
uxorem ab biennium, vel etiam turpis, vt *Acci-*
pio te uxorem modo questum ex corpore facias,
cuiusmodi sponsalia vana censeantur. Et hæc c. super
quidem fateor probabiliter dici, sed sepositis eo, De cō-
istis distinctionibus eorum sententiæ per dit. appo-
omnia accedo, qui non nisi purè factis spon-
salibus, & quidem per verba de præsentī, con-
iugium prorsus ratum esse volunt, quo iure
vtimur in hac Geneuensi Ecclesia: quoniam
videlicet qui conditionem adiicit, quæcun-
que tandem illa sit, in incertum loqui neces-
sariò præsumitur, etiam si res iam certò esse
postea comperiat: ac proinde purus ac
prorsus liber ipsius consensus esse non vide-
tur, qualem tamen in huiusmodi præsertim
contractu requiri extra controuersiam est.
Itaque apposita rei præsentis vel præteritæ
conditione quæ postea extet, concedo qui-
dem actionem ex sponso nasci, de qua supe-
rius diximus: certam verò & inuiolabilem
rati matrimonij obligationē, non item. Cer-
tè eius appositæ conditionis quam omnibus
satis constet prorsus necessariam esse, non
video quis vsus esse possit, quoniam nemo
illā sanæ mentis nisi cum ludibrio adhibeat.
Quòd autē impossibilis pro non adiecta cen-
setur, vt valeat tanquam purè facta obligatio,

Cōcil. La-
teran. sub
Alexan. 3.
parte 6. c.
cōsultuit,
& c. Qui-
cunque.

ne id quidem facile probarim, si modò fuerit ex earum genere quas prorsus impossibiles esse palàm constiterit, vt si dicatur, *Accipio te uxorem si digito calum tetigeris*, vel (cæcam alloquendo) *si me videris*. Nam qui sic loquitur, sese non modò in id coniugium non consentire, sed etiam cum ludibrio id reiicere, palàm, meo quidem iudicio, testatur, nedum vt purè videri possit consensisse. Sed quid si sponsalibus apposita cōditione factis, copula sit subsequuta? rectè sanè responsum est ab Innocentio tertio, eiusmodi hominem videri à conditione recessisse.

e. de illis.
e per tuas
De cond.
appos.
De spon-
salibus in
cestuosis.

Ipso quoque iure inualida sunt sponsalia contra Dei voluntatem nobis in ipsius verbo patefactam contracta, cuiusmodi sunt incestuosa: itémque clandestina, id est, in quibus auctoritas eorum non interuenit in quorum potestate vel alter contrahentiū sit constitutus. Incestuosa sunt, quæ cum cognatis vel affinibus intra gradus prohibitos contrahuntur. Nititur autem ista prohibitio iure tum diuino tum humano. Etsi enim videri possent quæ Dominus hac de re per Moysen scripsit ad solos Israelitas pertinuisse, tamen ita serres non habet. Est enim vniuersalis & perpetua istarum legum ratio, & legis ipsius naturæ pars, quanuis ipso mundi initio necessitas coegerit quædam non ad vnguem obseruare in iis qui ex latere coniunguntur, & postea quoque nō sine arcano mysterio, ante Legem latā nonnulli ex sancta progenie intra gra-

tra gradus postea expressè prohibitos coniugia, exemplo posteris minimè imitando, contraxerint. Nam alioqui Rubem filium suum Iacobus non rectè primogenituræ gradu deiecisset: neque Dominus Ægyptios & Canaanæos ut incestuosos expressis verbis damna-
 set: neque iure dixisset Paulus illum Corinthium coarguēs, eiusmodi flagitium ne inter
 prophanas quidem gentes tollerari.

Gen. 49. 4
Leuit. 18.

2. Cor. 5. 11.

Ista porrò graduum descriptio quum non vno modo à Iurisconsultis & à Romanis Pontificibus tradatur, (de quo discrimine magna iam pridem est contentio:) constitui summam tantum rerum ita explicare ut de veritate constet. Primum autem quandam vocabulorum significationem tradendam arbitror.

Gradus vocant ipsam generationum seriem, quòd alij ab alijs quasi gradibus quibusdam oriantur. In iis descendisse dicuntur, qui ab iis orti sunt, ad quos sursum iisdem gradibus regrediaris necesse est, ut & eorum qui genuerunt, & eorum qui geniti sunt perpetuam seriem habeas. Vtrorunque directæ, & perpendicularis est linea, quam vocant, in qua serie Ascendentes illos, Descendentes autem istos vulgò appellant. Latini illos ad sextum vsque gradum, id est, ad Tritauum, Parentes, deinceps verò Maiores generali nomine vocant: istos autem itidem ad sextum gradum, id est, ad Trinepotem, Liberos, ac deinceps communi nomine Posterios

Gradus
quid.
Descen-
dentes &
Ascenden-
tes qui.

Parentes.
Maiores,
Liberi.
Posterii.

ne id quidem facilè probarim, si modò fuerit ex earum genere quas prorsus impossibiles esse palàm constiterit, vt si dicatur, *Accipio te uxorem si digito celum tetigeris*, vel (ca-
cam alloquendo) *si me videris*. Nam qui sic loquitur, sese non modò in id coniugium non consentire, sed etiam cum ludibrio id reiicere, palàm, meo quidem iudicio, testatur, nedum vt purè videri possit consensisse. Sed quid si sponsalibus apposita cōditione factis, copula sit subsequuta? rectè sanè responsum est ab Innocentio tertio, eiusmodi hominem videri à conditione recessisse.

e. de illis.
c per tuas
De cond.
appos.
De spon-
salibus in-
cestuosis.

Ipso quoque iure inualida sunt sponsalia contra Dei voluntatem nobis in ipsius verbo patefactam contracta, cuiusmodi sunt incestuosa: itémque clandestina, id est, in quibus auctoritas eorum non interuenit in quorum potestate vel alter contrahentiū sit constitutus. Incestuosa sunt, quæ cum cognatis vel affinibus intra gradus prohibitos contrahuntur. Nititur autem ista prohibitio iure tum diuino tum humano. Etsi enim videri possent quæ Dominus hac de re per Moysen scripsit ad solos Israelitas pertinuisse, tamen ita se res non habet. Est enim vniuersalis & perpetua istarum legum ratio, & legis ipsius naturæ pars, quanuis ipso mundi initio necessitas coegerit quædam non ad vnguem obseruare in iis qui ex latere coniunguntur, & postea quoque nō sine arcano mysterio, ante Legem latā nonnulli ex sancta progenie intra gra-

tra gradus postea expressè prohibitos coniugia, exemplo posteris minimè imitando, contraxerint. Nam alioqui Rubem filium suum Iacobus non rectè primogenituræ gradu deiecit: neque Dominus Ægyptios & Canaanæos ut incestuosos expressis verbis damna-
 set: neque iure dixisset Paulus illum Corinthium coarguēs, eiusmodi flagitium ne inter prophanas quidem gentes tollerari.

Gen. 49. 4
Leuit. 18.

2. Cor. 5. 1.

Ista porrò graduum descriptio quum non vno modo à Iurisconsultis & à Romanis Pontificibus tradatur, (de quo discrimine magna iam pridem est contentio :) constitui summam tantum rerum ita explicare ut de veritate constet. Primum autem quandam vocabulorum significationem tradendam arbitror.

Gradus vocant ipsam generationum seriem, quod alij ab aliis quasi gradibus quibusdam oriantur. In iis descendisse dicuntur, qui ab iis orti sunt, ad quos sursum iisdem gradibus regrediaris necesse est, ut & eorum qui genuerunt, & eorum qui geniti sunt perpetuam seriem habeas. Vtrorunque directæ, & perpendicularis est linea, quam vocant, in qua serie Ascendentes illos, Descendentes autem istos vulgò appellant. Latini illos ad sextum vsque gradum, id est, ad Tritauum, Parentes, deinceps verò Maiores generali nomine vocant: istos autem itidem ad sextum gradum, id est, ad Trinepotem, Liberos, ac deinceps communi nomine Posterios

Gradus
quid.
Descen-
dentes &
Ascenden-
tes qui.

Parentes.
Maiores,
Liberi.
Posterii.

nominant, quorum hæc est descriptio;

Tritauus, Tritania.

|

Atauus, Atania,

|

Abauus, Abania.

|

Proauus, Proania.

|

Auus, Ania.

|

Pater, Mater.

|

Filius, Filia.

|

Nepos, Neptis.

|

Pronepos, Proneptis.

|

Abnepos, Abneptis.

|

Atnepos, Atneptis.

|

Trinepos, Trineptis.

Cognatio

Iam verò quum plures filij ex vno cōmuni patre oriri possint, & hi rursus in suas distinctas familias propagari, cōstitui oportet aliud consanguinitatis genus quod *συγγενεια* vocant, id est, cognationem eorum videlicet qui interdum propiùs, interdum longiùs repetito genere ex communi quopiam parète ortum

ortum habuisse deprehenduntur, qui omnes
 communi nomine Cognati, magis proprio ^{Agnati.}
 verò vel Agnati, (putà si ex communi paren-
 te mare) vel Cognati, angustiore tamen si- ^{Cognati.}
 gnificatione, si ex communi parente fœmina
 descenderint, appellantur: alias autem appel-
 lationes maximè proprias, prout propiùs vel
 longiùs distant, sortiuntur. Itaque quod ad
 eos attinet qui parentibus coniunguntur ex
 latere, dicitur

P A T R V V S, Patris frater. Amita, patris
 soror.

A V V N C V L V S, matris frater. Mater-
 tera, matris soror.

P A T R V V S magnus, aui frater. Amita
 magna, auiæ soror.

A V V N C V L V S magnus, auiæ frater.
 Matertera magna, auiæ soror.

P R O P A T R V V S, siue Patruus maior,
 proai frater. Proamita siue Amita maior,
 proai soror.

P R O A V V N C V L V S, siue Auunculus
 maior, proaiæ frater. Promatertera, siue
 Matertera maior, proaiæ soror.

P A T R V V S maximus, abai frater. A-
 mita maxima, abai soror.

A V V N C V L V S maximus, abaiæ fra-
 ter. Matertera maxima, abaiæ soror.

F R A T E R, eiusdem patris & matris,
 vel alterius illorum filius, qui frater est Vte-
 rinus.

S O R O R, eiusdem patris & matris, vel

alterius illorum filia, quæ dicitur soror Veterina.

PATRVELIS, patruus filius vel filia. Itaque Patruales sunt minimum duo, nempe duorum fratrum filij vel filia: vt,

THARE.

NACHOR. ABRAHAM.

BETHVEL, — ISAAC, patruales.

AMITINVS, amitæ filius, vt Amitina amitæ filia. Itaque nunquam Amitini inter se duo sunt, quoniam qui est alteri Amitinus, ab eo nominatur Consobrinus, veluti in hac specie:

NACHOR.

LABAN. REBECCA.

RACHEL. IACOB.

Iacob est Racheli amitinus, Rebecca videlicet ipsius amitæ filius. Eandem autem Rachelem Iacob vocabit Consobrinam, id est, Auunculi filiam.

CONSOBRINVS enim propriè est Auunculi filius, & Consobrina Materteræ filia. Nam alioqui sic quoque promiscuè vocantur quilibet fratrum vel sororum liberi, quos vernaculo sermone Cognatos germanos vocamus.

SOBRI-

S O B R I N O propior, est Patruī vel Auunculi magni, seu Amitæ, vel materteræ magnæ filius, quod vicissim de ea statuendum est quæ vocatur Sobrina.

S O B R I N U S, est patruī vel auunculi magni, siue amitæ vel materteræ magnæ, nepos: ac proinde Sobrina, patruī vel auunculi magni, siue amitæ vel materteræ magnæ, neptis, veluti in hac specie:

T H A R E.

NACHOR.	ABRAHAM.
BETHVEL.	ISAAC.
LABAN.	IACOB.

Bethuelem vocabit Iacobus propiorem Sobrinum, utpote magni eius patruī Nachoris filium. Iacobus & Laban sunt sobrini, quoniam ille quidem Abrahami, iste verò Nachoris, magni utriusque patruī, nepos est. At Bethuel Iacobum patruelis filium, ac vicissim Isaacus Labanem, dicet: quem vulgò, ut & consobrinorum & amitinorum filios, vocamus *Cousin remué de germain*.

Quòd autem fratris vel sororis filiis à nonnullis tribuitur Nepotum nomen, id fit præter Latinæ linguæ morem.

Esto verò istarum συγγενειῶν hæc descriptio, inserta quoque illa recta parentum

linea, cui ad latus vtrique tum Agnati tum Cognati adiunguntur:

<i>Patruus,</i>	<i>Pater,</i>	
<i>Amita.</i>	<i>Mater</i>	<i>Auunculus,</i>
		<i>Matertera.</i>
<i>Patruus filius vel filia,</i>		
<i>Patruelis : Amita fi-</i>	<i>Auunculi vel Ma-</i>	
<i>lius, Amitinus : A-</i>	<i>tertera filius, Conso-</i>	
<i>mita filia, Amiti</i>	<i>brinus : Auunculi vel</i>	
<i>na.</i>	<i>Matertera filia, Con-</i>	
	<i>sobrina.</i>	
<i>Horum filij & nepo-</i>		
<i>tes.</i>	<i>Horum filij & nepo-</i>	
	<i>tes.</i>	

Frater. } *Filius,*
 } *Filia.* } *Soror.*

Et hæc quidem est humanarum generationum distributio, suis Latinis nominibus explicata. Quod si quærat, quo quoque gradu ab alio distet, uno verbo res tota ex iure Romanorum Civili perspicue cerni potest, siue de parentum & liberorum, siue de agnatorum vel cognatorum gradibus agatur. Numerationes, & gradus numeraveris.

Itaque in recta linea pater & filius uno gradu: avus & nepos duobus: proavus & pronepos tribus gradibus distabunt: quæ proportio deinceps est servanda.

In transversa autem linea, numerantur generationes serie nonnihil diversa à superiore, idque interdum brevius, interdum longius circuitu. Quoniam enim à latere ad

latus perueniri non potest nisi per eū trans-
 eas à quo veluti communi limite vtrumque
 latus descendit: necesse est primum vt ab eo
 de cuius cognatione quæritur, ad commu-
 nem cognationis istius duplicis auctore sur-
 sum progrediaris, & inde rursus deorsum ad
 alterum de quo & ipso quæritur, peruenias:
 vt in hac specie:

THARE.

ABRAHAM.

NACHOR.

ISAAC.

BETHUEL.

Si scire voles quoto gradu Isaac à Bethue-
 le distet, ab Isaaco ad Abrahamum patrem,
 inde ad Thare auum ascendes: tertio à Tha-
 re ad Nachorem alterum eius filium, ac de-
 mum à Nachore ad Bethuelem descendes,
 ac ita comperies Isaacum à Bethuele qua-
 tuor gradibus distare. Sunt autem persone de
 quorum inter se cognatione quæritur, vel
 æquidistantes à communi parente in quo la-
 tera vtrinque coeunt, cuiusmodi est Thare in
 ista specie: vel in æquali interuallo dissiti: vt

Linea trā-
 uersa vna
 æqualis,
 altera in-
 æqualis.

THARE.

ABRAHAM.

NACHOR.

ISAAC.

BETHUEL.

LABAN.

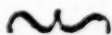
In

In hoc enim exemplo Nachor & Abraham vna tantum generatione, Isaac duabus, Laban autem tribus à Thare communi stipite distant. Illa igitur cognationis linea transuersa æqualis: ista verò transuersa inæqualis dicitur. Vtraque verò paucis istis regulis planè intelligi potest.

In linea transuersa æquali siue æquidistante à communi parente.

Fratres & sorores duobus inter se gradibus distant, vt Abraham & Nachor:

THARE.

ABRAHAM. NACHOR.

Duplex enim est generatio vnus personæ, nempe Thare.

Patrueles quatuor inter se gradibus distant, vt Isaac & Bethuel:

THARE.

ABRAHAM. ——— NACHOR.

ISAAC. ——— BETHUEL.

Et consobrini inter se, vt in hac hypothese si Caius & Titius:

SEMPRONIVS.

SEIVS. ——— CAIA.

CAIVS. ——— TITIVS.

b. ij.

Et amitinus à consobrina, vt Iacob à Ra-
chele.

BETHVEL.

REBECA. ——— LABEN.

IACOB. ——— RACHEL.

3 Sobrini sex inter se gradibus distant, vt
Iacob & Laban:

TRARE.

ABRAHAM. ——— NACHOR.

ISAAC. ——— BETHVEL,

IACOB. ——— LABAN.

Eadem deinceps ratio seruanda est in sub
sequentibus propagationibus.

*In linea transuersa inaequaliter distante.
à communi parente.*

Patruus à fratris filio vel filia tribus gra-
dibus distat, vt Abraham à Bethuele:

THARE.

ABRAHAM, ——— NACHOR.

BETHVEL.

Eadem igitur est distantia amitæ à fratris
filio vel filia: itémque auunculi vel mater-
teræ à sororis filio vel filia.

Patruus magnus vel amita magna, à fratris
nepote vel nepti: it idémque auunculus ma-
gnus vel matertera magna, à sororis nepote
vel nepti, quatuor gradibus distant, vt Abra-
ham & Laban:

THA-

T H A R E.

ABRAHAM.	NACHOR.
----------	---------

|

BETHVEL.

|

LABAN.

Eadem proportio in patruis, amitis, avunculis, materteris, maioribus & maximis servanda est.

Propior Sobrino quinque gradibus distat, linea videlicet transversa inæquali, ut à Iacobo Bethuel: à Labane Isaacus:

T H A R E.

ABRAHAM	NACHOR.
---------	---------

ISAAC

BETHVEL.

IACOB.

T H A R E.

ABRAHAM.

NACHOR.

ISAAC.

BETHVEL.

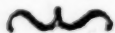
LABAN.

Itémque patruium, vel consobrinorum, vel amitini filij à propiorib⁹ sobrino, ut in superiori specie, Iacob⁹ à Bethuele, & ab Isaaco Labanes. Est enim Bethuel Iacobo propior sobrino, & Labani Isaacus: vicissim autē Iacobus à Bethuele dicitur patrui filius, ut
b. iij.

Laban ab Isaaco, quæ proportio similiter in reliquis descendentibus seruanda est.

Nihil autem prohibet quominus vnus & idem quispiam diuerso respectu, accedente videlicet ad cognationem affinitate, aut repetita cognatione, modò propior, modò remotior diuersis nominibus censeatur, atque adeò ex agnato vel cognato fiat affinitate parens, veluti Iacobus fit ob matrem Rebeccam Labani filius sororis, tribus ab eo gradibus distans:

BETHVEL.

LABAN.

REBECCA.

IACOB.

qui secundum paternum genus quinque ab eo gradibus distabat, vt paulò antè ostendimus. Sic Abraham patruus magnus Rebecæ, matrimonio inter Isaacum & ipsam inito, fit ipsius focer, cuiusmodi exempla plurima passim occurrunt.

c. ad sedē
35. q. 5.

Hæc est igitur germana, perspicua, ipsique naturæ prorsus consentanea graduum numeratio, vt est à sapientissimis Iuriscōsultis tradita: quam tamen Romani nescio qui pontifices, siue quòd eam non intelligerent, siue quòd nati sint diuinis humanisque rebus omnibus peruertendis, vsque adeò improbarūt, vt nouam etiam, eamque perabsurdam, ausi fuerint Ecclesiæ obtrudere, regulis istis comprehensam.

i In linea recta, ascendentium [videlicet & def-

descendentium, tot sunt gradus, quot sunt personæ, vna dempta. itaque filius à patre vno gradu, ab auo nepos duobus gradibus, & sic deinceps distabit. Hæc verò regula etsi nihil statuit à veritate alienū, tamen non rectè concepta est. Relinquit enim suspensum animum, cur demenda sit vna persona ex hoc numero, & quæ. nō sit demenda. Itaque multo planius & rectius loquuntur qui generationes, non personas enumerandas dicunt, quū generatio efficiat gradum.

In linea trāsuersa æquali, quo gradu distat² vna persona à communi stipite, eo etiam inter se altera alteri iungitur. Itaque frater quū à patre distet vno gradu ex præcedēte regula, eodem etiam gradu à fratre vel sorore distabit. Sic quoque Patrueles & Conso- brini duobus gradibus inter se distabunt: & sic deinceps. Atqui ineptam & falsam esse hanc enumerationem vel ipse communis sensus dictare potuit. Natura enim ipsa ostēdit tot esse oportere gradus quot sunt generationes: nec posse perueniri à fratre ad fratrem nisi per patrem communem transeas. Etsi autem generatio vnus fratris, & generatio itidem alterius fratris, sint eiusdem, vt ita loquar, speciei, & paris seriei, vnde etiam in trāsuersa linea æquali frater & frater collocantur: tamen numero, atque adeò quadantenus serie duę sunt generationes, si ordinem numerandi spectes, quū ab vno fratre ad patrem communem ascendere, & ab eodem
b. iiij.

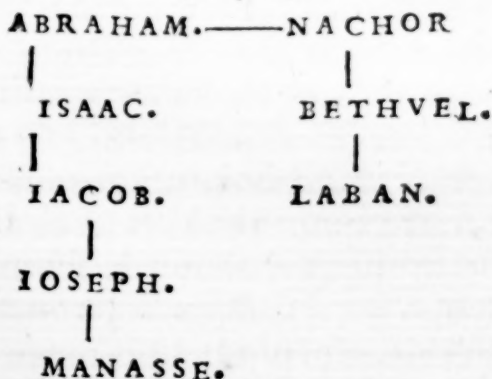
patre ad alterum fratrem descendere necessario oporteat. Itaque uterque frater seorsim consideratus ut filius videlicet, distat à suo patre in linea recta, vno gradu: alter autem ab altero, ut frater, duobus. Sic patruelis, quum per auum transeat, necessario ad alterum patruelem, ab auo quidem communi duobus distat gradibus, à patruele verò quatuor. Neque huic malo medentur qui respondent duas personas à Pontificibus pro vna censeri, quoniam in matrimonio duo fiunt vnum: quam matrimoniorum rationem unicam aiunt à Iuris Canonici auctoribus spectari. Nam si hoc ita esset, consequeretur in matrimonio ineundo id potissimum spectandum ut coniungendi eodem inter se gradu à communi stipite distarent: quod tamen fieri nec potest nec debet. Conqueruntur alij duplicari gradus à Iurisconsultis, quum fratres parigradu à communi stipite diffitos, dicunt duobus inter se gradibus, consobrinos quatuor, ac sic deinceps alios pariter descendentes, ab aliis inter se distare. Sed hoc certè apud homines minimè contentiosos ne responsione quidem indiget. Nam duo semper duo sunt numero: & qui aliter se rem habere contendit, ne numerare quidem nouit, ac proinde homo esse desit, etiam si Papa, id est, omnium bestiarum deus fuerit.

In linea transuersa inæqualitas autem opponitur ascensui & descensui, qui
non

non cadunt in lineam *παράλληλον*) quo gradu distat remotior à stipite, eo inter se alter ab altero distat.

Hæc verò regula tam crassum ac pudendum errorem prodit, ut vel sola manifestè ostendat istos Antichristos verè fuisse vertiginis spiritui mancipatos, ut Dominus per eos ulcisceretur in vniuerso mundo suæ veritatis contemptum. Cui enim, obsecro, nisi prorsus mente capto, venire in mentem potuit, ut existimaret data duplici serie cognatorum, vna ad dextram, altera ad sinistram, conspici quidem ex vna parte discrimen generationum, in altera non item? quod ut vel ipsis cæcis pateat, consideremus hanc descriptionem:

THARE.

Ecce in ista serie, si quæratur quoto gradu Laban à Manasse distet, respondebitur ex spiritu Papistico, quinto gradu distare. Quid

Bethuel? itidem quinto. quid Nachor? itidem quinto. Atqui res ipsa clamat etiam furdis, quum Nachor, Bethuel, Laban aliquot inter se gradibus distent, non posse ipsos pari gradu à Manasse distare, nisi naturæ ipsius ordine conuulso, patrem Nachorem, filium Bethuelem, nepotem Labanum, transuersa æquali linea colloces, vt Nachor patruus maximus à Manasse fratris sui Abrahami abnepote, Bethuel patruus maior ab eodem Manasse patruelis sui pronepote, Laban denique patruus magnus ab eodem Iacobi Sobrini sui nepote, vno eodémque gradu distent. Hæc fuit igitur hac in re, vt in plurimis aliis, bonorum Pontificum Romanorum sapientia: quam sanè pudendum esset homines quosdam, alioqui Iurisconsultos pereruditos, nostra etiam hac ætate, tueri conatos fuisse, nisi plus satis constaret eò iam res euasisse vt veritatis quàm minima ratio à multis habeatur.

Et de graduum quidem numeratione hætenus. Nunc superest vt de eo ipso agamus cuius vnus causa in hoc argumētum ingressi sumus, intra quos videlicet gradus nuptiæ prohibeantur: qua in re non dubium est quin tutissimum iter ij demum ingrediantur qui intra Verbi diuini fines consistunt, quatenus perpetua & vniuersalis est legum in eo præscriptarum ratio, vt paulò antè diximus. Et si verò certis regulis ista in verbo Domini non sunt comprehensa, tamen ex iis quæ ibi ve-
tan-

tantur, difficile non est certam quādam normam tum in recta tum in transfversa linea constituere, ad quam singulares illę prohibitiones reuocentur. Neque verò dissimulandum est Ciuiles Romanorū leges adeò cum diuinis hac in re consentire, vt hinc penè ad verbum desumptæ videri possint. Sic autem se res habet.

Inter parentes & liberos, adeoque omnes i recta linea ascendentes, & descendentes, perpetua est prohibitio: quòd ita iubeat naturæ honestas tacito omnium gentium consensu, adeò quidem vt si qui eiusmodi quippiā vel per ignorantiam commiserunt, execrabiles omnibus fuerint. Hinc istæ tragicæ Oedipodarum calamitates: hinc Nero ob incestum non minùs quàm ob reliqua omnia facinora detestabilis. Afferuntur alię quoque rationes minimè aspernandæ: nempe vt necessitudo ad plures emanet, quod fieri interest nō tantum Reipublicæ alicuius, verum etiam totius humani generis, alioqui miserè dissipandi, nisi familiæ quæ quò latiùs à communi stipite diffunduntur, eò magis ab vno discedunt, inter se rursus coalescerent. Præterea & illud obseruare ipsa natura docuit, non esse confundendam, quoad eius fieri potest, communem cognationum normam, id quod sanè necessariò consequeretur istam sanguinis inter parentes & liberos commixtionem. Denique affertur & alia ratio quanuis à magno Philosopho, tamen non ita magni mo-

mēti, ne videlicet propter ætatis insigne dis-
 crimen, imbeciles fœtus nascantur. Sed illa
 ab honestate naturæ sumpta ratio quū præ-
 cipua sit, ideóque à Domino apud Moſen
 Leuit. 18. singulis hac de re latis legibus inculcata, di-
 gna videtur quæ in primis expendatur. Quū
 enim honoratas esse nuptias testetur Apo-
 stolus, unde ista violandæ per nuptias hone-
 statis suspicio? & si quid in ea re vsque adeò
 turpe admittitur, vt natura ipsa in eo videat-
 ur offendi, cur non summa vxoris ratio ha-
 betur à marito, quum propinquior etiam ma-
 ritus vxori quàm suæ ipsius matri videatur?
 Respondeo negari non posse, in mutuo vsu
 quantumvis legitimi matrimonij inesse cu-
 ius meritò homines pudeat, quod etsi à Do-
 mino ignoscatur, vsque adeò vt nihilominus
 honestum sit matrimonium, tamen re vera
 turpem naturæ nostræ ἀτάξια redarguit. Ita-
 que tale quicquam in eos admittere quos se-
 cundum Deum colimus vt nostri generis au-
 thores, honestus quidam pudor prohibet, fi-
 lio deinceps non reuerituro vt matrē quam
 sibi vxorem subiecerit: nec patre ius illud
 suum paternum, augustę cuiusdam maiestatis
 plenum, in filiam retenturo, quā vitæ sociam
 & comitem acceperit. Hæc igitur naturæ iu-
 ra qui violant, sua ipsorum consciëntia redar-
 guantur necesse est.

In linea transuersa inæquali nec per om-
 nia similem nec prorsus tamen dissimilē esse
 rationem facilè demonstrari potest. Nam vt
 patris

patris & matris, ita etiam amitæ & materteræ nuptiæ à Domino diserte prohibentur. Dicitur autem ipsa ratio, sicut patris & matris nuptiis interdictis, intelligitur aui quoque & auix, ac cæterorum deinceps ascendentium matrimonium prohibitum, quemadmodum etiam quod de filio & filia dictum est, ad nepotem & neptim, cæterosque descendentes porrigitur: ita hinc quoque amitam & materteram tum maiores tum maximas, superioresque omnes, & vicissim omnes infra filium fratris ac sororis comprehendi. Ex quo efficitur aliud quippiam hinc spectari quam ipsum graduum numerum, quum fratris nepos ab amita magna non pluribus gradibus quam à patruele, vel amita, vel consobrina distet: & tamen concessæ sint, ut mox dicemus, inter has personas nuptiæ: Imò etiam amitina maior longius vno gradu abest à fratris pronepote, quam ipse pronepos à sua patrueli, amitina, vel consobrina, & tamen illæ demum nuptiæ prohibitæ sunt. Rectissime igitur Iurisconsulti aliam istius interdicti rationem attulerunt, quoniam videlicet amita, matertera, cæteræque deinceps personæ ascendentes, cum fratrum vel sororum filiis aliisque descendantibus comparatæ, eorum parètum vicem obtineant quibus æquali linea transversa adiunguntur, amita videlicet patris, matertera matris: amita magna, aui, matertera magna, auix: & ita deinceps: quod in amitinis, patruelibus, consobrinis locum nul-

lum habet.

Idem autem prorsus statuendum esse in patruo, & fratris vel sororis filia, res ipsa coarguit, quanuis Iudæi (perditum hominum genus, & in explicatione diuini Verbi penitus cæcum) aliter sentire scribantur. Nam (vt illam rationem taceam vtroque eandem, de qua modò dixi) quum disertè Dominus fratris filio inhibeat vxoris patruus nuptias, quæ tamen duntaxat ipsi affinis est, quis non animaduertit multo magis vetari nuptias inter patrum & fratris filiam, personas consanguinitate coniunctas? Itaque ne tum quidem quum imperatores Romani quiduis sibi licere volebant in ciuitate libidinosissima ausus est Claudius patruus Agrippinam fratris filiam ducere, nisi extorto prius ea de re Senatusc. quoniam etiam si nulla scripta lege inhibita esset istiusmodi coniunctio, tamen perpetuo omnium maiorum cōsensu incesta haberetur: adeò quidem vt, in tanta perditissimorum adulatorum turba, vix tandem sit inuentus vnus & alter qui quod & Senatusconsultum & Cæsaris exemplum concederet, sibi tamen licere existimaret: adeò sunt altè ab ipsa natura parente, vel ab ipso Deo potius, leges istæ cordibus humanis insculptæ. Iure igitur postea Nerva imperator Claudianum illud S.C. abrogauit.

Tacit. lib.
12. Suetō.
in Claud.

Dion. in
Nerua.

Romanis verò pontificibus quis non miretur hoc accedisse, vt vbi maximè religiosi videri voluerunt, ibi maximè ostenderint se

se multo minùs iis sapere quibus ipsos acquiescere potius oportuerat? Sic enim scribit disertè Gregorius nonus: *Vir qui a stipite* Greg. c. 9.
de cōsan
quarto gradu, & mulier quæ ex alio latere distat
quarto (secundum regulam approbatam qua dicitur,
Quoto gradu remotior distat à stipite, & à
quolibet per eandem lineam descendentiū) licite possunt matrimonio copulari. Speciem autem hanc ita ibi describit glossa, quam sequitur Ioannes Andreas:

P E T R V S.

M A R T I N V S.

B E R T A.

I O H A N N E S.

R O B E R T V S.

S T E P H A N V S.

A L B E R T V S

M A R C V S.

T I T I V S.

M A R I A.

In hac specie, inquit ibi glossator, Maria distat quinto gradu à Petro, ergo eodem distat à Martino, Iohanne, Stephano: & quilibet eorum potest eam accipere. Atqui Martinus est Mariæ auunculus maximus, (cuius sororis ipsa est abneptis) ac proinde est ipsi parentis abau locò. Ex quo consequitur licere ex Canonico iure, quod neque diuino neque ciuili fas esse suprà ostendimus, quoniam cum naturæ honestate pugnat, ut cuius filiam ducere non potes, neptem possis. Neque ignoro qua ratione Iurisconsultus a-

lioque doctissimus, sed non satis fortis inter-
 interdum veritatis defensor. Franc. Duare-
 nus, conatus sit hoc excusare: sed malam cau-
 sam benè tueri sanè difficile est: & à nostro
 Franc. Hotomano, eruditissimo viro, sic est
 ei responsum vt hominibus non contentio-
 sis abundè sit satisfactum,

I. nemini.
 C. de nup.
 l. sororis.
 ff de rit.
 nupt.

Stet igitur hæc firma regula, In linea trans-
 uersa inæquali nec duci posse, nec ducere qui
 parentum loco habentur, id est qui stipiti à
 quo diffundi incipit cognatio, vel superiori-
 bus, à latere adiunguntur. Inter alios verò,
 veluti inter sobrino propiorem, & consobri-
 ni vel consobrinæ filiam, & sic deinceps, nu-
 ptia neque diuino neque ciuili iure interdi-
 cantur, quum inter ipsos fratrum vel soro-
 rum filios (vti mox dicemus) concedantur.
 Itaque rursum hoc in loco se produnt Cano-
 nicorum ineptia, vt in hac specie:

IOHANNES.

PETRVS.

PAVLVS.

IACOBVS.

RACHEL.

ANDREAS.

SVSANNA.

IOANNA.

LIA.

Concedant Canonici Liam fratris abne-
 ptim ducere Petro patruo maximo, quæ ab
 eo,

eo si rectā supputationē sequamur, sex gradibus distat: Iacobo verò Iohannam non item, quanuis totidem, id est, sex gradibus distent. Imò ne Iohannam quidem Andreas accipere ex illorum canonibus poterit, à quā tamen septem distat gradibus. Itaque intra sextum gradum concedunt nuptias etiā cum eo qui parentis loco sit, vt modò diximus: intra eundem qui parentis loco, non sit, non concedunt, nempe inter Iacobum & Iohannam: imò ne in septimo quidem gradu, vt inter Andream & Iohannam. Vsq̃ue adeò procul eos à recto cogit deflectere secunda illa regula commentitia de gradibus in trāsuersa linea inequali numerandis. Opponitur tamen ex historiis sacris Amram, qui Mosen & Aaronem ex Iocabed amita sua genuerit. Sed quicquid factum est à Patribus, fieri licuisse non rectè dici potest.

Leuit. 12.
27.

In linea transuersa æquali, solus secundus gradus iure diuino & ciuili prohibetur, id est, fratrum ac sororum nuptia: à quo flagitio constat quantopere abhorreat ipsa natura, quanuis id Ægyptij & alij nonnulli populi licere voluerint, suorum nimirum numinum exemplo, quum Saturnus Opin, Iuppiter Iunonem, Osiris Isin duxerit. Itaq; quidni hoc facerent, apud quos Semiramis mater etiam Nino nupsit, nec tantum Philadelphos, verum etiam Philometora legimus? Sed illud alicuius est momenti quod ex historia sacra cōstat, oportuisse nimirum à primis illis ho-

Illicet e de
incestus
nuptiis.

Plato. lib.
de leg. 8.

August. de
Ciu. libr.
15. cap. 16.

gloss. in c.
quum igitur
24. 33. q. 1.

Genes. 20.
32. & 11. 29

minibus sorores duci quum alia mulieres nō extarent. *Sed id factum*, vt rectè inquit Augustinus, *quanto est antiquius, compellente necessitate: tanto postea factum est damnabilius, religione prohibente*. Sed eget quoque explicatione istud Augustini dictum. An est enim aliquod necessitatis genus quo res per se & simpliciter nefariae licere incipiāt? minimè profectò. Itaque necessitatem intellige ex illius temporis circūstantia. Quum enim iuberet Dominus propagari genus humanum, nec plures simul fœminas condidisset, satis intelligitur hanc fuisse ipsius voluntatem, vt fratri ex sorore sobolem tollere fas esset, quod postea docuit ipsa natura non licere. Neque enim religionis nomine legem postea perscriptam intelligendam esse, (quod falso alicubi à glossatore quodam traditur, quasi videlicet non cognatio ipsa, sed Ecclesiæ constitutio matrimoniū impediāt) illud manifestè probat quòd Dominus apud Mosē ob istiusmodi flagitia manifestè Cananæos sibi detestabiles factos testatur, quibus tamen ea de re non alia quàm naturæ & honestatis lex fuerat data.

Affertur & aliud, nempe quòd Abraham duxerit Sarā sororem *ἐποτατρίον*, quod factum sic excusant Iudæi vt velint fuisse Lothi sororem, filiam videlicet Arani, quam Moses alibi Iischam vocarit. Itaque non sororem, sed fratris filiam duxerit Abrahamus, quæ tamen soror ab eo dicta est, nomine videli-

deli-

delicet apud Hebræos, quâvis cognatam declarante. Sed sanè infirmissima est hæc coniectura, quum potius videatur Moses Aramum istum idcirco patrem Melchæ & Iische vocare, ut eum ab altero, qui Abrahami frater erat, distingueret. Deinde quum, (ut antè diximus, etiam si aliter arbitrentur excæcati Iudæi) non minùs incestuosæ sint nuptiæ patrui cum fratris filia, quàm fratris & sororis, nihil hoc certè Abrahamum subleuarit. Sunt igitur qui priuignam Thare fuisse velint, ut quæ dicatur ipsius filia, quam tamè ex vxore non genuerit: quod si verum est, affinis duntaxat Abrahamo fuerit Sara, & quasi consobrinæ loco, cuiusmodi coniunctionem licere extra controuersiam est. Sed si ita fuisset, non videtur dicturus Abrahamus, Saram esse patris quidem sui filiam, matris verò non item: sed potius matris esse filiam, non patris. Vtunque sit, in tanta populorum illorum corruptione, apud quos tum versabatur Abraham nondum à Deo vocatus, non est incredibile repertos etiam qui, sorores communi exemplo ducerent, quod etsi tolerauit, ut & alia multa Dominus, quæ expressè postea inhibuit, nunquam tamè comprobauit. Certè non nesciuisse Abrahamum apud plerosque populos insolitâ huiusmodi coniunctionem fuisse, ex eo apparet quòd se crediderit non habendum Saræ maritum, si sororem ipsam appellaret.

Genu 12. 12.

Sed & illud afferri solet Thamarè dictum

c. ij.

ad Amnonem fratrem *ἐμπάτριον*, *Alloquere regem*, inquit, *non enim denegabit me tibi*. Respondent autem Iudei non sine Davidis contumelia, Thamarā fuisse ex ipsi^o matre Maacha adhuc prophana, id est, antequā Iudæa fieret, susceptam, quæ proinde ipsi Ammoni habita fuerit veluti extranea, utpote ex illegitimo coitu nata. Sed vnde hoc didicerunt? quod etiam si concederetur, idem tamē esset cognationis vinculum, quoniam quæ ex illegitimo coitu suscipitur, filia tamen est ex patris semine concepta. Sed siue hoc Thamarā sciens commenta est, ut se præsentī periculo eriperet, siue reuera credidit hoc quoque patri regi licere, non est quod inde colligamus vel hoc fuisse Davidem concessurum, vel rectè facturum fuisse si concessisset. Est itaque Martini quinti sceleratissimum factū, quem non puduisse scribunt cuiusdam matrimonium cum sorore germana (precio videlicet religiosè accepto) relaxare.

Num. 36. 11

Consobrinos autem siue patruelles inter se coniungi iure diuino non modò non prohibetur, sed etiam, si exempla ius faciunt, expresse conceditur. Apud Romanos autem non semper id licuisse innuit Vitellius adulator apud Tacitum, quo loco Sobrinæ pro consobrinis accipiendæ sunt. Illud quidem constat, à Theodosio fuisse istiusmodi nuptias inhibitas, ex quo consequitur antea licuisse. Neque firma fuit ista constitutio, mox nimirum ab ipsius filiis, Honorio nimirum

Tacit. lib. 12.

celebran

& Ar.

& Arcadio, abrogata, *Renocata*, inquit, *prisci* dis. C. de
uris auctoritate : quod sequutus etiam est Iu- nupt. s.
 stinianus. Iure tamen diuino prohibitas fuis- duorum,
 se patruelium nuptias affirmavit quidē Am- instit. de
 brosius, sed profectò, vt & alibi nonnūquam, nupt.
 memoria lapsus. Ambr. lib.
 8 epist. 66.

At nostri Canonici, nimirum vt sese ipso
 etiam Deo religiosiores probarent, non mo-
 dō consobrinos, quos secundo gradu, sed e-
 tiam sobrinos quos tertio, & sobrinorum li-
 beros quos quarto numerant (quum tamē il-
 li quarto, isti sexto, hi verò octauo inter se
 distent) coniungi vetuerunt. De iis loquor
 qui ab æquitate propiūs abfuerunt. Nam ali-
 ad septimum vsque suum gradum, id est, de-
 cimum quartum nuptias semel inhibuerunt,

Quoniam, inquit, *sicut sex aetatibus finitur mun-* c. de affini
di generatio & hominis status, ita propinquitatis ge- tate, c. nul
neris tot gradibus terminatur: digna certè ratio lum, c. pro
 quæ à Gratiano in decreti thesaurū referre- geniē, c. de
 tar: vt & illa Gregorij, cur consobrinorū nu- consangui
 nitiæ prohibeantur, *Quoniam*, inquit, *experi-* nitate, c.
mento didicimus ex tali coniugio sobolem nō posse nulli, & c.
succrescere. Cur autē postea boni viri prohi- quædam 35
 bitiones istas in quarto suo gradu, id est, octa- q. 3. & c.
 uo inclusiue (vt loquuntur) desinere volue- consangui
 rint, operepretiū est etiam cognoscere, vt de nitas 3. q.
 summa istiusmodi hominum & pietate & sa- 4 c. ad le-
 pientia omnibus cō stare possit. Innocentius dē. 35. q. 5.
 igitur tertius, quem historici nocentissimum
 vocant, in illo egregio Lateranensi Concilio
 c. iij.

¶ non de-
bet de cō-
sang &
Cōcil. La-
teran c. 50

circiter annum Domini 1215 celebrato, *Non debet, inquit, reprehensibile iudicari si secundum varietatem temporum statuta quandoque varientur humana præsertim quum vrgens necessitas vel euidens vultus id exposcit, quoniam ipse Deus ex iis, quæ in veteri Testamento statuerat, nonnulla mutauit in nouo.* In his verò paucis verbis insignis sese prodit vel inscitia vel impudentia. Nam certè variatio in iis nulla est quæ perpetua & immota ratione nituntur, cuiusmodi esse leges de incestuosis coniunctionibus à Deo ipso perlatas vel ipsa natura demonstrat. Deinde quod de veteris Testamēti quibusdā abrogatis adiicitur, quorsum tandem, obsecro, quum leges de incestis in veteri Testamento expressas ne ipsimet quidē ausint inter eas quæ abolitæ sint recensere? Quod si tandem ipsos necessitas coegit illa sua vincula relaxare, quod illud scelus est, suo facto pretextere Dei Opt. Max. exemplum? Deinde hoc quoque subiiciunt boni patres: *Quaternarius, inquit, numerus bene congruit prohibitioni coniugij corporalis, de quo dicit Apostolus, quod vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier: neque mulier habet potestatem sui corporis, sed vir: quia quatuor sunt humores in corpore, qui constant ex quatuor elementis.*

En qua conscientia iampridem sacra illa Apostolica & Cacolyca sedes verbo Dei abusa est, vt miseras conscientias suarum traditionum laqueis, strangularet, & quomodo vicif-

vicissim illos ultus est Dominus, quum per-
petuū hoc summæ ac penè incredibilis stul-
titiæ testimonium voluit in celeberrimo ip-
sorum cœtu, cui nimirum Prælati, quos vo-
cant, 1215. aut etiam plures interfuerint, per-
scriptum extare. Istam porrò vanissimā gra-
dum numerandorum rationem, quam Ale-
xander secundus Ecclesiasticum canonē vo-
care ausus est, melioribus seculis ignotam
fuisse vel ex vno Ambrosio liquere potest,
qui patruelles quarto gradu inter se distare
scribit: neque statim in Ecclesiam irrepisse
tyrannicas istas leges ex vetustis etiam qui-
busdam Synodis apparet. Nam in ea quæ E-
paunensis dicitur, & ad Galasij primi tempo-
ra, circiter annum Domini 497, refertur, vl-
tra consobrinos non progreditur interdi-
ctum, & ea quidem addita exceptione, vt an-
tea contracta matrimonio non solvantur. In
Turonica verò secunda sub Pelagio primo
circiter annum Domini 177, idem statuitur,
reperitis etiam Epaunensis Synodi canoni-
bus, sed non bona fide, nisi mendosus est co-
dex, adiectis ad consobrinas, sobrinis. At in
Synodo prima Parisiensi, quanvis eodē pon-
tifice habita, ne consobrinarum quidem vlla
fit mētio, sed simplici Dei verbo statuitur: quod
vnum vtinam sequi nunc quoque malint
Christiani omnes Magistratus, quàm suprā
Deum ipsum & veteres leges ciuiles sapere
videri. Sicubi tamen consobrinę duci absque
offendiculo non possant, rectè facere existi-
c. iiij.

Ambros.
lib. 8. epi.
66.

Tomo
Conc. 2.
Epaun.
Conc. c. 30.

Eodē to-
mo, Turō.
Conc. 2.
can. 22.

Eod. tomo
Pari. Cōc.
1. can. 4.

Ro. 14. 22.

mo qui regulam Apostolicam sequuti non tantum eius quod licet, verum etiam eius quod expedit rationem habent, & suæ libertatis usum ex usu proximi metiuntur. Necessse est tamen teneri istud discrimen inter leges diuinas & humanas, si quæ de his rebus extent, vt sponsalia contra illas iniuncta, irrita sine vlla prorsus exceptione habeantur, nedum vt matrimonia tolerentur: si quis verò contra statutum aliquod humanum fecerit, pœna quidem ciuili afficiatur, matrimoniū tamen consummatum propterea minimè soluatur: qua de re plura alio loco dicemus.

De gradibus affinitatis prohibitis.
Affines qui.

Consanguinitatis simulachrum quoddam est Affinitas, cuius ea etiam vis est, vt quosuis affines quibusuis coniungi naturæ honestas non patiatur. Affines autem dicuntur qui non quod eiusdem sint sanguinis, sed quoniam alter ad alterius cognationis fines accessit, inter se sunt coniuncti. Accessio autem ista vnius cognationis ad alteram, eo fit, quod quum duo bus inter se matrimonio iunctis, duo fiant vnum, necesse sit vinculo etiam isto vtrinque cum iis connecti ipsorum consanguineos: vt in hac specie: David filius Isai, ducit Michol Sauli filiam. Itaque quum David & Michol facti sint vnum, consequitur consanguineos Davidis factos esse quodammodo consanguineos Michol: & contra. Affinium igitur nonnulli quidem alios attrahunt, ij videlicet quorum matrimonio interueniente coit affinitas, siue qui causam affinitati præbent: nonnulli

nulli verò attrahuntur, reliqui nimirum, qui cum essent duntaxat vnus consanguinei natura, postea, propter nuptias interuenientes, alteri quoque affinitate sunt coniuncti. Mirum autem hîc quiddam accidit, nempe vt per quos alij fiunt affines, ipsi inter se non affines, sed vnum quiddam potius fiât, quum neque maritus vxori, nec vxor marito propriè affinis dicatur, & tamen alter ad alteram suostrahat. Non habent autem omnes affines peculiaria sua nomina, vt ne consanguinei quidem, sed Latine sic vocantur præcipui:

SOCER, mariti vel vxoris pater. **Socrus**, mariti vel vxoris mater.

VITRICVS, maritus matris ex alio viro natis. **Nouerca**, patris vxor ex alia matre natis.

PROSOCER, soceri pater. **Profocrus**, socrus mater.

GENER, filia maritus. **Nurus**, filij vxor.

PROGENER, neptis maritus, **Pronurus**, nepotis vxor.

PRIVIGNVS, vxoris ex alio viro, vel mariti ex alia vxore, filius. **Privigna**, vxoris ex alio viro, vel mariti ex alia vxore, filia.

PROPRIVIGNVS, priuigni filius. **Propriuigna**, priuigni filia.

LEVIR, mariti frater.

GLOS, mariti soror.

SORORIVS, sororis meæ maritus.

FRATRIA, fratris meæ vxor.

Conferuntur autem ista inter se hoc modo: Socrus & Socrus, cum Genero & Nuru. Vitricus & Nouerca, cum Priuigno & Priuigna. Leuir & Glos cum Sororio & Fratria.

Hæc sunt igitur affinium nomina à Latinis præsertim Iurisconsultis edita, quibus & alios adicere nihil vetat, nempe sursum versus, Absocerum, Absocrum: Atsocerum, Atsocrum: Trisocerum, Trisocrum: Quatrisocerum, Quatrisocrum. Itidem deorsum dicere licebit, Abpriuignum, Abpriuignam: Atpriuignum, Atpriuignam: Tripriuignum, Tripriuignam: Quatripriuignum, Quatripriuignam. Ad latus verò circumlocutio adhi-

C. de propinquis, & c. cōtradiciamus, & c. porro, 35 q. 3 & c. nō debet, Extra, de consanguini. ubi vide glos. l. 4. ff. de grad. affi. §. 4. l. 1. to. ff. co.

benda est necessariò, vt socero vtrunque apponatur, soceri soror vel frater, socrus frater vel soror: & horum deinceps filij & nepotes: quæ ratio in prosocero, absocero, & cæteris quoque seruanda est. Alias porrò affinitates neque diuinæ neque ciuiles leges cōmemorant. Soli Canonici, vt suo more pergerent, alia duo affinitatū genera excogitarunt, quorum tamen quum ipsos authores tādēmpu-
duerit, non est quod in eis describēdis tempus consumamus.

Et si autem inter affines propriè nulli gradus sunt, vt ait Modestinus, quoniā videlicet affines ab affinibus non generantur: tamen nihil vetat quasi quosdam affiniū quoque gradus numerare, quum sic etiam Paulus Iurisconsultus loquatur. Itaque vt paucis omnia dicamus, dæ istæ regulæ obseruandæ sunt.

Quo

Quo gradu quispiam est consanguineus uxori, eo gradu fit marito affinis, & quasi consanguineus: & contrà. Ergo sursum versus, quia uxor mea vno gradu à patre suo distat: ab auo, duobus: ego quoque utpote gener, à focero, gradu vno: à profocero, duobus distabo: quod de nuru quoque & cæteris tum ascendentibus, tum descendantibus, constituendum est.

Eadem quoque ratione in linea transversa inæquali, quoniam uxor mea à suo patruo vel auunculo tribus gradibus distat, ego quoque à soceri fratre vel sorore totidē gradibus distabo, & sic deinceps. Similiter in linea transversa æquali, quum maritus à fratre suo distet duobus gradibus, uxor à leniro totidem gradibus distabit: quod ipsum quoque dicendum est de glorc, sororio, & fratria. eorumque liberis, non inter se (obstat enim altera regula quam mox trademus) sed ad eos relatis per quorum nuptias coit affinitas. Ex his autem efficitur mutuam esse comparisonem graduum cognationis & affinitatis, quæ ut legentium oculis veluti subiiciatur, libuit hanc descriptionem subiicere, in qua superiore loco Cognati, inferiore Affines illis, ut ita loquar, correspondentes ponuntur, initio tantum à profocero ducto, quoniam superiores faciliè intelliguntur, ut & qui infra generum sunt.

Patruus, Amita,--Auus, Auia.--Auiiculus, Matertera.
Magni. Magni.

Profocer,--Profocer, Profocrus.-----Profocrus
frater, & | | frater vel
soror- | | soror

Patruus, Amita.--Pater, Mater.--Auiiculus, Matertera.

Soceri,-----Socer. Socrus.-----Socrus
frater, & | | frater, &
soror. | | soror.

Filius,
Gener,

Filia.
Nurus.

Nepos, &

Nepos, &

Neptis.

Neptis.

Progener,

Pronurus,

neptis

nepotis

maritus.

uxor.

Et sic deinceps.

Alio autem respectu hi quoque affines
inter se comparantur:

Pater,

Mater,

Vitricus,

Nouerca.

Filius, &

Filius, &

Filia.

Filia.

Prinignus,

Prinignus,

& Pri-

& priuigna. & Priuigna.

Nepos, & Neptis. Neptos, & Neptis.

Propriuignus, Propriuigna.

Fratrias fratris — Frater;
uxor.

Soror, — Sororis sororis
maritus.

Leuit, { Mariti { Frater,
Glos, { Soror, { Maritus, Uxor, { Leuit, { Uxoris { Frater,
Glos, { Soror, { Soror.

Et sic quoque:

Item & isto respectu hi quoque affines
inter se comparantur:

Affinitas inter consanguineos seu consanguineas earum personarum, quarum interuentu coit affinitas, nulla est: ideoque multo angustioribus finibus continetur quam consanguinitas. Ratio huius discriminis hæc est, quoniam inter rem ipsam & rei simulachrum multum interest: est autem affinitas quoddam duntaxat eius coniunctionis, quæ naturali sanguinis deriuatione coit, simulachrum. Itaque consanguinitas non consistit in communibus parentibus, sed etiam liberorum filij tum eos qui sunt vice parentum in linea transversa inæquali, tum etiam alios, ipsique adeo sese mutuò consanguineos in linea transversa æquali vocant. Affinitas verò intra eos manet qui affinitati causam præbuerunt, ut ex iis quæ subiiciemus apparebit.

Ex istis perspicue colligi potest, quinam affinitatis gradus prohibiti sint, iidem videlicet qui & cognationis, quod attinet ad eas personas quarum coniunctio affinitatem illam effecit, quod rursus, perspicuitatis causa in has regulas sic distribuo:

- I Inter ascendentes & descendentes, id est, in linea recta perpendiculari, prohibitio est in affinitate, ut in cognitione. Itaque socer, nurum: progener, prosocrum: vitricus priuignam: priuignus, nouercam: vitrici pater, propriuignam: propriuignus, matrem nouercæ, & sic deinceps, ducere non magis potest quam pater filiam, filius matrem, auus neptim, nepos auiam: idque usque adeo verum

l. 1. & 40.
ff. de ritu
nupt. & 2.
libi sæpe.
& l. 4. de
gradib.

rum est, ut etiam eam quæ ex repudiata vxore & alio viro nata est, pro priuigna prioris viri habendam esse responderit Scæuola.

In linea transfversa inæquali neque pater² vnus vxorem filiæ fratris, à qua vocatur socer^{l.vlt e. de incest.} frater: aut auunculus vxorem filij sororis, à qua vocatur socrus frater: neque maritus amitam vxoris suæ quam ipse vocat socer^{l.4 sHos} i sororem, aut materteram vxoris, quam vocat socrus sororem, ducere potest. Idem de profoceri & profocrum fratre, tum sorore, & nepotis vxore, neptisque marito, & sic deinceps, sentiendum est. Quoniam illi quidem parentum, isti verò liberorum locū obtinent. Sed de alio transfversæ affinitatis genere ambigitur, puta an possit quispiam^{itaque, De gradibus.} gloris filiam ducere, cui nimirum sit auunculi vel patruī instar: quoniam amita, siue matertera, & eius maritus vna persona censentur, & quum vxoris consanguinei sint marito pro consanguineis, effici omnino videtur non magis posse maritum materteræ ducere sororis vxoris, id est, gloris filiam, quam matertera posset sororis filio nubere. Sed hoc Romæ etiam non penitus inusitatum fuisse apparet ex eo quod Connanus vir doctissimus ex Cicerone citat de Cæcilia Metelli, qua defuncta ipsius maritus filiam sororis eius duxerit, quod tamē neque ipse Cicero, neque post eum Valerius Maximus vt nouum aliquod factum recensent.

Itaque in hac specie dicendum est fuisse mortē Ceciliæ soluta affinitatis iura, quod tamen neque in linea recta locum habet, neque etiam fortassis in transuersa, si vel patruus uxorem filij fratris, vel auunculus uxorem filij sororis: aut contra, fratris filius uxorem defuncti patruī, aut sororis filius uxorem defuncti auunculi, ducere voluisset: de quibus posterioribus speciebus duabus cauit expresse Dominus apud Moſen, de prioribus autem à conſequenti. At in transuersa linea inæquali vbi perſona ſuperior non obtinet parentis locum, veluti mariti eius quæ propior eſt Sobrina, cum ſui conſobrini aut conſobrinæ ſuæ ſiue vxoris filia: & vxoris eius qui eſt propior Sobrino cum conſobrini ſui aut conſobrinæ ſuæ vel mariti filio (quum ne cognatio quidem iſtiusmodi coniunctiōnem impediāt) dubium non eſt licitas eſſe nuptias, vt Iulius Cæſar Pompeio Magno antea genero ſuo, mortua Iulia, ſororis ſuæ neptim deſtinabat, cuius hypotheſis hæc eſt deſcriptio,

Suet. in D.
Iulio.

L. CRESAR.

I V L. C A E S A R,

I V L I A.

|

|

I V L I A,

A C C I A.

Pompeio nupta.

|

O C T A V I A,

*Pompeio, poſt mortem,
Iulia, deſtinata.*

In

In linea transfuersa æquali neque frater v
 xorem fratris ~~aut sororis~~ ducere, nec vicissim
 soror marito ~~fratris aut~~ sororis nubere magis
 potest, quàm frater sororem ducere, aut so-
 ror fratri nubere. Neque etiam maritus cum
 sorore vxoris, neque vxor cum fratre mariti,
 id est, leuir & glos coniungi possunt, quo-
 niam sunt inter se affinitate fratres & so-
 res. Hic tamen non desunt quæ in contrariam
 partem opponantur. Primùm manifestè di-
 cit Plutarchus, minimè tamen id tanquam
 nouum & præter morem factum commemo-
 rans, M. illum Crassum cognomento Diui-
 tem, defuncti fratris viduam duxisse. Respon-
 deo, me non meminisse quicquam tale vn-
 quam Romæ præterea factum legere: vna au-
 tem hirundo certè non facit ver. Esto tamen,
 vt hoc sit ab aliis etiam factitatum, quoniam
 hic quoque affinitatem iudicarent cum mor-
 te fuisse extinctam quæ causam ipsi præbue-
 rat: nego tamen id rectè factum, quum nihil
 ad germanam sororē propiùs accedat, quàm
 fratris etiam demortui vxor, & honestas ipsa
 doceat non secus viro, à cognatis vxoris, &
 contrà, quàm à suis abstinendum, quoniam
 videlicet maritus & vxor vnum quiddam cen-
 seantur. Sed obiciuntur alia maioris mo-
 menti. Primùm enim apud Mosen non pro-
 hibetur simpliciter quispiam glorem ducere,
 id est, vxoris suæ sororem, sed his demum
 verbis: *Vxorem cum eius sorore non accipies ad*
emulationem, vt videlicet reueles eius turpitu-
18.

3
 l. s. & g.
 C. de in-
 cest. nupt.
 Canon.
 Apost. 19.

Plutarchi.
 in Crasso.

Leuit. 18.

dinem, dum ipsa adhuc vivit : ex quo consequi videtur, aut vanam esse illam adiectionem, aut vxore mortua, sororē eius ducere licere.

Respondeo, manifestè liquere leges de incestis nuptiis ita scriptas esse apud Moſen vt singula non sint expressa, sed quibusdam positis, quæ paria sunt pro expressis habeantur, quum hoc flagitet ipsa ratio, vt de similibus similiter statuatur. Itaque quum prohibentur nuptiæ inter fratris filium & patruī vxorem, intelliguntur etiam inter sororis filium & vxorem auunculi, itēque inter auunculum & filij sororis vxorem interdictæ. Ex hoc autem & illud consequi necessariò videtur, vt quum frater expressis verbis vetatur vxoris fratris sui pudēda retgere, inhibita quoque censeatur sororis cum marito sororis suæ coniunctio, quia paria sunt duobus fratribus eandem, & duabus sororibus eundem coniungi. Paria autem hæc esse non tantum demonstrat ipsa graduum affinitas, & in numero, & in ipso seriei ordine paritas : verum etiam aliæ quoque rationes palàm videntur demonstrare. Cur enim duobus fratribus eandem ducere non licet? nempe quoniam quæ priori fratri nupsit, in vnum corpus cum eo coaluit, ac proinde non quidem consanguinitate, sed tamen affinitate facta est fratris mariti sui soror, sororem autem ducere fratri non licet. Itaque eādem prorsus ratione, ducere cuiquam non licebit vxoris sororem, vt-pote cui factus sit frater. Deinde spectanda est ratio

Leuit. 18.
14.

Leuit. 18.
16.

est ratio quam affert Moses, cur illud non liceat, *Quia, inquit, fratris tui pudenda sunt.* An non verò eadem prorsus ratione prohibebitur sororius glorem ducere? Minimè verò, inquit nonnulli, quum dissimilis sit ratio. Nam vxoris pudenda dicuntur esse mariti, non contrà, ideóque sororius fratrem ducens, nullius pudenda detegere dicitur. Atqui obiectio ista, vt parum sanè pudoris, ita nihil rationis habet. Nam si ita esset, nihil etiam prohiberet vitrico priuignam, & amitæ marito fratris eius filiam, & marito materteræ similiter eius filiam ducere, quod quum expressè inhibeat, apparet eandem esse vtrunque rationem, & propinquitatis, & honestatis: & illud, *Quia pudenda fratris tui sunt,* nihil aliud declarare, quàm, *quia vxor fratris tui est.* Sicut autem illa est fratris vxor, ita & ille est sororis maritus: ac proinde par fieret defuncto & defunctæ iniuria. Rectè igitur Basilii hac ipsa de re ad quendam scribens, in hæc etiam verba erupit: *Illud, inquit, Non ingredieris ad vllum consanguineum carnis tue, ad detegenda eius pudenda, hoc quoque consanguinitatis genus (illud videlicet de quo nunc quærimus) comprehendit. Quid enim esse possit homini sua vxore vel potius sua ipsius carne magis propinquum? non sunt enim amplius duo, sed una caro. Quare per vxorem soror eius transit ad consanguinitatem. Quemadmodum enim vxoris matrem non accipiet, nec eius filiam, quoniam nec suam matrem, nec suam*

Basilii
in epist.
ad Dios-
dorum.

filiam; sic nec sororem uxoris, quoniam nec suam sororem. Sunt enim in utrisque communia cognitionis iura. Istis verò quo iure contradici possit ego quidem non video, ac proinde contendendo, ex iure diuino non magis licere fratri uxorem, quàm uxoris sororem ducere. Cur igitur, inquires in alia lege additur hæc exceptio, ILLA VIVENTE, nisi vt intelligamus vna demùm sorore mortua, alteram ducere fas esse? Respondet Basilius eadem illa epistola, non temerè ex eo quod scriptum est colligendum esse quod scriptum non est. Et sanè ita est, quoties saltem id quod consequi videtur, vel absurdum est, vel alio loco, siue expressè, siue tacitè damnatum. Promittit Dominus se Ecclesiæ suæ affuturum, quandiu seculum hoc perstiterit: an inde colliges, vel desinente mundo abfuturum illum à suis, vel illud frustrà adiectum esse? Non cognouit Iosephus Mariam quandiu prægnans fuit, an ideo efficitur, vel illam postea fuisse à viro cognitam, vel illud frustrà expressum fuisse ab Euangelista? Cur ergo illud adiectum est? inquires. Nempe mortuo fratre abstinendum esse alteri fratri ab ipsius vidua, ac vicissim ex consequenti mortua sorore abstinendum esse alteri sorori ab ipsius marito, in superiore lege cautum erat: postea verò, de alia quoque specie, nempe an superstiti uxori sororem superinducere liceret, dicendum quoque putauit legislator. Etsi enim tacitè colligi posse videbatur, si ne mortua quidem uxore, fas erat

Matt. 23.
20.

Mat. 1. 25.

fas erat sororem eius ducere, quanuis abrupta per mortem omnis affinitas videri posset, multò minùs ipsa adhuc superstite id licere: tamen quum & magna per se esset illius populi in ducendis simul pluribus vxoribus licentia, & in hac specie periculum esse videtur, ne quis expresso Iacobi exemplo abuteretur, expressè quoque id cauendum Moses iudicauit. Sed & quàm effrenis fuerit Iudæorum in repudiandis vxoribus libido vel ex illa quæstione Iesu Christo à Pharisæis proposita plus satis liquet. Ideo ipse Rabbi Salomon, licet minimè ignarus à Iudæis aliter hanc legem intelligi & vsurpari, tamen arbitratus est sic demum accipiendam esse, vt prohibeat Moses vna sorore superstite & repudiata, alteram superinducere, quoniam videlicet repudiatæ dolor hoc modo duplicaretur. Neque ab hac sententia alienus est Augustinus, quæ tamen non satis firma mihi quidem certè videtur, quum in ipsa lege nulla prorsus fiat repudij mētio. Alia verò etiam fuit summi illius maximique memoria nostra theologi D. Iohannis Caluini sententia, nempe hanc legem ad incestuosas nuptias, ac præsertim ad germanæ sororis matrimonium nihil spectare, quū de illis omnibus, & præsertim de fratris vxore & vxoris sorore, satis superioribus legibus sit cautum: sed de vna Polygamia hîc agi, quæ sic vtcunque toleretur ob populi istius duritiem, vt tamen prohibeatur quispiam viuenti vxori superinducere.

Mat. 19. 9.
Rabbi Salomon in
Leuit. 18.

August.
in Leuit.
q. 61.

cere sororem, id est, ex more loquendi Hebræis familiari, ipsius cōsanguineam (quam nimirum alioqui ducere fas esset) ne hoc modo duplici animi ægritudine prior vxor afficiatur. Sic igitur ad hanc legem responsum esto, quum tamen à Iudeis sic corrumpi, ut etiamnum hodie nulla sit ipsis religio duas sorores vicissim ducere, nō est quod quisquam miretur, quum apud illos ne patruus quidē à fratris, neque auunculus à sororis filia dicatur abstinere. Sed alia rursus occurrit, magis etiam, ut videtur, obscura difficultas in hoc argumento de gloriæ à sororio non ducenda:

Deut. 5.5. Lex illa nimirum Deuteronomij, qua frater non modò non prohibetur, sed etiam iubetur fratris absque filio defuncti semen accepta ipsius vxore, suscitare. Hanc igitur Deuteronomij legē cum altera illa Leuitici, prorsus alioqui repugnante, sic nonnulli conciliant (quorum etiam sententiā idem D. Ioh. Calvinus in locum illum Leuitici scribens, amplectitur) ut fratris nomine negēt fratres germanos, sed duntaxat consanguineos (ex more Hebræorum) intelligi, & quidem eos quorum nuptiæ nō sint interdictæ, quoniam alioqui incestus præcipi videretur. Quòd si

Genes. 38. obijciatur Iudæ exemplum, responderetur hac in re peccatum fuisse à Iuda, qui ea lege sit abusus: quæ etsi nō erat scripta, tamen, veluti à naturæ ipsius æquitate dictata, iam in vfu erat, quoniam (opinor) quæ in cuiuspiam familiam transisset, in aliā abnubere, non nisi cum

cum prioris dedecore, vel sui ipsius ignominia poterat. Neque sanè ambigi potest, quin lege illa excitandi fraterni seminis, quod alioqui extinctum iacebat, comprehenderetur quisque ut proximus erat agnatus, ita ut eo id facere recusante, alius à proximo propior, & sic deinceps alius alij succederet, sicut ex Ruthæ historia liquet. Verùm huic sententiæ obstant alia quædam maximi momenti. Primùm enim omnes Hebrææ lingue periti affirmant, & exemplis quoque manifestis confirmant verbum, **אב**, propriè de leuiro vel gloire, sororio vel fratria dici, quod eleganter etiam expressum est apud Matthæum verbo *ἀδελφὸν ἐν κυρίῳ*. Itaque etiam si quod de illis propriè constitutum erat ad alios quoque propinquos accommodatur, nō videtur tamen satis commoda eorum interpretatio qui eos excludunt de quibus propriè lex sit intelligenda.

Deinde, ut illam Iudæ & Thamaris historiam omittamus, durum sanè videtur, quæstionem illam Christo à Sadducæis propositam, de septem fratribus, sic explicare quasi cognati duntaxat inter se fuerint, & quidem iis gradibus intra quos ex legibus liceret vnā eandemque mulierem ducere. Præterea verba illa Noemi ad nurus suas, *An adhuc intra me in utero meo sunt filii qui fiant mariti vestri? Reuertimini filie mee, & abite: quoniam senior sum, quàm ut virum habere queam: & si dicere possem, est mihi spes,*
d. iiij.

Et potero hac nocte cum viro esse, pareremque filios, num expectabitis donec creuerint? num expectabitis in eorum gratiam, ut maritum non habeatis? illa, inquam, verba manifestè videntur euincere germanos fratres illa lege propriè significari: cæteros autem propinquos duntaxat ex consequenti. Quid ergo? nempe hanc legem oportet alterius illius generalis exceptionem esse, (quod etiam existimauit Augustinus) sed quæ peculiari quadam ratione nitatur: ac proinde in exemplum trahi nec possit nec debeat. Distribuerat enim Dominus populum illum non in tribus duntaxat, sed etiam in familiarum capita, in quibus quum primogeniti dominarentur, familiæ ex illis censebantur, ne in infinitum excresceret earum numerus. Itaque statuerat Dominus, ut si primogenitus eò usque vixisset ut, ducta vxore, caput familiæ esset, & habitantibus simul fratribus, id est, (ut ego interpretor) adhuc expertibus coniugij, absque mascula sobole decederet, tum frater ab eo proximus, ut in primogenituram, sic etiam in fratris demortui vxorem hæres esset, & ita quidem, ut liberi ex eo matrimonio suscepti, de fratris illius mortui nomine censerentur, ut sic tegeretur illa incestuosa alioqui conjunctionis ignominia, quoniã frater ipsammet quodammodo induebat extincti absque virili sobole fratris personam ipsius etiam thorum ingrediens.

Hoc tamen postremum sæpe fuit spre-
tum,

tum, naturalis patris nomine seruato, præfertim si, vel quòd alij fratres deessent, vel quòd sibi quàm fratri liberos gignere nonnulli mallent, ad cognatos alioqui remotiores deuentum esset. vt vel ex vnius Ruthæ historia satis liquet, cuius filius Obed non Eli-melechi, sed ipsius Boozi filius nominatur: vnde etiam multæ in genealogiis texendis, ac præsertim Matthæo cum Luca, in genealogia Christi, conciliando, difficultates sunt obortæ. Hæc igitur fuit ratio (vt ad institutum reuertar) cur quod alioqui incestuosum fuisset, tamen à Domino sit mandatum: quod certè nulla causa est cur hodie nonnulli suis prorsus damnandis libidinibus prætexant, quum neque iam valeat hæc ratio, diruta illa macerie quæ populum Dei certis finibus distinctum à reliquis separabat: neque Dei verbum isti habeant, ex quo nunc quoque valere istam singularem exceptionem colligere possimus. Stat igitur illa conclusio, neque le-

uiro fratriam (excepta tantum olim specie cuius modò mentionem fecimus) neque sororio glorem ex iure diuino ducere fas esse.

Itaque veteres hac de re **Canonas**, non vt ius humanum, sed vt ius diuinum prorsus amplector, ex verbo Dei nimirum descriptos.

Quòd si leges humanæ quærantur, idem multò magis etiam liquebit. Nam quod ad ius Pontificium attinet, tantum abest vt hanc coniunctionem permittat, vt etiam ad septimum vsque gradum initiò, deinde verò ad

Canon.
Apost. 19.
syn Neo-
cesar. can.
2. Basil. e-
pist. ad
Diodor.
c. de pro-
pinquis.
& c. pro-
geniem,
& aliis se-
quētibz,
35. q. 2. c.
vltim.
Extrà, de
Diuortijs

quartum vsque, affines nō minùs quàm consanguineos coniungi prohibuerit: sed ita vt isti suo more, (sicuti suo loco diximus, & porrò dicemus) culicem quidem colarint, camelum autem, quoties libuit, deglutierint. Apud Romanos autem quanuis ex illo Crassii exemplo, & quadam Constantini constitutione colligi possit non inusitatum fuisse, vt apud illos quoque frater duceret defuncti fratris viduam, tamen constat hoc fuisse postea expressis legibus prohibitum. Sic quoque Caius Iurisconsultus celebris docuit: & post Romani imperij inclinationem, hoc etiam iure vsi sunt Alemani, Baioarij, & Franci, vt planè mirari subeat quosdam hodie inueniri posse qui eiusmodi flagitium, vt iure concessam, tueantur. Et de his quidem haec tenus, si vnum hoc addidero, quod nō pratermisit etiam Basilii: concessio nimirum, vt duæ vicissim sorores ab eodem ducantur, magnopere perturbatum iri præcipuos cognationum gradus, quum idem futurus sit pater, & matertera maritus, id est, auunculus: eadem verò ex sorore natis matertera & noverca: aliis autem ex se natis, mater & auunculi vxor: iidem denique fratres, & consobrini: quæ ἀδελφία vel vnica tanti est momenti, vt omnes sani iudicii homines meritò ad damnandam huiusmodi cōiunctionem semper commouerit.

Et de his quidem haec tenus, quorum hæc summa est: consanguineos vxoris, esse marito pro

l. fratris.
& l. ult. C.
de incest.
nupt.
C. Theod.
lib. 3. tit. 12.
Caus. lib.
Insti. 1. tit.
4. §. Sed
nec.
Leg. Ale-
man. titu.
40. §. 1.
Leg. Baio-
ar. tit. 8.
Leg. Frac.
lib. 5. tit. 4.

pro consanguineis, & contrà: ac proinde ut inter cognatos, sic etiam alteri cum alterius consanguineis, siue in recta linea, vel descendibus vel ascendentibus, siue in transuersa vel inæquali vel æquali, iisdem prorsus regulis, nuptias prohiberi. Itaque legem illam Atheniensiam cuius meminit Terentius in Phormione, & apud Demosthenem expressam in oratione *περὶ μαχαρτατον*, qua videlicet cautum erat, ut orbam puellam duceret, aut dotaret qui genere proximus erat: aut interpretari de iis oportet quorum non esset incestuosa coniunctio, aut potius, ut ipsi naturæ honestari repugnantem, reiicere.

Sed an affines vxoris sunt marito ipsius affines, & contrà? ut, exempli causa, si mei quondam foci vxor, non tamen vxoris meæ mater, sed nouerca, fuerit & focero & meæ vxori superstes, an ego quondam gener illam potero ducere utpote quæ vxori meæ affinis duntaxat fuerit? Respondeo, non videri quidem ullam hîc esse propriè affinitatem, sed tamen, quoniam ea quæ fuit vxori meæ nouerca, mihi fuit instar foci, utpote foci mei vxor, prohibere honestatem quominus hoc matrimonium liceat. Itaque rectè de his statuisse videtur Papinianus, his verbis: *Vxor*em, inquit, *quondam priuigni coniungi matrimonio vitrici non oportet: nec in matrimonium nouercam ei conuenire, qui priuigne maritus fuit.* Vnde rectè colligit noster Hotomanus, nec vxoris quondam foci cum genero,

l. 15. D de
rit. nupt.

nec mariti defunctæ nurus cum focu coniunctionem probari posse: quod etiam de vxore quondam sororij & leuiri, fratriæ denique gloriæ marito sit constituendum. Est enim hæc regula vniuersaliter vera, Cuius non licet inire nuptias, eius nec coniugis licet, quoniam videlicet vxor pars quædam mariti esse videtur: estque hoc de quo agimus longè diuersum & à secundo & à tertio affinitatis genere, quod Canonici temerè excogitatum meritò postea abrogarunt.

4
c. quod fu
per his.
Extra, de
consang.
& affin.

Consanguinei personarum quarum interuentu & copula contracta est affinitas, inter se coniugium contrahere non prohibentur, quoniam, vt antè diximus, subsistit graduum affinitatis prohibitio in iis qui sunt ipsa affinitatis causa, ne in hoc consanguinitatis simulo, effectum causæ latius quàm ipsa causa pateat. Itaque pater & filius matrem & filiam, & duo fratres duas sorores ducere non prohibentur. Quia tamen in ista permixtione ordo ipse cognationis, cuius imago est affinitas, perturbari posset multis modis, vt si pater filiam, filius eiusdem filiæ matrem duceret: si pater & filius duas sorores: frater vitrici, priuignam fratris: filius sororem suæ novercæ: frater filiam vxoris fratris: fratris filius, matrem vxoris patrui: filius sororis, matrem vxoris auunculi ducat, cuiusmodi species etiã aliæ recenseri possent: idcirco rectè quoque de his olim cautum est multis canonibus. Neque dubito quin, cessantibus Imperatoribus,

ribus, & penè ruente cum Romano imperio orbe terrarum, Synodos sæpe oportuerit his rebus multùm esse intentas, quarum multa decreta meritò fuerunt à piis Imperatoribus postea confirmata. Sed audacia illa quæ multos impulit vt quod verbum Dei generali perpetuæque regula laxauit, adstringerent, quod restrinxit, laxarent & manifesta illa ambitio ad suam iurisdictionē traducendi quod est Magistratum proprium, sanè est piis omnibus non minùs intolerabilis, quàm Magistratum in his curandis segnities. Eiusmodi tamen iam consummata matrimonia temerè diuimenda, ego quidem pronuntiare non ausim.

Vide Cā.
54. synodi
sexiz in
Trullo.

Sed quæritur, An nudis sponfalibus contrahatur affinitas: quod non vno modo cadere in controuersiam potest. Quum enim (exempli gratia) matrem & filiam, aut duas vicissim sorores ducere prohibeat, mortua ante nuptias sponsa, ambigi meritò potest, num eius matri vel sorori coniungi possim. Item, quum eam quæ fratris, vel patru, vel filij vxor fuit, non possim vxorem habere, non temerè quæritur, an mortuo ante nuptias fratre, vel patruo, vel filio, aut alio quouis mihi intra prohibitos gradus cognato, ab eius sponsa mihi sit abstinendum. Respōdent Iurisconsulti non propriè sic contrahi affinitatem, sed tamen rectiùs & iure facere qui ab huiusmodi nuptiis abstineant: quod vt concedā, nihilominus tamen distinctione vten-

An nudis
sponfali-
bus con-
trahatur
affinitas.

l. si qua.
D. de ritu
nup. l. Ser-
uius. D.
de grad.
adfi. & s.
si vxor. in
stit. de
nupt.

dum arbitror, ne summum ius hîc quoque summa esse iniûria deprehendatur. Sponsalia quippe certû est Iurisconsultis nihil aliud declarare, quàm promissionem simplicem in tempus futurum conceptam, à qua vni recedere etiam absque alterius consensu liceret. Quæ igitur hæc seueritas fuerit, obsecro, ut quum ne firma quidem coniugij obligatio inter aliquos extiterit, nedum ut reipsa coniugium initum sit, statim idem ius statuatur, ac si verum ratûmque matrimonium inter quospiâ interuenisset? Velim igitur magnam quidem haberi honestatis rationem: ac proinde, si vel minima sit suspicio attentatum quippiam à sponso in sponsa fuisse, censuerim non aliter quàm ut reipsa contracta affinitate statuendum esse: sin minus, ut eos rectius facere censuerim qui non tantum eius quod licet, verum etiam eius quod expedit, rationem habet, ita minimè sanè velim eiusmodi sponsalia ut incestuosa, vel per se illicita, infringere. Sed quid si sponsalia firma fuerint, id est, purè, & verbis in tempus præsens

c. 3. 11. 12.

& 13. 27. q.

2. & c. ex

sponsali-

bus.

Extra, De

spōsalib.

Vide c. li-

teras, & c.

duo, Ex-

trâ, de de-

sponsim

pub.

conceptis inita? Hîc verò demum assentiuntur plerunque Canonici Iurisconsultis, propter publicæ honestatis iustitiam, ut ipsi loquuntur. Sed iidem quum libet, à seipsis dissentiunt, ut qui sponsalia de præsentibus cum impubere facta, habeant pro sponsalibus de futuro, & tamè tradant, si quis à sponsalibus eius recesserit quam septennis desponderit, quod licet, non posse eius matrè ducere. Ego

verò

verò Augustini sententiam sequutus ab ipso etiam Gratiano prolata, arbitror illam mulierem non pertinere ad matrimonium cum qua commixtio sexus non docetur fuisse. Nec obstat quòd sponsa in quibusdam pro vxore censetur, quoniam videlicet etsi non re ipsa, at iure tamen vxor est, idòque non magis sponsam quàm vxorem cuiuspiam ducere licet, quonià duos simul maritos vna mulier habere non potest, & tanquam adulter puni- tur qui sponsam alterius corrumpit. Sed ea in re de qua nunc quærimus, quum ipsa sanguinis commixtio potissimùm respiciatur, quã Moses honestè significat detectionis nomine, non video quĩ esse debeat eadem nudo- rum sponsalium, quæ consummati matrimo- nij, ratio. Consummatum autem matrimo- nium voco, quum ducta est vxor: neque bo- nos illos cœlibes Canonicos nobis sequēdos arbitror in iis arcanis peruestigandis, quæ re- cta permanere multò præstat, quàm curiose atque adeò turpiter, vt ipsi faciūt, ea scrutari.

Leuit. 18.
& 20.

c. extraor-
dinaria,
35. q. 2. &
ibi glossa
sanè tur-
pis.

Sed an ex alio quàm legitimo coitu, iu- sto videlicet matrimonio, contrahitur affi- nitas? Respondeo, primùm si incestuoso adulterio se polluat quispiam, vel iam con- iunx, vel verè sponsus, non eam esse vim hu- ius illegitimæ coniunctionis, vt propterea firma sponsalia dirimantur, aut verum ma- trimonium præcedens solvatur, (nisi pars offensa separationem postularit) vt si, exem- pli gratia, sponsus vel maritus quispiam,

An quo-
uis coitu
contraha-
tur affini-
tas.

c. 10. & 11.
Extra, de
eo qui
cogn. cõf.
vxor.

matrem aut sororem sponsæ vel vxoris suæ corruperit, non propterea vel sponsalia dirimuntur, vel matrimonium, quasi affinitas cum matre aut sorore vxoris per incestum sit contracta. Sed quid si solutus quispiam (vt loquuntur) vel maritus, aut cum soluta quapiã sit scortatus, aut cum aliena vxore, absque incestu tamẽ, adulterium commiserit? an propterea alteri ab alterius consanguineis, vt in affinitate vero matrimonio contracta, fuerit abstinendum? Mihi quidem ita omnino videtur, vt hîc quoque valeat quod de seruilibus cognationibus & affinitatibus Paulus Iurisconsultus respondit: nempe in contrahendis matrimoniis naturale ius & pudorem inspiciendum esse. Multò magis verò id intelligendum est vbi de cognatione ipsa quæritur, quam certum est quouis quantumuis illegitimo coitu contrahi. Hîc autem etiam operæpretium est considerare quàm rectè & sapienter omnia nostri Canonici.

**l. 14. D. de
rit. nupt.**

**c. 10. De
eo qui
cog. conf.
vxor.**

**c. 1. & 4.
& 5. & 8.
& 9. & 10.
ibid.**

Affinitas, inquiunt, post matrimonium iniquè contracta, puta si quis cum sorore legitima coniugis sit fornicatus, illi nocere non debet, quæ iniquitatis particeps non extiterit. Rectè id quidem, vt & illud quod ex eo consequitur, vt videlicet fides postulanti legitimæ vxori seruetur. Verùm quo iure tandem constituunt, vt ipsi incestuosi absque vlla spe vnquam incundi coniugij permaneant, sed semper continentiam seruare teneantur? an enim quia incestuosi, idcirco continentix donum habent?

Itaque

Itaque illos potius decuit Magistratum serio commonefacere, ut eiusmodi homines iustis pœnib; afficeret, & siquidem ille cessaret, matrimonio vel soluto, vel, si reconciliari pars offensa malet, post legitimam pœnitentiam redintegrato, ad vitam meliorem miseros peccatores cohortari, quàm vltro animas ipsas Satanae & carni vstulandas tradere: quamobrem etiam paulò æquiores Canonici istam aliorum iniquam seueritatem improbarunt.

c. si quis
cum dua-
bus, 33. q. 2.

Istud verò longè absurdissimum profectò videtur quod est ab Alexandro tertio responsum, ut si quis sponsa suæ non cognita matrem cognouerit, neutram habeat, sed tamen cum alia possit contrahere: quòd si sponsam vel ante, vel post matrem cognovit, nō modò neutram habeat, sed etiam ab omni spe vllius coniugij arceatur. Nam certè, vel illum pœnas luere oportuit, vel cessante Magistratu, aut cum sponsa reconciliari, aut vbi Ecclesiæ satisfactum esset, illi nō adimere quod omnibus dicit Apostolus, ut qui non potest continere, nubat in Domino.

c. 2. ibid.

Sed quid prætexit istis suis iniquissimis simul & ineptissimis decretis? Fortasse Davidis exemplum, qui decem suas concubinas ab Absalomo constupratas quandiu vixit vinctas detinuit, neque vnquam attigit. Verùm in hoc exemplo quàm multa sunt dissimilia? Quòd ab illis postea David abstinuit, rectè sanè fecit, & vix aliud suaderemus ei

2. Sā. 20. 3.

2. 7. 5.

cuius vxor sese incestu pollui sinisset: sin minus, ne ipsi quidem Canonici negabūt adulteram videri non posse cui uis est illata. De Absalomo verò, si superuixisset, quid constitutus fuerit Dauid, conici potest ex historia. Nempe ipsi pepercisset indulgentissimus pater: quin tamē capitali supplicio dignus fuerit Absalomus, ambigi non potest, quod etiam iusto Dei iudicio luit. Hoc igitur Absalomi incestuosi exemplum nihil ad cōtinentiæ votum spectat. Superfunt in hoc exemplo decem illæ cōcubinæ quæ propter incestum vinctæ manserunt absque vlla spe coniugij. Atqui præterquam quòd pro regula sumi nō debent quæuis, quantumuis laudatorum Patrum, exempla, de hoc Dauidis factō in vtrāque partem iure disceptari potest. Si in incestum cōsenferant, nō rectè facit Dauid quòd in eas ex lege nō animaduertat. Error autem alter ex hoc errore nascitur, quod ita parcit eorum vitæ, vt eas nisi continentia donum habebant, vltionis periculo exponat. Sin verò non consenserant, cur eas saltem non planè repudiat, si retinere nō placet propter facti in eas quantumuis inuitas admissi turpitudinem? an quoniam regiæ concubinae fuerant, non satis tutum erat eas cuiusquam elocari? atqui politica hæc ratio cōscientiam non potuit, aut certè non debuit pacare.

Quid si igitur dicamus id factum ex earum consensu? nempe obstabit quod narrat historia, vinctas fuisse, & in custodia retentas.

tas. Itaque meo iudicio, in hoc facto constituendum est Deum, quum hac ignominia vitus esset perpetratum aduersus Vriam scelus, voluisse memoriam eius rei, quandiu illæ vixerunt, extare: ac proinde particulare hoc factum non esse ad imitationem trahendum. Neque verò dicitur David eas perpetuæ custodiæ pœna semel multasse, nedum vt ad votum continentie induxerit, vt isti fieri volunt: sed duntaxat eas tenuisse vinctas, & ab eis abstinuisse ad mortem quidem earum usque, sed proculdubio rationem ipsarum cōscientiæ, si necesse fuisset, habiturus. Deinde in tanta vxorum & cōcubinarum turba, probabile est consuevisse euenire, vt illud vix posset locum in singulis habere, quod tamen est iusti matrimonij proprium, nempe, vt vir non habeat sui corporis potestatem. Quomodo enim vir vnus, vel libidiniosissimus, tā multis sufficere potuisset? Subiectas igitur & viro prorsus obnoxias esse oportuit plerasque, præsertim concubinas, quas vir fortassis aliquot annis non attingeret: & quibus etiam nisi quum prorsus liberet, vti non teneretur. Hæc igitur incommoda necessario cum Polygamia coherencia istis, post ratum admissum scelus, non prorsus noua, vel iniqua videri potuerunt. Idem autem certè in incestuosos, alioqui monogamos, qui tamen non habeant cōtinentiæ donum, ex hoc Davidis exemplo prorsus impari constitui nec potest, nec debet: etiam si factum istud vitio

non carere concederemus.

An sponsi
vel coniu-
gis morte
tollatur af-
finitas. l.
25 D. derit.
nupt. & af-
finitatis.
& 5. socru,
inst. de
nupt.

Sed an alterius sponsi, vel coniugis morte tollitur affinitas superstitis cum defunctæ personæ consanguineis? Iurisconsulti respondent sublatam quidem affinitatem videri, sed manere tamē eandem prohibitionem propter publicam honestatem: quibus eò usque assentior, ut etiam repudio vel diuortio interueniente, idem statuendum existimem. Solutio quippe vinculo quod plures familias copulabat, necesse quidem est separatas fateri quæ prius erant coniunctæ, sed ita ut coniunctionis memoriam adhuc vigere publica honestas iubeat. Sed & alio argumento solutam esse affinitatem liquet. Nam si, verbi gratia, superstes gener meus aliā ducat, ea quauis filia meæ successerit, tamen est mihi extranea, ac proinde illam, si vidua fuerit, ducere non prohibeor: quāuis religiosi nostri Canonici alterum hoc affinitatis genus esse voluerint, cui & tertium adiunxerūt, putā si vidua illa, mortuo illo qui gener meus fuit, alteri nupserit. Sed bene est quod ipsimet istius commentii auctores postea ficticia hæc impedimenta sustulerunt.

c. de pro-
pinquis 35.
q. 3. c. por-
ro ibidē.

De pœna
incestus
ante legē
& sub le-
ge.
Gen. 38. 24.
Leuit. 18.
& 20.
Pœna in-
cestus sub

Cæterum quæ tum ante legem, tum sub lege fuerit incestus pœna, ab ipsa videlicet naturæ honestate dictata, ex sacris literis apparet: capitalis nimirum, qualis etiam initio fuit apud Romanos, ut qui adulterium quoque capitis pœna sæpe punierint. Sed inclinante paulatim hominū iudicio ad deterio-
rem

rem partē excogitatæ sunt exceptiones, quæ
iustissimas illas leges antiquas inutiles redde-
rēt. Inde eò ventum est, vt capitalis pœna pe-
nitus sublata sit, nulla certè ratione, & magno
cum totius Romani imperij dedecore, quum
multo rectius esset illud quod apud Cicero-
nem ex antiquo iure refert Atticus INCES-
TVM PONTIFICES SUPREMO SUPPLI-
CIO SANCIVNT. Sed de his viderint Ma-
gistratus quibus est gladij potestas commis-
sa. Nos ea persequimur quæ sunt Ecclesiasti-
cæ iurisdictionis propria, id est, quæ ad eorū
munus spectāt qui ex verbo Dei conscientias
sibi commissas regunt.

In veteribus igitur Canonibus illud lau-
dabile est, (videlicet ex verbo Dei constitu-
tum) quòd incestuosa siue sponsalia, siue
coniugia, (de his enim simul iampridem in
hoc argumento compendij causa differimus)
omnino dirimenda iudicarint, quod tamen
indiget ea interpretatione cuius antea men-
tionem fecimus. Neque enim propriè diri-
mi dicitur quod nunquam ritè coniunctum
fuit. Itaque & sponsalia & coniugia huius-
modi potiùs pronuntiāda sunt ipso iure in-
utilia & irrita esse, vt quæ sponsalium & con-
iugij speciem duntaxat habuerint. Sed & il-
lud ex verbo Dei rectè constitutum & ob-
servatum fuit, vt eiusmodi flagitiorum rei
(reos autem appello, qui scientes prudentes
tale quippiam admisisse legitimè conuicti
fuerint) ex Ecclesia eiicerentur. Verùm quod

posteriori-
bus Impe-
ratoribus.
I. si adalte-
rium. D.
ad l. lul. de
adult. I. si
quis ince-
sti. C. in-
cest. nupt.
Et auth. de
incest. col.
2. Constit.
vlt. §. 1.
Cic. de le-
gib. 2.

Veteres
Canones
qua pœna
incestuo-
sos affec-
runt.

certum illorum pœnitentiæ tempus tam præcisè & tam diuturnum constitutum est, id ego verò neque in hoc flagitio neque in aliis probo. Nam si ne tum quidem resipuerint, quo iure illos receperis? Sin verò citius quàm sperari posset resipuerint, cur diutius illos affligeris? Deinde quum istiusmodi temporum præscriptiones certum sit aditum patefecisse doctrinæ satisfactionum & indulgentiarum (ad quæ remedia necessariò deuenire multos cœgit ista veterum Canonum non satis profectò consideratè instituta disciplina) causa nulla est (opinor) cur ista in vsum reuocentur. Quis enim est, obsecro, qui intra quod tempus Dominus sit cuiuspiam daturus vt resipiscat, definire possit? resipiscentis verò peccata quo iure retinueris, quæ iam esse in cælis remissa meritò videantur? an vt publico Ecclesiæ offendiculo satisfiat? atqui optimè satisfactū est Ecclesiæ, vbi cōstituerit peccatorem resipuisse, quod vnum præcipuè in isto pœnæ genere spectatur: an verò potius, vt an satis seria sit pœnitentia temporis spatio probetur? id vero etsi minimè negligendum est propter hypocritas, tamen qui possit præcisè certo temporis curriculo definiri, ego quidem non perspicio. Itaque hoc tādē extorsit ipsa necessitas, vt arbitrariæ essent pœnitentiæ quas vocant. Neque his obstat quod ex Isidoro refert Gratianus, de Aaronis & Mariæ pœnitentia septem dierum. Cur enim ipsi septem dies in sep-

c. tempora
27. q. 7. c.
hoc ipsum
33. q. 2.

septem annos transmutarunt? & vix potuit ad delendum peccatum illis præscribi breuius temporis spatium: quomodo etiam accipienda sunt spatia legalis impuritatis diuersis temporibus definita, sed admodum breuibus, vt cōqueri nemo de seueritate potuerit? Itaque standum potius fuisse iudico Apostoli doctrinæ & exemplo, qui quum de incestuoso illo Satanæ tradendo præciperet, non vt periret (sicut nonnulli perperam admodum interpretantur) sed potius vt erudiretur: neque tempus vllum neque continentia perpetuæ votum præscripsit, (quæ enim id faceret?) verum simulatque intellexit quâtopere ipsum sceleris admissi pœniteret, nihil antiquius habuit, quàm vt primo quoque tempore rursus receptus ille tristitia non absorberetur.

1 Cor. 5.5.
& 2 Cor.
2.7.

Nostri verò boni Pontifices, seueri scilicet veterum Conciliorum & Canonum vindices, quid hic tandem? Primum quidem, sicut suprâ demonstrauius, vt ipso nomine religiosiores viderentur, in transuersa cognationis & affinitatis linea, ad septimum vsque gradum prohibitionem nuptiarum protraxerunt, nouam etiam eamque ineptissimam & falsissimam graduum numerationem commēti. Deinde triplex affinitatis genus excogitarunt, & iis quidem additis rationibus quæ vel ipsos lapides ridere cogāt, nedum vt peccantibus lachrymas excutiant.

De pœna
incestus
sub Pontificio iure,

Vide c. fra
ternitas,
35 q. 10.

6

Postea verò tandem coacti sunt intra quartum suum gradum, ipsorum modo numeratum, id est, octauum, subsistere. Quorsum id verò? certè sicut ipse exitus ostendit, vt quò arctiora vincula nexuissent, eò lucrosior esset eorundem relaxatio, vt, quemadmodum de ipsorum sacris Sannazarius scripsit,

Vendere iure potest, emerat ipse prius: sic quoque scribere de istis Papæ interdictis planè liceat:

Nexuit ipse prius, soluere iure potest. Quòd si fortè sibi iniuriam à me fieri Cacolyci nostri conquerentur, saltem mihi concedent (opinor) vt ad summos illos ipsorum Doctores mihi liceat prouocare. Legatur ergo quæ illi quàm copiosissimè de istiusmodi, quas vocant, dispensationibus obseruant in 4. Sentent. distinct. 34. Eorum autem doctrine, cuius vel Satanâ ipsum pudere possit, hæc summa est: prohibitionem quidem inter ascendentes & descendentes esse moralem ac perpetuam: alios autem gradus omnes, transuersos videlicet, lege tantum iudiciali prohiberi: hæc, quum vnus Israelitis sit perlata, nos minimè obligari nisi quatenus Ecclesia eos admisit, cuius caput, quum sit Papa Romanus, fas illi esse iustis de causis (quasi verò iustum quicquam esse possit quo diuinum ius violatur) leges illas relaxare. Hæc illi, additis etiam quibus id confirmant exemplis, nimirum quòd fratres & sorores initiò generis humani vnà sese coniunxerint, quòd
Abra-

Vide Caietanum in secundam Thomæ. 1. 254. art. 9.

Abrahamus Saram sororem *ἑμιπαδέρειον*, Iacobus duas sorores, Amramus lochæbetam amitam duxerit, fratres denique fratrum semen iussu sint excitare. Mirum sanè istos præterire potuisse vel quod Catullus & Ovidius de Magorum apud Persas ortu, Lucanus de Arfacidis, & ipse Tertullianus noster de Persis, vel Æmilius Probus de fratrum & sororum apud Athenienses nuptiis commemorant, & quæ sunt à Ptolemæis in Ægypto palam factitata. En quæ sit istorum in servanda matrimonij honestate severitas, quorū spurcitiem quid attinet pluribus refutare? Certè quanvis inter incestuosos concubitus alius sit alio detestabilior, tamen si verū esset quod illi impudentissimè comminiscuntur, prohiberi gradus illos iure quodam Iudæorum civili, non iure ipso gentium siue nature, fecisset iniuriam Cananæis Dominus, quum eos usque ad eò argueret omnium istorum scelerum, ut eos propterea mox extirpandos ac penitus delendos prædiceret, hac etiam addita comminatione, fore ut si Israelitæ illos imitarentur, eos quoque solum ipsum cuomeret.

Quid quod prophani ipsi Iuriscōsulti hoc ius gentiū esse apertè dixerunt, & Plato, istis certè, Christi scilicet vicariis, diuini or, palam de his ita sensit? Libet enim totum locum subiicere, ut istos Cynædos Romanos quibus Philosophi sæpius quàm ulli Prophetæ vel Apostoli sapiunt, tantò apertius coargua-

I. si adulterium. s. str. prū. D. ad leg. Iul. de adult. Plato de legib. s.

mus : sic igitur ille,

Ὅτον ἀδελφός ἢ ἀδελφή τῳ γένωνται καλοῖσι καὶ θεοῖς
ἢ θυγατρὶς ὁ αὐτὸς νόμος ἀγρεύῃ, ὡς οἷον τε ἱκανώ-
τατα φυλάττειν μήτε φανερώς, μήτε λάθρα συγκαθεύδον-
τα, ἢ πῶς ἄλλως ἀσπαζόμενον, ἀπείσθαι τούτων. ἀλλ'
ἐδ' ὅτι θυμία ταύτης τῆς συκοφίας τὸ πᾶν εἰσέρ-
χεται τοὺς πολλούς. Id est, Si cui soror aut frater
formosi fuerint, itēque de filio vel filia, eadem
lex est non scripta, quam maxime fier potest ca-
uendum ne quis vel palam vel clam, unā dor-
miens, aut alia quacunque occasione illos salutans
contrectet, imò plerisque ne ulla quidē istiusmodi
congressus cupiditas subit. Excepisset Plato, si
nostris tēporibus vixisset, Romanos saltem
Pontifices, Alexandrum Borgiam, & Pau-
lum Farnesium, si illos nosset, vel ceriè po-
tius inter homines non numerasset. Et mox,
οὐκοῦν μικρὸν ῥῆμα κατὰ σθένος πασας τὰς τοιαύτας
ἡδονὰς, τὸ ταῦτα εἶναι φαῖναι μηδαμῶς ὕσια, θεομισῶ
δὲ καὶ αἰσχυρῶν αἰσχισα. τὸ δ' αἰγιον ἄρα τούτου ὅτι, τὸ
μηδένα ἄλλως λέγειν αὐτοῖς, ἀλλ' ἐν θυῖ γενόμενον ἡμῶν
ἕκασον, ἀκούειν τε λεγόντων αὐτοῖς καὶ πανταχοῦ ταῦτα, ἐν
ἱεροῖσι τε ἅμα, ἐν πόλει τε σπασθῇ ἱερᾷ καὶ λεγομένη
πολλάκις, ὅταν ἢ θυέσας, ἢ τινὰς Οιδίποδας ἐσάτω-
σιν, ἢ Μακαρέας τινὰς ἀδελφοῖς μιχθέντας λαθραίως,
ἐρπέντας δὲ ἐποίησας θάνατον ἑαυτοῖς ἐπιτιθέντας,
δικὰν τῆς ἀμαρτίας. Id est, Vno igitur verbo
omnes istiusmodi voluptates restringuntur nempe
si nefaria hec esse dixerimus, & numini exosa,
atque adeò turpium turpissima. Huius autē ceriè
vel hec probatio fuerit, quòd nemo aliter de his
loquatur, sed nostrum unusquisque à primo ex-

exortu ita semper & ubique de his rebus loquētes homines audierimus, tū in illis ludicris, tum saepenumero in illis magis seriis tragicis quæ vocāt, quum Thyſtas aut OEdipodas inducerent, aut Macareas aliquos ſororum conſuetudine etiam abſoſ, mox ſibi ipſis viſus mortem, quæ nimirum eſſet ſceleris ſui pœna, conſciſcere. Hæc ille: quæ ſi quis compareret cum illis Pontificiorum doctorum ſcriptis, quis tandem ſani iudicij vir, non malit Platoni, quàm Romano illi ſcediſſimo ſcorto aſſentiri? De illis autem omnibus exemplis, quod ſit illorum pondus ſuo loco declarauimus. Iacobi verò factum ſi tantopere ipſis placet, agè, quid tandem obſtat quominus Polygamiam apertè quoque concedant, & ita quidem vt duas etiam ſorores ſimul habere liceat, ſi modò pecuniam D. Sarraniſſimo Papæ perſolueris? Sed hæc ſunt ſcripta fortaiſſis à quibuſdam Paparum adulteribus, ab ipſis autem Pontificibus minime uſurpata. Imò verò quis ignorat illuſtriſſimas Europæ familias illis authoribus iam pridem fuiſſe iſtiusmodi Romanis ſpurciitiis contaminatas? Sic Philippus eius nominis ſecundus Burgundiæ dux, Patrum memoria, viduam ſui patrui duxit: ſic Ferdinandus rex Neapolitanus amitā ſuam: ſic Emanuel Portugalliæ rex, duas ſorores: ſic Catharina Angliæ regina, noſtra memoria duobus viciffim fratribus nupſit, vt de noſtris temporibus nihil dicam.

Noui ego hos in Gallia nobiles, quorum

vnus sorores duas: alter fratris, tertius patru viduam etiam num hodie apud se ex Pōtificis Romani consensu retinet, ad quem refugerunt miseri quum in Gallicarum Ecclesiarum Synodo à nostris non potuissent istiusmodi flagitij approbationem obtinere. Quid plura? Martinus quintus, in præclaro illo Constantiensi Concilio electus, fratris cuiusdam cū sorore germana matrimonium scribitur comprobasse, quod an iure sit factum adhuc inter nostros Canonicos ambigitur. Itaque vt hæc omnia vno verbo concludamus, quæcunque anathemata isti hypocritæ aduersus incestuosos crepant, mera sunt ludibria, adiecta illa exceptione, nisi aliter Romano Pōtifici, qui est supra omnes, videatur. Et quid est attollere se supra ipsum numē si hoc nō est? Itaque dictū illud Pauli de doctrina dæmoniorū, isti filio perditionis quadrare comperietur, non modò quū prohibet, verū etiam quū cōcedit matrimonia, vt omnibus modis sit antichristus. At vos Reges & Principes Christiani, quousque tandem ab ista fœdissima meretrice septem mōtibus insidente vos patiementi dementari?

Vide Conciliū Romanū sub Gregor. secundo.

1. Tim. 4.

De spōsali-
bus abs-
que paren-
tū, vel eo-
rū qui pa-
rentū loco
sunt, con-
sensu fa-
ctis.

Iam verò nobis dicendum est de sponsalibus clandestinis, id est, absque eorum consensu factis, in quorum potestate sunt contrahentes. Illa igitur quum Dei voluntati ac mandato, ipsique ad eò naturali æquitati ex diametro repugnent, Deo auctore cōciliata videri nō possunt, ideòque inutilia, & ipso (vt loquuntur

loquuntur) iure nulla sunt, Dicamus autem primum de iure diuino. Honorem qui parentibus à liberis debetur, æstimandum esse ex parentum in liberos potestate nemo (vt opinor) inficiabitur. Liberos autem numeratos fuisse inter patris familiâs bona seu fortunas, liquet saltem ex antiquissima Iobi historia, quum Satan, facta sibi potestate omnes Iobi facultates perdendi, liberos quoque ipsius inuadat. Liberis igitur, sese aliis mancipare, non magis quàm seruis licuit, nisi ex parentum consensu: idque equum & honestum esse res ipsa clamat, quum liberi seipsum parentibus secundum Deum debeant, ac proinde multò etiam meliore ratione in parentum bonis habeantur, quàm vlli serui siue domi nati, siue pretio comparati. Quod autem sub Lege non correxit Dominus, nèpe vt patribus liceret, cogente nimirum egestate, liberos suos ad seruiendum diuendere, etsi est fortassis ex eorū numero quæ propter illius populi duritiem tolerauit potius quàm approbavit: arguit nihilominus summam semper fuisse parentum in liberorum corpora, potestatem: vt & illud quod diu apud Romanos viguit, nempe, vt patres in filios ius vitæ & necis haberent. Quòd si quæritur quipiam magis peculiare, & ad liberorū matrimonia propriè spectâs, quid obstat quin pro expressa lege habeatur, quod perpetuo in usu fuisse liquet? Rebecca sanè non nisi ex Bethuelis manu petitur & accipitur. Iacobus à

Iob 1. 12. &

18.

Exod 21. 7.

Genes. 24.

& 27. & 28.

Fxo. 22. 15. Labane suas vxores sumit. Eandem patriam
 & 34. 12. 19 potestatem inculcat Moses, de virginis stu-
 Deut. 24. pratore differens, itémque de generis ac nu-
 Iud. 14. & Idē liquet ex Israelitarum aduersus Beniami-
 21. nitas iureiurando. Sāpfon quoque licet amo-
 2. Sam. 13. re peregrinæ inflammatus, requirit tamē pa-
 13. tris cōsensum. Thamar ex fratris stupratoris
 1. Cor. 7. 38 manibus euadere sic conatur. Paulus agens
 Euar. e- de virgine vel elocanda, vel asseruanda, quod
 pist. 1. to- ius patrum esse voluerit in liberos manifestē
 mo Cōc. 1. ostendit. Huic autem verbo Dei sic assentiū-
 Leo epist. tur veteres Patres, tum Græci, tum Latini, vt
 92. c. 4. c. ne vnus quidem dissensisse cōperiatur. Quid
 aliter legi plura? Ipsi quoque Pontifices, Euaristus, Leo
 rimū, & c. primus, Pelagius, Urbanus, Nicolaus, nō ali-
 nostrates, ter iudicant. Synodi quoque veteres cō vsque
 30 q. 5. c. si damnant clandestina coniugia, (inter quæ
 verum. 31. vel præcipua sunt de quibus agimus,) vt e-
 q. 2. tiam scientes, præsentēs, auxiliantes, excom-
 Ambr. de municationis sententiæ ipso (vt loquuntur)
 Abrah. lib. facto subiiciant. Leges autem ciuiles his de
 1 cap. 9. rebus & à veteribus Iurisconsultis, & ab Im-
 Tert. ad v- peratoribus summo consensu scriptæ, adeò
 xor. lib. 2. vt ne vidua quidem, licet emancipationis li-
 Basilius ad bertate gaudeat, intra vicesimum quintum
 Amphil. anno excipiat, notiores sunt quàm vt i-
 epist. 1 c. gnorari, clariore quàm vt obscurari, san-
 38. 40. 43. ctiores quàm vt iure aboleri possint. Quid
 Cōcil. La- obstat igitur quominus eiusmodi sponsalia
 teran. sub prorsus inutilia irritaque semel pronuntie-
 Innoc. 3. c. mus? Imò etiam viduarum quæ iam sui sunt
 51 & alibi iuris
 passim. c. tria legiti-
 ma, 36 q. 2.
 Syno. Se-
 non. c. 37.

iuris sponsalia clam parentibus inita, ut inutilia non sint, tamen iustissima reprehensione non carent.

Sed quid si eiusmodi sponsalia coniugium sit re ipsa consequutum? Certe si causa spectetur, cur prorsus irrita sint huiusmodi sponsalia, (quoniam videlicet consentire in sui ipsius traditionem non potest qui sui iuris non est) efficietur multò minus valere ipsum coniugium, utpote in quo expressior etiam ac certior consensus requiratur. Diluenda sunt tamen quæ in contrariam partem afferuntur. Sed hæc agè in eum locum reiiciamus in quo de diuortii differemus.

Oboriuntur autem hoc loco nonnullæ An cogi possit consensus. Gen. 24. 57 Ambro in 1 Cor 7. Vide 31. q. 2. & c. honorantur, 32 q. 2. & c. quum lo cū, Extrā, de sponsal. 12. & 14. C. denupt. I non cogitur. D de rit. nup l. 6 & 12 & 13. D de sponsal. l. 9 D. de rit. nupt l. 1 & 20. C. de nup. maximi momenti quæstiones. An enim liberi coguntur iis in quorum sunt potestate necessario consentire? Respōdeo nō cogi quidem, quoniam liber in primis, ac penitus voluntarius cōsensus in matrimonio requiritur: sed tamen reuerentiam quæ parentibus debetur, & iis qui parentum loco sunt, hoc postulare, ut sine maxima causa ab iis non dissentiat. Vicissim autem equū est ut parētes cum liberis suis agant moderatè, nec eos inuitos ad hoc vel illud matrimonium cogant. Quid si verò vel non satis inter parentes & liberos possit convenire, vel parentes officiū non faciant? Nēpe tentanda hīc sunt mitiora omnia remedia, expugnanda est patrum seueritas omni officij genere, cauendum vicissim patribus ne abutantur potestate sibi à

Deo attributa. Quòd si nihil æqui potuerit alia ratione obtineri, tum sanè adeantur Magistratus oportet, quorum etiam munus est, partim leges de his rebus quàm æquissimas ponere, partim veluti sese medios interponere, vt neque violetur patria potestas, neque ab iniquis & tam dulci nomine indignis patribus liberi opprimantur.

An qui ta-
cuit con-
sensit.

l. 7. & 12.
D. de spōf.
l. 22. D. de
ritu nupt.
Vide 31.
q. 2.

c. 6. & 13.
& 14. & 21
& 28. Ex
trā, despō
fal. & c. 11.
Extra, de
despons.
impuber.

De spon-
impuber

Sed an consensisse iudicandus est qui non dissensit? Nempe videtur æquitas hoc postulare, vt parentes, vel qui parentum loco sunt nisi expressè dissenserint, consensisse videantur, quoniam nulla neque vis neque metus violenta suspicio in ipsos cadit. De liberis autem, & in aliena potestate positis, etsi videntur idem sentire Iurisconsulti, tamē non possum idem statuere, sed hoc potiùs seruā- dum puto, vt, quoniam & patria auctoritas & ætatis imbecillitas facilè potest plenā voluntatis libertatem impedire, ipsa consensus expressio loco minimè suspecto requiratur. Addo & illud, etiā si expressus fuerit consensus, tamen si pertinaciter negata fuerit copula, dignam rem videri de qua diligenter inquiratur, vt nulli nisi planè libero & voluntario consensu coniuges habeantur. Vbi autē interuenit copula, frustrā certè coactio à sponso prætexitur: neque de spōsa aliter statuendum videtur, nisi fortè vim sibi allatam, cui neque tunc neque postea vnquam consenserit, liquidò probarit.

Verum quid si ex parentum quidem con-
sen-

sensu, aut etiam iussu, inita sunt sponsalia, sed
 inter vtranque vel alteram saltem impube-
 rem personam? Respondeo hæc sponsalia
 nullius esse momenti, nisi postea nouo pube-
 ris facti consensu confirmetur aut malitia
 ætatem supplente, concubitus interuenerit.
 Nec enim videri possunt consensisse qui qua-
 de re agatur intelligere per ætatem nequeunt.
 Quia tamen inter infantiam & pubertatem,
 tanquam inter duo extrema, media quædam
 est ætas in qua nec prorsus expertes intelli-
 gentiæ, nec tamen satis intelligentes sunt ho-
 mines, ideo inter consensum eorum qui pla-
 nè intelligunt quid ab iis agatur in quorum
 sunt potestate, & eorum consensum qui ad-
 resistas intelligendas penitus sunt inepti, me-
 dia quædam quasi consensionis species con-
 stitui potest. Hinc illa triū hominis statuum
 distinctio, quam sequutus Modestinus non
 vult inter minores quàm septēnes fieri spon-
 salia, quod etiam Leo Imperator cauit, & A-
 lexander terrius respondit. Sed vtcunque sit,
 istiusmodi sponsalia, quum, quibuscunque
 tandem verbis vtaris, non possint nisi in fu-
 turum tempus fieri, plenè non obligant im-
 puberem, nisi vbi pubes factus fuerit, alius
 consensus, vel tacitus, vel expressus, conse-
 quatur. Interea verò dum pubertas expecta-
 tur, fateor non posse puberem à sponsalibus
 cum impubere factis discedere, & affinita-
 tem veluti iam pro contracta haberi, tantif-
 per dum quis sit rei futurus exitus, tempus
 f. j.

30. q. 2. &
 c. 7. & 8.
 & 9. Ex-
 tra, de
 despons.
 impub.
 Later. Cō
 cil. sub
 Alex. 3.
 parte 6.
 Can. 3. &
 7. & 10. &
 26. & 29.

l. 14. D. de
 sponsal.

Ieo no-
 uel. 109. c.
 4 & 5.
 Extra, de
 desponsal.
 impuber.

c. 7. & 13.
 Extra, eor-
 dem.

c. 1. & 10.
Extra, co-
dem.

1. in pote-
state. D.
de spon-
salib.
De spon-
salibus vi-
aut metu
extortis.
Ambros.
in 1. Cor.
7. 31. q. 2.
Si verū,
& de ne-
ptis, &
Iotha-
rius,

ipsum patefaciat. Probo & illud, vt intra pu-
bertatis annos dissentire non possit impu-
bes, sed pubertas expectetur. Verū id quod
respondit Honorius, puberē factum omnino
teneri adimplere quod ipso impubere pater
promiserit, minimē probo: vt nec illud Vr-
bani responsum, attentationis nullum esse
momētum, etiam circiter duodecimum an-
num factæ. Vt tamen ingenuē dicam quod
sentio, non satis prudenter facere mihi vi-
dentur qui eiusmodi matrimonia tanto antè
tempore præmeditantur, quorum quàm in-
felix plerunque sit exitus, quodcunque tan-
dem bonum publicæ pacis prætexatur, vti-
nam non posset tam multis & tam illustri-
bus exemplis demonstrari. Certè non mini-
mam partem earum calamitatum quibus ia-
ctata est Europa ab hinc annos octoginta (ne
vetustiora commemorem) eiusmodi intem-
pestiuis coniugiis non minùs temerè disso-
lutis quàm callide conciliata fuerant, acce-
ptam ferre oportet. Cæterum patrilicuisse
ex iure Ciuili nuntium sponso remittere,
manente in potestate filio, mirandum non
est: quum sponsalia in futurum tempus con-
cepta, cuiusmodi tunc erant omnia, præ-
cisè neminem obligarent, nec magna tum
esset religio ipsa quoque coniugia dissol-
uere.

Sponsalia quoque facta per vim vel me-
tum qui in constantem virum cadat, (qua de
re paulò antè aliquid diximus) nisi subsequēte
altero

alterò libero consensu rata habeantur, nullius momenti censentur. Etsi enim eiusmodi promissio non est absque aliqua consensus specie, & præsertim si iusiurandum accesserit, etiam cum damno nostro præstanda videtur fides: tamen quia rectè iudicant sapientes in hoc præsertim contractu, ut qui sponndit, cogi ad rem præstandam possit, liberrimum consensum requiri: eiusmodi promissiones, si de vi aut eiusmodi metu bene constiterit, inutiles esse statuuntur. Grauitèr tamen monendus est qui fidem dedit, videat etiam atque etiam quo animi affectu id fecerit, ne in conscientiam peccet. Sed & illud obseruandum est quod paulò antè dixi, nempe si sequuta sit copula, vel etiam attentatio, cui nò restiterit mulier, frustrà vim aut metum postea prætexi. Itaque quod Ludouicus eius nominis XII. Galliarum Rex filià Ludouici XI. etià post coitum repudiavit, foci metum causatus, iniquè à Pontifice cōcessum est, nec feliciter ipsi Regi cessit, sine mascula prole mortuo.

In errore verò meritò ambigitur quid sit constituendum, quum in errore non sit consensus, qui tamen liberrimus ac plenissimus, velut anima quædam est huius de quo loquimur contractus. Et hic non ineptè Scholastici quatuor erroris species constituunt: vnū personæ, ut quum Lia pro Rachele supposita est: alterum conditionis deterioris, ut si serua comperiatur quam credideris liberā esse: tertium fortunæ, quum pauper est quæ dicebatur.

f. ij.

Psalmi. 119.

c. 2. & 14.

& 15. &

17. & 22.

Extrà, de

sponsalib.

c. 3. & 27.

Extrà, de

sponsal.

De spon-

salibus et

ore fa-

ctis.

Scholasti-

corū sen-

tentia.

Lōbard.

sent. 4.

dist. 30.

diues : quartum qualitatis , vt si capitosa est quam morigeram esse aiebāt. Deinde iidem distinguunt inter ea quæ in coniugio sustinent rationem vel materiæ vel formæ, & quæ sunt eiusdem *συγγενήματα*. Materiam vocant ipsas personas, formam verò obligationem ipsam matrimonij : cætera intelligunt accidentium nomine. Postremò concludunt errorem in persona vitare ipsam materiam coniugij, nedum vt rata sint eiusmodi sponsalia. Errorem autem deterioris conditionis repugnare eiusdem formæ quum in matrimonio alter alteri suum corpus vtēdum tradat, quod facere non potest seruus aut ancilla, qui corpus in potestate nō habent: ac proinde quoties id eueniat, nulla esse sponsalia imò ne consummata quidem matrimonia, si modò pars læsa rescindi coniugium postulet, & præsertim si dominus non consentiat in manumissionem. In errore verò fortunæ, vel qualitatis, quoniam ea vel adesse vel abesse possint saluo matrimonio, rata esse volunt sponsalia, quum in re ipsa fuerit iustus consensus. Et hæc quidem quauis mihi in genere rectè videntur constituta, tamen habeo quod hīc dicam. Nam in errore personæ, etsi non videtur vllus fuisse cōsensus, ac proinde irrita esse sponsalia, tamen, si subsequuta fuerit copula rectè facere sentio qui Iacobi exemplum ea quidem in re sequuti, summo iure non vtuntur. Quodd si tamen prorsus malæ conscientiæ fraus interuenerit, ne magis

gnopere

Error per
sonæ.

gnopere quidem vrgendum sponsum vel sponsam arbitror vt de iure suo quicquam remittat: quòd si etiam vltro id faciat, dignam tamen arbitror nocentem personam quæ seuerè castigetur. Sed num alieni nominis suppositio errorem in persona includit necessariò & sponsalia vitiat? minimè profectò si de corpore constiterit. Sumamus autem pro exemplo illam ipsam speciè de qua perperam prorsus, meo iudicio, Innoc. 3. respondit. Quidam omnia priùs expertus vt honestam mulierem ad turpia pelliceret, tandem hac fraude vsus est, vt Iohannis nomen **ementitus**, his verbis eam priuatim desponsaret, Iohannes te desponsat: quo dolo illecta mulier imprudens, quum in illum quasi sponsum **consensisset**, ei copiam sui fecit. Ille postea voluptate expleta, testatus sibi nunquam animum fuisse illam ducendi, eam scilicet ludibrio habuit: ista verò fidem sibi datam petit præstari. Respondet Pontifex non debere ex eo facto coniugium iudicari, quòd in eo nec substantia coniugalis contractus, nec forma contrahendi coniugium valeat inueniri, quoniam ex altera parte nihil præter dolum adfuit, & defuit omnino consensus sine quo cætera nequeunt fœdus coniugale perficere. Ego verò si Magistratus essem, hūc nodum alio nodo expedirem, quo videlicet impurus huiusmodi sacri coniugij temerator, & honestæ mulieris corruptor strangularetur. Quòd si, cessante magistratu, iudican

Nominis
suppositio.

c. tu nos,
Extra, de
sponsalib.

dum fuerit de coniugio, non dubitarim firma esse spōsalia pronuntiare. Primū enim quod ad substantiam ipsam contractus attinet, quum verba ex communi intelligentia accipienda sint, & mulierem illam constet non alium stipulatam quā eum ipsum quē alloquebatur, is certē quodcunque nomen sumpserit, de seipso respondisse meritō existimabitur, etiam si quasi de tertia persona sit loquutus, quod interdum fieri ex usu solet.

g. ex literis. Extra. de sponsalibus.

l. 22. & 32. D. de ver. obl.

l. 9 §. Si in nomine. D. de contrahend. empt.

l. Si mihi & Titio §. si stipulatus. D. cod.

l. 83 §. si Stichum. D. cod.

Constat igitur de corpore, ac proinde error nominis, præsertim quum non temerē, sed dolo euenerit, stipulationem non vitiat: & æquitas ipsa docet magis ad mentem stipulantis, quā ad mentem promittentis respiciendū, vt quid in re sit æstimari debeat, non quid senserit promissor, præsertim quum promittens sese in dolo fuisse postea vtrōq; fateatur. Deinde quod ad formam siue consensum attinet, quum mulier quidem bona fide in eum ipsum quem præsentem stipulata fuerat vt in sponsum cōsenserit: ipse verō quauis falsum nomen e mentitus, persuasum tamen esse mulieri voluerit se tanquam sponsum ad eam accedere, non video cur nō consensus vtrinque fuisse meritō dicatur, nempe simplex & rectus quod ad stipulantem mulierem, fraudulentus verō quod ad virū promittentem attinet. Hæc verō simulatio minimē certē debet reo deceptorī prodesse quominus iudicium in inuitum etiam reddatur, & actori potius, id est, deceptæ mulieri sit cre-

fit credendum. Denique illud rectissimè iudicatum est, ut quum reus dolum adhibet, ex eo quod actor intellexit, iudicetur: & quoties in stipulationibus ambigua est oratio, id quo res de qua agitur in tuto sit, accipiat. Et de errore quidem personæ hæcenus.

c.9. & 13.
§. ex his.
22. q. 5.
l. 20. D. de
verb. obl.

Quod autem ad conditionis siue status errorem attinet, ut si ancilla erat quam ingenuam putabam, sublatis, Dei beneficio, istiusmodi inter nos servitutibus, non est quod de hac re amplius laboremus.

Error conditionis.

Errore verò fortune, quam vocant, putà si pauper fuerit quam diuitem esse aiebant, etsi fateor sponsalia in præsens tempus concepta non vitari, ut neque ob dotem non solutam, neque ob alia eiusmodi quæ ipsam sponsaliū substantiam vel formā, putà consensum, non respiciunt: tamen æquum esse dico ut eiusmodi dolus & ecclesiastica & civili pœna castigetur. & ei qui deceptus est, actio in deceptores detur. Sin verò sponsalia quidem in futurū tempus duntaxat & sub cōditione facta sint, ne in cōscientiæ quidē foro videtur obligatus qui spopōdit, nisi cōditio impleatur.

Error in fortuna, & aliis qualitatibus.
l. 11. C. de repudiis.
c. 1. Extrā, de spons.

l. 22. D. de verb. obl.

Postremò in errore qualitatis excipio, si corrupta inueniatur quæ pro virgine fuit per errorem desponsa. Tum enim sponsum ad ducendā sponsam cogi non posse arbitror. Scio tamē aliter Scholasticis videri, & aliter quoque plerisque locis iudicari: sed ius contrariū quo utimur in hac Geneuensi Ecclesia, auctoritate verbi Dei & rationibus, meo quidem

c. 3. Extrā, de cōdit. appof.
Si corrupta pro virgine desponsa fuerit, aut etiam ducta.

29. q. 1.

Melanch.
in tracta-
tione De
coniug.
Deut. 22.
21.

Mat. 1. 19.

Leo cōst.
93.

1. alioqui.
D. de con-
trah. emp.

1. si steri-
lis. §. quā-
uis. D. de
act. emp.

iudicio, iustissimis, nititur: nec aliter etiam
D. Philip. Melanchthon iudicauit. Primum
enim expressum est Dei verbum, eiusmodi
mulierem corruptam, sese venditantem pro
virgine, eadem lapidationis pœna post co-
pulam puniens atque adulteram, ac proinde
diuortium ante copulam multò magis con-
cedens: idque fuisse in Israele ita vsitatum, vt
probis & honestis hominibus religioni etiā
esset, patefacto dolo ad copulam ipsam pro-
gredi, manifestè liquet ex iis quæ de Iosepho
refert Matthæus, *Qui, inquit, quòd vir iustus
esset, volebat clanculum Mariam dimittere, quū
alioqui iudicio posset cum ea, non sine ipsius
infamia & periculo, experiri.* Deinde ita ex-
pressè cautum est à Leone Imperatore, ma-
ximis de causis. Et certè huc trahi in argu-
mentum posse existimo quod in non dissimili
contractu emptionis respondit Vlpia-
nus, nempe, Valere quidem emptionem si
ego me virginem emere putarem, quum es-
set iam mulier, ita tamen vt teneatur vendi-
tor, quanti interest. Statui enim hoc casu va-
lere emptionem propterea quòd damnum à
venditore præstari potest, res ipsa satis osten-
dit. Quid fiet igitur vbi damnum neque æsti-
mari, neque solui potest, vt in hac de qua a-
gimus specie? Quis enim quid intersit inter
castæ virginis & scortatricis mulieris con-
iunctionem vnquam æstimauerit? nempe æ-
quissimum est contraria ratione contractum
irritum pronuntiari, & qui in tanto dolo est
grauis-

grauissimè puniri. Itaque in ipsa etiam emptione alibi idem Ulpianus apertè pronuntiat, si quis virginem se emere putasset quum mulier venisset, & sciens errare eum venditor passus sit, redhibitionem quidem ex ea causa non esse, veruntamen ex empto competere actionem ad resoluendam emptionem, ut restituto pretio mulier reddatur. Itaque si nec sponte nec crassa negligentia deceptum sponsum constiterit, nec subsequutum sit quippiam ex quo meritò præsumatur sponsus cognita postea rei acquienisse, neque per suaderi poterit sponso ut iuri suo renuntiet, iudicare solemus in hac Ecclesia, cogi sponsum ad consummandum matrimonium non posse, quoniam in virginem duntaxat consenserit.

l. ex empto. §. si quis virginem. D. de act. empt.

Quòd si etiam prægnans ex alio compariatur, non modò non cogimus sponsum ad eam ducendam, verum etiam vel ducere parantem, ad tempus saltem, impedimus, quoniam ex alio prægnantem ducere, turpe sanè, & in Christiana Ecclesia intolerabile videtur: quum ne apud prophanos quidè id fuisse honestum vel ex eo liqueat quòd apud Terentium recusat Pamphilus eam recipere quam ex alio gravidam putabat: & apud Euripidem, Creusa, quæ grvida nupserat, ab illa Pallade fingitur supplicio eripi. Et Suetonius duplex hoc Augusti facinus tanquam Romanis inusitatum refert, quòd videlicet Liuiam à Tiberio Nerone marito, & qui-

Si prægnans fuerit pro virgine desponsa.

dem prægnantem abduxerit.

De furore
sponsalia
antecedē
te vel sub
sequento.

l. 8. D. de
spōsalib.

l. 16. D. de
rit. nupt. l.

22. §. Si
maritus.

D. sol. ma
rimo.

Leo cōst.
III. & 112.

c. 25. & 26.
32. q. 7. c.

dilectus,
Extra, de
spons.

Postulat quoque ratio, ut quum furentis nullus sit consensus, inutilia sint sponsalia inter iam furiosas personas, aut vnam sanæ mentis, alteram furiosam contracta: idque de perpetuo furore sine exceptione verum est; in eo verò qui dilucida habet intervalla, tum demum valet, si tum insaniuisse constiterit quum sponsio fieret: nisi, intermittente furore, antegressa promissio nouo consensu fuerit confirmata. Sed quid si sponsalibus superuenerit furor perpetuus? Respondent Iurisconsulti non dirimi sponsalia, ac proinde multò minùs solui iam consummatum matrimonium, nisi furor sit prorsus intractabilis: Sed contrarium statuit Leo Imperator, tum in sponsalibus tum in coniugio re ipsa iam inito, addita tamen hac exceptione, ut maritus quidem furente vxore triennium, vxor verò furente marito quinquennium expectet. Canonici inter se non satis consentiunt. Ego de solis sponsalibus nunc dissero, in quorum diremptione Leoni prorsus assentior. Videtur enim æquitas ratioque ipsa omnino flagitare, ut quum à perpetuò furente persona neque sacra benedictio peti, neque matrimonium ritè & honestè consummari possit, rebus adhuc, quod ad corporum conjunctionem attinet, integris, eiusmodi sponsalia quæ sortiri exitum nunquam possent, velut auctore ipso Deo perpetuum illud impedimentū obiciente, dirimantur: & tamen
tum

tum vt de voluntate Dei liquidò constet, tum vt fidei datæ summaratio habeatur, ten- tandis omnibus remediis commodum tem- poris spatium statuatur.

Quæ de furore diximus, valent simili pror- sus ratione in iis omnibus impedimētis quæ alteram personam ad sponsalium promissio- nem implendam prorsus inhabilem reddi- derunt, cuiusmodi sunt paralytis immedica- dicabilis & quæ corpus prorsus enervarit: fri- gidity infanabilis: genitalium partium vel priuatio, vel adeò insignis læsio, vt perpetua coitus impotentia necessariò consequatur: Itaque spōsalia cum personis eiusmodi quo- piam morbo iam affectis contracta, prorsus inutilia sunt, quum ad matrimonium à Deo vocati videri non possint qui fidem in spon- salibus datā præstare, naturali obiecto vitio, nequeunt. Quòd si sponsalibus factis, coniu- gio tamē nondum re ipsa consummato, eius- modi malum superuenerit, idem quod de fu- rore sentio, nempe vt eiusmodi sponsalia, ve- luti Deo ipso sic iubente, dirimantur, vt qui obiecto perpetuo impedimento palàm de- monstret sibi eiusmodi sponsalia nō placere.

Ita quoque saniores Canonici censuerunt. Nam quod respondit siue Alexander ter- tius in Lateranensi Concilio, siue Lucius tertius, vt apud Gratianum scribitur: Roma- nam Ecclesiam videlicet consueuisse iudi- care, vt quæ tanquam vxor haberi non po- test, habeatur tanquam soror, iniquissimè

De para- lyti, frigi- ditate, ex- cessione, & aliis corporis vitiis co- pulā im- pedienti- bus.

Canonici-
corum in
constātia.
Extrā, to-
to titulo,
De fri-
gidis c.
quod au-
tem, 27. q.
2. ca. quòd
autem, 33.
q. 1. Later.
Conc. sub
Alexan. 3.
parte 6. c.
24. c. Con-
sultatio-
ni. Extrā,
De frigi-
dis.

Eiusdem
Lateran.
Cōc. par-
te 50. c. 28.

c. requis-
iisti. 33. q.
2.

Cypr lib.
I. epist. II.
Basilius
in libello
de virgi-
nitate.

fuit constitutum. Itaque rectius iam tum iudicabat hac de re Gallica Ecclesia, cui etiam idem Pontifex Alexander eodem concilio est assensus. *Sicut enim (inquit) puer qui non potest reddere debitum, non est aptus ad coniugium, sic quoque qui impotentes sunt, minime apti ad contrahenda matrimonia reputantur.* Gregorius autem multis antè seculis istum Romanum abusum paulò rectius est interpretatus, referente Gratiano, cuius decretum placet sigillatim expendere. Primùm igitur constituit, *Vt qui frigida natura præditus, uxore uti non potest pro uxore, eam habeat pro sorore, id est, matrimonij nomine manente cum ea nihilominus viuat.* Est autem hoc siue præceptum, (utitur enim Alexander siue Lucius iudicandi verbo) siue, ut alij Pontificiorum erratorum belli excusatores volunt, consilium ex ea ineptissima & falsissima fabula ortū, quòd Apostoli suas quidem coniuges circumduxerint, sed ab earum consuetudine (re scilicet, ut isti Cynædi volunt, impura,) abstinuerint, neque aliter quàm sorores germanas habuerint. Hinc ortus ille mos prætextu castitatis cuiusdam angelicæ, secum habendi mulieres *ἁγιάζουσας*, in quas multa decernere coactæ tandem sunt veteres Synodi, & nominatim scripsit Chrysost. Et quid præterea iam tum inter istas sorores sanctimoniales, & suos fraterculos, nonnullis etiam Eunuchorum opera ad vitandam suspicionem abutentibus, ageretur, tum ex Cypriano, tum ex Basilio magno

magno apparet: tanti est momenti quicquam
absque Dei verbo in Ecclesiam inuohere. Sed
ut ad rem redeam, si fortè placet utrique con-
tinentia, quorsum tandem falsam istam ma-
trimonij imaginem? Scilicet dabunt isti no-
bis novos Iosephos, & novas Marias, aut ali-
quos Magno illo Augustino puriores, qui ne
cum sorore quidem sua sibi putauit habitan-
dum: quod idem ille Gregorius obseruauit,

Greg. lib.
7. epist. 39

*Quod si, inquit, retinaculum coniugale volue-
rint rescindere, maneant utrique innupti.* Id verò
sanè utrique liceat, modò continentiæ votum
excludatur. Quis enim veram continentiam
damnet? Verùm quid si non placeat illis con-
tinentia? Hic verò prorsus æquum est quod
decreuit Gregorius, nempe ut ei quidem qui
ad matrimonium prorsus est ineptus (qua de
re ex solenni iureiurâdo decernebatur) omne
coniugium interdicator, alteri verò si ita vo-
luerit, alterius ineundi matrimonij fiat po-
testas. *Sed quid si postea frigidus etiam ille (in-*
quit Gregorius) aliam copulam acceperit? tunc
qui iurauerunt, crimine periurii teneantur, & pœ-
nitentia peracta, priora cogantur recipere coniu-
gia. Id verò rursus merè Papisticum, id est,
iniquissimum esse dico, nisi certæ & idoneæ
distinctiones adhibeantur. Primùm enim, si
frigidus iste aliam rursus mulierem fefellerit,
qua ratione, quæso, siue ipsum siue priorem
uxorem spectes, prius matrimonium redin-
tegrabitur, & quidem maxima cum eius viri
iniuria qui uxorem illam iusto repudio à

c. laudabi-
lè, Extra
De frigi-
dis.

priore viro separatam duxerit? Deinde si verè ille frigidus erat, quorsum ista periorij mulcta? Quòd si vel frigidum sese ita simulabat vt & inspectores & iudices fefellerit: vel postea contra omnem medicorum expectationem conualuit, quorsum ista periorij pœna alij innoxij comprehenduntur, nisi eos quoque in culpa esse cõstiterit? Relinquitur ergo vt tum demũ hoc valere videatur quum istum qui frigidus putabatur, vel id simulasse, vel postea conualuisse probatum erit. Verũ ne tum quidem ista iure videntur discerni. Fuerit enim iste adulter, ac proinde dissolutum prius matrimonium, siue reuera nõ frigidus, siue postea sanatus ad aliud matrimonium transferit. Nam si frigidus verè non erat, sed odio vxoris, vel alterius amore id simulabat, adulter est manifestus, ad aliã transiens, & propriæ vxoris prostitutor. Sin vero

c. fraterni
tatis. Ex-
trã, de fri-
gidis.
l. 10. C. de
diuortiis,
& nouel-
la 22. §.
per causã
& Auth.
de nup. §.
per occa-
sionem.
coll. 4. cõ-
stit. 1. & c.
laudabi-
lẽ, Extrã
de frigi-
dis.

postea conualuit, repetere priorem vxorem, errore videlicet separatam, oportuit, etiam si alteri postea esset coniuncta. Itaque ne istud quidem Gregorij decretum tolerabile in plebisque videtur. Sed illud rectè omnino in istiusmodi controuersiis constitutum est, ne quid videlicet temerè fieret quod mutari postea sine magno offendiculo non posset, vt triennium saltem ab ipso copulationis, id est, ductę vxoris die expectaretur, priusquam isti morbi insanabiles esse, & sponsalia coniugiae, vel inutilia, vel dirimenda pronuntiarentur. Hoc autem omnino de iis vitiis accipiendum

cipiendum est quæ per se non patent. Nam alioqui ut in executione, vel si quis naturæ vitio, testibus aut genitali membro careat, quorsum vllum temporis intervallum? Eiusmodi vero Eunuchorum connubia probare non modo absurdissimū, sed turpissimū etiā fuerit, ut rectè & sanctè scripsit Leo Imperator.

Verūm quid si altera pars corpore quidē sana, mente vero imprudens, vel sciens contraxerit eiusmodi sponsalia, vel vitio postea deprehenso, iustamen suum non modo non persequatur, verūm etiam ad nuptias vsque progredi velit? Respondeo, etsi non sunt ista, si lateant, nimium curiosè peruestiganda, tamen si de re eiusmodi constiterit, interesse Ecclesiæ ut eiusmodi sponsalia primo quoque tempore vel inutilia, vel dirimēda pronuntientur, nedum ut nuptiarum benedictio petentibus etiam partibus concedatur. Primūm enim manifestum sacri coniugij, adeoque totius Ecclesiæ ludibrium consequi necesse esset. Deinde eiusmodi vanæ coniunctionis specie, quid aliud quàm turpitudinis velamen quari potest? At enim, inquires, consentiunt partes, quasi vero violanda sit ipsa coniugalis cōtractus, ut ita loquar, natura, quoniam privati in id consentiunt: aut quasi non sit vel iis maxime succurrendum qui decipi vltro volunt. Quid si verò præterea qui se confidebat altero carere posse, nimium sero sentiat sibi non concessum perpetuæ continētiæ donum? Cæterūm

Leo pulcherrima
consti. 98.
An expectandum
ut pars la
sa de alte
rius vitio
immedi
cabili cō
queratur.

si hæc mala matrimonio iam reipsa consummato superuenerint, quid sit constituendum in tractatione de Diuortiis explicabimus.

**De mor-
bis insana-
biliter cō-
tagiosis.**

Quid si verò vel ante vel post sponsalia, matrimonio tamen nondum reipsa consummato, morbus quispiam in altero deprehendatur, minimè quidem talis ut usum corporis prorsus adimat, sed qui tamen sit insanabiliter contagiosus, & ita turpis, ut alter meritò ad alterius congressum exhorrescat? Respondeo, ubi probè constiterit de morbo manifestè contagioso & insanabili, cuiusmodi est elephantiasis, sponsalia prorsus, etiam recusantibus id partibus, veluti Deo ipso auctore, & eiusmodi promissis intercedente, dirimenda. Hoc enim matrimonium quis tandem ex bona conscientia impleuerit, quo uti non possit, quin & seipsum, & ciues cæteros perdat? quin denique liberos ad perpetuam miseriam, & commune Reipub. detrimentum gignat? Itaque hoc non est dirimere quod Deus coniunxerat, sed potius impedire quominus quod non ritè neque ex Dei voluntate coniungi cœperat, ulterius progrediatur. Sed interea, inquires, quid ipsis fiet? nempe, sanæ personæ fiet alterius matrimonij potestas: ægrotanti verò mandabit quidem Magistratus, ut ab omni coniugio abstineat, simulque prouidebit ut extra aliorum hominum cœtum commodè quod superest vitæ transigat. Eundem autem consolabitur fidus pastor, & hortabitur ut continentia

nētiæ donum ex fide postulet, quoniam certum sit eum vocari ad cœlibatum cui Dominus ademerit matrimonij ex bona conscientia exercendi potestatem. Sic autē fuisse diu fastitatum etiam quum elephantiasis, quam lepram vocant, consummato iam coniugio, superuenerat, colligi potest ex quodam Alexandri III. rescripto. Nam si sana persona non sequebatur ægrotantem, multò minùs sponsalia tenebatur implere. Sed hoc postea Pontifices, egregios scilicet seruandæ cōiugalis fidei vindices, mutasse nemo mirabitur, qui Diabolico spiritu impulsos, atque adeò humani generis hostes, in plerisque fuisse cognouerit, vt qui iam etiam leprosis ad matrimonium conuolandi potestatem faciant. Hoc tamen Celestino III. minimè placuisse colligendum est omnino ex quodam ipsius responso, quanuis incerta quadam & titubanti forma scripto. Quid sit autem constituendum de elephantiasi, aut alio eius generis morbo coniugali copulæ superueniente, suo loco dicemus.

Verùm quid si morbus contagiosus quidem non fuerit, sed tamen insanabilis, & ita turpis, vt alter alterius congressum meritò abhorreat? Hic quidem ego (eiusmodi videlicet vitio sponsalibus superueniente, quoniam vix probabile est cognito prius tali morbo inuentum iri qui ea conditione vti velit) censuerim vtrique consulendum, vt iuri suo renuntiare vltro malint, quàm vl-

Canon-
corum in
constituta.
c. 1. Extrà,
de coniugio lepro-
forum.

Lateran.
conc. sub
Alex. 3.
parte 32.
cap. 2.
Extrà, to-
to tit. de
coniugio leproso-
rum.

c. 2. Extrà,
eodem.
Eiusdem
conc. par-
te 38. c. 3.
c. quem-
admodū,
Extrà, de
iureiuran-
do.

De mor-
bis turpis-
simis.

terius ad eam coniunctionē progredi, in qua
vix sit sperandum illos commodē victuros.
Huic autem consilio si assentiantur, vel altera
saltem persona liberationem flagitet, nō du-
bitarim sponsalia veluti Deo quoque ipso,
auctore, dirimenda, quoniam verisimile est
Deum istiusmodi quoque coniunctioni in-
tercedere: in quam sententiā omnino inter-
pretandum videtur Celestini tertij respon-
sum, cuius suprā meminimus. Sin verò per-
gere vterque malit, tum sanè, modò cōtagio-
nis absit suspicio, minimè impediēdos arbi-
tror quominus coniugiū etiā ipsum ineant.

De mor-
bis sana-
bilibus &
aliis cor-
poris de-
fectibus.
c. si vxorē

Ob morbum autem quamuis diuturnum,
tamen sanabilem, vel superueniens aliud in-
commodum, vt si claudus, surdus, mutus ali-
quis efficiatur, solui sponsalia posse non vi-
dentur.

52. q. 5.

De spōso
vel spōsa
duorum.

Quid si verò qui vnā despondit, ad aliam
vtrò transeat? nempe res ipsa docet, quandiu
rata fuerunt priora sponsalia, nō magis posse
quempiam esse duarum sponsarum spon-
sum, quàm duarum vxorum maritum, quum
eiusmodi sponsam, etsi non re ipsa, attamen
obligatione esse coniugem, vel illud mani-
festè declarat, quòd in eum qui alteri despon-
sam violarit, eadem ex Dei verbo, quæ in
adulterum, pœna statuitur, & ex illo quoque
quòd Adamus traditam sibi à Deo fœmi-
nam pronuntiauit, etiam ante copulam, esse
os ex ossibus suis, & carnem ex carne sua, id-
que non modò communis naturæ & creatio-
nis fœ-

nis sceminae habita ratione, verum etiam vel maximè propter coniugij vinculum, vt apparet ex iis quæ ibi statim subiicit de matrimonij conditione. Itaque huc spectant quæ in Polygamiâ superiore tractatu diximus. Leges autem ciuiles aliter de hac re statuissè, nisi quum honestas prohibebat, sicut in tractatione de affinitate diximus, nihil mirum est, quum sponsalia apud illos necessariam obligationem non parerent. Canonici verò recte quoque sponsalia de futuro, quæ vocant, nisi subsequuta esset copula, à sponsalibus de præsentì, de quibus vnus hic ago, distinxerunt: vt illa istis infringantur, addita nihilominus, ob irritam factam priorem fidem, Ecclesiastica pœna.

Agitur & illud iam pridem, An rata sint fidelis cum infideli sponsalia, quod duobus modis potest in controuersiam incidere: vno, quum vtraque persona sponsalium tempore infidelis erat, postea verò altera ad veram religionem sese conuertit: altero, quum ex duobus tempore sponsalium veram religionem, profitentibus, alter ad hæresim, siue manifestam impietatem est prolapsus. Respondeo, siue ante, siue post sponsalia eiusmodi imparitas inciderit, dirimi sponsalia (si nihil aliud causæ obstiterit) non licere, quandiu consentit infidelis cum fidele habitare. Quoniam tamen & ex Patribus nonnulli, à quibus temerè discedendum non est, & Canonici aliter censent, etiam con-

Toto tit.
Extra, de
spōsa duo-
rum. c. 2.
& 22. Ex-
tra, de
sponsa-

De spōsa-
libus im-
paribus,
siue inter
fidelē &
infidelē
initis.

summato iam matrimonio: primū omnium confirmanda nobis est hæc sententia ex Dei verbo, deinde illorum sententiæ & rationes expendendæ. Dico igitur, quanuis magno nūuo non careant infidelium inter se coniugia, quoniam videlicet non fiunt in veri Dei timore ac reuerentia, tamen quum Dominus humani generis conseruator hoc in animis hominum discrimen turpis & honesti non aboleuerit, quo vagæ & spurcæ libidines à coniugali coniunctione discernuntur, vera etiam esse inter infideles sponsalia, de quibus agimus, id est, inita verbis in præsens tempus conceptis. Si vera sunt autem, consequitur bona conscientia dirimi multò minùs posse ob alterius infidelitatem, ac proinde rata ac firma esse oportere. Hoc autem manifestè etiam patet ex Dei verbo. Nam si scortatio vel stuprum hoc esset, vt *ἐκκλησία* scribit Tertullianus, numquam suasisset Paulus vt fidelis vel tantillum cum infideli permaneret. At enim, inquiunt, loquitur ibi Paulus de iam contractis matrimoniis quæ expedit non dirimi. Id ego verò concedo: sed quis ostendet Apostolum agere de iis duntaxat coniugiis quæ inter vtranque initiò infidelem personam fuerant contracta, ac non etiam de iis quæ iam fidelis quispiam cum infideli inuissit? Quòd si ista quoque censent adeò firma esse vt à fideli dissolui non possint, efficitur certè valida quoque habenda sponsalia, à quibus vinculum illud cæpit.

Neque

1. Cor. 7.
13. & 14.

Neque tamen nego quædam iam consummata valere quorum alioqui irrita erant initia. Sed hoc dico obtinere tum demum, quum quod vero plenoque consensui deerat, per subsequentem copulam purgatur, veluti si quispiam impubes vel coactus vel per errorem sponsalia contraxit, pubes autem factus, vel ultro cognito errore postea desponsam cognoscat: id quod certè in hac quam tractamus specie locum non habet. Quod si quis excipiat eundem Paulum prohibere ne quis ^{2. Cor. 6. 14.} iugum ducat cum infidelibus, id quoque concedo, & quæ aduersus eiusmodi coniugia Patres passim detonant, vehementer probo, ^{Vide 23. q. 1.} modò quidem emolliantur eorum hyperbolæ. Nego enim hinc effici vana esse sponsalia, quanuis inconsultò nec satis recta conscientia fuerint contracta: siquidem multa optimo iure dissuadentur, quæ tamen semel facta, dissolui non possunt. Hæc igitur in genere nostra sententia est verbo Dei planè, vt arbitror, consentiens. Addidi autem exceptionem, **NISI INFIDELIS DISCESSERIT**, quoniam sine consummato quidem matrimonio manet obligatio siue seruitus fratris aut sororis, vt loquitur Apostolus, liquet multò magis id constituendum esse, quum sponsalia sola interuenerunt. Sed tamen arbitror hîc esse multiplici distinctioni locum. Primum enim magnum est discrimen ponendum inter eum qui hæreticus sit duntaxat, id est, qui ex

Christi quidem Ecclesia se esse profiteatur, sed à vera Ecclesia in aliquibus dogmatibus dissideat, & eum qui Christianam religionem ex professo oppugnet, quales sunt hodie Iudæi & Mahumerani. Deinde quum non omnes sectæ sint eiusdem momenti, inter ipsos quoque nō tantum aberrantes (quis enim est extra omne erroris periculum? verum etiam errorem suum pertinacius tuentes, & alios in suam sectam pertrahentes, aut aliis eiusdem sectæ sese adiungentes (cuiusmodi sunt hæretici vocati) seruandum est hoc discrimen, vt non omnes eodem loco habeamus, quum non omnes hæreses eiusdem sint momenti. Præterea & illud tenendum est, pari periculo sese non exponere qui nurus, quàm qui sibi generos quærunt, quoniam vxores demum in familiam ac potestatem maritorum transeunt, ac proinde isti quàm illi merito videntur longius aberrare. Postremo illud quoque obseruandum arbitror, non habendam eam personam pro infideli quæ sese ad veram religionem transituram ita spondeat, vt ei merito fides habenda videatur. His positis, concludo sequendam esse nobis Apostoli doctrinam, ac proinde tamen Ecclesiastica pœna dignos videri (pro ratione tamen circumstantiarum moderanda) qui cum aliis quærant coniugia, quàm cum iis de quorum vera in primis religione satis constet: prudenter autem ac etiam Christianè prorsus facere Magistratus qui eiusmodi sponsalia

sponsalia facienda inhibeant. Addo etiam meritò puniendos capitali pœna videri tanquam manifestòs apostatas, qui iam plus satis patefacta Euangelij veritate, cū apertis eius hostibus, veluti cum Mahumetanis ac Iudæis, connubia contrahant: qui Magistratus si officium fecerint, superuacanea videri possit de istiusmodi sponsalium vel matrimoniorum vinculo quæstio. Quominus autem simpliciter audeam pronuntiare sponsalia eiusmodi dissoluenda, facit Apostolus, apertè præcipiens fideli ne ab infideli, quandiu in matrimonij officium (quod cohabitationem vocat) consenserit, discedat.

Nunc autem agè contrarias rationes expendamus. Sunt enim qui nullo modo tolerandam huiusmodi cōiunctionem arbitrentur: isque potissimum nituntur lege illa toties inculcata, qua Israelitis interdicitur connubium cum extraneis populis, tam seuerè quoque vindicata, vt Esdras iam pridè etiam consummata eiusmodi matrimonia penitus dissoluerit. Hic igitur duo sunt in primis nobis considerata: Vnum, an interdictum illud ad omnes exterarum gentes pertinuerit: alterum, an idem sit hodie nobis sine exceptione obseruandum. Ac mihi quidem, quod ad priorem quæstionem attinet, dicendum videtur, certos tantum populos fuisse illa lege comprehensos, eos videlicet in primis quos Dominus exitio deuouerat, ac præterea Ammonitas & Moabitas peculiaribus de-

g. iiii.

1. Cor. 7.
13. & 14.
Obiect. 1.
August.
de adult.
coniug.
libr. 1. &
De sermo
ne Domini
in monte,
lib. 1.
Exod. 24.
11. & 16.
Deut. 7. 1.
& 3. & 4.
& 27. 3. 4.
& 5.
Esdr. 9.
Refutatio 1.

causis. Nec obstat quòd videtur generalis causa interdicti, nempe ne viri à mulieribus, aut mulieres à viris ad idololatriam abducerentur. Nam præter illam causam vniuersalem sunt particulares à Domino expressæ, & remedium aliquod aduersus illud malum afferri aliter etiam potuit, nempe si priusquam matrimonium contraheretur, persona infidelis certum, quoad eius fieri potest, testimonium edidisset se veram religionem amplecti velle. Habuit certè lex illa exceptionem de muliere captiua quam ducere licuit, Causa verò cur captiuam potiùs quàm liberam accipere licuerit, hæc videtur fuisse, quòd captiua iam quodam modo peregrina esse desisset, quū inter victoris Israelitæ bona numeraretur. Præterea cautum erat, vt vnghes refecaret, comam raderet, patrem & matrem per integrum mensem quasi mortuos lugeret: quæ omnia dum fiebant, licuit & ipsi hero & ancillæ captivæ deliberare de futuris nuptiis, ne quid eiusmodi temerè fieret. Deinde illa omnia huc spectabant, vt mulier eiusmodi non nisi certissimo cum testimonio, quòd & patriam & parentes velut prorsus oblita esset, admitteretur. Deinde sunt qui negent legem illam fuisse præcisè obseruandam. Proferuntur enim exempla Salmonis principis Iuda, qui Rahab ex Iericho duxit: & Boazi, qui Rutham Moabitidem cognationis iure accepit: itémque Sampsonis, Dauidis, Solomonis, & aliorum. Sed huic senten-

sententiæ non accedo. Nam quod ad Rahab attinet, non dubium est quin accensa fuerit populo Israelitico ex Dei voluntate, propter beneficium collatū in exploratores, & raram eius fidem. De Boazo verò, etsi potuit prætere Rutham factam esse quodammodo ciuem Israeliticam per prius matrimonium, nihilominus tamen respondere malo aliquid etiam nãui fuisse in illo connubio, quum satis constet, multas etiam alias Domini leges conniuentia Magistratum negligenter admodū fuisse ab illo populo obseruatas. Sampsonis autem & aliorum quantumuis excellentium hominum facta, absit vt pro regula sequamur, nedum vt aliis vulgarium aliquot hominum commemoratis exemplis moueamur. Concedo igitur eiusmodi sponsalia, imò etiam matrimonia iam consummata post susceptos quoque liberos, fuisse ex Dei ordinatione non quidem repudio propriè dirimenda, (diuortium enim ibi nullum est, vbi nullum matrimonium fuit) sed ipso iure nulla pronuntianda: meritò denique (vt scitè scribit Augustin.) quæ Domino prohibente ductæ essent, Domino iubente fuisse dimissas. Sed, vt hoc demus, adhuc tamen ambigitur, an idem hodie nobis sit in coniugiis imparibus constituendum, id est, quoties fidelis cum infideli sponsalia contraxit, aut alter euasit infidelis. Cur autem idem statuendum videatur, ex eo colligitur quòd vniuersalis & perpetua esse videtur ipsius legis

Refuta-
tio 2.

2. Cor. 6.
14.

ratio, nimirum ne infidelis fidelem à vero Dei cultu abducat, quod etiam videtur Paulus disertè confirmare, quum inquit, *Nolite iugum ducere cum infidelibus*, quibus verbis certum est includi etiam matrimoniū. Respondeo hactenus esse nobis spectandam vniuersalem illam causam huius prohibitionis, ut ex eo concludamus maximis periculis vltro sese obicere qui eiusmodi coniugia ineunt, quod vnum Paulus illic respexit: sed præcipuè obseruandas esse peculiare causas quas hodie cessare res ipsa conuincit. Eam autem esse sententiam Apostoli ipsemet declarat, quum si quid eiusmodi factum sit, iubet nos propter sublatum illud discrimen populorum potius bene sperare de lucrificando infideli, quàm de fideli amittendo metuere.

Obiectio
2.

Secundo loco profertur argumentum magni quidem in speciem momenti, sed reuera ἀπὸς λόγου, quanuis torrentis instar Augustinum extra viam abripuerit, nempe quòd detestabilius sit crimen ἀπιστίας quàm adulterij: ac proinde æquū sit existimare multò etiam æquius esse, ut illa potius quàm isto matrimonij nedum sponsalium, vinculum dissolui possit. Responsio verò facilis est, nempe non comparari inter se hæc crimina, ut vtrum sit grauius coram Deo, dispiciatur, sed ut quod magis repugnat matrimonij naturæ, id longè grauissimum habeatur. Idololatra porro atque adeò impius quispiam esse potest, & tamen maritus, quum matrimonium à fornicatione

Refuta-
tio.

tatione inter ipsos etiam impios plurimum differat: adulter autem simul & maritus esse nemo potest. Itaque matrimonium adulterio, non autem impietate, dissolui mirum videri non debet: & ratio illa planè vana deprehenditur, quod ad sponsalium, nedum coniugij cōsummationem, dissolutionem attinet, quum alioqui ad huiusmodi sponsalia & coniugia dissuadenda maximum pondus habeat. Huc enim feruntur illi veterum Patrum clamores, *Prostituunt templia idolis. Quæ consensio lucis ad tenebras? Christi cum Belial? Redduntur illorum membra, quorum sunt costæ, Christiani hominis non est ab infidelibus coniugia petere.* & similia huiusmodi, commoda tamen interpretatione mollienda. Neque enim necesse est à Deo vel mēte vel corpore disunctum esse, cui vel casu, vel ~~extra modum~~ *extra modum* etiam, contigerit cum infideli copulari: cuius rei plurima passim extant in sacris literis & ante Legem, & sub Lege, exempla. Promulgato autem Evangelio quin eiusmodi penè infinita acciderint dubitari non potest. Certè si simpliciter illas Patrum sententias accipiamus, falsum fuerit quod dicit Apostolus, permanendum esse fideli, quandiu consentit cum ipso habitare infidelis. Quis enim Spiritu Dei præditus suaserit cuiquam ut vel tantillum extra Christi cōsortium maneat? Falsum etiam illud esset, sanctos esse liberos ex impari quoque cōiugio prognatos, nisi alter, licet infideli, quod ad coniugalem copulam

Obiectio

3.

Cypr. de lapsis.

Hieron.

in Iovinianum.

Amb. lib.

9. epi. 70.

August.

de fide &

oper. c. 18.

Refuta-

tio.

I

2

3

attinet, cōiunctus, tamen Christi membrum
 4 esset. Deinde ne illud quidem rectè diceret
 Apostolus, sanctificari infidelem fidelem, id est,
 legitimè & ex bona conscientia licere fidelem
 marito vti infidelem vxore, & contrà: quoniam
 videlicet vnusquisque non ex alterius (nisi sit
 criminis alieni socius) sed ex sua ipsius con-
 5 scientia polluitur. Postremò, si membrum
 Satanæ fieret quisquis infidelem habet siue
 sponsam siue vxorem, quod discrimen esset
 scortationis & legitimi matrimonij spon-
 sionem?

Obiect. 3. Tertio loco, vrget illa Pauli verba Augu-
 stinus, *Reliquis dico ego, non Dominus*, ac si A-
 postolus ita significaret nihil hac de re man-
 datum esse, sed liberum esse fidelem vel disce-
 dere vel non discedere: se tamen suadere, ac
 veluti consilium, nō autem præceptum dare,
 vt fidelis spectet potiùs quid expediat, quàm
 quid liceat. Respondeo cum tanti viri pace,
 nulla prorsus ratione, imò ne iusta quidem
 coniectura niti istiusmodi collectionē. Nam
 vbi tādē inueniemus in verbo Dei, licuisse
 ob aliam quàm adulterij causam matrimo-
 nium dissolvere? Spectare verò nos oportere
 non tantum quid liceat, verum etiam in pri-
 mis quid expediat: imò verò nihil nobis in
 foro conscientia, vt loquuntur, licet, nisi quo
 Dei gloria amplificari, & proximus ædificari
 possit: an est medium nescio quod consilium
 à probo & prudente quopiam profectum,
 quod vel sequi vel repudiare fas sit, ac non
 potiùs

**Refuta-
tio.**

potius Dei ipsius præceptum? fecellit autem Augustinum fortassis illud quoque inter cætera quod hæc Apostoli verba, *Si infidelis discedit, discedat*, perinde accepit ac si verbum illud, *discedat*, ad fidelē pertineret, ut sit hæc sententia huius loci: Si discedit infidelis, fas esse fideli ut vicissim discedat. Atqui res ipsa, adeoque grammatica σύνταξις postulat, ut *ἡ ἀπίστος* repetatur ἀπὸ τοῦ κοινῶν, & sit hic sensus, Si discedere vult infidelis, siue (ut antea dixit Apostolus) si cohabitare recusat, sanè discedat ipse, & sua insania fruatur: eiusmodi autem personæ desertrici maritus vel vxor fidelis non amplius adstringitur.

Itaque illud Augustini dilemma, quo videtur Pollentium ad quem de hac re scribit, irretire, planè concidit. *Iubet fideli Dominus*, inquit Augustinus, *ne infidelem dimittat*, an non iubet? Si dixeris, iubet, reclamatione Apostolus. *Ego dico, non Dominus. Si dixeris, non iubet, causam requiro.* At ego planè respondeo, iubere: & nego reclamare Apostolum. Nam si quid loquatur Apostolus, quod nō loquatur Dominus, iam non est ei credendum, quia non Apostolus. Minimè igitur voluit Paulus, aliquid de suo extra Dei mandata depromere, quod facere ipse nec voluit, nec potuit, nec debuit: sed ea quæ disertè & specialiter à Domino expressa fuerant, (sicut illud, *Vxor à viro non discedito*) ab iis distinguere quæ per ipsum demum Dominus significabat. Quorsum autem hoc? inquires, minimè profectò

Obiect. 4

Refutatio.

1. Cor. 7.
10.

quasi hæc minùs essent à Deo quàm illa: sed primùm quidem vt calumniatoribus ansam præcideret, qui obiicere alloqui potuerant ipsum aliquid Christi verbis affingere: deinde verò, vt auctoritatem sui Apostolatus assereret, ac si diceret, De reliquis fateor quidem non extare Domini mandatum totidem verbis expressum, sed ego, vt ipsius Spiritu præditus Apostolus, hoc dicere non dubito, *Si quis frater uxorem habeat, &c. ne dimittat eam.*

1. Cor. 7.
12.

Obiect. 5.

Refutatio.

Alias præterea duas causas affert Ambrosius, nempe quòd non commodè nec ritè possit eiusmodi impari coniugio benedici, neque communes preces inter istiusmodi coniuges haberi: quod vtrunque ita esse concedo, ac propterea pessimè sibi consulere qui talia coniugia ineant. Nego tamen inde consequi licere ista sponsalia dirimere, nisi fidelis ab infideli deferatur, quod etiam Ambrosius non videtur sensisse. Et hæc quidem præcipuæ sunt eorum Patrum, ac præsertim Augustini, rationes, quibus adducti sunt vt fideli ab infideli discedere liceret. Sed non est, opinor, cur eis hac in re assentiamur.

Synodorum sententia.
Laod. can. 10. & 31.
Chal. 14.
Carthag. 24.

Nunc verò Synodorum etiam hac de re sententiam ad verbi Dei normam examinamus. Veteres igitur Synodos maximè probò, vt quæ separationis non meminerint, sed duntaxat eiusmodi coniunctionem condemnent, vt quæ absque Ecclesiæ iusto offensiculo,

fendiculo, atque adeò absque alterius partis insigni periculo non contrahatur, quod sanè non modò rationi, verùm etiam ipsi Apostolica doctrinæ consentaneum est. Imò & illa moderatio quam adiciunt, æquissima est: nempe, ut liberos dare quidem nuptum non liceat, sed accipere potius si futuros sese Christianos profitantur.

Recentior autem Synodus sexta Constantinopolitana, circiter annum Domini 680. duo constituit. Vnum, ut si Orthodoxus hæreticam duxerit, vel hæretica orthodoxo nupserit, irritæ sint nuptiæ, & nefarium coniugium dissoluatur, atque adeò qui tale quippiam commiserit, sequegetur: alterum, ut si ex duobus infidelibus (legitimè tamen coniunctis) vnus quidem fiat orthodoxus, alter verò in errore permaneat, modò fidei placeat cū infidele cohabitare, non separentur. Quid si verò fidei coniunctio non placeat? nempe fiet separatio ex hoc canone, ut disertè scribit Balsamon, prolato etiam cuiusdam Basilij Buccinatoris exemplo, qui ex Patriarchali decreto fuerit post baptismum à sua infideli vxore separatus. At ego non possum huic Synodo assentiri, cū sine distinctione loquatur Apostolus prohibens fidei discedere ab infidele, & fidelem fratrem aut sororem tum demum liberans quum prior discedit infidelis. Itaque verbo Dei repugnat hoc decretum in eo etiam Apostoli verba manifestè deprauans, quòd quum scripserit Paulus,

Sextæ Synodi can.
72.
Obiect. 6.

Refutatio.

I

2

*Si infidelis consentiat habitare cum fideli, isti
teribunt, Si fideli placeat cum infideli cohabita-
re: ac proinde falsarij hac in re deprehendun-
ter, quum ista duo sint prorsus diuersa, con-
trà quàm Balsamon credidit, interpret certe
nec acutus, nec in plerisque diligens. At ecce
recens illad & adhuc calens conciliabulum*

Tridentini
conci-
lii con-
sentia
expe-
dit
Tulce-
concilio
24. m. 3.

Oecumenicum Tridentinum fortasse con-
trouersiam istam dirimet. Sic enim decernit:
*Si quis dixerit propter haresim dissolui posse ma-
trimonii vinculum, anathema sit.* Fulmen certe
terrificum, nisi plus satis notus esset Tarpeius
ille Iupiter: placet enim *παράπυος* non nihil
commemorare, quod non est ab hoc nostro
instituto prorsus alienum. Vibratum fuit fu-
liginosum hoc fulmen Tridentinum anno
Domini 1563. illis ipsis Bacchanalibus quæ
Martinalia vocant, bonis Patribus nimirum
edicto illo de pace, quo ciuile bellum Galli-
cum aliquot antè mensibus sopitum erat,
non minùs quàm vallis Tellinæ vino in-
flammati, ac proinde cum illa sua splendida
bile temerè in seipsos anathemata iaculan-
ribus. Seipsos enim profectò feriunt, ebrio-
rum instar, quum sic loquuntur. Sed nequis
fallatur, fiunt ista per ludum & iocum. Ete-
nim anno vno & altero præcedente Satanis-
simus ille ipse Pater, Pius III. misso in Gal-
liam legato Ferrariensi Cardinali qui præ-
clara Turnonij cœpta perficeret, hoc vnum
agebat in primis destruendo Ecclesiarum Gal-
licarum ædificio, vt primum à Gallorum
Rege

Rege ipsiusque fratribus pueris principem, partim quidem commentitij Sardiniae regni proposita imagine, ludificaretur, partim vero promisso cum praestantissima heroina ac regina, sed parum illi grata coniuge, diuortio, vna cum regni alterius omniumque ipsius bonorum, quasi haeretica esset, in ipsum transferendo dominio, addita etiam alterius statim ducendae reginae pactione, ad suas partes traduceret. Haec enim fuerunt tria illa re-
tia quibus princeps ille, alioqui minimè malus, quorundam fraude ita miserè fuit circumuentus, summo cum bonorum omnium luctu, & maximo Gallici regni detrimento, ut tandem pro tribus regnis imaginariis stipendium illud vnum nimis verè sit nactus quod solet Romana meretrix amasiis suis persolvere, mortem nimirum quae & ipsa est peccati merces. Itaque vno ferè eodemque tempore Papa quidem ipse, ob haeresim scilicet, reginam illam à suo marito dirimere iniquissimo diuortio tentabat, ipsius autem emissarij anathemata in eos ipsos crepabant qui tale quicquam fieri posse dicerent: fortassis ut par pari referrent sextae illi eidem Synodo quae Romanam ecclesiam alio canone non minùs iustè quàm seuerè reprehendit. Sed ad rem redeo. Tridentina haec anathemata temerè in omnes de re quavis dissidentes vibrata, nō est quòd quenquam magnopere commoueant. Verùm, quod ad rem ipsam attinet, fateor mihi probari illorum

h. j.

Sexta Syn-
nodi cā. 13

sententiam, vt cum verbo Dei congruētē, nempe propter heresim dirimi sponsalia, nedum coniugia, non debere. Quidni enim inter tot errorum portenta, hoc rectē dictum bonis illis Patribus exciderit, quum & ipsa dæmonia Iesum esse Christum Dei (ita vt erat) verē pronuntiarint? Sed tamen sic quoque fortasse plusculum ipsis tribuo quā debeat. Quid si enim nouam aliquam hereseos definitionem excogitent? quid si vinculum matrimonij à iure thori distinguant, vt se non aliud sentire quā suos maiores doceant? Agē igitur illos mittamus, donec suam sententiam, si videbitur, plenius explicent.

Vxor infidelis ab infideli repudiata, an ab eodem post baptismū repetēda.
c. 2. 28, q. 1.

Nunc ad Canonicos nostros Rhapsodos venio. Gratianus hac de re disputans citat Eutychiani Papæ decretum, quo constituitur, vt *si quis gentilis gentilem uxorem dimiserit ante baptismum, post baptismum sit in ipsius potestate eam habere vel non habere*. Hoc verò decretum glossator de certa tantum specie intelligit, nempe si propter adulterium sit factum diuortium: idque rectē. Nam alioqui vniuersaliter de quouis diuortio intellectū, iniquissimum esset: si quidem hominis est ad Christianismum accedentis, veram resipiscentiam testari, ac proinde non rectē facta, si quidem adhuc est integrum, corrigere. Ergo si iure poli (vt loquuntur) non potuit qui tum gentilis erat, siue sponsam siue uxorem suam reiicere, eoque postea Christiano facto

factores adhuc est integra: certè non minùs tenetur quantum in se est eam quam iniuste eiecit recipere, quàm aliquid furto ablatum restituere: nec aliter ad Christianismi professionem admitti debet, quàm vel id fecerit, vel se facturum seriò sponderit. Res autem tunc est integra quum neque illa alteri nupsit, neque ipse aliam duxit. Tunc enim quod factum est infectum fieri non potest, *ut* Jerem. 3. 1. cautum est Dei verbo. Quòd si vxor adhuc gentilis maritum à quo reuocatur, audire noluerit, vel contrà, tunc sanè statuendum erit quod ait Apostolus, nempe desertam personam ei à quo deserta est amplius non adstringi, quod idem Eutychianus rectè sequente canone ex Apostoli sententia decernit.

Describit eodem loco Gratianus (sed non satis bona fide omnia, *ut* apparet ex eo quod depromit ex libro de fide & operibus) aliquot ex Augustino desumpta testimonia, quorum hæc summa est, licere fideli discedere ab infideli, quanuis qui spe lucrificandi infidelis non discedit, rectiùs faciat. Sed hanc Obiect. 7. c. 4. 5. 6. 8. 9. Ibidem. sententiam modò mitigat, modò durissimè pronuntiat Augustinus, non satis profectò sibi hac in re constans, *ut* qui interdum addat condicionem, putà si fidelis cogatur ab infideli ad idololatriam: interdum verò in genere, & quidem adhibita graui comminatione, iubeat maritum discedere ab ea quæ simulachrum facit, & admonita pœnitentiâ Refutat. 1.
h. ij.

non agit: *Sin minus*, inquit, & *tu particeps eris peccati illius*: nonnunquam autē lōgius etiam excurrat, adeò vt eo Christi verbo ex quo propter fornicationem diuortium conceditur, velit præter adulterium, non modò idololatriam, verùm etiam auaritiam, atq; adeò quaslibet concupiscentias intelligi, *qua animam corpore malè utentem*, inquit, *a lege Dei aberrare faciunt*. Atqui nihil tale dicit Apostolus, nec vsquam cōcedit fideli ab infideli discedere, sed tantùm dicit fidelem desertione infidelis à seruitute siue obligatione matrimonij absolui. Imò in genere pronuntians Dominus, non licere marito vxorem extra fornicationis causam dimittere, nullum dubitationi locum relinquit. At enim
 4 fornicationis crimē etiam idololatriam cōprehendit, auaritia verò vocatur idololatria. Concedo sanè hoc vtrunque, sed quàm latè nomē scortationis & idololatriæ accipiaturnunc non quæritur. Illud potiùs quæritur, an illo Christi dicto spiritualis quoque scortatio, id est, idololatria comprehendatur: quod ne verisimile quidem est, quum ibi non agatur de vero Dei cultu cum adulterino comparando, sed de coniugio carnis vel soluendo vel non dissoluendo, vt planè nullus ibi sit locus metaphorico adulterio, ac multò minus de auaritia & eiusmodi cupiditatibus disputandi.

Obiect. 3.
 c. 10. 28. q. 1
 Refutatio

Citat idem Gratianus ex Concilio Tolentino 1111. Canonem 62. quo dirimitur Iudæi cum

cum Christiana muliere connubium nisi & ipse velit Christianus effici : quod etsi conatur excusare glossator, tamen quum ex diametro repugnet Apostoli sententiæ, ne refutatione quidem eget.

Sed quod idem ex Cōcilio nescio quo Urbanensi profert, nempe ut siue Christiana Iudeo, siue Christiano Iudea misceatur, à communione Ecclesiæ segregetur, id verò equissimum censeo. Quòd si præterea civilis magistratus in eiusmodi apostatas ita ut æquum est animaduerterit, expeditissimus hic modus fuerit eiusmodi controuersias semel definiendi.

Profert idem Gratianus locū, non ex Gregorio ut habent impressi codices, sed ex Ambrosio, quem suis distinctionibus pessimè, ut & multa alia, deprauat. Tradit enim apertè & simpliciter ac sine distinctione Ambrosius cum Apostolo, fidelem desertum ab infideli non peccare si sese alij coniunxerit, *Quoniam, inquit, contumelia creatoris soluit ius matrimonij circa eum qui relinquitur, infidelis autem discendens, & in Deum peccat & in matrimonium.* Quid autem Gratianus? primū quidem non vult hoc valere nisi in coniugio inter vtranque adhuc infidelem personam inito. Deinde vitur istis distinctionibus : Altero ad fidem conuerso, si vult discedere infidelis, tunc fidelis à vinculo matrimonij solutus aliam quoque potest ducere : sin verò infidelis nihilominus permanet in coniugio,

Obiect. 9.
c. 2. 28. q. 2.
Ambros.
in 1. Cor. 7.
Refutat. 1.

h. iij.

fideli quidem relinquere infidelem etiā per-
 manentem liceat, at ei non licet viuente in-
 fideli, aliam superinducere. Postea descendit
 Gratianus ad aliam speciem. Quid si enim
 vel inter vtrunque fidelem contracto matri-
 monio, vel vtroque aut altero post contra-
 ctum matrimonium ad fidem conuerso, alter
 postea à fide discedat, & fidei odio fidelem
 deserat? *Tum verò, inquit, derelictus disceden-*
tem non sequetur, illa tamen viuente alteram du-
cere non poterit. Fundamentū autem omnium
 istorum, quæ & falsò & ineptè dicuntur, bo-
 ni Pontifices Romani iecerunt, quod cuius-
 modi sit agè etiam videamus. Et si enim ista
 non tam ad repudia quàm ad diuortia spe-
 ctant, tamen placet in ea iam nunc inquirere,
 vt alteram tractationem eò paucioribus ab-
 soluamus. Constituunt quædam esse matri-
 monia legitima & non rata: quædam rata &
 legitima: quædam denique rata, nec tamen
 legitima. Legitima vocant, quæ ex legum
 præscripto vel prouinciæ moribus contra-
 huntur: quorum vinculum solui nullo mo-
 do nisi morte potest. Itaque legitima nec ta-
 men rata esse volunt, quæ inter infideles i-
 neuntur, quoniam videlicet inter eos non
 sunt firma & fixa, vtpote quæ repudio vel
 diuortio facilè dissoluantur: legitima verò &
 rata, quæ inter fideles ita vt in Ecclesia decet
 contrahuntur: rata denique, id est, fixa & im-
 mutabilia, nec tamen legitima, quæ solo
 coniugum affectu contrahuntur, neglecto
 Eccle-

Refut. 2.

c. quanto,
 Extrà, de
 diuortiis.

Ecclesiæ ordine. Ad hæc verò primùm respondeo, siue rem ipsam, siue istorum vocabulorum vsum legitimum & ratum spectemus, ineptum esse istud tam magnum inter legitimum & ratum discrimen, quoniam iniquissimum est vel id ratum non habere quod sit legitimum, vel ratum id habere quod sit illegitimum. Quòd si excipiant hoc discrimen idcirco poni quòd legibus humanis quædam liceant quæ tamen verbum Dei prohibeat, ac proinde iure poli (vt ipsi loquuntur) rata non sint: respondeo ita quidem esse, sed hoc nihil ad rem pertinere, quoniam de solo iure poli quæri ab iis oportet qui cōscientias regunt: ex quo efficitur vocāda potius ab ipsis fuisse illegitima (et si alia aliis minùs legitima sint) quęcunque contra verbum Dei fierent. Sed ne videamur λογισμαχῆν, agē de re ipsa dicamus. Coniugium inter infideles ex legibus etiam iustissimis contractum, aiunt legitimum quidem esse, ratum verò nō item. Sed quorsum id, quum vel ipsis confidentibus, iudicium de extraneis non ad nos, sed ad ipsum Dominum spectet? Aperiamus ergo μετέπειτα. Volunt hucusque hoc extēdi, vt etiam si alter postea ad veram religionem conuertatur, tamen quod ad infidelem attinet, de matrimonio iudicetur ex eius tēporis circumstantia quo contractum fuit, quum videlicet yterque erat infidelis, & hanc causam esse arbitrantur cur discedente infideli

possit fidelis aliam etiam ducere, quia videlicet matrimonium inter infideles non sit ratum. Sed si ita est, cur non itidem volunt licere aliam etiam ducere, si, qui fidelis factus est, infidelem volentem cohabitare dimittat, quum ipsi fas hoc esse arbitrentur, illud verò non item? Semper enim inter infideles fuerit contractum non ratum matrimonium, siue infideles manserint, siue alter postea fidelis fiat. Respondebunt nimirum, quanuis quum contraheretur inter vtrunque infidelem matrimonium, neutrius respectu ratum esset, tamen posteaquam alter factus est fidelis, ratum hoc esse incipere, quod ad ipsum fidelem attinet. Sed si hoc verè sentiunt, quí sit vt fidelis cum infideli matrimonium dirimendum pronúcient? Nam si matrimonium infidelis cum infideli ratum esse incipit, ex quo qui infidelis erat, ad fidem cōuersus est, ideóque si prior discedat aliam tamē ducere non potest: multò sanè magis dicēdum fuerit, si iam fidelis aliquis infidelem ducat, ratam & indissolubilem esse istam cōiunctionem oportere, quod ad fidelem attinet. At ipsi non modò non ratam, sed prorsus etiam intolerabilem eam coniunctionem esse volunt, vt supra diximus: quam sanè ipsis assentior, vt suo loco dixi, & bona conscientia contrahi non posse, & pœnam tum Ecclesiasticam tum ciuilem vel grauissimam mereri, sed dirimendam esse nisi prior discesserit infidelis, multò minùs etiam arbitror quàm

quàm si vterque adhuc infidelis hoc coniugium contraxisset. Non sunt igitur inter se satis consentanea quæ isti constituunt, neque fidelis ab infideli desertus idcirco liber est, ut ad aliud coniugium transire possit, quòd suapte natura non esset ratum matrimonium: sed potius quoniam infideli datam fidem frangente, iniquum est fidelem luere alieni criminis pœnam, ut plenius in tractatione de Diuortiiis (Deo fauente) explicabimus, ad ea quoque responsuri quæ in cōtrariam sententiam hac de re ab Innocentio III. scribuntur. Ex eo verò quòd rata matrimonia usque adeò rata esse volunt ut eorum vinculum sola morte solui possit (quãvis ne morte quidem solui somniarūt repetitarum nuptiarum sugillatores) hic etiam error natus est, quòd infideli ad infidelitatem desciscente, & alteram fidelem personam deferente, plenè liberatum fidelem non putant, manente videlicet coniugij vinculo, quod impediatur quominus fidelis ab apostata desertus aliam possit ducere, quod tamen ipsi liceret si à simpliciter infideli defereretur. Hoc verò quàm sit iniquum nemo non videt, opinor, quum par & in hac & in illa specie sit desertio: & apostata desertori minùs etiam quàm cuiuspiam veram religionem nunquam amplexo sit indulgendum. Certè Paulus, cuius auctoritati standum nobis est, etsi de matrimoniis iam contractis agit, tamen in genere loquitur de fidei quem infidelis deseruerit, nullo facto

c. quanto.
s. Nec obstat, Extrà, de diuortiiis.

Fideli ad infidelitatem desciscente, & fidelē deferente an solutus sit fidelis.

Refutat. 3.

1. Cor. 7. 12 & 15.

discrimine cōne tempore quo initum fuit
 coniugium vterque esset infidelis, an verò al-
 ter tantum: neque etiam cum qui nunquam
 alius quàm infidelis fuerit ab apostata dis-
 4 cernens. Præterea verba illa, *Quoniam videli-
 cet ad pacem vocauit nos Dominus*, quoquo
 modo explicentur, magis etiam videntur in
 apostatam dici quàm in quempiam qui ve-
 ram religionem nunquam sit professus. Sed
 de his plus satis hoc quidem loco, in quo
 coacti etiam sumus quædam admiscere quæ
 ad coniugia consummata potius quàm ad
 sponsalia spectant. ~~Horum autem omnium~~
~~hæc summa est. Fidelis cum infideli spon-~~
~~salia prorsus quidem esse dissuadenda & le-~~
~~gibus etiam ciuilibus interdicens ac gra-~~
~~uiter vindicanda: sed si fortè contracta fue-~~
~~rint, siue ab initio vterque fuerit infidelis, si-~~
~~ue alter tantum: siue quum vterque esset in-~~
~~fidelis, alter postea factus sit fidelis, siue quū~~
~~vterque fidelis esset, alter postea factus sit in-~~
~~fidelis, putà Iudæus aut Mahumetanus, aut~~
~~ex eorum hæreticorum genere qui funda-~~
~~mentam pietatis abnegant: eiusmodi, in-~~
~~quam, sponsalia, si nihil aliud obster, omni-~~
~~no firma & immutabilia permanere, quan-~~
~~diu infidelis consentit in coniugis officium:~~
~~Quòd si infidelis fidelem deserat, tunc peni-~~
~~tus liberum esse fratrem aut sororem à spon-~~
~~saliū obligatione. Quādo verò desertus fide-~~
~~lis dici possit, & an ipso iure, an autē iudicio~~
~~prius interueniēte solutum sit vinculū in al-~~
~~tera~~

NP
 Conclusio
 disputatio
 nis de im-
 pari con-
 iugio.

tera tractatione de diuortiis explicabitur.

Quid si verò absentia alterius impediat quominus re ipsa cōpleri possit coniugium? Respondeo quērēdum esse de absentia, quoniam aut inuitus abest aliquis, aut volens. Si volens abest, quærendum rursus quo animo discefferit, quandiu abfuerit, & si quas non reuertendi causas habeat. Vtimur ergo in hac Ecclesia hoc iure quod mihi quidem æquissimum videtur. Si sponsus cōscia sponsa, & honestam ob causam ante consummatum matrimonium peregrè profectus, annum integrum, quauis officij admonitus, volens abfuerit, petenti sponsæ trina per sesquimensem præeunte publica denuntiatione tum in Ecclesiastico cœtu tum corā ordinario Magistratu, fas est diremptis sponsalibus alium maritum accipere: nisi fortè comparuerit, tū enim auditur, & nisi iustam repudij causam probarit, ad præstandam fidem auctoritate Magistratus compellitur. Sin verò sponsa, conscio itidem sponso, peregrè profecta fuerit, idem ius seruatur, eo duntaxat excepto, quòd vir annum integrum expectare nō cogitur, nisi fortè ex eius volūtate id genus negotij gerendum illa suscepit quod illam diutius abesse cogat. Quòd si sponsus vel sponsa malo animo & fallendi causa discessisse comperiat, datur in primis opera modis omnibus vt officij admoneatur. Quod vbi ritè factum, aut saltem (quoad eius fieri

De absentia sponsi vel sponsæ interueniente.

potuit) tentatum fuisse constiterit, nec tamē is in quem agitur, comparuerit, post trinam, vt antea, denuntiationem, idem in absentem vt desertorem decernitur. Quin etiam illud cautum est, vt si cuius fraude aliò ablegatum sponsum aut sponsam constiterit, is grauius alioqui mulctandus absentem quærere & sistere teneatur: quod onus etiam tutoribus & curatoribus imponitur: in quorum fuerint potestate.

c. 1. 2. & 4.
34. q. 1.

l. 2. C. de
repud.
c. de illis
Extra, de
sponsal.

At verò quid si alter abfuerit inuitus & nullo suo dolo, putà vel quòd sit captiuus, aut alioqui vi aut morbo detentus, aut exilio siue deportatione mulctatus, aut iusto metu deterritus? Tū sanè vel eò, quoad eius fieri potest, proficisci tenetur qui sponsalium impletionem desiderat, vel saltem eius reditum quantumuis diuturnum tolerare, aut certum de morte nuntium patienter expectare. Nec enim cēseri potest desertor qui inuitus abest, & ita rectè iam olim decretum est, adeò vt si quæ arbitrata maritum in captiuitate mortuum, alteri nupserit, marito postea reuerso sit restituenda. Imò & in sponsalibus in futurum tempus conceptis (cuiusmodi sunt illa de quibus in Iure Ciuili cauetur) id seruabatur, vt peregrinante sponso, triennium prius expectaretur quàm sponsa nouas nuptias iniret, quanquam Canonici postea nulum tempus videntur præfixisse: in eo certè multò minùs religiosi quàm Caius Iuriconsultus, cuius hæc verba sunt: *Sæpe iusta & neces-*

necessaria causa non solum annum vel biennium sed etiam triennium & quadriennium & ulterius trahunt sponsalia, veluti valetudo sponsi sponse, vel mortes parentum, aut capitalia crimina, aut longiores peregrinationes quæ ex necessitate fiunt. Sed de captivitate aliisque absentia speciebus aliquid etiam, in altero tractatu dicemus.

Cæterum quedam alia inutilium apud Iurisconsultos nuptiarum, ac proinde sponsalium genera libens prætermitto, veluti sponsalia siue nuptiæ cum peregrinis, cum ancillis, inter tutorem & pupillam, inter curatorem & adultam, inter masculos & fœminas maiores vel minores sexagenariis vel quinquagenariis, inter ingenuum & libertinam, inter patricium & plebeiam, inter quacunque potestate præditos & eorundem iurisdictioni subiectos, quæ partim ipsis Imperatorum legibus postea sublata sunt, partim contrariis moribus ipsoque temporis successu exoleverunt, partim etiam à Canonicis sunt abrogata: quorum tamē audaciam in eo improbo quòd intra suæ iurisdictionis fines nō permanferint, quum eorum munus duntaxat fuerit quid in conscientia foro fas aut nefas esset pronuntiare. Neque id verò deterere debet pios & æquos Magistratus, quin ea in usum reuocent quæ optimis & perpetuis rationibus sunt constituta, veluti interdictum nuptiarum inter tutorem & pupillam, inter curatorem & adultam, denique

Aliæ inutilium apud Iurisconsultos nuptiarum species.

inter nimum inæqualis ætatis ciues, & si quæ sunt eiusmodi: contra quæ tamen interdicta si fortè sponsalia contrahantur, & rogitet aliquis an existimem dirimenda, respōdeo mihi non videri dirimenda, sed vel alias potius pœnas civiles imponendas, quibus etiam Ecclesiasticam censuram ob violatâ legum ciuiliū auctoritatem adiungi par est: vel qui hoc admittant dignos esse qui aliò ablegentur, ne saltem exemplo peccent. Cur autem ita sentiam, plenius (fauente Deo) differemus in altera tractatione, quum de Magistratuum in ferendis cōnubialibus legibus auctoritate differemus.

De votiu
cōtinētia.

Solent autem præter illas causas, etiā alias duas recensere, nempe votum continentia, & spiritualement affinitatem, de quibus etiam aliquid nobis dicendum videtur. Ac de voto quidem etsi à nobis abundè dictum est superiore tractatione de Polygamia, iterum tamen respondeo, etiam si concederem nobis nūc quoque, vt olim sub Lege, integrum esse quippiam Deo vouere, non tamen consequi licere quiduis vouere, aut necessariam esse cuiusvis voti præstationem, quū (vt Ambrosius scribit) officium sit interdum à iure iurando ipso recedere. Istud autem continentia votum sic demonstro nec iure posse concipi, nec si conceperis, necessariò præstari, nempe quoniam & illicitum est, & adu-
vato: nemo autem vel ad illicita vel ad ea quæ fieri non possunt obligatur. Illicitorum enim

Votū con
tinentia
quamobrem
& quate
nus illicitum.

nim duas species constituo: vnam, eorum quibus res per se nefariæ vouentur, cuiusmodi fuit votum aduersus Paulum factum, ac etiam quod vouit Iephthæ: cuiusmodi quoque sunt idololatrarum vota, ac superstitionum etiam pleraque: alteram, eorum quæ non ἀπλᾶς, sed κατὰ τι, id est, certam quandam ob causam non licent, veluti quod vouentis vocationi repugnent. Est autem vocatio quædam vniuersalis, ad quam statuere debent omnes fideles se vocatos esse, nempe ad vitam æternam, ad fidem & omnes fructus Spiritus: & hanc vocationem oportet singulos perpetuis precibus fouere, quæ irritæ esse non possunt, quoniā à certo testimonio Dei nos vocantis proficiscuntur. Sed quædam præterea sunt vocationes particulares, de quibus temerè nobis constituendum non est, nisi sponte decipi volumus. Pro vocationis autem ratione dona distribuuntur ad illam obeundam necessaria, quoniam alioqui nobis Deus illuderet. Continentiæ verò donum particulare esse liquet ex ipsa experientia, & istis Christi verbis, *Non omnibus datum est: qui potest capere, capiat:* & ex hoc Apostoli dicto, *Velim vos omnes esse ut ego sum. Vnusquisque autem proprium donum habet à Deo.* Sic igitur colligo: Quum donum continentię sit particulare, non possumus licitè vouere continentiam, nisi sciamus eam nobis esse datam: imò etiam, si data nobis esset, aliud propterea etiam requireretur, nempe, ut

Act. 23. 17.

Iud. 11. 30.

Mat. 19. 17.

1 Cor. 7. 7.

Auguft. de
fancta vir
ginitate,
cap. 4.

fi votum iftud continentia perpetuum eſſe
velimus, etiam in perpetuum eam nobis da-
tam eſſe ſciamus. Vocatio autem iſta parti-
cularis ad continetiam intelligitur ex inter-
rogatione tentationis (vt loquitur Auguſti-
nus) putà ſi non vrimur, id eſt, ſi non ita pre-
mimur vt ſuccumbamus, & conſcientia no-
ſtra turbetur. Item, ſi ad eum vite ſtatum vo-
cauerit nos Dominus, qui coniugium nullo
modo ferat: vel ſi coniugio implicitis ea im-
pedimenta obiciat, quæ quominus illo vi-
poſſimus prorsus impediunt. Ex iſtis, inquã,
colligere poteſt aliquis ſe ad continentiam
vocari, ideòque ex fide Deum precari poteſt
ac debet, vt in continentia dono confirme-
tur: perpetuum tamen fore illud donum, ne
tunc quidem conſtituere poteſt. Itaque eiuf-
modi perpetua, imò ad certum tempus præ-
ſtituta continentia votum quum fieri non
poſſit ex fide, (vbi enim verbum non eſt, ne
fides quidem eſt) peccatum ſit oportet. Nam
quod nonnulli excipiunt, eos qui ad Eccle-
ſiaſticos ordines vocantur, ad continentiam
vocari, falſum eſt, ſicut ex Apoſtolorum &
totius veteris Eccleſia ipſiufque adeò Nice-
næ Synodi auctoritate ſuo loco declarauim-
us. Sed & alia ratione eiufmodi votum il-
licitum eſſe ex eo conſequitur, quòd qui uti-
tur habet contrahendi coniugij præceptum.
ac proinde vouendo fecit contra Legem: id
quod ex ipſa experientia ſerò intelligit qui
antè uſtionem temerè vouit: quum non niſi
transgredie

transgrediendo Dei Legem possit à coniugio postea, abstinere. Qui verò cœlibatum vouit sese iam incontinentem expertus, magis etiam est reprehendendus, ut qui se ad matrimonium vocari ex vltione nosse debuerit. Postremò, si illicitè vouet filia quæ de parentum, vxor quæ de mariti voluntate prius non est certior facta (ut disertè declarat Moses, nec ipsi saniores votorum defensores, Num 30, saltem quod ad maritum & vxorem attinet, audent inficiari) quantò magis irritum est eius votum qui priusquam cognouerit an hæc sit Dei voluntas, ut perpetuò viuat ἀγαπῶς, eiusmodi necessitatem sibi imponit? Ex his autem omnibus non illud effici volo, illicitum esse perpetuò continere, sed illicitum esse perpetuæ continentiae votum. Iam verò etiam ἀδύνατον esse absq; peculiari dono Dei, quod Votū cōtī
nērix esse
ἀδύνατον.

sibi nemo in perpetuum possit polliceri, ex eo probo, quòd communi ordini naturę penitus repugnet, quem vnus Deus extra ordinem agens, prout libuit, immutat. Nam certè appetitio mutuæ coniunctionis non est voluntaria, sed naturalis. Itaque si naturam ipsam, non dico quatenus corrupta, sed quatenus natura est, spectemus, (sicut hîc nobis omnino faciendum est) non magis est in quoquam positum ut illa appetitione careat, (nisi aliunde ipsa natura impediatur: veluti si impedierit ætas, si valetudo vires naturę infregerit, aut aliquid eiusmodi inciderit) quàm ut non esuriat uel non sitiat. Quòd si quis ex-

cipiat, etiam si appetitio ista non sit in nostra
 potestate, tamē illam posse intra modū con-
 tineri, rursū (excepta peculiari gratia de
 qua qui certus non est, meritō præsūmitur tō
ἀδύνατον vouere) tā falsū hoc esse affirmo, quā
 si quis diceret in nobis situm esse, intra mo-
 dum esurire vel sitire. Neque tamen nego
 sobrietate, ieiunio, precibus, & iis quæ cum
 istis cohærēt istam ἀταξίαν aliquatenus coer-
 ceri, (nequis fortē arbitretur istam σωματικὴν
γυμνασίαν, quam postea maluerunt ἀσκησιν vo-
 care, à nobis vt inutilem repudiari, quam A-
 postolus ipse vsurparit, & nemo Christianus
 pro suo modulo negligit, nedum vt in quā-
 dam claustra scilicet relegetur) sed hoc dico
 quod vel experientia ipsa comprobat, natu-
 ram ipsam videlicet vt furca expellatur, tamē
 recurrere, & quidem multō ardētius: & qui-
 cunque non habent perpetuæ continentię
 donum (quānam autem habeant, magis post
 vltimam victoriam quā inter certandum
 cognoscitur) cœlibatum perpetuum vouen-
 do planē δεσμάζειν, & nihil aliud quā suam
 ipsorum perniciē vouere. Quod si quis præ-
 terea excipiat, in nostra saltem potestate si-
 tum esse, cupiditatem hanc immoderatam
 (nam de vltione, id est, superante appetitio-
 ne loquimur) re ipsa non explere: respon-
 deo Pelagiana esse hæc dogmata, non Chri-
 stiana. Certē, vt hoc concederem, minimē
 tamen consequeretur præstari ab eiusmodi
 hominibus continentię votum, quia qui a-
 nimo

nimo incōtinens est (cuiusmodi sunt quicū-
que vruntur) etiam si re ipsa non exequatur
quod concupiscit, continens tamen coram
Deo dici nec potest, nec debet. Superest er-
go vt ad peculiare donum cōfugiatur, & pro
eius modo quisque liberè, non ex voto, con-
tinentiæ se dedat: quod & ipse Gelasius Papa
faciendum in viduis etiam professis monuit.
Nec sanè aliter iudicarunt (huc eos adigente
ipsa veritate) vel maximi assertores istius vo-
tūi cœlibatus, in eo tamen ab istis dissen-
tientes qui cœlibatum ita mordicus defen-
derunt vt nihil aliud quàm coniugij vincu-
lum exosum sibi fuisse plus satis ostenderint,
& totum orbem in Sodomam & Gomor-
rham transformarint. Sic enim Athanasius
ad Dracontium, *Multi ex Episcopis matrimo-
nia non inierunt, monachi contra parentes libero-
rum facti sunt: quemadmodum vicissim Episcopos
filiorum patres, & monachos generis potestatem
non quassisse animaduertas: & clericos bibisse, &
monachos ieiunasse. Sic enim licet, & ad eum mo-
dum non prohibebitur, sed quisque ubi volet de-
certet.* Et Hieronymus ipse ad Demetria-
dem, quum de impudicis virginibus egisset
(agit autem de sacris, & proculdubio vela-
tis ipsius Demetriadis comitibus, vt can-
didè fatetur ipse Espensæus.) *Quibus, inquit,
apertè dicendum est, vt aut nubant, si se non
possunt continere, aut contineant si nolunt nu-
bere.* Et ad Eustochium, *Si qua, inquit, simu-
lat, fugiens seruitutem, huic apertè Apostolum*

Patrū sen-
tentia de
ipso contri-
nētiæ voto
rescindē-
do in casu
necessita-
tis. Decret
Gelasius
c. 23.
Gelasius.

Athanz-
sius.

Hierony-
mus.

Epipha-
nius.

*lege, Melius est nubere quàm vri. Et Epipha-
nius, Melius, inquit, κριμα quàm κατὰκριμα su-
bire. Et mox, Melius unum peccatum habere,
nō plura: melius à cursu lapsu palam sibi uxorem
sumere iuxta Legem, à virginitate diu pœnitentiā
agere, & sic rursus ad Ecclesiā induci, veluti malè
operatum, lapsum, fractum obligatione indigētem,
& non quotidie occultis iaculis sauciari ab impro-
bitate quam infert diabolus. Et Cyprianus illis
antiquior, Si se, inquit, ex fide Christo dicaue-
runt, (quàm autem in hac re sanctus alioqui
martyr hallucinetur paulò antè ostendimus)
pudica & casta sine ulla fabula perseuerēt: si au-
tem perseuerare NOLUNT VEL NON POS-
SVNT, melius est ut nubant quàm in ignem suis
deliciis cadant.*

Cypria-
nus.

Obiect. 1.

Habemus igitur quæ horum etiam fuerit
de voti vinculo sententia, quam tamen pau-
cis placet explicare quomodo conētur non-
nulli eludere. Plurima, inquiunt, fas est per
publicam auctoritatem admittere, quæ pri-
uato iudicio suscipi absq; nefario scelere ne-
queant. Sed quorsum hoc, obsecro? Neque

Refutatio

1

2

enim quomodo, sed an sit hoc agendū qua-
ritur. Quod si, ut isti volunt, illicita sunt eius-
modi coniugia, neque duntaxat pro adulte-
riis, verum etiam pro sacrilegiis habēda, quā
tandem illa poterit Episcopus concedere? an
sicut Moses libellum diuortij concessit? atqui
eiusmodi diuortium nunquam in foro con-
scientiæ licuit. Agunt autem illi certè de con-

Obiect. 2.

scientia, quorū verba citauimus. Sed ista, in-
quiunt,

quiunt, de nō velatis virginibus intelligenda *Refutatio*
 sunt. Imò verò vnde hoc colligunt, quū Cy- *1*
 prium constet de ipso virginū cœtu loqui
 quē se fide data Deo dicauerant: quod est etiā
 in Hieronymo & Epiphanio apertius? Quid *2*
 plura? Synodus Chalcedonensis, quanvis & *Concil.*
 ipsa iam fascinata istius voti opinione, excō- *Chalced.*
 municationis duntaxat meminit, non autem *can. 16.*
 separandi matrimonij, cuius moris interpre-
 ratio ex citato Epiphaniij loco petenda est.
 Spōsalia igitur propter præcedēs votū irrita
 non esse concludimus. Quòd si votum subse-
 quatur, aut etiā matrimoniū consummetur,
 quid tum statuendum sit, suo loco dicemus.

Supereſt affinitas seu cognatio illi spiri-
 tualis, quam vocant, cuius etiam vinculū ali-
 aliis fortiùs adstrinxerunt. Istum autem mo-
 rem adhibendi sponſores siue ſuſceptores,
 apparet ex Tertulliano perantiquum eſſe, ſic
 nimirum vocatos, quòd fidem & piam e-
 ducationem eius infantis qui baptizabatur in
 ſe recipere, ſicut ex Auguſtini quoque ad *August. e-*
 Bonifacium epiſtola licet colligere. Higi- *piſt. 23.*
 nus porrò Pontifex qui ſub Antonio pio vi-
 xit, non tantum in Baptiſmo, ſed etiā in Ca-
 techiſmo & Confirmatione adhibituſ fuiſ-
 ſe teſtatur patrinum quem vocat. Sed val-
 de mihi ſuſpectum eſt iſtud Higini nomen,
 vel ob eam cauſam quòd Iuſtinus illi ipſi
 οὐκ ἔχοντες, accuratè Chriſtianorum in Baptiſ-
 mo ritus in Apologetico recēſens, eius mo-
 ris non meminit. Morem iſtum igitur ſpon-
 i. iij.

De ſpiri-
 tuali affi-
 nitate.

Tertul. de
 Baptiſmo.

August. e-
 piſt. 23.
 De confe-
 crat. diſt.
 4. in cate-
 chiſmo.

foris cuiuspiam in Baptismo adhibendi, qui
 & de natalibus baptizandi testetur, & sanctā
 eiusdem educationem promittat, non mo-
 dō non improbo, verū etiam vt laudabilem
 studiosē retinendum arbitror. Sed quod in-
 de quāpiam contrahatur affinitatis species,
 & ea quidem matrimonium veluti incestuo-
 sum & in posterum impediens, & iam con-
 summatum dirimens, non modō absurdum,
 verumetiam superstitiosum est commētum,
 quod vix possit melius quā ex ea ratione
 intelligi qua potissimū nituntur.

Vide libr.

fēt. 4. dist. 6

41. q. 2. &

ibi Durād.

Ratio pri-

ma eorum

qui volūt

spirituali

cognatio-

ne impe-

diri atque

adeo dif-

solui cōiu-

giā.

Refutatio

Ratio 1.

Refutatio

Ratio 1.

Refutatio

Ratio 1.

Refutatio

Ratio 1.

Refutatio

Ratio 1.

Refutatio

Ratio 1.

Refutatio

Ratio 1.

Refutatio

Ratio 1.

Refutatio

Ratio 1.

Refutatio

Ratio 1.

Refutatio

Ratio 1.

Refutatio

Ratio 1.

Refutatio

Ratio 1.

Sicut, inquit, homo accipit esse natura per generationem carnalem, sic accipit esse gratia per regenerationem spiritualem. Vt igitur ex illa contrahitur cognatio carnalis, ita & ex ista nascitur cognatio spiritualis, quae quum sit multo dignior quā illa, multo fortius etiam impedit contrahendum matrimonium, & contractum dirimit. Egregia certē ratio, & istis bestiis plane conueniens quæ carnem à spiritu distinguere non possunt. Nec enim tam ineptum argumentum arbitror alia refutatione indigere. Excogitant autem aliam quoque huiusmodi rationem. Secundarius finis matrimonij, inquit, est dilatio amicitiae, sed sufficiens est amicitia iis inter quos spiritualis est cognatio: ergo inter eos non debet esse matrimonium. Atqui, boni viri, si spiritualis cognatio per matrimonium polluitur, aut eò usque sufficit, vt nuptias reddat superuacaneas, quis nubit in Domino, quum fideles

les omnes sint in Christo fratres & sorores?

Quis verò tales belluas vnquam existimarit
ius conscientiiis etiam ipsis dixisse? Et ta-

men bonus Iustinianus siue Tribonianus
hac etiam de re legem tulit. Et sexta quo-
que Synodus alioqui in dogmate Mono-
thelitarum confutando orthodoxa, istis i-
neptiis, vt & aliis aliquot, suos canonas as-

I. si quis a-
lumnam.
C. de nup.
Synod 6.
can. 53. &
ibi Bals.

perfit. Quæ verò sint postea super compa-
ternitatis & confraternitatis cognatione ex-

Ratio 3. cū
refutatio
ne.

ortæ controuersiæ, legat apud Gratianum,

Scholasticos, & alios Canonicos, qui bonas

horas pessimè volet collocare. Adscribam

tantum hac de re Canonem vnum, qui Papæ

Deus-dedit (per antiphrasin, opinor, sic

appellato) tribuitur, vt vel ex hoc vno o-

mnibus liqueat quæ sit iampridē istius per-

ditissimæ meretricis, cui Reges ipsi seruiunt,

impudentia. Vixit enim ille circiter annum

Domini, vt aiunt, 613. Sic autem rescribit

Gordiano cuidam, quem etiam nouè ap-

pellat Hispaniarum Ecclesiæ coepiscopum:

c perue-
nit 30. q. 1.

Peruenit ad nos Diaconus vester, vestra san-

ctitatis epistolam ferens, quòd quidam viri etiam

& mulieres praterito sabbatho Paschali die,

(num ergo Pascha sabbatho celebrabatur?)

pra magno populorum incurfu (nam extra Pas-

chæ & Pentecostes festa non temerè licuit

c. 10. 11. 12.
& dein
ceps.

quenquam baptizare) *nescientes* (ergo etiam

si maximè statuendum esset compaternitate

De cōsecr.
dist 4.

affinitatem contrahi, debuerunt isti saltem

i. iiii.

c. 5. & 6. 35
q. 2,

excusari, quum teste Augustino, & ipsismet consentientibus Pontificibus, ignorantes & ab adulterio & ab ipso incestu excusentur) *propriis filios suos suscepissent ex sancto lauacro.* (horrendū scelus scilicet quo matrimonium dirimatur: vel vsque adeò sanctum & spirituale opus, vt ferre non possit nuptial s thori sordes.) *Cupis ergo scire, si pro tali accidente ratione debeant viri & mulieres ad suum proprium usum redire, an non.* (digna nimirū quaestio quæ totum Occidentem & Orientem perturbaret, & miramur, sedentibus istis beatiis, omnia in Ecclesiis pessundata?) *Nos enim ex hoc tristitia mæsti* (quis verò nō hīc misereatur optimi Pontificis de suo grege tantopere solliciti? Fuit iste scilicet illius successor, qui olim exclamauit, *Quis vestrum offenditur, & ego non vror?*) *inquisimus priorum Patrum nostrorum dicta.* (hypocryta: cur non ad Legem potiùs & testimonium?) *Inuenimus autem in archiuis huius Apostolica* (imò iam tum apostatica) *sedis, iam talia contigisse in Ecclesia Isauria, & Ephesiorum, simulque Hierosolymæ, & aliarum etiam Ecclesiarum.* (Sic Episcopi consulebant alij alios: neque etiam dubitandum est quin Ecclesia Romana propter vrbis auctoritatem, & eius Ecclesiæ vetustatem sæpissimè adiretur. At boni Pontifices, vt ex Iulij præsertim, qui mox nominatur, epistolis apparet, ita sibi ad Tyrannidem Antichristianam iter aperuerunt. Sed tam ineptos iam tum episcopos fuisse qui de

de istis putidissimis ineptiis laborarent, sanè prodigiosum est.) *Episcopis etiam earum ciuitatum volentibus scire si viri & mulieres redirent ad proprium thorum*, (quasi non dixerit Christus apertè non dimittendam nisi ob adulterium uxorem) *beata memoria sanctissimi patres, Iulius, Innocentius, & Celestinus*, (nihil tamen hac de re in ipsorum decretis legitur quibus alioqui aspersa sunt nonnulla non minùs inepta) *cum Episcoporum & sacerdotum conuentu* (tum nimirum nondum exortum erat sacrum illud Cardinalium consistorium) *in Ecclesia beati Apostolorum principis* (iuxta illud Christi dictum videlicet, *Reges gentium dominantur eis, vos autem non sic*: & illud ipsius Petri, *πρεσβύτερος ὁ ἀρχαῖος ὁ συμ-πρεσβύτερος*) *prohibentes talia, perscripserunt & confirmauerunt ut nullo modo iam in coniugio se reciperent mulieres aut viri, qui quacunque ratione suos susceperint natos.* (atqui sub Lege parentes ipsi primogenitos suos Domino offerebant, ut cōstare potest ex Iosephi & Mariæ exemplo) *sed separent se, ne suadente Diabolo, tale vitium peccati inoleseat per mundum, & vniuersorum error accrescat.* (Quid est verò cœlum ipsum conspuere? verbum Christi, ore suo diuortia extra crimen adulterij diserte prohibentis, apertè refigere, Diabolum denique in Filij Dei tribunali collocare, si hoc non est? & tamen hoc idem scelus non tantum concedunt, verum etiam præci-

c. 4. 5. 6. 7. 8.
 Extrà, de
 cognatio.
 spirit. c. 2.
 30. q. 2.
 c. 3. 4. 5. 6.
 30. q. 1.
 Cabilon.
 Synodisub
 Carolo
 Magno cā.
 31. c. 2. Ex-
 trà, de co-
 gnat. spiri-
 tuali. Ma-
 gunt Syn.
 cā. 5. pror-
 fus repu-
 gnās Cabi-
 lonem. si,
 quāuis iis
 dem tēpo-
 ribus habi-
 ta.
 Apoc. 9. 11.
 gloss. in c.
 2. 30. q. 1. &
 inc. 5. Ex-
 trà, de
 cogn. spir.

piunt alij filij perditionis, vestigia nimirum
 istius sequentes, vt & iste aliorum. Quid plu-
 ra? Puduit tandem ipsum Satanam tanti
 flagitij, adeò vt & Nicolaus alius Papa ne-
 scio quotus, & duæ Synodi, Cabilonensis
 videlicet & Maguntina, (si Gratiano po-
 tiùs quàm Colonia excusis Conciliorum to-
 mis credendum est) ac multò etiam aper-
 tiùs Alexander tertius, istud decretum, ci-
 tato etiam Dei verbo, refixerint. En igitur
 quomodo Papa & Synodi errare nō pos-
 sint. Sit autem benedictus Dominus qui Fi-
 lij sui iuratos hostes, vt olim Madianitas, in-
 ter se committit. Sed agè, audiamus egre-
 gium istius Apollinis, seu potiùs ἀπολλων-
 τος oraculum.) *Scitis quia quomodo sunt septem*
dona Spiritus sancti (vetus error absurdissimus)
ita sunt septem dona Baptismi à primo pabulo sa-
crati salis, (opposito nimirum dulcissimæ illi
 prægustationi lactis & mellis: cuius supersti-
 tionis meminit Tertullianus) & *ingressus*
sanctæ Ecclesiæ, usque ad confirmationem Spiritus
sancti per chrisma. (quis verò vos istam arith-
 meticen docuit, hypocritæ? nempe & auari-
 tiæ & erroris spiritus, quum nihil ne istorum
 quidem nisi accepta pecunia largiamini, &
 septem istis donis nihil magis ridiculum
 fingi possit. Cedo enim quænam illa sunt?)
Primum est, vobis ipsis testibus, collatio sacra-
salis: secundum, aurium & narium linisio cum
 spūta

*sputo: tertium, in fronte & in pectore crucis signatio: quartum, olei sacri perunctio: quintum, ablutio Baptismi: sextum, in vertice chrisma-
tis perunctio à sacerdote, septimum, confirma-
tio chrismatitis in fronte per Episcopum. (In his
verò, excepto Baptismi lauacro, cuius au-
ctor est Christus, quid tandem agnoscas
præter impurissimas sordes? In Baptismo
abluuntur peccata: egregium scilicet sym-
bolum est eius rei fœdum impurissimi sa-
cificuli sputum. Adiungitur semel & ite-
rum & tertio crucis signaculum in fronte,
pectore, vertice. Mallem scapulis imponi,
ut quod etiam est verbo Dei, in quo de cru-
ce in humeros tollenda præcipitur, magis
consentaneum: sed facilis est sanè istiusmodi
crucis gestatio iis quibus imponitur, nec mi-
nùs lucrosa iis à quibus imponitur. Adici-
tur vetus oleum iis exorcismis incantatum,
quorum sanè mirum est nì ipsos etiam dæ-
monas pudeat. Hæc denique omnia infa-
tuato sale condiuntur. Et ista sunt scilicet
vsque adeò ^{in scriptis} (quorum tamen quæ sit
utilitas nunc quiddam inter bonos Canonicos
post tot secula potuit cōuenire) ut cohærere
cū his nō possit thorus legitimus & inculpa-
tus: imò etiā nō minùs sæuo anathemate fe-
riantur qui postea redire ad cōiugiū ausi fue-
rint, quàm si Deo ipsi æterno maledixissent,
Nā hæc postea subiiciuntur.) *Ab hoc primo Spi-
ritus sancti dono vsque ad septimū, nullus Christia**

*nus commatrem in coniugio recipere debet: & qui
 præsumpserit, anathematis vinculo religetur in
 perpetuum, (Quid amplius superest quo vel
 atrocissimum omnium scelerum vindicari
 possit, hypocritæ? Sed bene est quòd iam ipsi
 etiam Satanæ fœtent vestra anathemata.) nisi
 pœnitentiam egerit dignè. (hanc etiam appen-
 dicem retinuerunt qui alioqui hunc canonẽ,
 vt verbo Dei repugnantem, refixerunt. Sed
 prius ostendere oportuit peccatum, quàm
 pœnam præscribere.) *Mulieres verò, quum se-
 parata fuerint pro hac illicita re* (ex quo iure illi
 cita? *(à propriis viris totam præcipimus percipe-
 re dotem, quam in die nuptiali recepit.* (nempe
 vt maritis ereptæ non sine dote ad vos tran-
 seant. Quis enim non animaduertit quid hîc
 captetur? Sed vt cætera omittam, quo iure,
 Domine Apostatice, ausus es de iure dotium
 leges ferre? Quis enim hac in re constituit iu-
 dicem?) *& post expletum annum recipiant a-
 lium virum, similiter & vir uxorem.* Hanc par-
 ticulam, vt & illam proximè præceden-
 tem, omisit Gratianus, nimirum vt tantum
 dedecus occultaret. Illud enim, obsecro,
 quomodo tandem excusabunt, quòd ince-
 stuosus quidem omni coniugio interdican-
 in adulterio verò nullo modo pati possint
 matrimonij vinculũ solui: in hac autem co-
 gnatione spirituali, quæ merum est figmen-
 tum, nouas post annum elapsum nuptias &
 viro & uxori concedant? nempe ne diutius
 cogan-*

cogantur ipsi retinere, quas à suis maritis hoc prætextu abduxerint.

Et de sponsalibus quidem hæcenus. Nā de legali siue per adoptionem contracta cognatione, non est, opinor, cur dicamus quā magna iam ex parte exoleuerit. Eorum autē quæ diximus hæc summa est: vera iustaque sponsalia nō magis quā consummata cōiugia dissolui posse, ut hic quoque valeat illud Domini dictum, *Quod Deus coniunxit homo non separet*, nedum ut vel mutuo utriusque consensu, vel alterius voluntate rumpatur, sicut olim apud Romanos: quod etiam Moses in Iudæis propter eorum duritiem tolerauit. Quædam autem sunt nomine tenuis sponsalia, quæ quum obligationem nō pariant, mutila ipsōque iure nulla sunt: quorum duæ sunt species. Nam alia valere nunquam possunt, ut incestuosa siue propter cognationis siue propter affinitatis vinculum quod nuptias prohibet: itemque cum alterius sponso vel sponsa, vel cū eunucho, vel eo morbi insanabilis genere laborante inita, qui omnem coniugij re ipsa consummandi spem tollat. Alia verò etsi initio non valent, tamen postea confirmari possunt, veluti vel inter impuberes, vel absq; parentum, aut eorum qui parentum loco sunt auctoritate, vel errore personæ, vel in futurum tempus duntaxat, vel adiecta conditione vel per vim aut metū cōtracta. Quædā

Conclusio
superioris
tractatio-
nis.

Epitome
totius tra-
ctationis.

denique quum initiò valerent, postea non tam ab hominibus quàm à Deo ipso dissol-
vuntur, vt si adulterium sponsus vel sponsa
commiserit, si fidelem deseruerit infidelis, si
virgo non erat quæ pro virgine fuit despon-
sata, si furor aut alius morbus perpetuus &
insanabilis, omnémque re ipsa implendi
matrimonij spem adimens, morbus denique
contagiosus, itémque & insanabilis, sponsa-
libus supervenerit: quæ sunt à nobis sigilla-
tim explicata. Iâ ergo ad Diuortia veniamus.

DE DIVORTIIS.

MATRIMONII iam consumma-
ta diremptionem Romani *eupn-
uías évexa* mollissimo nomine
diuortium à diuertendo voca-
runt, quòd alter ab altero de-
flectat: qua de re non tantùm verbo Dei, sed
etiam legibus tum Civilibus tum Ecclesiasti-
cis cautum est, quas hîc quoque cû Dei ver-
bo comparabimus, quatenus quidem ad re
nobis propositam faciunt. Hoc enim vnum
quærere nunc constituimus, quænam diuor-
tia possint bona conscientia inter Christia-
nos vsurpari, & quæ sit illorum vis, vt nihil
nisi ex bona fide, in re præsertim tanti momē-
ti, à quoquam agatur. Hinc autem potissimū
exordiemur.

Quod de sponsalibus dictum est, quædam
vide-

videlicet non propriè repudio dissolui, quoniam ipso iure nulla sint, id quoque de coniugiis existimandum est, nempe tum demum esse locum diuortio, quum vera & rata cõiugia dirimuntur. Itaque impropriè dicitur diuortium inter eos fieri inter quos nunquam verum cõiugium fuit. Nos igitur itidem priore loco dicemus de coniugiis quæ specie tenus coniugia sunt, siue ipso iure nulla: quoniam videlicet ea coniunctione alter in alterius corpus nullum sibi ius acquisiuit. Videtur autem res tota vno verbo posse transigi, nempe si dicamus, quoties vel inutilia fuerunt sponsalia, vel legitimo repudio dirempta, inutilia quoque esse coniugia, ex inutili principio videlicet profecta: sed illud perpetuum non est. quoniam (vt in extremo superiore tractatu diximus) quædam sponsalia ita sunt ipso iure nulla, vt tamen subsequen- tibus nonnullis validari possint.

Sic ergo potius hanc regulam constituamus. Quoties sponsalia vel vsque adeò sunt ipso iure nulla, vt confirmari nulla ratione possint, vel legitimo repudio dissoluta sunt, inutilia quoque sunt coniugia, etiam si benedictio Ecclesiæ, atque adeò copulatio corporum, sit consequuta, veluti si incestuosa sit coniunctio siue propter cognationem, siue propter affinitatem: item si cum vero eunucho, aut eo qui alio eiusmodi perpetuo & insanabili morbo laborabat, aut cum alterius sponsa vel vxore, siue dolo siue er-

rore, contractum cōiugium fuisse deprehendatur. Et hæc quidem plana sunt.

Verùm quid iuris constituendum est, iis sponsalibus præcedentibus quæ quum initio inutilia essent, postea tamen confirmari potuerunt? nempe si quid incidit quo sublatum sit vitium sponsalium, ratum erit coniugium, veluti,

Si sponsalia in futurum tempus, vel sub conditione tantum, contracta, concubitus sequatur:

Si desponsi ex parentum consensu impuberes, ætatis defectum supplente malitia, coierint:

Si sponsalibus quâvis per vim aut metum, aut absque parentum consensu initis, postea de voluntario consensu apparuerit:

Si errore personæ vel qualitatis cognito, de vlla consensionis specie constiterit:

Si cum furente sponso vel sponsa coitum sit.

Quorum omnium hæc ratio est, quòd subsequente copula vel consensu, pars alioqui læsa iuri suo manifestè, sciens prudens, renuntiarit. Et ita quidem transactum videri posset de coniugiis ipso iure nullis, nisi quædam oborirentur, difficultates sigillatim nobis explicandæ.

Primum enim, si fortè sponsalibus absque parentum consensu factis, benedictio per fraudem aut malis artibus impetrata, ac multò magis si copula subsequuta sit, quaritur

an

An parentes matrimonio ià cōsummato possint intercedere.

an parentibus, aut qui parentum loco sunt, istiusmodi coniugium ipso iure nullum esse contendentibus, secundum eos sit iudicandum. Respondeo, si parentes neque ultro (quod videtur in Esau matrimonio factum) neque rogati, subsequente consensu rem alioqui non rite factam confirmarint, & iustam suæ recusationis causam habuerint, nullum contractum matrimonium videri, cui videlicet desit quod præcipuum est, nempe Dei auctoritas, (quoniam videri non potest Deus coniunxisse quos, neglecto ipsius æquissimo mandato, intemperans & effrænis cupiditas conciliauit) ac etiam legitimus consensus, quum ij qui sui iuris non sunt, consensisse videri non possint.

Diluendæ sunt tamen contrariæ rationes, Obiectio
1. quarum vna hæc est. Dixit Dominus, *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Concedo ita Refutatio. id esse: sed nego auctorem esse Deum eius coniunctionis quæ non nisi violatis ipsius legibus coit: quanquam si postea subsequatur parentum tacitus vel expressus consensus, videtur & ipse Dominus peccatum præcedens pro sua misericordia condonasse.

Altera ratio hæc est. Scriptum est, *Homo relinquet patrem & matrem, & adhærebit uxori* Obiectio
2. *sua.* Ergo non videtur eò usque protendi patria potestas, ut re ipsa perfectum cōiugium dirimat. Respondeo, id non esse dictum nisi Refutatio. de veris & legitimis matrimoniis, quorum videlicet tam arctum est vinculum, ut si fortè

vel parentes sint relinquendi, vel vxor descrenda, potius sit adhærendum vxori. In coniunctione verò nefaria quæ posset videri Dominus à patriæ potestatis iure, cuius ipse assertor est & vindex, liberos manifestè rebelles & contumaces absoluisse?

Obiect. 3.

Conc. Lateran. sub Innoc. 3. can. 51. & alibi passim in canonibus & decretis.

Tertio loco opponitur Ecclesiasticæ benedictionis auctoritas. Respondeo, inhibitam esse iam olim iustissimis de causis istiusmodi clandestinorum matrimoniorum benedictionem: quæ si fraude, vel aliis malis artibus extorta fuerit, non modò non immittitur, verùm etiam asseritur Ecclesiæ auctoritas, quum irritum censetur quod vel fraude & dolo malo est ab ea impetratum, vel cum ipsius detrimento à corruptis eiusdem ministris concessum.

Obiect. 4.

Refut. 1.

Sed & illud obiicitur à quibusdam, consensum facere nuptias: sed hoc prorsus inep̃tè profertur hoc loco, quum certum sit, (vt paulò antè dixi) consensum ei non tribui qui sui iuris non sit. Est tamen sanè consensus aliquis, quoniam nihil ab inuitis factum est: constat tamen de solo legitimo consensu dictum illud esse intelligendum. Consensisse verò in clandestinum eiusmodi matrimonium, quid aliud est quàm in Legem Dei, ipsamque naturæ honestatem, & æquitatem conspirasse?

Obiect. 5.

Refut. 1.

Præterea & illud opponitur, sic fieri iniuriam personæ quæ separatur. Respondeo, etiam si ita esset, iniquum tamen esse vt irriti parentes

parentes peiore loco sint ea persona quam
 alius habuerit ludibrio. Neque enim hic in-
 ter se comparandæ sunt iniuriæ, vt potior sit
 eius conditio cui maior facta est iniuria: sed
 illud potius dispiciendum est, vt vterque ius
 suum aduersus nocentem obtineat. At enim, 2
 inquires, quomodo tandem in integrum re-
 stituetur cui reddi pudicitia semel amissa
 non potest? Respondeo, nisi quid melius
 possit à parentibus obtineri, habendam esse
 potissimum eorum rationem quorum culpa
 nulla est: & quum meritò esse in culpa cen-
 seatur qui ius gentium omni æquitati & ho-
 nestati repugnando, in re præsertim tanti
 momenti, transgressus est: meritò secundum
 parentes potius quàm secundum eam perso-
 nam, quæ si decepta est, rectè præsumitur vo-
 lens decepta, iudicandum videri. Quoniam 3
 tamen multæ hîc insidiæ incautis & impru-
 dentibus fieri solent, neque ista facîle sine
 publico offendiculo rescindi possunt, Chri-
 stiani Magistratus officium est, positis æquis
 legibus ne quid eiusmodi eueniat, occurrere,
 & si fortè euenerint, sic omnia temperare, vt
 neque nocentibus prosit dolus malus, neque
 priuatæ iniuriæ maior ratio quàm Ecclesiæ
 totius habeatur. Quid igitur de isto Triden-
 tini conciliabuli canone censebimus? *Ta-*
met si, inquit, dubitandum non est clandestina
matrimonia libero contrahentium consensu facta,
rata & vera matrimonia esse, quandiu Ecclesia
ea irrita non fecit, & proinde iure damnandi
 k. ij.

Obiect. 6.
 Tridenti-
 ni concil.
 sess. 24.
 decret.
 c. 1.

*sunt illi, ut eos sancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera & rata esse negant: quique falso affirmant matrimonia à filiis familias sine consensu parentum contracta, irrita esse, & parentes ea rata vel irrita facere posse: nihilominus sancta Dei Ecclesia, ex iustissimis causis illa semper detestata est, atque prohibuit. Rectè quidem in eo Synodus quòd eiusmodi coniugia detestatur & prohibet, (quanquam quorsum hæc tendant nemo ignorat, quum vel minimo accepto pretio ista omnia interdicta redimantur) sed quòd nihilominus si contracta fuerint, rata illa & vera esse, adieccto etiam anathemate, pronuntiat, quis eam meritò non execretur, quæ leges omnes diuinas & humanas execratur, quæ ius ipsum gētium palàm violat, quæ denique consensum, & quidem liberum, tribuit personis in aliena potestate positis? Quòd ex Patrum sententia malunt rem decidi, agè quid censet Euaristus & ipse Romanus Episcopus? *Alius*, inquit, *presumpta coniugia* (dixerat autem petendam uxorem ab iis in quorum est potestate, & à quibus custoditur) *non coniugia, sed adulteria, vel stupra aut fornicationes potius quàm legitima coniugia esse non dubitatur.* At iste porcorum grex, teste ipsorum Pasquillo, Tridenti nuper congregatus, non dubitat vera & rata esse coniugia. Vtris credemus? Certè nō diffidet à seipso Spiritus sanctus, quem isti ferunt suæ illi cathedræ sic deuinctum, ut qui in ea sedet, errare non possit. Negant etiam*

errare

Refut 6.

Euarist.
epist. r.

Euaristus

errare posse Concilia. Mentitum tamen esse vel Euaristum vel Tridentinos Patres necesse est. Ego neque illi neque istis addictam fidem nostram arbitror. Quia tamen probandi sunt spiritus, quis Euaristum in ea re ex Dei verbo loquutum non videt, Tridentinos autem Patres à patre mendacij afflatos?

Quid verò Basilius? si modò ipsius est ad Amphilichium epistola: *Eorum qui sunt in alterius potestate, pacta conuenta firmi nihil habent. Et rursum, Que sine iis qui habent potestatem sunt matrimonia, sunt fornicationes. Nec ergo viuente patre, nec domino, ii qui conueniunt, id est, qui eiusmodi coniugij obtentu vnà viuunt) sunt ab accusatione liberi, donec domini, (id est, in quorum potestate sunt) coniugio annuerint. Tunc enim accepit firmitatem coniugium.* Quomodo igitur, boni Patres, rata sunt coniugia absque parentum consensu contracta si Basilio credimus cōsentanea verbo Dei, hac quidem in re, scribenti? Nempe aliter vobis libet, qui à nemine scilicet iudicandi estis. Ita igitur miser Euariste, ita iam infœlix Basili, vt cæteros taceam, expuncti estis ex beatorum albo, imò ad inferos vsque Neptuni Romani tridente deturbati. Quis autem hic furor est, Reges & Principes, in istius tam præfractæ lupæ gratiam, vt ista egregia decreta omnibus obrudatis, cœlum & terram vltro commouere? At ego Pauli nō illa commentitia, sed vera ac rata auctoritate fretus, non dubitem contrarium, ipsis è cœlo sanctis

Basil. epi.
1. ad Am-
phil. can.
40. & 42.
Basilius.

Angelis consentientibus, his verbis concipere: *Qui cum porcorum grege à legione Demoniorum obsessus, & Tridenti ad opprimendam veritatem coactus, dixerit contra Dei verbum & ius gentium, ac veterum Patrum sententiam, seu sponsalia seu coniugia à personis quæ sui iuris non sunt contracta, absque eorum consensu in quorum sunt potestate, vera & rata esse, execrabilis esto. Amen.*

De mor-
bo insana-
bili, & v-
sum ma-
trimonii
impedi-
ente.

Sed & illud non temerè quæritur, sitne statuendum inutile matrimonium, & ipso iure nullum, si post nuptiarum benedictionem & thorum communem morbus perpetuus & insanabilis, qui mutuum corporum usum penitus tollat, veluti manifestissima frigiditas, genitalium priuatio, muliebrium coarctatio quæ nullum remedium patiat, aut vitium denique aliquod eius generis apparuerit. Respondeo in hac specie, magna & exacta circumspectio opus esse, quoniam si quid re ipsa, vel ex nuda præsumptione attentatum est, contracta saltem videtur affinitas, & tutius est pro eiusmodi matrimonio quàm contra matrimonium iudicare, quum præsertim ad communem usque thorum peruentum est. Si tamen eiusmodi vitium esse constiterit ut nullam fuisse commixtionem necessariò consequatur, æquum esse videtur, ut, quemadmodum de sponsalibus diximus, nullum fuisse coniugium statuatur: & grauitè pro facti circumstantia in eum animaduertatur qui sciens deprehensus fuerit

fuerit Ecclesiam & proximū, ipsāque adeo matrimonij puritatē ludibrio habuisse. Quid sit verò statuendum si quid eiusmodi superuenerit matrimonio iam re ipsa consummato, suo loco dicemus.

Vim autem vel metum post copulam non posse prætexi, vt nullum fuisse coniugium iudicetur, nisi fortasse raptam potius puellā fuisse quā in amplexus viri venisse prorsus constiterit, iam antea diximus. Cæterum, quum inter Ecclesiasticam benedictionem & thori communicationem aliquid interdū spatij intersit, præsertim quum vel inter absentes cōtrahitur coniugium, vel quamuis altera persona adhuc sit immatura, tamen ad benedictionem vsque coniugij & imaginariam thori communicationem properatur, si nihil vlteriùs sit consecutum, adhuc liberum esse censeo, vim aut iustum metum probare, & modò circumspectè & consideratè omnia expendantur, quicquid actum fuit irritum pronuntiare: sicuti in coniugio Iohannæ Reginæ Nauarrenæ, palàm alioqui & solenni ritu, solo tamen imaginario concubitu cum duce Cliuensi coniunctæ, ante aliquot annos factum omnes norunt.

Illud quæritur denique, Si cum errore personæ, non modò facta sint sponsalia, verum etiam concubitus sit consequutus, an nullum sit iudicandum coniugium. Respondeo, id esse positum in personę deceptæ arbitrio, vt vel iure suo vtens eam in quā nunquā

De vi & metu.

c. 15. & 21.

& 28 Extra, de

sponsal.

& c. 4. Extra, Qui

matrim.

accus. pos.

De errore personæ.

consensit habeat pro extranea: vel vtrò subsequente consensu, quod per se alioquin irritum est, confirmet, sicut à Iacobo factum videmus quum Leam apud se retineret. Et de coniugiis quidem inutilibus hætenus. Quid enim mihi de iis videatur quæ solo iure Ciuili nituntur, partim antea diximus, partim etiam infrà (Deo fauente) dicemus.

De ratis
cōiugiis,
an vlla ra-
tione, ac
presertim
morte di-
rimantur.

Nunc verò nobis de veris & ratis coniugiis dicendum est, num ea videlicet dirimi fas sit: & si fas est, quibus iustis rationibus id fieri liceat. Mirus enim hac in re fuit artifex Satan, humani generis hostis, modò quidem (quod difficile non fuit à plerisque impetrare, qui, quò sunt ad libidinem sponte naturæ propensiores, eò magis optant coniugiorum vinculum relaxari) persuadens quod mutuo quorundam consensu deuincitur, ab iisdem quoque, vt cæteros contractus, mutua saltem dissensione, ac proinde publica ex certis causis auctoritate, dissolui posse: modò verò apud homines religiosiores vsque adeò arctè matrimoniorum nodum adstringens vt seruandæ fidei obtentu conscientias miserè torserit timore, vbi nullus erat iustus timor, donec tandem vtraque via grassatus omnia fœdis libidinibus contaminauit. Cogit ergo nos ipsa necessitas duo quærere, & in primis quidem, illud quod alioquin optimo iure posset superuacaneum videri, num videlicet vlla ratione quod semel ratum fuit matrimonium dissolui possit: deinde quibus de
causis

causis iustè dissoluatur.

Saltē igitur morte dissolui matrimonium quis non miretur iam olim fuisse dubitatum, & adhuc à quibusdam ambigi? Nam de quibusdam causis meritò dubitari potuisse fateor: morte verò, termino humanæ vitæ, necessariò finiri quoque nuptias prodigiosum est negari à quoquam potuisse. Est autem de hoc dubitatum partim inter eos qui portentosis & impiis illis fictitiorum omnis sexus Deorum coniugiis, ac etiam incestis & adulteriis, omne vitæ præsentis & futuræ discrimen sustulerunt: partim ab illis etiam qui *σοφῶν ἐνδοξαῖς* nimium indulgentes, (quòd meliorem in his ducem non haberent quàm naturam, tum quoque à recta via plurimùm aberrantem, quum rectum iter sibi videtur insistere) opiniones quasdam sub pietatis specie blandientes tãquam *nuptias dæmonas* sunt amplexi. Confirmarunt hæc deliria postea nonnulli, qui horum & illorum errores animadverterunt quidem, sed ita ut non multò magis saperent. Et illis igitur & istis qui sibi persuaferant instituta in præsentè vita coniugia morte interrumpi potiùs quàm finiri, fuit quædam religio coniugia repetere, iis mortuis quos viuos tantopere dilexerant: quod tamen scæminis potius quàm viris vsuuenit, vnde illa apud Poetam,

*Ille meos primus qui me sibi iunxit, amores
Abstulit, ille habeat secum, seruetque sepulchra.*

Cui contrà sic respondet soror minùs supersticiosa.

Id cinerem aut manes credis curare sepultos?

Huius autem non minùs ambitiosæ quàm stultæ superstitionis exempla mirum est repetere voluisse maximos viros Tertullianum & Hieronymum, quibus etià addat quispiam, si volet, nonnullos recentiores rhapsodos, ut his velati falcimentis corruens alioqui suæ monogamiæ dogma sustentarent. Qui verò istis postea successerunt, perinde mihi videntur fecisse, ut si quis cum alio in eodem mari nauigans ita esset in socium periclitantem intentus, ut incautus interea in nihilo minùs periculosos scopulos nauë impingeret. Damnant igitur isti Sadducæos, ut qui errarent & Scripturas nescirent: dānant quoque Montanistas & Catharos. Interea tamen benedici nolunt secundis nuptiis, idque quasi prior nō sit oblitterata benedictio: & digamos vocant, qui tamen, modò sint vnus siue secundæ, siue tertiæ, siue quotæcunque vxoris legitimi mariti, verè sunt monogami: eoque prætextu à sacris tractandis quasi quadam adulterij specie pollutos illos arcent. Hæc verò quibuscunque tandem coloribus à nonnullis illiniuntur, manifestæ sunt veterum illorum deliriorum reliquiæ, quas sani omnes homines meritò detestantur. An igitur, dicet fortasse quispiam, eos damnas qui matrimonium non repetunt? minimè verò, si modò continentie donum habuerint,

¶ 3. Extrà,
de secundis
nuptiis.

rint, quod quàm rarum semper fuerit vel illa Pauli ad Timotheum de nonnullis viduis querela declarat. Itaque malim cum Apostolo iunioribus suadere nuptias, quàm cum Hieronymo ad cœlibatũ, superstitionissimæ nescio cuius sanctimonix prætextu, allicere. Sed hîc à nobis non alia ratione de secundis nuptiis quæritur, quàm vt matrimonij vinculum liqueat aliquo modo verè dissolui, quod alij quidem apertè vt dixi, negant: alij sic fatentur, vt tamen alio circuitu ad eundem scopulum impingant. Nos verò ex verbo Dei potius sapiamus: & quum Polygamiam sciamus diuinis legibus aduersari (qua de re superiore tractatione diximus) & tamen secundas nuptias expressis verbis ab Apostolo non concedi tantum, verum etiam ^{1. Cor. 7.} suaderi, & quibus expedit præcipi: statuamus ^{39.} ^{1. Tim. 5.} quod inde manifestè consequitur, morte videlicet ^{14.} matrimonia verè dissolui: quoniam alioqui cuius maritus mortuus est, in Domino nubere non posset: neque rectè scripsisset Apostolus, mortuo viro uxorem liberam ^{Rom. 7. 2.} esse, vt si alteri nupserit, adultera non habeatur. Hoc verò si non re ipsa, verbo tamen nobis ipsi quoque legis cœlibatus defensores, fat scio, concedent: sed hoc adicient, alia nulla ratione quàm morte matrimonia semel rata dissolui, quoniam videlicet quod Deus coniunxit, homo disiungere non possit. Atqui sæpe homines hominibus mortem infligunt. Nempe, excipient illi, quoniam hoc ^{c. 18. 33. q. 2}

ordinat, vel, vt ipsi loquuntur, permittit Deus: qui proinde videtur, quoties id euenit, matrimonij nodum ipsemet non tam dirimere quàm secare. Ergo, boni viri, illud inter nos iam conueniat, tot modis, siue is vnus sit ac singularis, siue multiplex, coniugia quantumuis rata dissolui, quot sunt à Deo siue ordinati, siue (vt vos mauultis) concessi: & an aliis etiam modis coniugia etiam maximè rata dirimantur, agè disceptemus.

Duo sunt autem quæ hîc affirmo: vnum, duobus præterea modis cōiugia ex Dei verbo, ac proinde auctore Deo, dirempta censerî, nempe adulterio & desertione, quanuis non eadem sit adulterij quàm desertionis ratio. alterum, nullam hîc esse hominum, imò ne Angelorum quidem auctoritatem ad nouas leges de plenîs ac veris diuortiis ferendas, sed hac in re penitus acquiescendum esse in vno Dei verbo. De vtroque sigillatim dicemus, ac de illo quidem priore loco,

Adulterio penitus dissolui matrimonij vinculū.
Mat. 5. 31.
& 19. 9.

Adulterio igitur coniugium rectè & bona conscientia dirimi posse affirmo expressis hac de re Christi verbis. Quum enim videret Christus legem de lapidandis adulteris latam (vt & alias plerasque) contemni, cauere tamen conscientijs voluit: ideòque interrogatus an, vt facere plurimi solebant, quauis ex causa diuortij libellum tradere liceret, sic respondit vt non tantùm negaret id fas esse quauis ex causa, verùm etiam exprimeret, nulla id ex causa nisi ob adulterium licere: quibus

quibus verbis nihil planius aut magis perspicuum dici potest. Itaque nullus adhuc est, quod sciam, inter Christianos seu veteres seu recentiores inuentus qui non concesserit, probato adulterio, fas esse innocenti nocentem dimittere: sed plerique excogitata distinctione inter separationem à thoro & dissolutionem ipsius coniugalis vinculi, quod rectè prius constituerant mox euertunt, quum noui coniugij potestatem separatis non concedunt: cuius sententiæ quum etiam Augustinus ipse fuerit, necesse est in primis ostendere quàm firmis rationibus omnia contraria argumenta doctissimi Theologi nostra memoria diluerint.

Primum opponunt illi istud Christi dictum, *Qui repudiatam duxerit, mœchatur*. Nam certè si penitus solutum esset vinculum, mœchari vir eiusmodi non diceretur. Respon- Obiect. 1.
Mat. 5. 32.
& 19. 9.
Refut. 1.
deo, exceptionem priori membro additam, in posteriori quoque esse repetendam. Nam si qui dimittit vxorem extra causam fornicationis facit vt ea mœchetur, cōsequitur eum qui vxore propter adulteriū repudiata aliam duxerit, non facere vt ea mœchetur. Ex quo rursum colligitur, id quod subiicitur apud Matthæum de repudiata, non nisi repetita ex priore membro exceptione intelligendum, quoniam Dominus alioqui sibi ipsi contradixisset. At enim obiicient illam exceptionem adulterij apud Marcum & Lucam non adscribi. Respondeo, nouum hoc non esse vt 2

apud vnum Euangelistam illud exprimat
 quod alij reticuerunt, & tunc locos magis
 concisos esse ex plenioribus explicandos. Præ-
 3 terea illud quoque obseruandum est, etiam si
 apud Matthæum illa exceptio addita non
 esset, ne hoc quidem contra nos facturum.
 Nam de diuortiis propter adulterium neque
 Pharisei quæsiuerunt, neque propriè respon-
 dendum fuit Christo: applicanda enim est
 responsio ad interrogationem. Rogatus au-
 tem fuit Christus nō an aliquam ob causam,
 veluti ob adulterium, licuerit diuortium, sed
 an ob quauis causam diuortium in foro
 conscientię concedatur. Itaque neque apud
 Marcum, neque apud Lucam longiùs trahen-
 dum est Christi responsum, nisi exceptio-
 nem ex Matthæo suppleas.

Obiect. 2. Secundum illorum argumentum nititur

Matt. 19. hoc Christi dicto, *Quod Deus coniunxit, homo*

Refut. *non separet.* Deus autem virum & mulierem
 coniunxit: ergo homini nullo modo licet il-
 lud vinculum separare. Concedo totum illud
 argumentum, ideòque non assentior iis qui
 putant Magistratibus licere nouas diuortio-
 rum leges condere: sed nego diuortij propter
 adulterium auctores esse homines, quum
 Dominus iam olim adedè expressè voluerit
 adulterio matrimonia dissolui, vt etiam adul-
 teros morte punierit: & postea rursus Chri-
 stus consulens conscientijs, propter Magistra-
 tum negligentiam adulterium exceperit,
 quum de diuortio non licito differeret.

Tertium

Tertium eorundem argumentum petatum Obiect. 3.
est ex his Pauli verbis: *Mulier ^ἡ ἀνδρὶ & vi- Rom. 7. 2.
uenti viro deuicta est per Legem. Item, *Mulier,*
uivente viro, vocabitur adultera, si fuerit alterius
vir. Manet ergo vinculum etiam post diuor-
tium. Atqui Apostolus ibi non agit de causis Refut. 1.
diuortij, sed arripit ex coniugio similitudi-
nem, quatenus id argumento proposito con-
ueniebat. Præterea nego huius argumenti 2
consequutionem. Nec enim intelligitur an-
tecedens de matrimonio per adulterium so-
luto, sed de matrimonio constante. Nego 3
quoque uxorem adulterij damnatam esse
^{ἡ ἀνδρὶ πορ.} Etsi enim adhuc is est superstes qui
vir ipsius fuit, non est tamen amplius vir
ipsius, nec ipsa potest esse simul mariti & ad-
ulteri caro. Idem autem vicissim de marito
adultero constituendum est.*

Quartum argumentum torquent ex illa Obiect. 4.
eiusdem Apostoli sententia, *Vxor est obstricta* 1 Cor. 7.
lege, quandiu vir eius vivit. Respondeo, Apo-
stolum ibi non agere de diuortij causis, sed
tantum docere viduas, soluto per mortem
matrimonio, posse bona conscientia ad se-
cundas nuptias conuolare: & respexisse quod
ordinarium est, & ^{39.} *ἀς ὅτι τὸ πλεον* accidit,
quasi præsupponentem inter fideles quibus
scribebat, vix alia ratione quàm morte ma-
trimonia dissoluenda. Refut.

Quinto loco obiciunt & illud, *Vxor à viro* Obiect. 5.
ne disceduo: quod si discesserit, maneat innupta,
aut viro recōciliator: & vir uxorem ne dimittito.

Refut. Respondeo, Paulum hic non agere de diuortio, sed de diffidiis quæ propter similitudines inter coniuges interdum oriuntur: adeò ut interdum una pars ab altera secedat. Quod si euenerit, non vult Apostolus eiusmodi discessione solui matrimonium. Hoc autem ita esse manifestè indicant Apostoli verba qui inquit in genere: *Vir uxorem ne dimittito, & uxor à viro ne discedito.* Quid si enim adulterio peccarit altera pars, an non innocenti licebit saltem à nocente discedere? Relinquitur ergo verum esse quod diximus, nempe Apostolum de similitudinibus & rixis non de vero diuortio loqui: quod mirum est Augustino in mentem non venisse.

Obiect. 6. Sextum argumētum est eiusmodi, Si concedantur post diuortium secundæ nuptiæ, periculum est ne qui nouum matrimonium affectat, facilè falsam criminis accusationem

Refut. intendat. Respondeo, nullum inter homines negotium esse in quo vitari possint omnia pericula: sed prudentis esse iudicis de accusatione rectè statuere: quòd si præterea Magistratus suo officio fungatur, id est, adulteria sicuti par est vindicet, minimè timendum erit ne coniugis tædio quispiam adulter fiat.

Obiect. 7. Septimum argumentum, Si post diuortium concessæ essent alteræ nuptiæ, hoc fieri oporteret in fauorem personæ innocentis: quòd si nocenti personæ concedantur, grauabitur innocens, nocens verò sui sceleris

Refut. 1. præmium feret. Utinam verò magistratus officio

officio suo fungeretur: tum enim nullus esset istiusmodi quæstionibus locus. Verùm ut-
cunque sit, quum secundas nuptias post di-
uortium ita concedamus, ut tamen eas no-
centi personæ nō nisi maximis de causis per-
mittamus, sic facilè huic incommodo occur-
retur. Deinde sic istud argumentum retor- 2
queo, Nisi nocenti personæ liceat post di-
uortium secundo nubere, lueret pœnas alie-
ni sceleris: quod indignum esset.

Præterea sic etiam colligant, Vni viro plu Obiect. s.
res vxores habere non licet. Respondeo in Refut.
hoc argumento esse petitionem principij.
Præsupponit enim id ipsum de quo quæri-
tur, manere nempe vinculum matrimonij
etiam post diuortium. Concedo igitur vni
viro non licere plures vxores habere: sed ad-
do, vxorem esse desiisse quæ propter adulte-
rium à viro se separauit.

Nonum eorum argumentum est huius- Obiect. s.
modi, Matrimonium est sacramentum cuius
manet character: itaque diuortio non peni-
tus deletur. Respondeo primùm, ineptissimè Refut. 1.
matrimonium inter sacramenta numerari,
id est, inter inuisibilis gratiæ signa, sicut etiã
à veteribus nunquam fuit inter sacramenta
numeratum, nisi nomine sacramenti latissi-
ma significatione accepto: qua de re nunc
disceptare nostri non est instituti. Deinde, 2
etiam si daremus matrimonium ex ipsorum
sententia sacramentum esse, cur obsecro, per-
petuum esse statuitur? Nam hoc quoque alia

alia ratione probandum superesset.

Obiect.
10.

Denique hoc etiam obiciunt : Ecclesia vetus imposuit aliquam pœnitentiam eiusmodi secundis nuptiis, vt apparet ex Canone septimo Synodi Neocæsariensis: id quod etiã confirmatur verbis Hieronymi in Epitaphio Fabiolæ. Respondeo, multos etiam in veteribus Canonibus n̄uos esse, quibus omnibus semel opponendum est illud dictum Apostoli, *Qui non potest continere, nubat*. Nam certè si quod in ea re peccatum esset, nunquam id suasisset Apostolus: vbi autem peccatum non est, nullus est pœnitentiæ locus.

Refut.

2 Deinde apparet hanc seueritatem nō omnibus placuisse. Nam Origenes excusat eiusmodi nuptias. Ambrosius manifestè concedit marito, quod testimonium facetus est Gratianus sic eludens, vt dicat à falsatoribus insertum esse Ambrosij operibus. Hieronymus quoque, quanuis alibi *ὁμοεπίγαμος* istiusmodi coniugium vituperet, & mentionem faciat pœnitentiæ, quæ hoc nomine fuerat Fabiolæ iniuncta, tamen hucusque non progreditur, vt dirimendum dicat coniugium, quod ipsemet excusat ac tuetur. Imò Augustinus ipse, quo nullus alioqui acrius contrariam sententiam defendit, tamen alicubi sic scribit : *In ipsis diuinis sententiis, inquit, ita obscurum est utrum & iste, cui quidem sine dubio adulteram licet dimittere, adulter tamen habeatur si alteram duxerit, ut quantum existimo, venialiter ibi quisque fallatur*. Epiphanius verò aduersus

Orig. hom. 7. in Mat.

Ambros. in 1. Cor. 7.

Hieron. ad Aman- dum, & in Epitaph. Fabiolæ.

August. de fide & operib. c. 19.

Epiphanius.

aduersus Catharos hæc scribit : Ἐνεκέν τινος
 πορφάσεως, πορνείας, ἢ μοιχείας, ἢ κακῆς αἰτίας χωρισ-
 μού γενομένης, συναφθέντα δευτέρᾳ γυναικί, ἢ γυναῖκα
 δευτέρῳ ἀνδρὶ, ἔχ' αἰτιάται ὁ θεὸς λόγος, ὅτε ἀπὸ
 τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς ζωῆς ἀποκαρύτῃ, ἀλλὰ διαβα-
 ράζει τὸ ἀσθενές, ὅχ' ἵνα δύο γυναῖκας ὅπ'ι τὸ αὐτὸ σχῇ
 ἢ τι περὶ τῆς μιᾶς, ἀλλ' ἀπὸ μιᾶς ἀποσχεθεὶς δευ-
 τέρᾳ εἰ τύχοι ἐν νόμῳ συναφθεὶς, ἐλεῖ τῷτον ὁ ἄγιος
 λόγος, καὶ ἡ ἀγία θεῶ ἐκκλησία, μάλιστα εἰ τυγχάνει ὁ
 τοιοῦτος τ' ἄλλα εὐλαβὴς, καὶ χρ' θεῶ νόμον πολιτεύο-
 μεν. Sic enim locus ille emendandus est, qui
 in codicibus excusis deprauatè legitur. Id est,
 Separatione facta alicuius occasionis gratia, pu-
 tia scortationis, siue adulterii, aut male alicui-
 us causa, diuinus sermo non accusat, neque ab
 Ecclesia & vita excludit eum qui alteri uxori
 fuerit coniunctus, aut uxorem alteri viro nuptam;
 sed eius imbecillitatem tolerat: non ita tamen ut
 duas uxores, altera adhuc superstitè, retineat:
 sed si ab una seiunctus cum alia legitima fuerit
 coniunctus, miseratur eum sanctus sermo, & san-
 cta Dei Ecclesia, praesertim si eiusmodi quispiam
 alioqui fuerit Dei timens & ex lege diuina in
 Ecclesia versatus. Sed & Arelatensis prima

Concil.
 Arelat. 2.
 can. 10.

c. 19. 20. *accipiant.* Sed & Canonici, quantumuis hac
 21. 22. 23. in re rigidi, tamē si incestuosum fuerit adul-
 24. 32. q. 7. terium, alteras nuptias innocenti cōcedunt,
 vt hanc saltem speciem excipi oportuerit:
 quamuis peculiaris istius discriminis ratio ab
 ipsis afferatur, quoniam videlicet à consan-
 guineo pollute, ne si velit quidem fas esse vi-
 detur ad priorem maritum reuerti, cuius ta-
 men mariti conscientiaē quum sit consulend-
 um, idcirco alteræ nuptiæ ipsi necessitate
 quadam conceduntur, si continere non po-
 test. Hanc enim rationē Gratianus, ipsis for-
 tasse Canonum istorū auctoribus ingenio-
 sior videri volens, expressit: & tamen illi ne
 hac quidem in re sibi cōstant, quum ipsi in-
 cestuoso alicubi faciant noui coniugij pote-
 statē. At ego in primis dico nefas fuisse, quod
 Christus generaliter edixit, ad incestuosa ad-
 ulteria reltringere. Deinde hoc etiam addo,
 quum Ecclesiæ pastores non in hac tantum
 specie, verum etiam quibuscunque de causis
 in periculum vltionis inciderint ouiculæ,
 oporteat ex Apostoli exemplo ac etiam nor-
 ma prouidere, ne in Satanæ laqueos siue il-
 lius Leonis rabidas fauces incidant: nec satis
 prudentes, nec vt oportuit sollicitos hac dere
 fuisse, qui hoc vno excepto incommodo, cæ-
 tera neglexerunt, quum innocentem vel ad-
 nocentem personam iterum non tam volun-
 tate quàm necessitate recipiendam, vel ad ea
 quæ maiora viribus essent experienda suis il-
 lis iniquissimis canonibus cogerent.

Sed exci-

Sed excipiet fortasse quispiam, non ex istis quibus nihil minùs curæ est quàm vt coniugia sanctè & pudicè colantur, sed ex eorum numero quispiam quibus propter inueteratum morem ita sunt insolentes istæ post diuortium nuptiæ, quandiu superstes est quæ fuit repudiata, vt ex præiudicio potiùs quàm legitimo iudicio damnent nostrarum Ecclesiarum morem: excipiet, inquam, fortassis istorum quispiam, vetitis alteris nuptiis, sic optimè ad reconciliationem, quam ipsa charitas imperet, nō tantùm allici, verùm etiam trahi, quos Reipublicæ Christianæ maximè interest reconciliari, potiùs quàm vt, nouo inito coniugio, omnis spes reconciliationis tollatur. Ego verò (vt nunc omittam quod à quibusdam in contrariam partem disceptatur, quasi videlicet dimittere potiùs innocēs persona nocentem quàm illi reconciliari teneatur, quibus certè nō assentior) probo quidem eorum voluntatem qui reconciliandis potiùs quàm, sublata omni spe instaurationis, separandis coniugibus student: tamen veluti altero oculo captos esse dico qui in hoc vnum sunt ita intenti vt nocentem innocentem reconcilient, vt interim perexiguam habeant innocentis rationem. Nam certè pastor ille quē pro exemplo proponit Christus, ita sollicitus est de vnica oue quæ aberrauit recipienda, vt tamen alias nonaginta nouem non lupis expositas, sed in tuto potiùs collocatas veluti ad tempus relinquat. Adhi-

beantur ergo tempestivæ exhortationes: inculcentur quæ charitati mutuæ conveniunt: ne innocenti quidem liceat, inconsulta Ecclesia novum coniugium inire, nedum ut hoc nocenti concedatur: quæ omnia, per Dei gratiam, testari possum sedulo in hac Genevensi Ecclesia fuisse adhuc observata, quoties aliquod eiusmodi offendiculum incidit priusquàm iustissima illa lex de capitali adulterorum pœna, communi civium suffragio ferretur. Ista, inquam, accuratè observentur: sed interea quibus suis non contentiosis æstimandum relinquo quàm iniquum sit, innocentem, vel ad recipiendam adulteram personam cogi, vel in eam necessitatem detrudi quæ ipsum quoque periclitari cogat.

- 2 Certè Gregorius ille Papa qui contra ius & æquum, ipsumque Dei verbum (ut suo loco dicemus) novas ei nuptias concedi posse censuit qui uxorem haberet ea infirmitate correptam, propter quam non valeret viro debitum reddere, multò magis fortassis id concessisset marito cuius vxor in adulterij crimine deprehensa, ipso vxoris honestissimo nomine sese indignam ostenderit. Et Honorius tertius, rectè iudicans adulteram privandam esse omnibus viri bonis, (quod tamen decernere Pontificiæ iurisdictionis non fuit) nimirum ut maritus pro arbitrio illis tanquam suis uti possit, an non, obsecro, multò magis iudicasset eandem sic privari suo viro ut sui sit iuris factus? Magis enim in ipsum virum quam

g. ex parte, Extrà, de Confect.

quàm in eius bona peccatum fuisse constat. Itaque nemo sanæ mentis assentietur Alexandro tertio, qui (si modò rectè explicatum est eius rescriptum) dirempto propter adulterium coniugio, innocentem, si alteram duxerit, non modò à posteriore vxore separandum censet, verùm etiam ad priorē vxorem redire compellendum. Sic igitur ad illorum argumenta responsum esto. Nunc ad probandam nostram sententiam accedamus.

*Extrà,
de Diuor
tiis.*

Illud certè vix potest in dubium reuocari, interrogatum fuisse Christum à Pharisæis de eo diuortio quod inter Iudæos vsurpabatur, quo videlicet ipsum thori vinculum abrumpebatur, ac proinde non esse de alio diuortij genere intelligendam Christi responsionem.

*Probatio
nes dissol
ui peni-
tus coniu
giū adul-
terio.
1. Arg.*

Huc accedit quod iniquissimum fuerit innocentem luere nocentis culpam quod sanè fiet si cogatur innocens vel adulteram recipere, (quod sæpe fuerit honesto viro ipsa morte acerbius) vel scortationis periculum incurrere. Innocentius tamen de desertione loquens, hanc rationem diluit hac exceptione, quòd in multis casibus cōtingat aliquem iure suo sine sua culpa priuari, vt si alter coniugum incidatur. Sed facilis est responsio, longè aliud esse vitium corporis ex Dei voluntate superueniens coniugio, quàm crimen adulterij quo sese quispiam sponte & mala voluntate contraminauit. Itaque etiam si eiusmodi fuerit illud vitium vt alter alteri

2. Arg.

*Obiectio
c. quanto.
Extrà, de
Diuort.*

Responsio.

debitum ampliùs reddere non possit, tamen (vt suo loco dicemus) non propterea fit diuortium, tum quia potiùs oporteat coniuges in eiusmodi calamitate mutuo sibi auxilio esse: tum etiam quia qui propter eiusmodi calamitatem non potest ampliùs reddere debitum, tamen cum alio non factus est vna caro: ex quo consequitur adhuc manere matrimonij vinculum. At in adulterio, digna est supplicio nocens persona, non commiseratione: & præterea coniugij vinculum abruptit quisquis factus est scortatricis membrum.

3 Præterea quum iidem Canonici quibusdam, & quidem meritò, præcipiant adulteram uxorem dimittere, ac proinde illam repetere prohibeant, quid illis fiet, obsecro, si non habuerint continentiae donum? Petant illud, inquires. Verùm qua promissione freti particulare donum illud petent? Absurdum enim est statuere quempiam sese per vxoris adul-

4 terium ad continentiam, vocari. Deinde etià si concederemus prorsus teneri innocentem nocenti resipiscenti veniam dare eò vsque vt etiam illam sibi rursus adiungat (quam Augustini opinionem suo loco expendemus) quid fiet obsecro, si qua perfrictæ frontis mulier vel scelus addat sceleri, vel simulatè resipiscat? quid si etiam adulterij repetiti conuicta sæpius repudietur? quid fuerit iniquius, obsecro, quàm innocentis qui vratur ne tum

5 quidem rationem habere? Imò quis non videat ista noui ineundi coniugij prohibitione

tum

tum committendis eò audaciùs adulteriis, tum etiam si commissa fuerint, tolerandis & dissimulandis, aditum patefierit?

Cōclusio

Concludo igitur adulterio abrupti coniugij non tantum usum, sed vinculum, quod nisi voluntate innocentis rursus coalescat, integrum esse eidem innocenti, si continere non potest, novas nuptias inire: quod tamen laudabile est, absque Ecclesiæ, ac etiam pij Magistratus venia non facere, ut infirmorum offendiculis occurratur. Verum quid de nocente statuendum erit? Utinam verò Christiani saltem Magistratus, ita ut diuinæ & humanæ leges sanciant, adulterij crimen vindicarent, ne quis istis quæstionibus locus relinqueretur. Interea respondeo, primum omnium iniquum esse ut nocenti personæ fiat novarum nuptiarum potestas tantisper dum innocente in cœlibatu permanente pendet reconciliatio. Deinde oportere ut de sincera ipsius resipiscencia constet. Tertiò, nec statim nec temerè hoc illi concedendum, sed multum diuque admonendam ut, si fieri potest, lugere & cœlebs manere malit quàm coniugium repetere in quo tam turpiter se gesserit. Quòd si res ipsa ostenderit periclitari ipsius conscientiam nisi ei prospiciatur, nubat sanè cui vult, modò id fiat in Domino. Canonas enim illos quibus omnis spes coniugij, etiam innocente defuncto, nocenti quantumvis resipiscienti adimitur, aut etiam votum illud Satanicum perpetuæ continen-

tiæ præcipitur, vt Apostolicæ doctrinæ repugnantes, atque adeò à Satana, sese in angelum lucis transformante, suggestos, planè repudio. Quoniam autem variæ præterea incidunt in hac controuersia quæstiones, agè illas quoque seorsim explicemus.

Mulier
ius esse
in maritū
agere.
Obiectio.

Malac. 2.
15.

Refut.

Obiect. 2.

Refut.

Quæritur ergo, Sítne in petendo diuortio idem ius vxori aduersus maritum, atque marito aduersus vxorem. Non esse verò ex his argumentis colligitur. Primùm, quòd in lege dandi libelli diuortij, maritus duntaxat nominatur: idque fuisse in Israel ita obseruatum constare potest ex Malachia, apud quem monentur mariti, vt potiùs quàm iustas suas vxores superinductis aliis adeò crudeliter affligant, dent illis diuortij libellum: ex quo consequitur ipsas sponte diuortium facere non potuisse, alioqui nimirum id vltro facturas. Sed huic rationi facilè occurri potest. Nec enim ibi agitur de adulterio quod erat ex lege capitale: sed de voluntario diuortio, quod quum ob duritiem huius populi tolleretur, solis tamen viris cōcessum fuit, quos videlicet meritò existimauit legislator tardiores hac in re & circumspectiores futuros. Nihil autem hoc ad id de quo nunc agimus, in quo nihil fit ex partium arbitrio, sed iudicio ex allegatis & probatis decernitur.

Deinde obiicitur illud quoque, quòd vir sit mulieris caput, ac proinde mariti potior esse conditio videatur. Respondeo, caput quidem esse maritum, ac proinde in mutuo coniugij

coniugij consortio eminere procul dubio ipsius auctoritatem, cuius imperio videlicet res familiaris administretur. Verùm si ius ipsum spectes quod alter habet in alterius corpus, (agitur autem propriè de hoc iure in causa adulterij) dico æqualem esse vtrinque obligationem, quod expressis verbis declarat Apostolus, *Vxor*, inquit, *suum corpus non habet in potestate, sed vir: similiter autem & vir suum corpus non habet in potestate, sed vxor*: ex quibus verbis omnino efficitur, vtrinque in pari obligatione idem ius alteri in alterum (ea tamen modestia seruata quæ mulierem præcipuè in virum agentem decet) concedi oportere: quod rectè defendit Augustinus, alioqui in concedendis nouis nuptiis durior. Idem etiam censet Hieronymus, ipsique adeò Papæ, Nicolaus & Innocentius, referente Gratiano, quanuis lege Iulia aliter sit cautum.

Quæritur & illud à nonnullis, An teneatur innocens persona nocentem deferre. Sunt enim nonnulli vsque adeò in nescio quam charitatem propensi, vt quiduis dissimulare summæ laudi tribuant. Sunt contrà quidam vsque adeò rigidi vt nisi omnia palàm fiant, atque adeò ad Magistratum referantur, nimium indulgeri vitiis arbitrentur. Ego neutris assentior, qua de re nobis non placet hoc loco *detinere* disputare. Tantùm dico in adulterij crimine, quod ita graue est vt publicum meritò censeatur,

1. Cor. 7. 4

3
August.
de adult.
con. lib. 2.
c. 8.Hieron.
in epi-
taph. Fab.
c. 19. 20.
22. & 23.32. q. 5. lib.
Sent. 4.
dist. 35. l. 1.
C. ad l.
Iul. de
adult.Magistra-
tui celari
bona con-
scientia
vix posse
adulteriū

rectè mihi facere videri, qui, si modò probè constet, minimè ad illud conuiuent, sed Magistratui in primis indicant. Hoc autem facere maritum vel vxorem præcipuè decet, ne, dum præpostera charitate alienum peccatum fouent, iustam lenocinij suspicionem incurrant.

Obiect. 1.

Refut.

proditor.

Ergo, inquires, non licebit priuatam iniuriam condonare? Respondeo, non modò id licere, verum etiam faciendum præcipi. Sed præterquàm quòd in eiusmodi criminibus maior est Reipub. quàm nostri ipsius habenda ratio, errat meo quidem iudicio vehementer, nec procul abest ab Anabaptismo, quisquis cum Sebastiano Castallione putat non posse nos absque odio vel malo iniuriæ vindicandæ affectu Magistratui fontes indicare, aut ius etiam nostrum apud iudicè persequi. Itaque nihil ad rem spectant quæ de Christiana in condonandis iniuriis facilitate hoc loco à nonnullis inculcantur. Nam certè Christiana charitas malis non fauet.

Obiect. 2.

Mat. 2. 19.

Obiicitur tamen Iosephi exemplum, qui clàm voluerit Mariam sponsam, quam grauidam deprehenderat, dimittere, eoque nomine vt *Idem*, id est, vir probus, neque sui iuris tenax, commendetur. Respondeo Iosephum fecisse quod probum virum decebat, quum in re dubia quàm moderatissimum consilium est sequutus. Ea enim erat procul dubio Mariæ sanctimonia, vt adulteram esse Iosephus sibi persuadere nō posset. Eminens tamen

tamen vterus prægnantem esse demonstra-
bat, vt omnino ab aliquo grauidatam esse
existimaret, eius videlicet rei quæ extraordi-
nem contigerat ignarus. Quid igitur faceret?
nempe quum grauidam esse constaret, con-
stituit sibi nulla ratione retinendam, nec ta-
men temerè accusandam esse vt adulteram,
quæ extra tanti sceleris suspicionem esset:
ideoque, re tota Domino commissa, dimit-
tere quidem illam, sed clam, voluit, ne ius
suum rigidè persequendo in eam peccaret.
Itaque tum in eo iustus fuit quòd sponsam,
quam ab alio stupratam vterus ostendebat,
ducere noluit, tum in eo fuit ἐπιεικής, quòd in
re incerta, num videlicet ἀπὸ πορνείας, (quod
crimen publicum fuisset & capitale) at po-
tius ἀπὸ προπύρας, ante sponsalia nimirum, ab
alio stuprata fuisset, (quod si ita esset, privata
erat iniuria, & illa ex parentum consensu nu-
bere stupratori, non tamen sine aliquo suo
dedecore, tenebatur) id demum consilij cepit
quod & suæ conscientiae tutissimum, & eius-
modi sponsæ quā meritò reuerbatur, quàm
minimè ignominiosum erat. Nos autem de
certo demum & comperto adulterio loqui-
mur, quod taciturnum fuisse Iosephum ego
quidem vix arbitror. Ergo, vt ad rem re-
deam, rectè & prudenter mihi facere viden-
tur qui compertum adulterium ad Magistra-
tum referunt.

Nec ignoro alios esse in ea sententia, vt in Obiect. 3.
hoc etiam crimine primùm velint privatam

admonitionem saltem inter amicos præcedere: deinde tum quoque quum palàm facta res est, aut etiam fœtus est conceptus, vel ad eundam potiùs Ecclesiam quàm Magistratum, vel certis personis factum indicandum, vt supposititium puerum liceat abdicare. Sed ego quidem videre non possum quum non hoc sit ad tantum crimen plus æquo conuiuere, quod etiam si facias quid inde consequetur?

Refut. I.

c. 1. & 4.
32. q. 1.
c. 1. & 3. 33.
q. 2.
Vide l. 12.
C. ad legē
Iul. de adulteriis.

Certè si adulteram personam nihilominus retineas, non video quum possis lenocinii suspicionem euadere (quod etiam rectè Chrysostomus monet) quancunque charitatem prætexas : sin verò dimittas non conuictam, Canones ipsi pœnam tibi imponunt, & officium est Magistratus si quid eiusmodi eueniat, causas itiusmodi discessionum ex quibus maximi tumultus oriuntur, inquirere. Itaque eòdem tandem, quanuis alio circuitu, relabaris oportet. Præterea, etsi aliud spectat Ecclesiæ quàm civile iudicium, qua tandem conscientia Seniores Magistratum celabunt quod ex legibus puniri Reipublicæ maximè interest? & qui hoc fecerit verbi Minister qua fronte Magistratus in officio cessantes reprehenderit? Dixi quid hîc mihi videatur. Suum cuique iudicium liberum esto, modò ex verbo Dei vnusquisque sapiat.

An innocens persona dimittere, an verò recipere nocentē teneatur.

Huic quæstioni altera affinis est, An in conscientia foro (de hoc enim vno differimus) nocentem personam conuictam teneatur innocens ablegare, an verò pœnitentem

tentem rursus recipere: qua de re neque inter veteres, neque inter recentiores multos, grauiſſimos alioqui Theologos, conuenit. Liceat verò mihi, quandoquidem hoc mihi munus incumbit, non vt leges cuiquam præſcribam, ſed ne vos incertos dimittam, ſententiam quoque meam indicare. Dico igitur ingenuè, illos quidem mihi nimium aduerſus nocentem rigidos, iſtos verò nimium faciles videri: ac proinde me neutris aſſentiri. Expendamus tamen vtriuſque partis argumēta. Qui nolūt retineri, has rationes afferūt:

Primum obiicit Hieronymus, virum quod ſic fieri ſub maledictione, putà ſi adulteram retineat. Reſpondeo, non fieri peccati vxoris participem maritum, quo inſcio neque occasionem præbente, fuerit adultera: & modò poſt peccatum compertum officium fecerit in illa coarguenda, & ad pœnitentiam adducenda, etiam ſi illam poſtea in gratiam recipiat.

1. Argum.
corū qui
adulterā
non poſſe
retineri
conſent.
Hieron.
in Mat 19
Reſpōſio.

Obiicit etiam illud Solomonis, *Qui tenet adulteram, ſtultus eſt & impius.* (Nam in Græcis codicibus legitur *ἀσέλγης*, quum Latini codices habeant *inſipiens*.) Atqui præterquàm quòd hoc dictum non eſt in codicibus Hebræis, neceſſariò accipiendum eſt de eo qui ad vxoris adulteria conniueat, quam ſocordiam leges quoque Ciuiles vt lenocinii ſpeciem damnant: nos autē de eo loquimur qui fecerit quod honeſtum virum deceat, & de adultera muliere reſpiſcentiam teſtante.

2. Argum.
Prou. 18.
Reſpōſio.
Vide c. 10.
32. q. 1. &
c. 3. Extra,
de adult.

3 Argum.

Bucer. de

regno

Christi,

lib. 2. c. 32.

& 33.

Deut. 24.

3.

D. Bucerus autem (piæ memoriæ vir, sed à quo in hoc quidem argumento cogor in multis dissentire) duobus aliis multò in speciem vehementioribus argumentis nititur. Citat enim in primis locum illum Moſis, in quo prohibetur maritus eam quam dimiserit rurſum ducere alii poſtea nuptam, à quo vel morte vel alia ratione fuerit liberata: & additur ratio, *Quoniam ipſa polluta eſt*. Sic autem ex hoc loco argumentatur D. Bucerus: Si polluta dicitur quæ poſt diuortium alteri nupſit, (quod tamen ei concedebatur) ideoque à priore marito duci non poteſt, multò magis cenſenda eſt polluta quæ adulterium commiſit, ac proinde à marito retineri vel repeti non poteſt. Reſpondeo, hæc verba Moſis, **אשר הטמא**, non rectè conuerti, *quia polluta eſt*, quum potius oportuerit interpretari verbum è verbo, *quia facta eſt pollueri ſe*, id eſt, quia in cauſa eſt iſte prior maritus cur illa ſeſe polluerit. Eſt enim illud verbum ex duplici coniugatione compoſitum, nempe Hophal & Hithpael. Rectè autem dicitur iſtiusmodi mulier ſeſe polluiſſe, quoniam eiufmodi diuortia etſi lege ciuili tolerabantur, tamen in foro conſcientiæ nunquam licuerunt, ſed culpa penes deſertorem ſiue penes eum reſidebat qui diuortij libellum dabat. Eſt igitur huius legis ratio peculiaris, quoniam videlicet qui vxores dimittebant, eas quodammodo aliis proſtituebant, facta ipſis ad alium virum tranſeundi poteſtate,

potestate, ideóque planè quædam videri potuisset vxorum commodatio, (quod turpe ac nefarium scelus fuisset) si soluto altero matrimonio prius illud licuisset redintegrare. Catonis enim illud factum suâ Martiâ Hortensio commodâtis, nullus vnquam satis honestus vir, opinor, ex animo probauit.

Altera D. Bucerî ratio hæc est: Quum vo-
luerit Dominus adulteros lapidari, cōsequitur noluisse à maritis retineri. Respondeo, rectè omnino facere Magistratus qui capitali pcena adulteros puniant: sed hinc minimè consequi nefas esse maritis (si cessent Magistratus) vxores resipiscentes ex charitatis Christianæ norma recipere. Lex enim illa quid facere Magistratus, non quid facere priuatos oporteat, præscribit. Itaque ne his quidem argumentis moueor.

Qui verò alterum extremum amplectuntur, (quorum præcipuus est Augustinus) & omnino teneri maritum existimant resipiscentem vxorem recipere, his rationibus ducuntur. Aiunt velle Apostolum vt vxor viro reconcilietur: ergo idem quoque à viro flagitare. Atqui iam antea respondi, Paulum ibi non de vero diuortio quod fit ob adulterium, causa cognita, sed de simultatibus ac rixis agere, quæ faciunt interdum vt alter ab altero secedat.

Volunt præterea nos imitari Christi factum, qui adulteræ ignouit. Neq; verò dam-
nandum censeo qui vxorem resipiscentem

m. j.

4. Argum.

Respōsio.

I

Argumenta eorum qui resipiscentē personam non ceteram necessariò in thorū rursus recipiendā putant.
Respōsio.
1. Cor. 7. 11

2. Argum.

Ioh. 8. 11.
Respōsio.

recipiat, sed hoc quæro, an vir omnino id facere teneatur: quod non arbitror, quū multæ aliæ iustæ causæ esse possint cur adulteram quantunvis resipiscentem in thorum rursus non admittat, qui tamen alioqui illatam sibi iniuriam ex animo condonauit. Illud certè ex hoc loco elici non potest, quum nihil tale declarent Christi verba.

3. Argum.

Ierem. 3. 1.

Respōsio.

Non est maioris momenti alterum illud quod obiiciunt, oportere nos videlicet Dei imitatores esse, qui sæpe scortatā Ecclesiam recepit, imò etiam fugientem blādissimè reuocauit, sicut nominatim per os Ieremiæ testatur. Nam præter illud quod modò dicebam, si hæc reconciliatio vsque ad thori repetitionem esset necessaria, cōsequeretur illos peccasse qui legem illam Moïsis seruauit cuius ibi facit mētionem Ieremias: quod absurdum est dicere, quum eam è cōtrario seruari oportuerit.

4. Argum.

1. Sam. 25.

44.

2. Sā. 3. 14.

Respōsio.

Proferūt quoque Dauidis exemplum qui Michol quanuis alteri nupsisset, repetiit. nempe quoniam neque ipse eam dimiserat, neque illa ex sua voluntate, sed patris metu adacta, nouas nuptias inierat. Nam alioqui Dauid illam repetens contra legem fecisset, vt quæ alteri nupsisset. Quorsum hoc autem ad coniugium vero ratōque diuortio diremptum? Deinde, vt modò dixi, non nego posse iterum admitti adulteram resipiscentem, sed hoc quæro, an ad hoc quispiam in foro cōscientiæ simpliciter teneatur: quod non

non puto: sed post modestā Ecclesiæ adhortationem adhibitam, vnumquemque suæ cōscientiæ reliquendum, quo iure in hac Ecclesia Geneuensi vtimur.

Itaque cōtrarios canonas vel de eo intelligendos dico, qui aut compertū scelus prorsus dissimulet, aut ante resipiscentiæ testimonium, quod fieri non potest quin sceleri faueatur, nocentem vltro admittat: vel prorsus reiiciendos. Illud verò probo quod alicubi 2. ex Arelatenſi quodam concilio decernitur, nempe vt *vir non debeat* (id est, non teneatur: est enim Gallicismus quem glossator nō intellexit) *sepe recipere peccatricem*. Nam ita illa seueritas, cuius paulò antè meminimus, temperatur. Cæterum & illud expendendū nobis est quod de eo cauent cuius vel ante vel post ordinationem vxor adulterij conuicta fuerit, nempe vt, *si ante ordinationem id contigerit eiusmodi quispiam ad Ministerium non accedat: sin verò post ordinationem debeat* (id est, teneatur) *eam dimittere: quòd si cohabitet, non possit Ministerium suum exequi*. Hoc, inquam, est peculiariter nobis considerandum. Videtur enim tum eo fundamento niti quòd disertè iubet Apostolus inquiri in familiam quoque Episcopi vel Diaconi eligendi, an videlicet ei bene præfuerit, quod is meritò præsumitur non fecisse cuius domus est adulterio contaminata: tum etiam eò pertinere quòd idem Apostolus velit ministrū Ecclesiæ deligi ἀνεγκλητος.

5. Argum.
c. 1. & 2. &
4. 32. q. 1.
Respons. 2

Syno. Neo
cesar. cā. 23
6. Argum.

Respons.

Videtur enim in ipsum virum quodammodo istius flagitij dedecus redundare. Itaque censuerim ego non temerè deligendos esse quibus tale quippiam quantumvis innocentibus exprobrari possit. Sed quum optimis etiam viris nō raro nulla sua culpa tale quippiam obtigerit, quorum virtute & induitria optimè posset alioqui Ecclesia gubernari, nisi summum hoc ius aliqua *ἐπιεικεία* temperetur, vereor vt in summam iniuriā euadat. Deinde quum ita occasio vel maxima nunquam recipiendæ quantumvis resipiscentis adulteræ iis manifestè præbeatur, quos tamē charitatis & māsuetudinis Christianæ exemplo præire cæteris oportuit, miror quid Augustinus, tātō opere istam cōiugij redintegrationem vrgens, adhæc fuerit responsurus.

7. Argum.
Epist. ad
Amphil. 1.
c. 9. & 21.

Postremò libet quoque hīc inquirere in quendam iniquissimum canonem Basilio attributum, in quo disertè dicitur retinendos esse à mulieribus maritos etiam adulteros, & cum scortis sese volutantes: adeò vt ea quidem quæ marito ob eam causam dimisso ad alium virum transierit, adultera sit, quæ verò cum viro quopiam sic ab vxore dimisso cohabitet, non itidem adultera censeatur. Huius verò tam iniqui canonis quis tandem approbatorem fuisse tantum virum vel suspicari possit? Sed agè, quicumque tandem sit illius auctor, rationes quibus vtitur expendamus. Primùm manifestè faretur ex Domini verbo licere ex æquo tum viris tum

Responsi

VXOR-

vxoribus ob adulterium à coniugio recede-
 re: sed dicit contrariam, quod ad mulieres at-
 tinet, consuetudinem inoleuisse. Quasi verò
 audiēda sit, ac non potius millies detestanda
 consuetudo verbo Dei repugnans. Quum i-
 gitur iste, quisquis est, (Basilium enim esse
 vix quisquam vnquam mihi persuaferit) pau-
 lò post ex consuetudine contra verbum Dei
 iudicat, quis tādē sani iudicij vir illi assen-
 tiatur? Sed hoc etiam intolerabilius est, quòd²
 istum morem non contentus. Ecclesiasticam
 constitutionem vocare, quasi Ecclesia sit ha-
 benda quæ contraria verbo Dei decernit, au-
 det etiam aliis Scripturę testimoniis eā con-
 firmare, ac si videlicet Spiritus sanctus à se-
 ipso dissentiat. Quænam autem illa sunt? *Qui
 adheret meretrici, sit cum ea unum corpus. Ergo
 vir ab uxore adultera tenetur discedere.* Cur ve-
 rò non itidem quoque in alteram partē con-
 stituas, *Quæ cum adultero coit, in vnā etiam
 carnem cum eo coalescere?* Sed Ieremias ait,
*mulierem quæ cum alio viro fuerit, non reuersu-
 ram ad virum, quoniam pollutione sit polluta.*
 Concedo: sed vt ea omittam quæ de hac lege
 paulò antè diximus, si ita libet pro viro ad-
 uersus mulierem argumentari, cedo cur non
 eadem ratio in uxore aduersus maritum ob-
 tineat? Sed scribit Solomon, *eum qui retineat
 adulteram stultum esse & impium.* Esto. At cur
 non itidem stulta & impia dicatur quæ vi-
 rum adulterum ferat? *Sed quæ scis mulier, an
 virum sis seruatura?* Atqui cōstat hæc Apосто-
 m. iij.

li verba scribi de coniugio fidelis cum infideli, siue Christianæ cum prophano, ac proinde manifestè torqueri quum aliò trahuntur. Demus tamen appositè citari. Cur non rursus idem in alteram partem ex eodem Apostoli loco statuamus? Sed & contrà quàm hîc canon dicat, non inusitatum fuisse in Ecclesia vt sanctæ sceminæ à maritis adulteris separètur, tum ex Hieronymo, tum ex Eusebio liquet, quanuis, vt Innocentius scribit, non ita facilè mulieres viros suos accusarèt: & meritò quidem, tum propter sexus pudorem, tum propter reuerentiam quæ marito ab vxore debetur donec conuictus adulterij maritus esse desierit. Itaq; vt paucis dicam, isto Canone, quantum quidem ad hoc attinet, nihil certè ineptius, & vix quicquam aduersus Dei verbum contumeliosius in hoc argumento dici potuisse credo: vt vel ex hoc vno satis constet qua fide iam olim ita scripta sint, & quàm malè consulant Ecclesiæ qui non ex Dei verbo, sed ex istiusmodi nescio quibus Canonibus dirimendas Ecclesiæ controuersias somniant. Meritò igitur istam pessimam consuetudinem, admonet interpret Zonarcus, emendauit Iustinianus statuens licere vxori diuortium facere ab eo marito qui in eadem domo vel vrbe cum altera consuescat, quanuis ne hæc quidem eiusdem domus aut vrbis circumstantia satis rectè videatur à Iustiniano adiecta.

Quæritur hoc quoque, An quum vtrinq;

Hier. in epistap. Fab.
Euseb. Eccl. hist. lib. 4. c. 17.
ex Apologia Iustini prioris initio, c. 23. 32. q. 5.

que incidit adulterium, audiendus sit qui diuortium petit. Respōdeo, me iis assentiri qui accusatoris impudentiam coercendam putant, nedum vt audiatur, vel auditus obtineat quod petit. Neque id duntaxat nititur æquitate, verum etiam argumēto quod ex verbo Dei expresso peti potest. Nam si cogitur vxorem suam perpetuò retinere (dandi videlicet libelli diuortij facultate priuatus, quæ alioqui Israelitis ob cordis duritiem erat concessa) qui vxorem suam violatæ pudicitix immeritò accusauit: sanè peius facere videtur qui hoc ipsum adulterij crimen ei audeat exprobrare, quod ipsemet in eam cōmisisse coarguatur. Verum quum & Reipublicæ maximè intersit adulteria puniri, & Ecclesia ferre ista dedecora minimè debeat, etiam si reciproco adulterij crimine probato, diuortiū non concedatur, sed ad mutuam reconciliationem coniuges quodammodo sint adigendi, tenentur tamen & Magistratus & *ἀποστολὴ* *ἐπίσκοποι* officio suo defungi.

Dubitatur etiam an perpetua sit adulterij accusatio, siue an innocenti semper sit integrum nocentem accusare. Hic verò dictat ipsa ratio, eum videri iuri suo renuntiasse, siue iniuriam sibi factam condonasse qui comperto adulterio vel manifestè semen in gratiam cū nocente redierit, vel dissimulata iniuria ab eius vsu coniugali non abstinuerit. Verum ne tum quidē esse vel Magistratui vel Presbyterio conuiuendū res ipsa demonstrat.

m. iiii.

A adulterū
aduersus
adulterā
audiendū
non esse
32. q. 6.
Deu. 22. 19

Perpetuā
adulterij
accusatio-
nem non
esse.

De Cano-
nicis pœ-
nis adul-
teris.

Basil. epist.
ad Amphi.
canon. 58.
Conc. An-
cyr. c. 20.

Eliber cō-
cil. c. 69 &
7.
Suprà pa-
gina 80.

Cypr. lib.
epist. 2.

c. 84 & 86.
de pœn.
di. 1. Neo-
cas. Syno.
c. 3.

c. Apostol.
61. Neoc.
c. 1. & 3. &
10. c. 12. &
13 & 14. &
15. dist. 81.

Postremò dicendū aliquid videtur de Ca-
nonicis, quas vocant, siue Ecclesiasticis adul-
terij pœnis. Basilio inscriptus canon quin-
decim annos adulterij pœnitenti. statuit.
Septennium ad pœnitentiam olim fuit adul-
teris laicis indictum: postea quinquennium.
Ei qui peracta pœnitentia relapsus esset, ne
in fine quidem dari vult communionem cō-
cilium Eliberinum. Quid porrò mihi de illis
definitis pœnitentiæ spatiis videatur iā antea
dixi, & constat moderatis hominibus nun-
quam istam determinationem præcisè pla-
cuisset, quod non tantum liquet ex illa insigni
Cypriani ad Antonianum epistola, verum
etiam ex iis quæ ex Hieronymo & Augusti-
no citat Gratianus. Sed in genere quod qui-
busdam ne in fine quidem pacem dari volūt,
arbitror prorsus intolerabile, nisi de iis acci-
pias qui peccatum nunquam agnoscunt: &
assentior potius Chrysostomo qui perpetui
in personas anathematis vsum ex Ecclesia
tollendum rectè, meo iudicio, existimauit.
Quòd autem in Ecclesiastico munere con-
stitutos, & postea adulterij convictos se-
mel à Ministerio excludunt, rectè omnino
constitutum videtur: ac proinde grauitè o-
mnino peccare qui eiusmodi homines po-
stea summo cum Ecclesiastici Ministerij de-
decore rursus admittunt. Sed aliud est ab
Ecclesiastica functione, quàm ab Ecclesiæ
sinu in perpetuum arcere. Illud omnino
faciendum arbitror, istud vt charitati Chri-
stia-

stianæ planè repugnans detestor. Quòd autem cum non admittūt ad Ministerium cuius vxor fuit adultera, itémque à Ministerio excludunt eum qui adulteram non reiecerit, quatenus temperandum arbitrer paulò antè dixi. Quòd verò Clericis concessum est c. placuit. 33. q. 2. Tollet. concil. I. vxores adulterij conuictas domi vinctas tenere, & ieiuniis, non tamè mortiferis, macerare, non tātum vt iniquum, verum etiam vt cum manifesta iurisdictionis Ciuilis violatione cōstitutum repudio. Quid enim iniquius est quàm eius arbitrio qui iniuriam accepit, nocentem permitti? & quorsum hanc Clericis in delinquentium corpora potestatem? Sed iam tum nimirum incauti Principes ab ambitiosis Episcopis decipi se patiebantur, ornandæ scilicet & amplificandæ Ecclesiæ obtentu. Sed & illud cuiusmodi tandem est, quòd postquam publicæ septenni pœnitentiæ adulteros adstrinxerunt, idque ridicula prorsus allata ratione, id etiam amplius decernunt, vt post solennem istam pœnitētiā matrimonium contrahere non liceat: adeò quidem vt Syritium Papam non pudeat eos qui secus faciāt, vocare canes & sues ad vomitus pristinos & volutabra redeūtes, ipse potiùs canis & porcus impurissimus appellandus: *Quia*, inquiūt belli canonum interpretes, *solenniter pœnitentes intelliguntur vouisse*. Itaque Leo Papa meritò postea decretum istud iniquissimum abrogauit, quum neque pœnitentia solui con-

c. II. 33. q. 2.

c. 12. Ibidē
& ibi gloss.

c. 13. & 14.
Ibidem, &
ibi gloss.

tractum coniugium, neque postea contrahendum impediri disertè scriberet, in eo tamen Papissans, quòd id nō nisi ex veniali indulgentia concedi adolescentibus putat, quod Apostolus expressis verbis præcepit omnibus qui continere non possunt: ex quorum sanè numero vel ij maximè fuerint qui in scortationem vel adulterium incidisse ipsius pœnitentiæ publicæ testimonio plus satis probantur. Itaque quod ibi garriunt interpretes de publicæ & priuatæ pœnitentiæ, itemque contracti vel contrahendi coniugij discrimine, futile & inane est commentum, quum plana sint Leonis verba blasphemii Syritij ex diametro repugnantia. Ridiculum autem est vel maximè quod VIII. Toletano concilio tribuitur, nempe vt si adolescens adulterij conuictus post publicam pœnitentiam timuerit incontinentiæ lapsus, liceat quidem ei ad pristinum coniugium redire, *sed quousque, inquit, possit adipisci temporis maturitate continentia statum: quod nos vt de viris, ita & de fœminis a quo modo censemus.* Imò verò, boni Patres, iniquissimo vtrunque modo. Vnde enim, obsecro, ista temporaria coniunctio, & quod tandem eius exemplum inter honestas personas inuenietis? Quid si verò innocens hanc conditionem recuset? quis etiā istud maturitatis tempus definiet? sacerdos scilicet suo arbitrio faciet continentes quos & quandiu libuerit. En quò recidere oporteat à verbo Dei discedentes. Omitto

to quod & Iustinianus, & Leo Imperator, in gratiam videlicet Episcoporum quibus iam tum summæ curæ fuit adulteria excusare, de- trudi iubent adulteram mulierem in mona- sterium, sic nimirum ipsi erepta omni con- iugij spe, nisi à viro intra biennium repeta- tur. Hoc, inquam, omitto, quoniam hoc lo- co non est nobis propositum de civilibus a- dultერიj pœnis disputare. Tantùm dico, lon- gè præstitisse semel necare adulteram, sicut iure diuino & civili verè legitimo cauetur, quàm præposteræ clementiæ prætextu vi- tam illi ad corporis simul & animæ æter- num exitiū prorogare. Quid enim aliud est ad perpetuā continētiā aliquē vel inuitum cogere, vel imprudentem allicere, quàm cer- tissimo mortis æternæ periculo ipsum expo- nere? Itaque nihilo rectiūs fecerunt qui de Clerico adulterio idem statuerunt, Verūm quorsum hoc interdictum, nisi vt eius ob- tentu boni Pontifices pecuniam à suis cleri- cis emungant? Sic enim non puduit scribe- re Alexandrum tertium vt ipsi volunt, per- petua sanè cacolycæ illius sedis ignominia, *Episcopi, inquit, possunt cum presbyteris suis di- spensare de adulteris* (etiam igitur pluribus) & aliis **LEV I O R I B V S C R I M I N I B V S**. En quo spiritu iam pridem sedes illa regatur, de diuortijs quidem propter adul- terium hæctenus.

Iustinian.
Nov. 34. &
Leo. Nov.
32.

c. 20. & 11
dist. 81.

c. to. cleri-
ci, De iu-
dic.

Nunc de desertione nobis dicendum est, qua videlicet dissolui quoque rata & iam

Desertio-
ne solui
matrimo-
nium.

1. Cor. 7. 15 consummata matrimonta ex Dei verbo eouf-
que affirmauimus, vt qui desertus est seruitu
ti non sit obnoxius. In primis autem dicen-
dum videtur quis sit desertor vocandus. De-
fertorem igitur eum appello, cui, vt loquitur

Ibid 12. Apostolus, non placet cohabitatio, id est,
qui indiuiduam illam vitę consuetudinem
penitus abrupit. Nec enim cohabitationis
siue ὁμοιωμένης ἐννοίας, id est, debite beneuolen-
tię nomine intelligitur duntaxat corporum
copulatio, quàm barbarè vulgo vocant *debuti
redditionem*, sed mutuus ille conuictus, atque
adeò summa in omni sancto vsu vitę cōiun-

c. 7. Extrà, c. 10. Addo autem illud *sancto*, vt sciamus
de puior. eum quoque desertorem esse habendum qui
5. Si enim. cohabitationem quidem nō deneget, verum
impias condiciones pertinaciter requirat.
Præterea quum varię simultates & rixę ob
religionis diuersitatem incidant, eò vsque
interdum effruescentes vt secessio conse-
quatur, adiiciendum est & illud, non prius
videri desertorem quempiam, quàm de eius
qui religionis odia consuetudinem vitę ab-
rupit, penitus obfirmata voluntate constite-
rit. Quoties ergo tale quippiam inciderit in
coniugio impari, id est quoties infidelis quis
piam odio verę religionis, penitus abruperit
sanctum illum indiuiduę vitę coniugalis u-
sum matrimonium quantumuis antea ratum
dissoluitur: nullo prorsus facto discrimine,
an quum matrimonium cōtraheretur, vtra-
que persona esset infidelis, an altera dunta-
xat:

xat: an verò utraque fidelis, quarum altera postea adhæresim aut impietatem defecerit.

Apostolus enim in genere pronuntiat, *Si discedit infidelis, discedat: non est servituti subiectus frater aut soror in huiusmodi*, id est, quum quipiam huiusmodi incidit. Servitutis enim nomine nihil aliud quàm coniugij obligationem commodè possis intelligere.

Quædam tamen superioribus opponun-
tur, ac primùm quidem illud: Si matrimo-

nium sic dissolutum dicamus, videri irritum fieri verbum Christi quo statuitur coniugiū vnico adulterio dirimi. Respondent nonnul-
li, Apostolo spiritu Dei prædito licuisse ali-

quid adiicere illi Christi sententiæ, id quod non tam Apostolus quàm ipsemet Christus per os Pauli loquens fàdere videatur. Ego

verò etsi verissimum esse agnosco quod de
Apostolica auctoritate in hoc responso di-
citur, tamen respondere malo nihil prorsus à Paulo adiectum fuisse Christi sententiæ.

Quid igitur respondit Christus? Solo adul-
terio dissolui coniugium. Quid Paulus fideles
alloquens? *Vxor à viro ne discedito: Vir uxore*

rem ne dimittito. Loquitur autem (vt suo loco diximus) de diuortiis quæ ob quasvis causas

Iudæorum pernicaciæ concedebantur: nec adulterij meminit, veluti bene omniās Chri-

stianorum coniugiis. Quid verò idem Paulus de impari matrimonio? *Fidelis infidelem*
consentientem cohabitare ne deserito. Ergo ne

hic quidem Paulus aliud quàm Christus. Sed

1. Cor. 7. 15

1

Argumen-
tum in cō-
trariā par-
tem.

Respon. 1.

2

1. Cor. 7.

10. & 11.

1. Cor. 7.

12. & 13.

quid si discedat infidelis? Hic verò non dicit Paulus rectè illum facere: (ita enim videri posset euertere Christi dictum, & plus iuris infideli quàm fideli tribuere:) sed, *discedat*, inquit, id est, quandoquidem non vult in officio permanere, maneat sanè in suo peccato, & hoc illi imputetur. Non dicit etiam Apostolus licere vicissim fideli discedere. Fuiſſet enim hoc absurdum, quia satis intelligitur desertam personam quam recipere nolit infidelis, cogi extra consortium eius permanere à quo est deserta. Itaque ne in his quidem Paulus quicquam adiecerit Christi sententiæ. Super est vnum illud, quòd quum dicat Christus eum qui extra causam adulterij vxorem dimittit, facere vt ipsa mœchetur, & vicissim eum qui alia de causa dimissam ducat, mœchari, satis ostendit eiusmodi diuortia nunquam in foro conscientiae licuisse, ac proinde sic dimissam mulierem non potuisse absque peccato alteri nubere: at Paulus negat fidelem fratrem aut sororem obnoxios esse personæ infideli desertici. Hoc verò si ita accipiendum esset, non tam deprehenderetur Apostolus aliquid adieciſſe Christi dicto, quàm cōtrarium prorsus decernere: id quod vel suspicari de Paulo nefas est. Quid ergo? nempe rogatus Christus de coniugiis Iudæorum, id est, inter fidelem vtrunque personam contractis, (omnes enim circumcisi censentur fideles ex professione externa) de iisdem respondit, neque

que ipsius responso Apostolus quicquā addidit: de impari verò coniugio neque interrogatus est, neque quicquam profectò respondit. Ideo Paulus de hac quoque quæstione à Corinthiis interrogatus, primum vitur præfatione, *Reliquis dico ego, non Dominus*: deinde ex Spiritu Dei respondet. Quì verò possit meritò videri Apostolus quicquam adiecisse Christi responso, quum de vna specie interrogatus fuerit Christus, nempe de pari coniugio de altera verò, id est, de impari coniugio Paulus responderit? Cur autem in hoc genere diuortij, cuius meminit Paulus, quum videlicet infidelis fidelem odio religionis deserit, aliud statuatur quàm in eo disserit Christus, quum nimirum ob fastidium alterius, aut aliam eiusmodi occasionem diuortij libellus datus fuerat, causæ faciliè coniici possunt. Nam certè qui veræ religionis odio membrum Christi à se abiicit, dignissimus est qui eo priuetur. Deinde in aliis illis diuortiis præsumptum meritò fuit aliquid esse vitij in ea persona quæ dimittitur, quoniam vix fieri potest vt temerè prorsus quispiam vxorem repudiet: in ea verò quæ ob vnum veræ religionis odium dimittitur, quid tandem culpæ esse possit? Itaque dimissam personam planè iniquum esset luere impij desertoris culpam, quod fieret tamen si impij desertoris arbitrio maneret obstricta.

Obiicitur & illud, quòd nomine seruitu- 2. Argum.

tis intelligi possint varia vel vxoris vel mariti officia, quæ præstare persona fidelis desertæ non teneatur, imò ne maritum quidem desertum teneri, deserticem infidelem sequi, quod alioqui facere vxor eius teneatur: inde verò non effici dissolutum esse ipsum coniugium. Respondeo, merum hoc esse commẽtum, quum generali nomine seruitutis vsus sit Apostolus, id velle excipi quòd penè vnũ meretur seruitutis nomen, nempe quòd qui est in coniugio, non sit corporis sui dominus. Deinde quum hoc ita explicatur ac si diceretur fidelem non teneri sequi discedentem infidelem, ineptè hoc tribuitur marito fideli, quoniam maritum non teneri ad sequendam vxorem certum est, quum potius illam fugientem repetere ac reuocare possit. Itaque omnibus non contentiosis constare puto, quum dicatur à Paulo frater vel soror seruituti non subiici, intelligi abruptum esse omne coniugalis obligationis vinculum.

Licere soluto desertione matrimonio, aliud inire

1. Cor. 7. 39

1. Cor. 7. 39

Ex his autem arbitror liquere quid statuendum sit de cohærente alia quæstione, An videlicet soluto desertione matrimonio, fas sit desertæ personæ, superstitæ adhuc desertrice, aliud matrimonium inire. Nam si (teste Apostolo) desertus non est seruituti obnoxius, cõsequitur à lege alterius (vt idem Paulus ibidem loquitur,) id est ab omni eo iure quo persona desertrix eum obstrictum tenebat liberatum esse. Quòd si liber est, ergo solutum

lutum

lutum est vinculum. Cur igitur si continere non potest, matrimonij remedio, contra doctrinam Apostoli, priuabitur, modò nubat in Domino? Itaque ne Canonici quidem nostri matrimonium denegant desertæ personæ, in eo tantùm peccantes quòd doctrinam Apostolicam, quæ vniuersalis est, ad certam speciem falsis distinctionibus restringunt, vt in superiore tractatu diximus. Agè tamen contrarias rationes expendamus.

c. quanto
Extra, de
diuortijs.
Suprà pag.
135.

Primùm obiiciuntur pleraque ex iis quæ suprà diluimus aduersus eos qui matrimonij vinculum adulterio dissolui negāt. Superuacanea autem esset eorundem repetitio.

Contraria
argumēta,
2. Argum.
Refutat.

Secundo loco sic colligunt, infidelis deserens putare potest se non peccare, quod in adulterio locum nō habet. Quid si igitur postea resipiscat, & velit ad fidelē reuerti, quare hoc illi integrum non erit? Videtur autem illi præcludi omnis spes reditus, quū nouum matrimonium desertæ personæ conceditur. Respondeo, euenire quidem posse vt superstitione quadam deferat infidelis fidelem: sed excipio inexcusabilem esse eiusmodi superstitionem, quoniam constat ex communi gentium iure rata & firma esse oportere matrimonia etiam cum infidelibus contracta, sicut suo loco declarauimus. Quòd si eò vsque tolerandi essent eiusmodi superstitioni, vt quoties aliquis ab eis iniuriam accepit, teneretur ipsius resipiscentiam tam diu expectare, vt interea iure suo vti nun-

quam posset, infinita certè incommoda consequerentur. Ergo toleretur quidem superstitiosus desertor quantum & quandiu fieri potest, atque adeò tententur omnia vt in viâ redeat: fidelem tamen iniquum est ab eo semel excludi, à quo pendet ipsius conscientiae tranquillitas.

3. Argum.
Responſio.

At enim (inquiunt illi) sic malè audiet Euangelium. A quibus, obsecro? Nam infideles infidelem conuersum ad fidem damnabunt omni modo propter conuersionem, ac proinde vitari illud offendiculum nō potest, nec curari etiam magnopere debet. Infidelem autem permanentem in infidelitate, vel confirmabunt in proposito desertionis, ac proinde non offendentur quòd redeat: vel ad tempestiuè redeundum hortabuntur, ac proinde non redeuntem accusabunt: nulli autem fideles nouo eiusmodi matrimonio meritò offendentur, si prius illa quę dixi obseruentur.

4. Argum.

Quartò, si toleretur desertrix persona quādiu fieri potest, excipiunt nonnulli præscribi hoc pacto tempus & terminū misericordiae Dei: quod nefas esse videtur, & disertè reprehendit Iudith in ciuibz Bethuliensibus. Respondeo aliud esse misericordiam Dei excludere, & terminum aliquem certū Dei misericordiae præfigere, quàm certā rationem constituuere ex qua possis iure tuo uti. Alioqui quid tandem firmi cōstitui possit in negotiis humanis, si expectandę gratiæ Dei prętextu,

nun-

Iudith. 8.
10. & 11.
Responſio.

nunquā nobis liceret ius nostrū persequi? Illud ergo *Quandiu*, non definitio certo aliquo temporis spatio, sed vnumquēque dico bona conscientia & æquitate vti hīc debere, vt superstitute deferente matrimonium non repetat, nisi ita vratur vt necessariū esse sibi matrimonij remediū meritò statuatur, omnibus videlicet prius tentatis quæ bona fide fieri & tētari possunt. Et quod ad Iudith exēplum ² attinet, dico ista planè inter se esse dissimilia. Cur enim fideles expressam Dei promissionem habentes, sicut olim habebant Iudæi de possessione terræ Chanaan, & auxilio aduersus omnes hostes, sese infidelibus dederent, nisi iubente Domino? Ita enim sub Ieremia contigit, cui credere Sedechiam oportuerat. In hac verò specie de qua differimus, quum iubeatur Dei verbo vxorem ducere qui liber est & vratur, & agatur de eo qui omnia expertus est vti deferentem renocaret in viam, quis non videt hīc nihil absque Dei verbo tentari? Præterea cōstat in Dei Ecclesia dogmata doctrinæ, siue quæ oportet esse conscientia nostræ regulas, non esse ex Apocriphis libris statuenda.

Quintò, quoniam Apostolus præfatur non Dominum, sed seipsum hoc dicere, ^{s. Argum.} audent nonnulli scribere Paulum proferre hanc sententiam humanitus, nō diuinitus, ac proinde nos non obligari ad illam Pauli sententiam sequendam: neque aliam fuisse Apostoli mentem quum illa præfatione vteretur.

Resp. 1. Respondeo hanc obiectionem non carere blasphemia. Nisi enim hoc mordicus teneamus, quicquid Ecclesiis tradiderunt Apostoli, traditū esse à Spiritu sancto, necesse fuerit totam Apostolicam doctrinam labascere. Dico autem quicquid tradiderunt. Nam alioqui Apostolos constituere ^{ἁπλῶς} prorsus ^{ἀνεξαρτήτως} nemo potest, quin ab ipsismet redarguatur. Dico igitur Apostolum eo ipso spiritu præditum fuisse quū hæc diceret quæ ad desertionem spectant, quo fuit præditus Iesus Christus (à quo missus fuit) quum ea diceret quæ paulò antè eo loco commemorauit Apostolus: ac proinde vtranque sententiam cælestem & planè diuinam esse. Cur ergo, inquires, scripsit Apostolus, *Dico ego, non Dominus?* nempe quoniam hac de re neque rogatus vnquam fuit, neque respondit vnquam ipsemet ore suo Christus, vt paulò antè ostendimus. Itaque vnus & idem sententiæ vtriusque auctor est, videlicet Spiritus Christi, sed illius quidem ^{αὐτοπαρονομασθεως} istius verò per os Apostoli.

6. Argum. Sextò illud opponunt, Dicit Apostolus, *Puto me spiritum Dei habere*, quod videtur esse ambigentis & dubitantis potius quàm as-

Respōsio. seuerantis. Respondeo, ita cordatum fuisse Paulum & fidum seruum Domini vt neque de vocatione neque de doctrina, quam Ecclesiis tradebat, vnquam vel tantillum dubitaret. Est ergo in hoc genere loquendi non aliquod hæsitantis animi signum, sed grauis

&

& acris *σαρκαυτὶς* quo reprehendit omnes de
plius vocatione & doctrina dubitantes.

Septimò sic argumentantur, Apostolus ^{7. Argum.}
dicit, *discedat*, non autem, *novum matrimonium*
contrahat. Respondeo, non esse citanda testi- ^{Resp. 1.}
monia mutila & manca. Neque nos verò
quum docemus in casu desertionis repeti
posse matrimonium, vno illo verbo *discedat*,
iunctimur, sed iis ipsis quæ sequuntur, nem-
pe in eiusmodi facto non esse obnoxium ser-
uituti fratrem aut sororem. Quid autem a-
liud illic vocarit servitutē Apostolus quàm
matrimonij obligationem? Nam (vt paulò
antè diximus, cogimur autem nonnulla in-
culcare) si dicamus ita significare Apostolum
non teneri desertam personam cum deser-
trice habitare, quid fingi potest magis ridi-
culum? Quomodo enim habitaret, etiam si
vellat, deserta pars cū desertrice? Nam si rur-
sus conveniant, cessat desertio. Præterea no-
tandum est hoc verbo, *Discedat*, nihil præ-
cipi ab Apostolo, neque etiam approbari
desertionem: sed perinde hoc esse accipien-
dum ac si diceret Apostolus, Si discedit in-
fidelis, illi imputetur: quem modum lo-
quendi Grammatici vocant permissivum,
vt in alia Pauli sententia, *Qui sordescit, sorde-*
scat adhuc

Octauo loco negant addendum esse quic- ^{8. Argum.}
quam ad verbum Domini: Dominum verò
disertis verbis diuortia extra fornicationis ^{Resp. 2.}
causam damnasse. Ego verò concedo nihil
n. iij.

verbo Domini adiiciendum esse, sed præter-
 quàm quòd Pauli verba sunt Domini verba,
 quum Paulus hæc scribens spiritum Dei ha-
 buerit, nec sanè nostra defensione egeat: ad
 ea quæ iam antea pluribus respondi hoc
 2 quoque adiicio, quod magnopere videtur in
 hoc argumento considerandum, nempe A-
 postolum nullam novam diuorij causam
 verbis illis significare, ex qua liceat matri-
 monium dirimere, ac proinde Christi verbis
 nihil adiicere. Quærentibus enim Corin-
 thiis, an propter infidelitatem liceat diuor-
 tium facere, respondet non licere. Itaque in
 eo quod subiicitur de desertione, non est
 quæritio de diuortio faciendo, sed illud quæ-
 ritur, an post diuortium illegitimè factum
 ab infideli, liceat consulere fidelis conscien-
 tiæ. Tantum abest igitur vt in hac specie aga-
 tur de repudianda vxore, vel dimittendo
 marito, sicut in causa adulterij: vt contrà de-
 ferta persona se deserri conqueratur, & deser-
 tricem repetat quantum in se est. Itaque si
 coram Magistratu Christiano eiusmodi cau-
 sa ageretur, nullus esset diuortio locus, quo-
 niam secundum desertam personam iudica-
 retur, & iusta vi adigeretur desertrix per-
 sona debitum reddere. Quòd si desertrix per-
 sona nulla ratione possit ad mutuam con-
 iunctionem repetendam adduci, negat Apo-
 stolus oportere innocentem luere nocentis
 culpam. Dicam apertiùs. Ob solam adulte-
 rij causam (sicut expressè testatus est Filius
 Dei)

Dei (licet diuortium petere & facere. Quid si igitur infidelis fidelem deferat? imputetur infideli, (inquit Apostolus) qui sanè adulter est si cum alia persona consueſcat, nedum vt legitimè diuertat. Interea verò æquum est vt fidei innocenti consulatur, quò possit vitam tranquilla conscientia transigere. Ex his efficitur Apostolum non facere ius dirimendi propter infidelitatem matrimonij, sed hoc tantum dicere, desertionis culpam totam reſidere penes deserentem, & esse interea innocenti desertæ personæ consulendum.

Nostra verò sententia tam multos offendi posse demiror, quum nec ipsi Canonici, vt modò diximus, præcisè in omni desertione nouas nuptias prohibeant: Ambrosius verò Ambr in
1. Cor. 7. apertè concedat, & in nonnullis multo minore vel potiùs nulla occasione, iidem Ca-

nonici non tam difficiles se præstent. Si proferam Leonis constitutionem qua vxoris fu- Leo No-
uell. 11.

riusæ marito nouas nuptias post triennium concedit, obijciēt nimirum, & rectè quidem, opinor, aliud esse Cæsaris quàm Christi leges. Verum quid responderint ad illud sanctissimi scilicet Papæ rescriptum, cuius antea c. peruenit
30. q. 1.

memini, solenni totius Romanæ curiæ iudicio in Hispanias vsque transmissi, in quo, superueniente, etiā per ignoratiam, spiritualis (quā vocat) affinitatis vinculo, nō modò dissoluitur quātumlibet ratū prius coniugium, (contrà quàm ipsi alibi doceant) verum etiam & viro & vxori post annum contrahēdi noui

matrimonij potestas conceditur? Quæ quum ita se habeant, modò priùs legitimis omnibus modis & officiis tentarit desertæ persona desertricem Deo & sibi reconciliare; modò ipsa in culpa non sit: modò patienter quantum in se est resipiscentiam infidelis expectarit: modò causæ cognitio legitima, de qua suo loco dicemus, præierit: modò denique in Domino novas nuptias meditetur, cur dubitem quin ex Dei per Apostolum loquentis verbo, liceat desertæ personæ matrimonium inire?

An fidelis possit infidelē deserere.

Sed quæritur an vicissim possit fidelis infidelem deserere. Respondi in superiore tractatione, refutatis etiam cōtrariis argumentis, nullo modo id licere: in qua sententia permaneo, quoniam apertè dicit Apostolus, infidelem esse sanctificatum fideli, id est, fidelis conscientiam non pollui alterius infidelitate in usu coniugij mutuo: quo vel vnico Apostoli dicto concidunt præcipua contrariæ sententiæ argumenta. Sed repeto quod paulò antè dixi, nempe desertorem videri non eum duntaxat qui præcisè mutuum conuietum denegat, verum etiam qui à fidele conditiones intolerabiles exigit, vt si fidelem ad audienda abominanda Missæ sacra, denique ad facienda vel contra omne pietatis officiū patienda quædam prorsus cogat infidelis. Hinc ergo alia incidit quæstio, quid sit fidele faciendum quum non denegatur quidem cohabitatio, sed aut vitæ periculum adeundum

dum est, aut cōtra veram religionem facien-
dum vel perpetiendum est aliquid. Respon-
deo, duas hic obseruandas distinctiones. Pri-
mū enim aut ipse infidelis siue sciens siue
conniuens fidelem persequitur: aut aliunde
oritur persecutio. Si quādo illud inciderit, i-
doneam sane excusationem habet fidelis, do-
mesticum hostē non alia ratione vitās quā
vt suæ vitæ & conscientiæ cōsulat nec aliud
in hac specie statuerem quā si infidelis i-
pse aliò migraret. Paria enim sunt, discedere
ab aliquo, & minis aut vi alium à se abigere.
Sin verò aliunde ingruat eiusmodi persecu-
tio, longè quidem moderatius agendum erit
fidei quā si domi & in suo sinu hostem fo-
ueret: nec dubium etiam est quin si infidelis
fidelem vero coniugali amore prosequatur,
eius vitæ modis omnibus caueat: in qua spe-
cie quiduis potius fidei perpetiendum vide-
tur quā vt infidelem officio fungētem de-
ferat. Sin verò infidelis versantem in pericu-
lo fidelem non curet vt decet, nemo non vi-
det (opinor) non tantū vt desertorem, ve-
rū etiam vt proditorem vitari bona con-
scientia posse. Deinde quanuis vxor marito
& maritus vxori vicissim eadem lege con-
iugij obstringatur, tamen postulat mariti su-
pra vxorem auctoritas, vt in hac de qua nūc
agimus specie aliquid merito ampliùs quā
vxori concedatur. Tenetur enim vxor
maritum sequi, maritus vxorem non item.
Itaque etsi ne maritus quidem fidelis temē-

temerè debet vxorem quāvis infidelem, persecutionis vel veræ sectandæ religionis causa, aliò abducere, ac multò minùs deferere: tamen quum sit familię suę caput, arbitrium eius rei penes ipsum est: quòd si ipsum vxor non sequatur, iam ipse non desertor, sed desertus est habendus. Vxori verò non modò non est temerè discedendum à marito, sed etiam, quoad eius fieri salua conscientia potest, vel per auia sequendus est maritus: experienda grauissima quæque, priusquam ab eo demigret: omnia denique quàm consideratissimè expendenda priusquam deserta fuisse iudicetur, ac multò magis priusquam nouæ ipsi nuptiæ concedātur: quomodo emolliendum censeo Ambrosium, marito quidem ab apostata vxore deserto nouum matrimoniū concedentem, vxori verò ab apostata desertæ non item.

Ambr in
1. Cor 7.

An quævis
desercio
matrimo-
nium diri-
mat.

Postremò vel maximi est momenti hæc quæstio, An quod de desertione ex Apostoli doctrina constituimus, locum habeat quacunque ratione alter alterum deseruerit. Certum enim est Apostolum, si quis propiùs intueatur ipsius scopum, de ea demum desertione agere quæ religionis odio fiat, ac proinde in matrimonio impari. In causa verò diuortij quod meritò per se odiosum est, minimè iis assentiendum arbitror qui causas in verbo Dei proditas, quantum possunt, amplificant, sed potius quàm arctissimè fieri potest, arbitror intelligenda quæ de hac re
in

in Dei verbo traduntur. Respondeo igitur primum de impari, ac deinceps de pari coniugio. In impari coniugio, si prior discesserit infidelis, nō ita difficile fuerit, quicquid pretextat, intelligere num religionis odio, an verò aliam ob causam discesserit. Nam præterquam quòd sciri faciliè potest, an liberū veræ religionis cultum fidei tolerabiliter saltem concefferit, quum fidelis sit in Ecclesiæ potestate, faciliè inquiri in eius mores, & ipse officij admoneri potest: cui consilio si paruerit, vel composita fuerint omnia, sublata videlicet dissidij occasione: vel, infideli non acquiescente in alterius resipiscentia, aut iudicio sese nonistente, aut nihil probante, patebit ipsius hypocrisis, qui reuera non tam fidelis mores quam religionem oderit: sin verò qui se fidelem profitetur, Ecclesiæ tamē non paruerit, digna fuerit contumax persona quantum fidelem se prædicans, quæ ex Ecclesiæ cœtu eiiciatur. De extraneis verò iudicabit Dominus: & omnino iniquum fuerit, cuiquam suam culpam atque adeò contumaciam prodesse. Quid si verò infidelis nō amplius ferens contumacis & ex Ecclesiæ communione eiectæ personæ mores, nouū etiam matrimonium inierit? Tum verò non desertione, sed adulterio dissolutis prioribus nuptiis, alteri coniugio locus erit: quod tamen tum quidem temerè fiet, in eius personæ gratiam quæ sua contumacia præbuerit tot offendiculorum occasionem.

Si fidelis
ab infide-
li ob ma-
lam tracta-
tionem
discesse-
rit, quid
constitu-
endum.

Sed quid si fidelis vel morositate, vel ob malam tractationem, (non tamen interueniente religionis odio) prior discesserit? Tū sanè fidelis aut reconcilietur oportet, aut extra coniugium manens suam crucem ferat. Quod enim dixit Apostolus de pari coniugio, *Ne vir uxorem, aut uxor virum relinquit*, in impari quoque coniugio locum habet, si tollas religionis causam, quum idem Paulus disertè prohibeat fideli ne infidelem deserat quandiu cohabitare non recusarit. Est autem etiam Magistratus officium, & publicæ tranquillitati & singulorum ciuium saluti consulere, vt si fortè fidelis in culpa deprehendatur, nec Ecclesiæ pareat, cogatur aut minis aut pœnis ad coniugem reuerti. Sed quid si non impatientia vel malo affectu discessit, verum quòd absque certo vitæ periculo apud infidelem versari non posset? Tum sanè adimatur quidem infidelis, tātisper dum ad frugem redeat, vsus illius personæ qua se ipsum priuat: interea verò coniugij vinculum minimè dissoluatur. At enim, inquires, quid si vel infidelis nocens, vel innocens fidelis, non habeat continentiae donum? Infidelis quidem hoc sibi ipsi imputet, nisi mores mutare & reconciliari malit: fidelis autem petat donum quod non habet, & impetrabit. Est enim ei crux illa à Domino imposita, qui vetat homines disiungere quòd ipse coniunxit, nec tamen finit suos supra vires tentari, si modò vigilant & precentur.

In

In pari autem matrimonio quum legi-
 tima non possit esse desertio, (dicente Apo-
 stolo, *Neque vir uxorem, neque uxor virum*
relinquit) & vtraque persona sit in Eccle-
 siæ potestate, diuortium desertione fieri non
 posse videtur: sed cogendum esse qui in cul-
 pa deprehenditur, tum Ecclesiasticis, tum
 etiam, si necessitas postularit, Ciuilibus pœ-
 nis, ad faciendum coniugis officium, vt Chri-
 stianum hominem & honestum ciuem de-
 cet. Quædam tamen hoc etiam loco difficul-
 tates oboriuntur. Nam quid si flecti contu-
 max deserentis animus non possit? Respon-
 deo, tantisper dum Magistratus contuma-
 cem domare possit, innocenti in precibus
 perseuerandum, quæ si ex fide fiant (quum
 Dominus suos in tentationibus nō deserat)
 irritæ esse non possunt. Sed quid si inuitus al-
 ter iusto metu coactus secesserit, an cogetur
 cum certo vitæ periculo redire? minimè ve-
 rò, sed priuetur quidem ille qui in culpa est,
 alterius consuetudine, tantisper dū sapere &
 officium facere didicerit: innocens verò sta-
 tuat interea sese ad cœlibatum vocari, & in
 fide petat victoriā ab eo qui supra vires ten-
 tari suos non finit: matrimonium verò ob eā
 causam dirimendum, quum vtraque persona
 est in Ecclesiæ potestate, in verbo Dei non
 inuenio. Verū quid si non simpliciter al-
 ter à mutuo cōiuctu secesserit, verū etiam
 extra territorium aufugerit? Tum verò uti-
 mur hoc iure in hac Geneuensi Ecclesia,

De disces-
 sione fide-
 lis à fidei

quod mihi videtur verbo Dei cōsentaneum. Præeunte legitima cognitione, nocēte quoque, si fieri potuit, literis saltem & nuntiis euocato, nec tamen sese iudicio Ecclesiæ sistente, tandem trinundina præeunte tū in Ecclesiæ cœtu tum apud Magistratus denuntiatione, desertione solutū matrimonium pronuntiatur. Quauis enim iste sese religionis odio non discessisse fortasse profiteatur, tamen qui Ecclesiæ cognitionem subterfugiēs, contra conscientiam matrimonium dirimit, manifestè infideli, simul & religionis & coniugis desertori, meritò æquiparatur.

Quid statuendum sit si quo loco sit desertor ignoretur.

Sed rursus hīc nouæ difficultates occurrunt. Quid si enim quo loco sit istiusmodi desertor aut desertrix, resciri non potuerit? Hīc verò diligēter primū omnium inquireretur in istius discessionis causas, vt si fortè comperiat persona quæ se. desertam conqueritur & diuortium petit, occasionē huic malo præbuisse, non audiat: quoniam iniquum esset eam audire de malo quod vltro sibi accersuit, aduersus alium conquerētem. Quod si cōtinentiæ donum se habere neget, hoc sibi ipsi imputet, peccatum defleat, eum (si volet) requirat quo sese sua improbitate priuauit. Deinde constet necesse est, præbito quoque apud Magistratum iureiurando, bona fide datam esse omnem operam vt profuga illa persona inueniretur, & de ista in eum instituta expostulatione certior fieret. Postremo ne sic quidem noui matrimoniipotentas

testas fieri debet, vxori præsertim quæ maritum alioqui sequi tenetur, priusquam conueniente temporis spatio, anno putà vel etiam, si sit opus, longiore, absentis reditum expectarit.

Sed quid si postea ille superuenerit, & cōiugem repetat? Nempe si res adhuc est integra, reconciliabuntur: sin minùs, non modò non erit audienda desertrix persona serò ex-postulans quasi facta sibi sit iniuria, verùm etiam digna fuerit gravissima ciuili pœna. Primùm enim si quid hîc peccatum est, tota penes desertricem hanc personam culpa residet: deinde quis meritò istiusmodi homini, qui contra conscientiam tam diu tã horribiliter peccarit vt vel ab ipsis Turcis meritò reprehendi possit, fidendum arbitretur? Præterea, si nouum hoc coniugium illius vnus culpa contractum non satis legitimum est, an non dignus est iste qui non modò vt adulter, verùm etiam qui vt suæ ipsius vxoris prostitutor puniatur?

De redeū
te deserto
re.

Quid si verò desertionis accusatus vxorem repetat? Nempe virum sequi cogetur, nisi iustam causam afferat, & simul probet: veluti quòd ille certa quapiã sede nō maneat, quòd crudeliter aut turpiter ipsa vti constituerit, quòd denique licentiam qua ipsi nocere possit, non autem verum consortium, quærat.

De deser-
tore vxor-
em repe-
tere.

Sed an quæuis diuturnior præsertim absentia pro desertione habenda est? Minimè verò: sed quo animo is qui abest, vel

An omnis
diuturni-
or absētia
habenda
pro deserti-
tione.

discefferit initio, vel postea reditum differat aut ex testibus idoneis, aut ex circumstantiis, prudenter in Domino diiudicetur oportet, ne quicquam nisi prorsus consideratè de tãti momenti negotio statuatur.

Argumen-
ta con-
traria.

Sed istis quæ de fidei fidelem deserente diximus, quædam obstant non parui momẽti, veteres videlicet canones, verbi etiam diuini nonnulla auctoritate innitentes. Illos igitur placet etiam expendere: vetustissimos dico, & ex quibus alij postea tanquam riuuli deducti sunt, sed ita nonnunquam impuri ut conspurcari necesse sit qui vel leuissimè illos attingant. Repurgatis autem fontibus, causa non est cur magnopere de impuris riuulis laboremus. Sic autẽ statuunt Canones quos Apostolicos vocant:

2. Argum.
Canõ. A-
postol. 48.
Can. Ba-
sil. 76. &
48.
Responsio.

Εἰ τις λαϊκὸς τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐκβαλὼν ἑτέραν λάβοι, ἢ παρ' ἄλλης ἀπολελυμένην, ἀφορίζεσθω. *Si quis laicus sua uxore eiecta aliam accipiat, aut ab alio dimissam, separator.* In huius Canonis priore parte extra controuersiam est nihil poni cui nõ prorsus assentiamur. Nam si verbũ Dei prohibet viro uxorem, & vicissim vxori virum relinquere, multò magis vetat expellere: quoniam si iusta est petendi diuortij causa, non vi sed iure agendum est. In altera parte fortasse videri posset matrimonium desertæ quoque personæ semel prohibitum. Sed ambigi meritò non potest quin hoc intelligendum sit de voluntariis diuortiis quæ inter Iudæos dato libello, inter prophanos autem populos

Synodus sexta in Trullo Constantinopoli habita statuit vt, siue mulier maritum, siue maritus vxorem deferat, adulterij damnetur: quod æquissimum est, & verbo Dei prorsus consentaneum. De deserta autem persona ne hîc quidem quicquam statuitur.

Eadem Synodus alio canone sic habet, Eiusdem
Syn. can.
94^a
 Η, ἀν' ἀχωρήσαντος τῷ ἀνδρὶς ἢ ἀπανούς ὄντος, πρὸ
 τῷ πεισθῆναι περὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, ἑτέρῳ συκοινοῦσα,
 μοιχᾷται. Id est, *Uxor viri qui secessit & nus-*
quam apparet, priusquam de ipsius morte certior
facta sit, alteri cohabitans, adulterium committit.

Extat autem hic Canon totidem verbis scri-
ptus, inter eos qui Basilio tribuuntur. Illos
verò canones nonnullis aduersari quæ paulò
antè diximus, minimè inficior: sed quo fun-
damento nitantur præcipuè inquirendum,
est, vt hîc etiam illud Apostoli valeat, *Proba-
te spiritus, & quod bonum est tenete*. Multa enim
in iis ipsis canonibus iniquè prorsus statuta
sunt, vt illud inter cætera, quòd prorsus reti-
nendū censent maritum etiam adulterum, de
quo antea diximus: & illud quoq; quòd etiam

Basil 9 &
22.
Idem. cap.
26.

scortatores non volūt separari, qua de re suo loco dicemus : quod idcirco dictum volo ne quis Basilii Magni nomen, quem mihi non persuadeo de illis canonibus vnquam cogitasse, pro auctoritate *diuortij* nobis obtrudat. Quid igitur illi proferunt ex Dei verbo? Illud videlicet quod Christus apertè dicit in pari matrimonio, cum nimirum qui dimissam ducat, (nēpe extra adulterij causam) mœchari. Nam (inquiunt) si hoc valet in eo qui libellū diuortij dedit, cur non multo magis in eò valeat qui tantummodo secessit? Respondeo ita quidē posse videri: sed si quis propiūs rem inspiciat, insigne discrimen inter hæc duo, nempe inter diuortium voluntarium dato libello repudij factum & secessionem malo animo factam, inuenturum. Nam in illis voluntariis diuortiis non præibat causæ cognitio, & vtraque persona erat in Ecclesiæ & Magistratus potestate. Itaque quum ad reconciliationem & exhortationibus adduci, & pœnis tum Ecclesiasticis tum civilibus cogi posset qui in culpa erat, mirum non est huiusmodi diuortia non valuisse. Nam ne nos quidem aliter iudicauimus de simplici secessione, quum videlicet vel vtraque persona est præsens, vel qui secessit, euocatus iudicio se sistit, aut quanuis absens tamen Ecclesiæ iudicium subit. Verum quum ita profugit quispiam malo animo vt quantumlibet quæsitus inueniri nusquam possit, vel euocatus iudicium legitimū penitus re-
fugiat,

fugiat, cur is, obsecro (post legitimam cognitionem) eo loco non habeatur quo infidelis desertor, quū eo sit etiā aliquanto deterior? Potest enim infidelis vel superstitione, vel aliqua officij sui ignorantia peccare: iste verò qui fidelem se ore proficitur, factis negat, quid tandem potest meritò prætexere? Et quum ille malo animo profugus, nusquam inuentus, aut iudicium omne refugiens, tentatis frustra omnibus, nullum reconciliationis locum relinquat, (quod in illis voluntariis diuortiis non euenit) cur innocens desertus lueret nocentis culpam? id autem sanè fieret si persona deserta nihilominus desertrici obstricta perpetuò maneret. Et tamen tum quoque laudabilius eum facere non inficiamur qui sic maneat euentum rei expectans, quàm qui iure suo præcisè vtatur.

Idem Basiliius alio canone sic statuit: *In marito qui ab uxore relictus est considerare oportet causam derelictionis, & si præter rationem eam secessisse apparuerit, est maritus quidem dignus uenìa, illa verò pœna.* Hunc verò canonē vt æquissimum vsque adeò recipimus, vt etiam quum persona deserta ad alterius absentiam conuiuet, soleamus in rem totā vltro inquirere, ne quid ex composito inter coniuges sese mutuo fastidientes geratur.

Canonicos verò nostros qui ne adulterio quidem dirimi vinculum coniugij patiuntur mirum non est in desertionis causa multò minùs id concedere. Nos autem Apostoli

3. Argum.
Basil. can.

35.

Respons.

4. Argum.

Respons.

2 sententiæ potiùs acquiescamus. Sed illud re-
 c. 3. 13 q. 2. & c. 4. 34. q. 2. vbi
 glossa, & in c. 1. Ex-
 tra, de cõ-
 iug lepro-
 forum. De
 absentia
 propter ca-
 ptiuitatē,
 militiam,
 aut aliam
 eiusmodi
 causam.
 Suprà pag.
 140. & de-
 ineeps.
 Nouell. vt
 lic. mat. &
 au. 5. quod
 autem.
 c. 1. & 2 &
 4. 34. q. 1.
 c. in prele-
 tia, Extrā,
 de sponf.
 c. domi-
 nus, Extrā,
 de secund.
 nup. Nou.
 de nupt. 5.
 per occa-
 sionem.

Et ab iisdem constitutum est, sequendum
 esse maritum vxori, sed ita tamen vt excep-
 tiones non rectè prætermiserint.

Cæterum quoniam diuturna omnis ab-
 sentia speciem habet desertionis, de hac quo-
 que hoc loco mihi dicendum arbitror. Ma-
 neo igitur in sententia quam superiore tra-
 ctatu plenius exposui, nempe diligenter in-
 quirendum esse tum de discessionis tum de
 longioris moræ causis: ac omnino oportere
 vt vel de voluntaria & affectata absentia (in
 qua specie de absente vt desertore statuetur)
 vel de absentis obitu idoneis testibus aut ne-
 cessariis coniecturis constet. Nam captiuita-
 te dissolui matrimonium quod est ex iure
 gentium, prorsus est iniquum: & qui ex alia
 iusta necessitate abest, quum inuitus absit,
 desertor haberi non debet. Quoniam autem
 ob infinita illa incommoda quibus mortalis
 hæc vita est obnoxia, nō semper liquidò pro-
 bari potest absentium interitus, ideo, si te-
 nes aut aliæ idoneæ coniecturæ defuerint, &
 nisi malo animo discessisse absentem consti-
 terit, expectare non modò quinquennium,
 verum etiam totum decēnium in hac Eccle-
 sia Geneuensi iubetur persona de absentis
 mora conquerens: quo elapso si ita postula-
 tum fuerit, & ne leuissima quidem coniectu-
 ra fuerit absentem esse superstitem, & cap-
 tiuitate aut alia causa retineri, tum demum
 flagitanti fit nouarum nuptiarum potestas,
 quo-

quoniam videlicet is de quo quærebatur, his omnibus accuratè scrutatis, mortuus probabiliter censetur. Sin minùs, statuatur oportet sese ad coelibatum vocari persona quæ hac tam graui tentatione exercetur, & ad eum clamet qui suos vigilantes non finit supra vires periclitari. Sed quid si casu redeat qui mortuus probabiliter putabatur? nèpe posterius coniugium iusta ignorantia contractum dissoluetur, & neutri imputabitur quod neutrius culpa contigisse deprehendetur.

C. 1. & 2. 34.
q. 1.

Nulli homini licuisse novas de diuortii leges concedere.

Haftenus igitur à nobis dictum sit de veris ac legitimis diuortij causis, putà adulterio & desertione. Nā morte potius finitur quàm dirimitur coniugium. Quoniam autem alias quoque diuortiorum causæ in iure ciuili, atque adeò à Canonicis ipsis afferuntur, primum omnium alteram illam quæstionem à nobis propositam pertractabimus, an videlicet cuiquam ad causas diuortij in verbo Dei expressas alias etiam adiicere licuerit: quod fortiter nego. Qui licuisse contendunt, his rationibus præcipuis nituntur.

Obiiciunt Euangelium non abolere *νόμιμα*, ac proinde nō tollere leges de contractibus positas. Respōdeo, intelligi hoc dictū de cōtractibus merè ciuilibus, idque nō sine exceptione. Abolet enim impias leges illud Apostolorum responsum, tot martyrū morte sancitum, *Oportet Deo parere potius quàm hominibus*: neque nos oportet legum manifestè iniquarum esse ministros, quū obstetrici-

Contraria argumēta.

Responf. 1.

Act. 5. 29.

Exod. 1. 17.
& 20.

1. 1. D. de
In. & iure
s. ius natu
rale.

Mat. 19. 6.

bus *Ægyptiis* edicto tyrannico minimè obsequutis Dominus benedixerit. Ceterum contractum matrimonij ita humanum esse (est enim certè, quod ad rem ipsam attinet, non iuris ullius civilis, sed iuris gètium) ut tamen eius obligatio præcipuè nitatur Dei auctoritate hoc vinculum neccentis, non illud tantum declarat quòd ipse Deus sese illius auctorem ipso mudi principio prodidit, verum etiam manifestum illud & apertissimū Christi Filij Dei interdictū, **QVOD DEVS CONIVNXIT, HOMO NE SEPARATO.** Quod enim nonnulli excipiunt, Deo auctore fieri quæ facit Magistratus, ac proinde dictum illud intelligi duntaxat de solis diuortiis, priuata auctoritate factis, constare potest non dici satis appositè tum ex eo quod nomen **HOMINIS** non potest, nisi planè violèta interpretatione, cum Magistratum exceptione intelligi: tū vel maximè ex eo quod adulterij causa manifestè à Christo excipitur, in qua tamen in primis interuenire publicā auctoritatem oportuit, quum capitale crimē esset. Denique rogatus Christus, non an præeunte demū iudicis cognitione, liceret uxorem dimittere, sed an quauis ex causa dimittere liceret, certè non respōdit, liceretne suo arbitrio (quod tamen Iudæi faciebant) diuortium facere, an verò Magistratus esset adeundus: sed de hoc vno quibus de causis diuortium facere liceret. Dico igitur coniugij vinculum à nudo contrahentium consensu non

non pendere, sed à Dei utrūque veluti manu sua copulātis auctoritate: ac proinde nō esse ex merè ciuiliū contractuum numero, quæ sicut mutuo contrahentium consensu fiunt, ita etiā eodem soluuntur, quod in matrimonio nefas esse patet ex Christi verbis: ideoq; ^{1. Cor. 7. 23} religiosi Imperatores licere noluerūt, vt suo loco dicemus. Quum ergo leges conscientijs ^{Gal. 3.} dicere nullius sit hominis, ac ne Angeli quidem, nisi sint iubentis Domini ministri: efficitur nullius esse ponderis istud argumētum, quod attinet ad leges de diuortiis ponendas, ⁴ vt quæ ex vno Dei verbo petendæ sint. Nam alioqui in matrimonium multa incidere nō inficior de quibus caperi legibus tum ciuilibus tum Ecclesiasticis oporteat: nec illud etiam nego, coactos iampridem esse Magistratus ad suorum populorum duritiem, exemplo Moſis, conuiuere. Sed de vnico conscientię foro hīc à me quæritur, quam nullis humanis legibus excusari dico, si vel tantillum extra Dei verbum aberrant. An enim æquū est vllos Magistratus aliquo supra Moſen iure esse præditos? At Christus, vigente ^{Mat. 19. 9} adhuc Moſis lege, apertè pronuntiauit adulteros esse qui mulierē extra adulterij crimen separatam ducerent: & multis antea seculis ^{Mat. 3. 1} Ieremias pollutam esse scripsit quæ hīc à viro dimissa alteri nuberet.

Secundo loco sic colligunt: Si concessit ^{2. Argum.} Moſes diuortia Iudæis ob cordis duritiem, cur non idem concedat non minus duris &

Respōsi. contumacibus populis, certas saltem ob cau-
 sas, Christianus Magistratus? Respondeo, nū-
 quam licuisse illa diuortia in foro conscien-
 tiæ, de quo vno nunc agimus, nisi ob adulte-
 rium. Nam alioqui non esset testatus Domi-
 nus eū qui alia ratione dimissam ducat, mœ-
 2 chari. Deinde quum longè copiosiore spiri-
 tu nos donet, Euāgelium à Christo sancitum,
 quàm Patres olim illud procul in spe con-
 spicientes, minùs sanè tolerabilis fuerit Chri-
 stianorum contumacia, quàm olim fuit Iu-
 dæorum: ideoque nos Christus ad primam
 3 illam coniugij institutionem reuocat, vt qui
 ideoque venerit vt omnia instauraret. Quòd
 si nihilominus Christianus aliquis Magi-
 stratus quippiam contumacibus subiectis
 condonare volet, quod Imperatores aliqui
 Christiani fecerunt: aut si quid eiusmodi po-
 stulare publica utilitas videbitur, agè quo-
 rum contumacia domari non potest, quive
 vnà viuere non possunt quin maius pericu-
 lum priuatim publicève immineat, secedere
 quidem sinantur, aut etiam iubeantur: sed
 maneat tamen coniugij vinculum ex illa in-
 uariabili Christi sententia, *Quod Deus con-
 iunxit, homo ne separato*: alioqui conscientiam
 apud Deum nulla Magistratum auctori-
 tas excusabit, ex suo verbo nimirum, non
 autem ex humanis legibus, de factis nostris
 iudicantur.

4. Argum. Obiiciunt tertio loco, quòd veteres E-
 piscopi sese Imperatoriis illis legibus non
 oppo-

opposuerint. Atqui singula Episcoporum Responsa
dicta aut facta non sunt in tabulas relata: ne-
que ad hanc normam exigenda sunt de qui-
bus agimus. Quid enim actum sit non quæ-
ritur, sed quid agi oportuerit. Quia tamen ²
probabile est non fuisse dissimulatu-
ros Episcopos in Christianis Imperatoribus tam
manifestum in re tanti momenti abusum, &
si quid tale factum esset, non fuisse penitus
id tacituros Ecclesiasticæ historiæ scripto-
res, fortasse responsum illud non omnibus
satisfecerit. Moneo igitur eos qui de hac re
ambigunt ut veteres de matrimoniis cano-
nas Cæsareis legibus conferant. Nulla enim
habemus certiora communis Ecclesiarum gu-
bernationis testimonia quàm Synodorum iis
temporibus coactarum canonas, id est, iudi-
ciorum Ecclesiasticorum regulas. His autem
adiungenda sunt etiam doctiorum Episco-
porum scripta, quæ semper fuerunt veluti pro
tabulis publicis habita. Ex his ergo publicis
testimoniis, non ex aliqua privata huius vel
illius Episcopi intercessione, nunquam Ec-
clesiis placuisse Cæsareas leges quæ alia ra-
tione quàm propter fornicationis crimen
vinculum matrimonij soluerent, vel ex eo
intelligi potest quòd ne ob adulterium qui-
dem penitus dissolui coniugia multi volue-
runt. Itaque hæc obiectio planè infirma est:
id quod etiam ex iis quæ dicturi sumus pla-
niùs apparebit.

Quartò & illud obiiciunt, Paulum videli-

licet causam adulterij alteram quoque, nempe infidelis desertionem, adiunxisse: ex quo efficitur, quod Christus de adulterio dixit nō esse ita præcisè accipiendum ac si vnica esset iusti diuortij causa, sed potius esse colligendum ex illo Christi dicto, si ob adulteriū est iustum diuortium, iustum etiam esse ob ea crimina quæ sint adulterio paria, ac multò magis ob ea crimina quæ sint adulterio grauiora. Ego verò primū omniū nego Paulum adiecisse quicquam ad illud Christi dictum,

Resp. 1.

Suprà pag. 216. & 224. & 225.

2. Etum, vt isti volunt, qua de re pluribus est à nobis antea disceptatū. Deinde vt hoc Paulus Apostolus fecerit, spiritu Dei tam certo tamque copioso præditus, an idem quoque quibusuis licebit, ac non potius Paulum arbitrabimur quicquid adiici debuit adiecisse?

3. Denique illud falsum esse dico, vllum reperiri posse crimen adulterio par, nedum eo grauius, quod ad coniugium quidem attinet, de quo vno nūc querimus. Potest enim quispiam esse idololatra, hereticus, impius, & tamen rata obligatione maritus: adulter autem & maritus, id est, duorum simul esse caro nemo potest.

3. Argum.

Quintò ne hoc quidem prætermittunt, ea flagitia propter quæ Imperatores diuortium concedant, vel capitalia fuisse, vel damnatione ad metalla aut deportatione vindicata, quæ morti æquiparentur: morte verò matrimonia non tantū dirimi vt adulterio, verum etiam prorsus finiri. Respondeo, si præ-

Resp. 2.

na ca-

na capitalis de nocente sumatur iam nullam
superesse inter nos controuersiam : sin verò
infligi quidem iubeât leges. sed Magistratus
officium non faciat, quorsum obsecro, pro-
pterea dissolutum coniugium cenleatur, co-
adhuc superstitē quem mori opprtuerat? Et 2
quod ad illas pœnas attinet, fateor illas mor-
ti exæquari, in iis quidē quæ ciuilia sunt, sicut
mors etiam hæc ciuilis est duntaxat, id est,
quod ad iura ciuitatis attinet: at in iis quæ
naturalia sunt, sola mors naturalis domina-
tur. Itaque etsi deportatus defineret ciuis es-
se, tamē homo est, viuit & mouetur, ideóque
maritus esse nō desinit. At enim, inquires, quū 3
eiusmodi personæ prorsus iufames euadant,
crudele est honestam personam cogi ad mu-
tuam etiam corporum coniunctionem. Res-
pondeo, hanc esse coniugij conditionem,
(quo fit nimirū vt duo in vnum corpus coa-
lescant) vt mutuas misérias esse prorsus opor-
teat. Tum ergo tantū abest vt innocens iu-
re possit nocentem quātumuis iustis pœnis
affectum deferere, vt contrā tum maximē i-
plum oporteat (quod eius fieri salua consciē-
tia potest ac debet) in eius miseriæ partē ve-
nire, & iustis ac æquis rationibus omnibus
illū subleuare. Quòd si quis rursus obiiciat, 4
quempiam aut ad metalla, aut, vt nunc sunt
tempora ad triremes damnatum vix, ac ne
vix quidem, posse matrimonij onera sustine-
re, neque munere suo defungi nego tamen
hinc consequi direptum esse matrimoniū, e-

tiam si vterque maximè postularet, sed tum præcipuè potiùs vigere charitatem oportere: & ei qui coniuge frui non possit, porsus esse statuendum sese toto eo tempore ad cœlibatum vocari.

Leges Ci-
uiles de
diuortijs
expensæ.

Nostra hæc igitur sententia est, De diuortijs verè sic appellatis, id est, quibus vinculū coniugij bona conscientia soluitur, ex vno Dei verbo iudicandum esse, cuius custodes, non autem transgressores, esse Magistratus oportet: qua de re vt magis etiam liqueat, agè particulatim etiam quid Iure ciuili, de hac re constituatur, expendamus, quantum quidem expedit. Omnia enim illa pertractare nostri non est instituti.

Dissensio
l. 2. 3. 7. D.
de diuor.

Quoniam igitur homines veræ religionis ignari in matrimoniis considerâdis vsque ad numen ipsum oculos non attollebant, idcirco vt consensu, ita etiam dissensu cōtrahentium aut etiam alterius illorum tum sponsalia, tum etiam consummata quæuis matrimonia dirimi tradiderunt, modò animo perpetuam constituendi discessionem fiat. Actio enim illa ex sponso cuius meminit Aulus Gellius ex Seruio Sulpitio Iurisconsulto, nō eò spectabat vt cogeretur reus sponsalia perficere, sed huc duntaxat, vt & eius cui repudium missum erat, existimationi consulere-
tur, & nisi causa repudij probata esset, tanti damneretur reus quanti intererat sponsam datam vel acceptam esse: ex quibus verbis
illud

Gell. lib. 3.
cap. 4.

illud quoque observandum est, & sponso in sponsam, & vicissim sponsæ in sponsum agere licuisse. Mirum est autem ac penè incredibile in tanta repudiorum ac diuortiorum licentia eo usque valuisse pudorem & honestatem in illo populo ut penè sexcentis annis, teste Tertulliano, nullum extiterit repudij in Rom. Republ. exemplum, cuius initium fecisse quendam Sp. Carbilium Rugam, & quidem sterilitatis causa, Gellius auctor est. Et modicè saltem coercitos fuisse qui temerè diuortia facerent, apparet ex eo quod refert Valerius Maximus de Lucio quodam Antonio Senatore, quem Marcus Valerius & Iunius Brutus Senatu moverunt, quòd quam virginem duxisset, nullo amicorum in consilium adhibito, repudiasset. Hoc tamen constat vel ex vno Marci Catonis exemplo suam Martiam Hortentio commodantis, parum religiosè à Romanis iam olim culta coniugia fuisse, quod tandem, testante Suetonio, Augustum & Tiberium quoque coegit diuortiis modum adijcere: verùm quis iste modus fuerit, ibi non definitur. Fortassis tum illud cautum est quod commemoravit postea Papinianus, nempe ut septem ciues Romani puberes aduocarentur, Tandem igitur Theodosius Imperator causas iusti diuortij collegit, quibus alias postea Iustinianus adiecit: quæ omnia satis ostendunt quàm miserè vagari necesse sit quibus verbi Dei norma in re tanti mo-

Ibid. Gel.

c. 3. & lib.

17. c. 21.

Val. Max.

lib. 2. tit. 4.

Sueton in

Aug. Tib.

l. 9. D de

diuortiis.

e. z. Extrà,
de spōsal.

l. 9. C. de
repud.

Novel. vt
liceat ma-
tri & a-
uię s.
quia verò.
& de nup.
s. distra-
hantur.
l. 8. C. de
repud.

menti facem non præfert, & quam necesse fuerit aliter statim in Ecclesia de coniugiis quàm in ciuili foro decidi. Sponsalia porro tam facile fuisse dissoluere nullus magnopere mirabitur qui cognouerit illa duntaxat fuisse in futurum tempus concepta, idque tacita inclusa conditione, quæ, quanuis omnis (opinor) causa non exprimeretur, tamen ex communi more satis vtrunque intelligebatur. Verùm quòd iam rata & re ipsa confirmata coniugia tam facilè dissoluerent, id verò fuit prorsus intolerabile, & tamen testatur Iustinianus à se primùm fuisse correctum. Vbi tum igitur Episcopi? nempe ipsorum non erat dictare leges imperatoribus, Sed dubium non est quin boni Episcopi ex Dei verbo iam tum contra leges illas in foro conscientię iudicarent. Illud tamen sæpe subiit mirari, quomodo eum morem testetur Iustinianus à se demum fuisse correctū, quum inter legitimi diuorij causas Theodosius mutuum illum voluntarium consensum minimè exprefferit. Respondēt ad hoc nonnulli, Theodosium ibi eas tātūm causas explicare de quibus coram iudice controuerti posset, quod in mutuo consensu locum non habet. Sed si propiūs verba legis spectentur, comperiemus ne volentibus quidē viro vel vxori licuisse ob alias causas diuortium facere, Quid igitur? nempe ex pœnis in ea constitutione expressis appareret, diuortia, quanuis non absque adiectis pœnis, tamen ob alias etiam

etiam causas etiam tum obtinuisse, & ita quidem ut postea ipsi etiam mulieri quæ maritum temerè repudiasset, novum cōiugium inire liceret, nempe post quinquennium. Illud est ergo quod meritò postea correxit Iustinianus, sed addita exceptione de castitatis voto, quo iam tum abusus fuisse multos ut religionis prætextu mutuum fastidium tegerent, vel ex eo constare potest quòd de iis etiam coactus est aliquid sancire qui ab egregia scilicet illa castitate postea recederent: idque prorsus iniquum. Cur non enim potius malè solutum coniugium redintegratur? Sed quod sancitur ob alias causas quàm illas à Theodosio expressas, repudiatis mulieribus intra annum licuisse alij nubere, durius est etiam eo quod de desertione diximus, quoniam absente duntaxat, & quidem sese Ecclesiæ iudicio nonistente desertore id obtinere voluimus.

l. 9. C. de repud.

Quòd diuortio ob adulterium facto statim concedunt viro aliam ducere, non rectè correctum fuisse à Canonicis suo loco declarauimus: quanuis eorum moderatio sit valde probanda qui tempus aliquod expectandæ tum resipiscentiæ tum reconciliationi tribui malunt. Quòd autem mulierem convicto adulterij marito iubent annum expectare, longè æquissimum est, ob eam præsertim causam quam exprimunt, nempe nequis de prole dubitet. Lex verò Papia sēsquiannum etiam volebat expectari.

*Adulterium.
l. 3. §. Si re-
tò causa.
& §. Viri.
& l. 9. C.
de repud.*

l. 2. C. de
repud. l. 17
D. de spon
fal. l. 49.

Quòd in spōsalibus tempus aliquod præscriptum volunt, etiam æquissimum est, ut suo loco diximus, idque etiam quadrat cum doctrina Apostoli de desertione.

l. 1. 2. 9. 11.
D. qui not.
infam.
Nouel. 22.
de nupt. 3.
primæ qui
dem.
l. 1. & 2 C.
de secund.
nupt.

Quòd iidem Iurisperiti iustum aliquod temporis spatium volunt luctui impendi post alterius mortem, non est tantum honestati conueniens, verum etiam in mulieribus penè semper necessarium propter sanguinis turbationem: quod etiam ostendit aliud de viro cōstituendum esse, quem quum ait Paulus Iurisc. ad lugendam vxorem non compelli, non vetat tamen lugere, quod & ipsa honestas iubet. Sed quid si quæpiam ante tempus illud nupserit? *Infamia notatur*, inquit Vlpianus, *itēque qui sciens eam duxit*. Coniugium autem propterea dissolui iniquum esset, neque verbo Dei consentaneum, quauis hoc semel fecerit Iulius Cæsar, Dione teste. Cæterum vel ex iis intelligi potest quāto

c. 4. Extrā,
de secundis
nuptiis.

æquiora & sanctiora Iuriscōsulti sepe quàm belli nostri Canonici sanxerint, ut qui aliàs quum libet ad superstitionē vsque religiosi, tamē istud de luctus spatio non ita vrgebant, *Quoniam*, inquit, *iure poli mortuo viro mulier soluta est à lege viri, nubat si vult*. Atqui non dixit Paulus (ut rectè quidam animaduertit) nubat si vult, aut quando volet, sed cui vult, modò in Domino.

Patria potestas l.
Pauli. D. de
stat. ho. l. si
proponis.
C. de nupt.

De patria verò potestate prorsus recta sunt quę sanxerunt Iurisperiti, ut mirū sit Canonicos quum illa legūt non erubescere.

Cano-

Canonicos autem hîc appello recentiores illos, quos neque tunc puduit tam iniqua sancire, ac ne nunc quidem pudet illa defendere, de quibus plenius alibi diximus.

Furore bene constituunt iidem contrahi matrimonium non fini, quia consensu opus est: sed rectè contractum non impediri. Iulianus tamen contrarium censet: quam antinomiam periti interpretes conciliât ex quodam Vlpiani responso, in quo sancitur vel non perpetuo, vel non intolerabili furore coniugium non dirimi: (*Quid enim humanius est, inquit, quàm fortuitis casibus mulieris maritum, vel uxorem viri participem esse?*) sed perpetuo & intolerabiliter sæuo ac insanabili furore laborâtem repudiari posse, & ita quidem ut nuptiæ nouæ concedantur. In eandem sententiam scribit Leo Imperator, tempus tantum præterea cognoscendo & tolerando illi furori, triennium videlicet viro, uxori verò quinquennium, definiens. Sed agè rationes huiusmodi constitutionis expendamus. Vlpianus duas tantum affert, quantum coniicere ex ipsius verbis potui: vnam, quod in istiusmodi sæuo & terribili furore non possit altera persona cum furente versari: alteram, quòd fortasse quia liberos non habeat, procreandæ sobolis cupidine teneatur. Atqui illa sanè digna non est cur misera & calamitosa persona deferatur, imò potius cur tantò maior eius cura habeatur. At non potest, inquires, furentis consuetudine

Furore.
l. 16. D. de
rit. nupt.
§. furor. l.
7. D. de iis
qui sunt
sui vel a-
lien. iur.
l. 22. §. si
maritus.
D. solut.
matr.

Leo Nov.
III. & III.

frui, & tenetur gignendorum liberorum desiderio. Concedo vtrunque, sed si valeret hæc ratio, quò tandem esset progrediendum? Itaque frenandum est hoc desiderium, & (quod mirum nō est Vlpiano fuisse incompertum) statuere debet qui sic exercetur, sese ad cœlibatum vocari, tantisper dum à Domino liberetur. Sed Leo Imperator alias profert rationes. Ait enim eiusmodi coniunctionem aberrare à fine & scopo coniugii, quoniam cum persona prorsus efferata non possit altera consuescere. Respondeo, in Dei manu & potestate esse, quæ ad aliquem finem rectè institueramus, alio prorsus conuvertere: decere verò nos vicissim omnia tum prospera tum aduersa ex ipsius manu accepta fortiter ferre, quod certè non facit qui remedia quærit extra ipsius verbum. At enim, inquit, si nemo sustineat vel ad breue momentum quempiam cum fera quapiam bellua inclusum tenere, quæ hæc est sæuities, velle cum efferata persona quempiam perpetuò vitam agere? Respondeo, declamatoriè potius ista dici quàm vti se res habet. Quis enim coniuges existimet veluti vna cauea esse inclusos? & quid impedit quominus quantumlibet furentem ita soletur & subleuet altera persona, vt & illi & sibi ipsi consulat, & tamen maneat vinculum quod solus ille qui adstrinxit suo tēpore dissoluat? Præterea sic colligit Leo, *Si propter furorem superveniētem ante contractum re ipsa coniugium, consulitur cuiquam*
ne in

*ne in tantam calamitatem incidat, cur ei nō multo magis succurreretur qui iam in hoc ipso malo versatur? Respondeo infinita esse quibus ne eveniant occurri possit, quibus tamen postea nulla ope humana mederi queas. Rebus igitur, quod ad ipsam corporum coniunctionem siue sponsalium impletionem attinet, adhuc integris superueniente eiusmodi impedimento, meritò videtur Deus ipse quominus id impleatur intercedere: at si rebus non integris superuenerit, res ipsa quidem ostendit Deum eripere longiorem mutux corporum coniunctionis vsum: velle tamen ipsum propterea vt vinculum quod adstrinxit penitus dirimatur, præsumentum nobis non est, quum in verbo suo causam illam nō expresserit, nos autem exerceat quocunque modo nouit expedire. Sed plurimæ sunt, inquit, multo leuiore cause propter quas coniugia soluantur. Respondeo, in his quoque peccari, quod mox ostendemus: ac proinde hoc quoque argumentum nullius esse ponderis. Stat enim illud Domini dictum, *Quod Deus coniunxit, homo ne separato*: quod quum imaginatur idem Leo tum demum valere si personæ in eodem statu perseverent in quo tum erant quum coniugium iniretur, planè vim facit Christi verbis: neque si ita res esset, vel dicendum fuisset Apostolis, *Non expedit ergo matrimonium contrahere?* vel ipsi Christo respondendum, *Non omnes capiunt hunc sermonem*: quoniam facile iam tum fuisset*

diuortij remedium in plerisque difficultatibus adhibere, si, vt isti putant, ea fuisset Christi sententia.

Ætas.

Dio libr.

36. l. 27. C.

de nupt. l.

12. C. de

leg. hæ-

red.

Quod de ætate coniugum lege Papia cautum erat, nequa quinquaginta annis minor sexagenario nuberet: aut hac ætate iunior quinquagenariam duceret, videtur saltem, quod ad posterius caput attinet, optima ratione niti: quoniam alioqui videtur aberrari à præcipuo coniugij fine, quum quinquagenariis maiores ad concipiendum ineptas esse constet, Itaque quanuis postea Iustinianus hanc legem sustulit, laudo tamen Magistratus qui tam imparia coniugia in sua iurisdictione non ferunt: verum semel inita dirimi non posse concedo.

Status

personæ.

l. 23. C. de

nupt.

In genere verò interdicta illa de nuptiis ob personæ statum imparibus, meritò videntur à Iustiniano & Canonicis sublata. Coniugia verò inter tutorem & pupillam, curatorem & adultam, præsidem prouinciæ & sceminam ipsius iurisdictioni subiectam, optimis sanè de causis prohibebantur, vt & illud, ne coniugia ex rescripto Principum peterentur. Eousque tamen prohiberi certè non debuerunt vt inutilia censerentur, vel semel inita dirimi possent, sed satis fuit pœnis castigari qui hac in re delinquerent: quatenus etiam Canonicorum moderationem maximè probo.

l. 4. C. de

incest. &

inutil-

nupt.

Harm. in

promptu-

ario, lib.

4. tit. 12.

c. quod au-

tem, 29.

q. i.

In errore qualitatis, teste Harmenopulo, putà, si vir nuptiarum tempore deprehenderit fuisse

fuisse stupratam ac deuirginatam quam ut virginem duxerat, dirimi matrimonium censet Patricius: rectius id quidem quàm Canonici, qui contrarium docuerunt, quum expressum Dei verbum etiam ut adulteram puniri iubeat, qua de re suo loco diximus.

Deut. 22.
21.

De seruitute verò & adoptione cur nobis non videatur laborandum iam antea diximus.

Frigiditate ante coitum apparente, & quidem insanabili (cui cognoscendæ Iustinianus primùm quidem biennium, deinde verò triennium constituit) dissolui non tantùm nuda sponsalia, verùm etiam coniugia iam alioqui (si copulam excipias) penitus contracta, rectè constitutum fuisse antea diximus. Verùm quid si quum antea vir planè vir esset, morbus iste inciderit? Hic verò rebus iam non ampliùs integris, hæc quoque calamitas ab altera valente persona ferri constanter debet. Vires autem ab eo frustrà non flagitabit à quo statuere debet sese ad cœlibatum vocari, ut qui remedium quo utebatur ipse ademerit, nec tamen inter diuortij causas morbum numerarit.

Frigiditas.
Suprà. pagina 103.
& deinceps.
l. 10. C. de repud.
Novel. de nupt. c. 2.
§. per occasionē &
Novell. ut liceat matri & auia §. prædictis.
c. 1. & 2. 33.
q. 1. c. 25.
& 27. 32.
q. 7.

Idem de paralyfi, & aliis id genus quibus cunque morbis constituendum, qui commiseratione non pœna digni sunt. Sed quid si, inquires, probè prospiciatur ægrotanti, & ipse etiam consentiat? Respondeo, non esse hic nobis aliunde quàm ex verbo Dei sapiendum, qui pronuntiat non alia ratione quàm ob

Paralyfis
& alii id
genus
morbi.

unicum adulterium (matrimonio iam videlicet re ipsa consummato) diuortium faciendum. At cur non possit quispiam, dices, ius suum alteri cedere? Imò verò nullis etiam humanis legibus id facere licet alterius præiudicio. Alter autem ille, Deus ipse est, contra cuius voluntatem nō possunt de suis corporibus statuere qui ab eo sunt inter se demum coniuncti, ea videlicet lege ut alter alterius corpore vteretur quandiu ipsi Domino liberet, non autem ut illud alteri utendum tradere posset: quod si propius considerasset Augustinus, hanc quæstionem aliquidatenus indecisam non reliquisset.

August.
de sermo-
ne Domi-
ni in mō-
te, lib. i.
Exilium.
Damna-
tiones.

l. 24. C de
don. inter
virum &
vx.

Novel. de
nupt. §.
quod autē
prius.

Extra, de
cōiug. fer.

l. 24. §. Sin
autē. C. de
don. inter
virum &

vx. l. i. C.
de repud.
Novel. de
nupt. §.

deporta-
tio.

Quibus pœnis quispiam seruus afficiebatur, iis quoque coniugium, utpote quod inter seruos constare non poterat, iure civili soluebatur. Sed hoc postea rectè mutatum est à Iustiniano, & rectius etiam Canonici coniugia inter ipsos etiam verè seruos inita censuerunt irrita non esse, modò videlicet vel tacitus vel expressus domini consensus intervenerit, vel nihilominus seruilia munera domino præstentur. Hodie igitur exilij pœna, vel damnatione ad triremes coniugium minimè dissoluetur. Nam neque deportatio neque interdictio aque & ignis iam olim matrimonia dirimebat, quod aperte fanciuit Iustinianus. Nam Constantinus hac addita conditione, *Si casus in quem incidit maritus, non mutet uxoris affectionem*, videbatur uxoris arbitrio liberum id tacitè relinquere.

Iam

Iam autem placet accedere ad causas di-
uortij quas ipsi Imperatores Christiani iu-
stas esse decreuerunt. Iustas igitur enumerant
Theodosius & Valentinianus, propter quas
vxor virum possit repudiare: quibus alij po-
stea, nempe Leo & Iustinianus, quasdam ad-
iunxerunt:

l. consen-
su, & l. in
causis. C.
de repud.
Nou. de
nupt. &
Nouell. vt
liceat ma-
tri & auie

- 1 Adulterium.
- 2 Homicidium.
- 3 Veneficium.
- 4 Molitio contra imperium non indicata.
- 5 Si crimine falsi damnatus.
- 6 Sepulchrorum dissolutio.
- 7 Sacrilegium.
- 8 Si latro, vel latronum susceptor, vel aba-
ctor, vel plagiarius.
- 9 Si familia vel vxore inspiciente cum im-
pudicis mulieribus cœtum inierit.
- 10 Si vxoris vitæ fuerit insidiatus, vel insidia-
ri volentes sciens non indicauerit, nec vl-
cisci secundum leges statuerit.
- 11 Si verberibus ingenua indignis vxorem
affecerit.
- 12 Si vxoris castitati insidiatus, aliis etiam
eam adulterandam tradere tentauerit.
- 13 Si adulterij intentatam actionem non
probauerit.

Viro autem vicissim hæ causæ tribuunt
potestatem vxoris repudiandæ:

- 1 Adulterium.
- 2 Veneficium.
- 3 Homicidium.

- 4 Plagium.
- 5 Sepulchrorum violatio.
- 6 Sacrilegium.
- 7 Si latronum fautrix.
- 8 Si viro ignorante vel nolente conuiuia extraneorum appetierit.
- 9 Si eo ignorante sine iusta causa foris pernoctarit.
- 10 Si extra viri voluntatem ludis & spectaculis inhæserit.
- 11 Si vitæ mariti infidiata sit, aut infidiantes sciens non indicarit.
- 12 Si aduersus imperium molita.
- 13 Crimen falsi.
- 14 Si manus audaces viro iniecit.
- 15 Si abortum sponte fecerit.
- 16 Si cum viris voluptatis occasione lauetur.
- 17 Si viuo marito cum aliis de suis nuptiis sit loquuta.

Has igitur causas illi cōmemorant, quamquam in iis non sibi semper constant. Iustinianus enim ob verbera noluit repudium mitti marito. At Leo causas quasdam alias commemorat ob quas soluta quoque fuerint coniugia, nempe mariti prodigalitem, religionis diuersitatem, & si quæ promissa sunt non persoluantur, etiam per inopiam.

Istis porrò etsi non legimus Episcopos expressè intercessisse, tamen lōgè aliter fuisse in Ecclesia iudicatum, tum ex veteribus canonibus, tum ex Patrum scriptis liquet idque sanè meritò. Nam si ista valeant, vbi Christi
verbum

Nouell. vt
liceat ma-
tri & a-
uia. §. si
quis autē.
Leo Nou.
112.

verbum illud, *Quod Deus coniunxit, homo ne separato?* Magna porro pars eorum scelerum quæ ibi enumerantur capitalia quum sint, an non, obsecro, Imperatores oportuit nihil hinc statuere de diuortiis, sed potius officium facere, & si illa euenirent, iusta mortis pœna coniugium finire? Quod si præpostera misericordia uti malebant, an non satis fuit peccare, ei parcendo quem Deus & ipsæmet eorum leges capitis pœnas luere iubent, nisi etiam coniugia contra expressum Christi interdictum dirimendo, ad crimen adulterij miseros pellicerent? Aliæ verò quædam causæ huc spectant ut adulterium ex iis probabiliter præsumatur. Et sanè difficilem esse adulterij probationem constat, quam etiam Canonici veluti studio quodam videntur magis ac magis obscuram ac perplexam reddidisse: neque iis assentior qui illud XII. Tabularum, ἀπόφα ἐν ἀπόποις ἐχέρτας, perpetuò requirunt. Non esse tamen ex cōiecturis quantumvis probabilibus in re tam graui iudicandum res ipsa clamat, nedum ut non bene probato crimine, coniugium tamen dissoluatur, quod sanè & absurdum & iniquum est. Cur non igitur potius officium facit Magistratus, arrepta amplioris quæstionis ex probabilibus coniecturis occasione, ut veritate comperta ex Dei verbo iudicetur? Ex causis verò à Leone enumeratis duæ tam sunt leues, ut vix mihi persuaferim vnquam sub Christianis Imperatoribus seriò valuisse, sed ab

eo potiùs commemoratas vt causæ seruiret. Vnica causa superest, nempe hæresis siue manifesta impietas, aut falsa prorsus religio, de qua quid constituendum sit vno verbo tam perspicuè declarauit Apostolus, vt qui contrà sentiunt prorsus indigni sint qui audiantur, quamcunque tandem vel Ciuilem vel Ecclesiasticam auctoritatem prætexant. Sed nos de hac re antea plus satis.

Canones
quidam
expensi.

Ambros.
lib. epist.
9. ep. 66.

Iam autem placet Canonicorum præterea quædam excutere. Ac in primis quidem quæ sit eorum de incestuosis quibusdam coniugiis sententia quum suo loco disseruerimus, iis nunc placet opponere quæ hac de re disertè scribit Ambrosius, vt ex hoc saltem liqueat quo iure isti soleant auctoritatem Patrum prætexere. Sic igitur Ambrosius ad Paternum quandâ amicissimum suum scribens: *Paterni quidem vnanimis mei salutationem legi sed consultationem haudquaquam paternam, vt velis filio neptem collocare ex filia. Et mox, Quid tu consulas quæso tecum retractes, &c. Tu copulare paras filium tuum & neptem ex filia, hoc est vt accipiat sororis suæ filiam, diuersa licet matre quàm socrus editus. Interroga nominum religionem: nempe auunculus iste illius, illa huius neptis vocatur. Nec ipse te reuocat sonus nominum quum hic auum resonet, illa hoc nomen ad auunculum quod ad auum referat? quanta deinde etiam reliquorum confusio vocabulorum? Idem auus & socrer vocabere: ea quoque tibi neptis & nurus diuerso nomine nuncupabitur. Mutuabuntur etiam*

rur etiam fratres diuersa vocabula, ut illa socrus
 sit fratri, ille gener sorori. Nubat auunculo suo ne-
 ptis, & immaculorum pignorum charitas ille-
 cebroso amore mutetur? Super hoc igitur meam
 à sancto viro Episcopo vestro expectari senten-
 tiam non opinor nec arbitror. Et mox, Num
 ideo licet quia non est prohibitum? Minime, in-
 terdictum est enim nature iure, interdictum est
 lege qua est in cordibus singulorum: interdictum
 est inuiolabili præscriptione pietatis, titulo neces-
 situdinis. Ego autem & prohibitum assero, quia
 quum leuiora interdicta sint, multò magis hoc
 quod arctioris plenum est necessitudinis, inter-
 dictum arbitror. Item, Oportet ab ea discedas
 intentione qua etiam si liceret, tamen tuam
 familiam non propagaret. Debet enim tibi fi-
 lius noster nepotes, debet etiam neptis charis-
 sima pronepotes. Hæc ille, nec tam ille pro-
 fectò quàm ipsius naturæ, pietatis, hone-
 statis, imò Dei ipsius Opt. Maximi vox. Sed
 & illud expendamus quod constituunt si
 quis eam ducat quam prius per adulte-
 rium polluerit. Huius facti quæstio duplex
 est. Aut enim quispiam à viro & alienam
 uxorem corrumpit quam postea, marito
 ipsius mortuo, ducit: aut quispiam iam ma-
 ritus cum alia soluta rem habet, quam po-
 stea vel mortua uxore sua, vel etiam adhuc
 viuentem, ducit. In illa igitur priore specie
 volunt coniugium separari Canonici, si mo-
 dò ea de qua quæritur vel suo marito, vel
 uxori eius cum qua adulterium committit,

Siquis du-
 cat adul-
 terio pol-
 lutam.

Vide 31 q.
 1. & totū
 titulum.

Extrà, De
 eo qui du-
 xit vxor.
 Leo No-
 uell. 90.
 Eliber.
 Concil.
 can. 72.
 Tribur.
 cano. 40.
 49. 51.
 c. 2. 31. q. 1.
 Lib. sent.
 4. c. 35.
 August.
 de nupt.
 & cōcub.
 lib. 1. c. 12.

mortem machinata sit: vel constante adhuc
 matrimonio priore, interuenerit aliqua pro-
 missio de posteriore ineundo. Atqui veteres
 Synodi sine exceptione prohibent eiusmodi
 coniugia, & meritò quidem, utpote quæ adul-
 teria sint: & mira fuit Gratiani oscitantia,
 cum quo etiam Lombardus impingit, hanc
 ex Augustino sententiam, *Denique mortuo vi-
 ro cum quo verum connubium fuit, fieri verum
 connubium non potest cum quo prius adulterium
 fuit*, sublata negante particula proferentis.
 Nam etiam si fortassis in codicem mendo-
 sum incidit, tamen ex iis quæ eo loco præce-
 dunt errorem deprehendere potuit. Causa
 verò cur ista non appellem coniugia, sed ad-
 ulteria, ac proinde in Ecclesia Dei prorsus
 intolerabilia censeam, non tantùm est ciuilis
 illa quam vnâ videntur considerasse qui il-
 las condiciones excogitarunt, quoniam vi-
 delicet alioqui periculum esset ne hac occa-
 sione mariti vxoribus, & vicissim vxores ma-
 ritis, mortem machinètur: sed hæc præcipuè,
 quòd nihil aliud sint re vera quàm adulterij
 quædam cōtinuatio. Neque his obstat quod
 excipiet nimirum aliquis, nempe quæ turpi
 libidine prius cognoscebatur, posse postea
 coniugalem affectum inducere: quemadmo-
 dum nemo negat honestè, mutato videlicet
 animo, duci posse, cum qua prius vel mani-
 festa scortatio fuit, vel concubinatus dunta-
 xat, sicut idem Augustinus testatur. Nam qui
 scortantur, quanuis ritè inter se non copula-
 rentur,

rentur, tamē quoniam alioqui nulli alij sunt obstricti, ideo possunt postea vitium quod in eiusmodi copulæ malo initio fuit, per Dei gratiam, corrigere: at in adulterio non defectus aliquis inest qui postea possit emendari, sed nihil est præter horrendum crimen, quod sibi seriò displicere quomodo tandem verè dici possunt coram Ecclesia testari qui rursus inter se quanvis honestum coniugij nomen prætexentes, coniungi postulant: quū eos potius adulteriū commissum lugere, omnemque adeò inter se copulā horrere oportuerit? Ego igitur hac de re ita existimo, tantisper dum meliora quispiam doceat. Certē si illa ratio valeat, ne tum quidem quum in alterius vitam machinatum est, dirimi matrimonium oporteret, quoniam tum quoque obiici posset, adulteros tum voluisse tollere eam personam è medio quæ obstabat quominus sine periculo possent libidinē explere, quem animum postea in coniugalē affectum mutarint. Denique non patitur quodāmodo ipsa rerum natura vt ratum sit coniugium ab eo ipso, nempe adulterio incipiens, quo vno rata alioqui coniugia separantur. Neque est cur nos moueat Davidis exemplum qui Bersabem duxit, ipsius etiam marito proditoriè occiso. Quis enim si hoc imitetur non meritò puniatur, nedum vt hoc exemplo niti possit cuiusquam conscientia? Sed quid si adulter, viuente adhuc sua vxore, illam adulteram duxerit? Tum verò rectē constituunt

c. 1. & 7.
 Extrà, De
 eo qui du-
 xit vxorē.

Canonici, vt si cum adultera sciente contra-
 ctum est illud posterius coniugium, dirima-
 tur: at illud non rectè, quòd si quis vxorem
 habens, alteram in sciam superinduxerit, vo-
 lunt vxore priore mortua, confirmari matri-
 moniū cum secunda, adeò vt ne si velit qui-
 dem ipse possit ab ea recedere. Hoc verò quid
 aliud est quàm polygamiā manifestissimè
 confirmare? At enim, inquiunt, qui hoc com-
 misit non debet lucrum de suo dolo repor-
 tare. Imò cur non id scelus potiùs quàm do-
 lum vocant? & quæso, quod tandem est hoc
 lucrum, siue illum sceleratum, siue istam vs-
 que adeò turpiter deceptam spectes, si coga-
 tur quidem ille in peccato sciens prudens
 perseuerare: isti verò fiat illum vnà secum
 perdendi potestas? At potuit ille, inquiunt,
 postea in istam matrimonialiter consentire.
 Scilicet dignum est honestissimam coniugii
 nomen cuius velamine tanta spurcicies regat-
 ur. Sed vtinam tandem fungantur officio
 suo pij Magistratus, vt nullus istis disputa-
 tionibus locus relinquatur.

Raptus.
 l. vn. C. de
 rapt. virg.

De raptu verò quanto sanctiora sint ci-
 uilibus legibus constituta, quàm à nostris
 Canonicis inter stuprum & raptum ple-
 runque non distinguuntibus, atque adeò
 inter se prorsus dissidentibus: quàm turpi-
 ter denique Scholastici hac in re Pontifi-
 cibus sint adulati, qui plenissimè volet co-
 gnoscere, legat eruditissimam de hac re
 tota disceptationem Petri Martyris in lib.
 Iudicum,

Iudicium, capite 21. Tria tantum hinc insignia ^{c. 3. 36. q. 7.} nunc annotabo. Vult Aurelianense concilium Ecclesiam patere raptoribus, ut mortis poenam euitent, nec inde extrahi nisi cautione accepta non occidantur vel exhaerentur. Quid est autem detestandis flagitiis favere, quid est templum Dei polluere, quid est Magistratibus officium facientibus sese opponere, si hoc non est? Etiam si rapta consenserit raptori vult tamen idem Concilium raptori adimi & parentibus restitui, & id quidem recte. At bonus Innocentius tertius respondet, *Si puella inuita rapta fuerit, & postea consensiat matrimonio raptoris, nuptias esse contractas*: in fauorem matrimonij scilicet, legibus omnibus diuinis & humanis violatis. & quid est Deo illudere, si hoc non est? Denique ut nihil ad extremam impudentiam deesset, veteres canones puriores vno verbo eludens Thomas, ait fuisse latos ad criminis de ^{Thom in} testationem, Papam verò postea rem melius ^{2. 2. c. cum} considerasse. Caietanum verò non oportere ^{causa. Ex-} raptam restitui contendit, sed sufficere si patri aliquo modo satisfiat. Quid plura? si Lucio Papæ creditur, vnico verbo abolebitur ^{tra de rap.} etiam raptus crimen, nempe si dixerit puella verba de nuptiis priusquam raperetur etiam inuitis parentibus interuenisse. En quò prouehantur isti religiosi & casti Patres, Ecclesie scilicet Christiane columina. Quæ verò de his fuerit veterum Synodorum sententia, quarite ex canone Apostolico 67. Chalced.

27. Synodi sextæ can. 93. Basil. can. 22. & 30.

De sterilitate rectè prorsus in Canonibus

Sterilitas.

August. li.

1. De fer-

mone Do-

mini in

monte.

Idem De

bono con-

iug. cap. 7.

c. 18. 32. q.

5. c. 25. &

27. 32. q. 7.

Geil. libr.

4. cap. 5.

statuitur, ne ob eam vel aliud eiusmodi vitium diuortium fiat. Est enim vitium illud plerunque occultum, & cui sæpe Deus remedium tunc attulit, quum prorsus desperatum videbatur. Deinde quum eum qui coniugium init, certum sit, quod ad sobolem salutem attinet, ab eo totum necessariò pendere qui claudit & aperuit vterum pro bona sua voluntate, videtur sanè manus ipsi Deo quodammodo iniicere qui quam ex eius manu accepit repudiet nisi liberos ipsi pepererit. Paratū enim est illud Iacobi respōsum. *Num ego sum Deus qui fructum ventris tui inhibui?* Itaque prorsus iniqua fuit illa primi Romæ facti repudij causa: & quod nonnulli Pontifices suis iniquissimis hac in re dispensationibus, quas vocant, prætexere consueverunt, nempe boni nescio cuius publici interesse, (vt ipsi loquuntur) prorsus inane & vanum est commentum, quod suis sordibus obtendunt. Stat enim illud, non esse nobis facienda mala vt eueniant bona, quāuis mala interdum ferātur quæ corrigi nō possunt. Quam autem & publicè & priuatim insignibus familiis etiam ac regnis istiusmodi iniquissima diuortia, iusto Dei iudicio, iam olim nocuerint, nedum vt bono publico cōcessa sint, vtinam ex tam multis tamque insignibus testimoniis non ita constaret! Probo igitur quod in huiusmodi morbis statuitur à purio-

purioribus Canonibus, quibus consensisse leges posteriores Civiles ex eo liquet, quod sterilitatem & cætera eiusmodi mala inter diuortiorum causas non recensent. Sed viderint rursus iidem Canonici quo modo non à c. 18. 32. q. 7 reliquis dissentiat Gregorij tertij rescriptum, à Gratiano citatum.

Incidente quantumvis ratis sponsalibus elephantiasi, nouo matrimonio locum esse, atque adeò ne volentibus quidem sponsis ulterius progredi bona conscientia licere, antea contra Canonicos diximus. Sed quid si iam consummato matrimonio superuenerit? Respondent Canonici, quibus nonnulli assentiuntur, compellendam sanam personam ad mutuam alterius consuetudinem: alij contra tum quoque dirimi coniugium & nouas nuptias contrahi posse iudicant, modò altera pars consentiat, & ipsius alimentis commodè consulatur. Ego neutris possum assentiri. Nam quod boni Canonici prætexunt, non licere videlicet excepta causa fornicationis uxorem dimittere, mirum est eos proferre audere, qui tam multas præterea diuortij causas excogitarunt, de quibus passim diximus. Valet tamen illud profectò, & eousque valet, ut nulli homini liceat illud rescindere. Sed aliud est uxorem dimittere, quàm eousque duntaxat cum alio coniungi quousque bona conscientia patitur. Bona autem conscientia certè non patitur ut eam quoque coniunctionem vel petat vel cõcedat quispiam qua

Elephantiasis.

Supra pag. 109. & deinceps. Extrà, tit. de cõiug. leprosoꝝ

vti non possit quin & Reipublicæ toti certò
 noceat, & seipsam ac nascituros liberos sciēs
 perdat. Sed quid si alter vratur, vel etiā neu-
 ter habeat continentia donum? Petat vter-
 que & precibus pugnet. Verū an obtine-
 bit? obtinebit cerē vt tentationem vincat,
 nisi per eum steterit, quoniam in fide preca-
 bitur. Certum enim est eum ad continentiam
 vocari, cui per Dominum obicitur impedi-
 mētum quominus ordinario aduersus vstio-
 nem remedio vti possit: alioqui quid infini-
 tis hominibus fiet, plurimas alias ob causas
 in nihilo minorem difficultatem redactis?
 Eadem ratione puto iis satisfieri posse qui
 nouas etiam nuptias concedunt, quod ego
 quidem (sit autem hoc bona cum eorum ve-
 nia dictum qui aliter sentiūt, & nullo earum
 Ecclesiarum præiudicio quæ aliter hac dere
 iudicant) non video quānam sit verbo Chri-
 sti cōsentaneum: cui tamen vni in foro con-
 scientiæ standum in his controuersis prorsus
 arbitror. Quod autem afferunt de ægro-
 tantis consensu, alibi dixi cur nullo modo
 videatur admittendum, quoniam videlicet
 proprietas, siue plenum dominium corpo-
 ris ad coniugem non transit in cōtractu ma-
 trimonij, sed vsus duntaxat personam ipsam
 non egrediens, ideóque coniuges ius quod
 alter in alterum habet, transferre nullo mo-
 do possunt. Sed quod de ægotātis alimentis
 adiiciunt, vsque adeò æquum est, vt qui aliter
 faciat Christianus cēseri non debeat: eo tamē
 præ-

prætextu coniugij vinculum solui non video
quânam colligi possit. In summa, manere
matrimonij vinculum, ac proinde diortio,
ne ob elephantiasin quidem, consummato
matrimonio, locum esse existimo: hæc tamen
ut alter alterius corpore utri bona cō-
scientia non teneatur: imò etiam Magistratus
imperio meritò prohibeatur.

Iidem Canonici quenquam negant suam ^{Cōiugum}
uxorem posse interficere: quòd sanè ne leges ^{interfecto}
quidem civiles probant, sed ita tolerant, ut ^{res. c. 2. &}
iusto dolori aliquid indulgeant. Si hoc igitur ^{5. & 6. & 7.}
sanè in foro conscientia damnatū. Sed quod
coniugum suarum interfectores omnem
spem coniugij adimunt, quo iure faciant, ipsi
viderint.

Et de his quidem hætenus. Sed duo mini- ^{An iudi-}
mè prætermittenda sunt in hoc argumento. ^{ciū prære-}
Vnum, an absque legitima cognitione sit iu- ^{opoteat}
stum siue repudium, siue diortium: alterum, ^{repudiò &}
ad quos earum controuersiarum cognitio ^{diortio:}
pertineat. Quod ad illud prius attinet, quid
sit constituendum videtur res ipsa penitus
ostendere. Primùm enim si iniquū est quen-
quam vel in re minimi momenti sedere in
sua ipsius causa iudicem, quoties saltē alio-
rum interest quid in ea statuatur: quanto æ-
quius est id seruari quum de societatis eius
vinculo dirimendo quæritur, quæ est totius
humani generis veluti exordium, atque a-
dè cuius auctorem sese Deus ipse profite-
tur? Huc & illud accedit, quòd vix illa inci-

dere potest hac in re controuersia, in qua, si de facto controuertatur, testes citandi & attentissimè audiendi non sint. Deinde quum vix quicquam in rebus humanis euenire possit quo vehementiùs quisquam commoueri possit, quis non videt quæ mala sint euentura, si idem sit iudex qui factam sibi iniuriam quaritur? præsertim vero quo pudore vxor suo arbitrato non tantùm in maritum ager, verùm etiam sese ab eo seiunget? Nihilominus tamen quum maritus sit familiæ caput, multum ei tribuendum videtur. Et constat apud Iudæos voluntaria fuisse repudia & diuortia. Aliud enim fuit de adulterio accusare (quod erat capitale crimen, ac proinde apud iudices necessariò disceptabatur) quàm diuortium petere, quod quum sibi ipsi vnusquisque daret, verisimile est tunc à iudicibus peti non consueuisse. Sed & apud Romanos quanuis vetusto iure cōqueri licuit, si falsam ob causam nuntius remissus diceretur, tamē quum per libertum diuortium mitti soleret, aduocatis præterea (sicut tandem constitutum fuit) septem testibus ciuibus, puberibus, apparet intra priuatos parietes id fieri consueuisse. Et sanè quum ob priuatas quauis offensiones diuortia licerent, mirum non est priuatim illa agitari & decidi tunc consueuisse, quum res tota esset in arbitratu eius posita qui nuntium remittebat: neque actio ex sponsu, vel iudicium de malis moribus eò spectaret vt diuortium non fieret.

19 D. de
diuor.

ret, sed huc potius ut diuortij infamia penes
 eius auctorem resideret. Imò etiam expedie-
 bat multa eiusmodi priuata delicta palàm nō
 fieri, adeò ut plurimū interdū interesset eius
 quoque personæ quæ repudiabatur, ut intra
 domesticos parietes quicquid esset cōtrouer-
 siæ decideretur. Aduocari autem consueuisse
 amicos, vel illud iudicium Censorum decla-
 rat quod ex Valerio Maximo aliquando ci-
 tauimus. Nunc verò quum nonnisi adulterio
 vel desertione repudium aut diuortium sit
 legitimum (quæ probari necesse est, ut &
 mortem ipsam si fortè de ea ambigatur) ne-
 que nunc sint priuati arbitrij matrimonia,
 utpote quæ conscia tota Ecclesia fiant : non
 est æquum & honestum duntaxat, verum e-
 tiam prorsus necessarium publicam cogni-
 tionem controuersiarum, quæ plurimæ &
 maxime in hoc argumēto sunt, preire : & pri-
 uata auctoritate facta diuortia vsque eò dā-
 nari, ut qui non expectata iudicum sententia
 alteram duxerit, meritò separetur, tantisper
 saltem dum cognitum de controuersia fue-
 rit : nec etiam si causam postea probauerit,
 prius ad uxorem temerè superinductam re-
 dire sinatur, quàm culpā offendiculi depre-
 catus Ecclesiæ satisfecerit. Quòd enim Abra-
 hamus Agarem eiecit, huc trahi non potest,
 nec sine veri iudicis, Dei videlicet, mandato
 factum est.

Sed ad quos iudices pertinet istarum re-
 rum cognitio? Id verò difficile non est exi-

Valer. lib.
 2. tit. 4. De
 Censoria
 nota.

c. 1. q. 2.
 c. 9. q. 6.
 c. 3. Extra,
 de diuort.
 & c. 16. Ex
 tra, de off.
 deleg.

Gen. 12.

Ad quos
 iudices
 pertinet
 causarum
 cognitio
 maximo-
 niu cogi-
 tia.

stimare partim ex rei ipsius natura partim ex purioris Ecclesiæ consuetudine. Contractum hunc diximus mixtum esse, quoniam quatenus ad societatem humanam spectat, planè civilis est, vt & reliqua hominum inter se commercia: quatenus verò Deus expressè dicitur interuenire, & coniuges copulare, (vnde etiam hic mos est vetustissimus, & planè, vt arbitror, Apostolicus, vt publicè in Ecclesia benedicantur qui hunc contractum ineunt) planè diuinus est & Ecclesiasticus. Huc accedit & illud quòd in iis quæ ad ipsum coniugij vinculum attinent, ex vno Dei verbo cuius primaria est in hoc contractu auctoritas, decidendæ sunt controuersiæ: verbi autem diuini interpretatio proculdubio ad ministerium Ecclesiasticum spectat. Denique quum dissidentes cōiuges sui officij admonendi sint ex Dei verbo, &, quoad eius fieri debet ac potest, reconciliandi, tum quoque quum iusta diuortij causa comperitur: quum denique satisfactiones Ecclesiasticæ sæpe iniungendæ sint, quod fieri absque causæ cognitione nec potest nec debet: ad quos alios, obsecro, hæc cura potiùs quàm ad Ecclesiam, id est Ecclesiæ presbyteriū, illic quoque vbi Magistratus Christianus est, pertinebit? Et fuisse hunc morem totius veteris Ecclesiæ, etiam sub Christianis Imperatoribus ex Canonibus apparet, ex quibus proculdubio presbyterium, nulla cum Magistratus iniuria, iudicabat, sicut vel ex illo incestuosi

Corin-

Corinthij exemplo liquet. Verùm quænam illa erant iudicia? nempe merè Ecclesiastica siue spiritualia, nullis prorsus ciuilibus, siue pecuniariis siue corporalibus pœnis sancita. Absit enim vt sanctos Episcopos vel Presbyteros vsquam existimemus sibi vendicasse vllas ciuilis Magistratus partes. Mors enim Ananix & Sapphiræ, excæcatio Elymæ, & siqua eiusmodi facta sunt, extraordinaria & singularia fuerunt, neque in exemplum magistratuhenda quàm Phinees factū. Sed rursus quum contractus iste, vt paulò antè dixi, vel maxime ad societatem humanam pertineat, plurimæque merè ciuilia in controuersis coniuugalibus incidant, vt quæ ad ius dotium, ad donationes mutuas, & plurima eiusmodi spectant: atq; adeò plurimùm intersit Reipublicę ritè aut minus ritè ex verbo Dei cõiunctos, aut postea separatos, auctoritate quoq; Magistratus, diuinarum etiam legum custodis vindicisque, cognosci: iure suo certè non prophani tantùm verùm etiam Christiani & religiosi Principes leges de coniugiis posuerunt passim extantes, & ex iis ciuilitè iudicarunt, bonis Episcopis non modò non reluctantibus, verùm etiam hoc inprimis postulantibus. Sit igitur hæc moderatio, vt, quū mixtus sit hic contractus, Presbyterium de iure conscientix ex Dei verbo, Magistratus de ciuilibus, ex legibus bonis & æquis iudicet: quòd si diuortio sit locus, Presbyterium quidem ex verbo Dei diuortium faciendum
q. iij.

pronuntiet, Magistratus autem ipsemet dirimat: ita ut nec illud delibet ullam Civilis iurisdictionis partem, nec Magistratus civilis quæ Ecclesiastici ministerij sunt ad se pertrahat, quin potius Ecclesiæ auctoritatē sartam tectam tueatur. Itaque quòd nolunt Canonici in foro conscientiæ valere diuortia, nisi præierit Episcopi iudicium (præerat autem Episcopus Presbyterio, ex cuius etiam non autem ex sua vnus sententia iudicabat) in eo rectè sentiunt. Sed quorsum hoc ad Officiales, Promotores, Procuratores, totam denique illam porcorum colluiem quæ Ecclesiam Dei iam pridem deuastat? quorsum hoc ad illa non Ecclesiæ tantum modo Christianæ, verum etiam vniuersi mundi dedecora? Illa verò quorundam ex isto grege vox, matrimonia iam non iure fori, sed iure poli gubernari: nisi ita ut dixi intelligatur, planè intolerabilis est atque adeò Satànica: si quidem Satanicum est amotis, quos Deus ipse posuit, terminis, cōfusionem in domum Dei introducere. Quæcunque igitur siue Pontificij, siue Episcopales canones civiliter de coniugis, ut & de rebus ferè omnibus statuerunt, ea Christianorum omnium Principum manus est, vel suo nomine edere si iusta sunt, vel ut ab illegitimis legislatoribus sancita abolere: nedum ut ubi instaurata est pura religio, vllò modo ferri tam turpis, tam manifesta, tam denique intolerabilis *à τὰ ζῷα* debeat, quam Episcoporum ambitio extor-

torfit, auaritia eorundem confirmauit, vtraque iam aboleri nō finit. At enim dicet, quispiam, vbi constituta non est Ecclesia, neque Christianus est Magistratus, quid agant miseri? nempe quandoquidem harpyæ istæ tribunalia Magistratum inuaserūt, illas adeant oportet quicquid poterunt impetraturi, potius quàm temerè quicquam audeant. Quòd n̄ adiri potest. Ecclesia, adeatur sanè potius & audiatur. Sic enim olim fuisse factitatum, & ita etiam Christianas ipsas mulieres suis infidelibus maritis nuntium remisisse liquet ex historia honestæ matronæ quam Apologetici prioris initio refert Iustinus, & ex eodem repetit Eusebius: nec Fabiolæ factum quæ flagitiosissimum maritum absque iudicio Ecclesiæ videtur dimisisse, & alteri postea nupsisse, aliter quàm veræ pœnitentiæ testimonio, Hieronymus excusat.

Euseb. Eccles. hist. l. 4 c. 17.

Hieron. in epitaph. Fabiol. De concubinato.

Concubinas vocabant Romani mulieres cœlibis vnus consuetudine contentas, minimè id tamen coniugali affectu: quoniam nec vlla erat facultatum communicatio, neque in familiā eius transibant, ideòque liberi ex concubina suscepti, legitimi non censebantur. Pellex verò dicitur quæ vnà cū iusta vxore habetur, à Græco nomine *παλλακή*, quod vocabulū tamen Hebrææ est originis. Sed quā Hebræi *פילגש* vocant, quales fuerunt Agar, Cethura, Bila & Zilpa, & aliæ in Scripturis cōmemorata: sciendum est nec cōcubinā nec pellicem fuisse, quales erāt Romanis

concubinæ & pellices, sed vxorē, quāuis non eo loco & gradu quo matres familiās haberentur. Vt cunque sit, Romanorum concubinæ, ac multò magis pellices, erant meretricum species, quas mirum non est ab iis fuisse palàm toleratas apud quos scortari flagitium non erat, vt nec apud Græcos. Apud Hebræos verò fuit hic nœuus polygamie, de quo in altera tractatione pluribus differvimus. Cæterum quum manifestè dicat Apostolus, scortatores non fore regni cælestis hæredes, & velit vnumquenque suam vxorem habere, dubium non est quin concubinatus pellicatusque omnis sit in Dei Ecclesia intolerabilis: quo magis mirum ac penè incredibile est ipsis Iustiniani temporibus adhuc concubinatum licuisse, qua etiam ex re patet non valere eorum argumentum qui Imperatorum legibus de diuortiis ex eo volunt auctoritatem conciliare, quòd Episcopi non legantur eis reclamasse. Nam simili ratione concubinatum quoque probare oporteret. Fuit igitur hic etiam eorum temporū nœuus, donec turpē istum & Christianismo palàm repugnantem morem Leo corrigeret. tanti est momenti ex vno Dei verbo sapere. Sed operæpretium est quæ Canonicorum fuerit hac in re quoque religio indicare, vt eos tandem pudeat qui inde petūt Ecclesię instaurationem, & Concilia errare posse negant. Certè si legantur quæ in concubinarios sparsim scripta sunt, & cum iis comparētur quæ in digamos sunt

Leo nou.
91.

sunt constituta, manifestè videbit quāto minus istis displicuerint scēdissimæ quæque, quā coniuigiū quantumuis legitimè & sanctè repetitū, vt quo spiritu ducatur hinc saltem perspiciatur. Quid plura? cū digamo dispensare (si illorū plerisque credimus) ne diabolus quidem possit, nedum Papa: sed ei qui mortua vxore ex ancilla plures filios habuerat, modò ne secundas nuptias esset expertus, bonus pontifex Pelagius, de grege pascedo valde scilicet sollicitus, Subdiaconatum haud grauatè concedit, *Nostis*, inquit, *temporibus quibus non merita tantum* (excipe merita mortis æternæ) *sed & corpora defecerunt*: nempe libidinibus exhausta, quarum iam pridem exhalans scētor Sodomam & Gomorrhā planè iustificat. Afferunt tamen Scholastici rationem prorsus dignam quæ ab omnibus cognoscatur, cur digamus sit quouis scortatore & concubinario indignior qui ad sacros illos Ordines promoueatur, *propter sacramēti representationem*, inquit, *siue propter significationis defectum, quia nimirum Episcopus Christum vnius Ecclesiæ spōsum repræsentat, digamus verò carnem diuisit*. Deus bone, quæ hæc impudentia est? Diuisit carnem qui vnius tantum vxoris, siue primæ, siue quorūcunque maritus est? non diuisit carnem qui cū scorto, cum concubina, cum adultera, volutus est? Aptior est scortator, concubinarus, adulter ad Christum, repræsentandum, quā castus, quāuis repetito legitimè matri-

c. Fraternalis
dilectionis
34

vide Spē-
sam lib. de
cōtinētia
secūdo c. 6

Synod.

Tolet. 1. c.

17. c. 2. di-

stinct. 34.

1. Cor. 7. c.

3. dist. 34.

Ita citat

Spēsa lib.

2. de conti-

nētia cap.

7.

Trident.

cōcil. sess.

2. decis. 8.

monio, vnus maritus? & ab istis Catholicis cynēdis, quorum vel Satanam ipsum iam pudet, expectabitur diutius Ecclesiæ instauratio? An verò aliquid etiam amplius? Anno Domini quadringentesimo Hispania, sanctissimæ inquisitionis parens, celebri concilio Toletano primo, decreuit *ut qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, à communionē non repellatur, tātum ut vnus mulieris, aut uxoris aut concubina (ut ei placuerit) sit coniunctione contentus.* Imò vā vobis impuri Patres, qui contrarium Paulo Euangelium annuntiatis. Quid amplius? *Christiano, inquit Isidorus, non dicam plurimas, sed nec duas simul habere licitum est, nisi vnā tantum aut uxorē, aut certē uxoris loco (si coniux deest) concubinam.* Ergo & tibi Isidore anathema. Nam ex doctrina Pauli non potest quispiam esse membrum scorti siue diaboli, & membrum Christi. Ostende verò scortum non esse quæ cum viro cuius vxor non sit consuescat. Quid amplius? Alexāder III, Clericum concubinam publicē tenentem suspendi quidem vult & interdicti (sed ter, quā maximo & quā longissimo circuitu admonitum, ut sanctissimum Tridentinum concilium monet) donec sinistram à se suspicionem amoveat: redeuntem verò ad dimissam, aut etiam aliam recipientē perpetuò vult excommunicari: nō tamen ad abiurandum compelli, ne fraudis diabolicę instinctu in fornicationē relapsus, periurij quoque reatum incurrat. Quasi verò
non

non satis superque magno periculo se inuoluerit qui scorto est addictus. At enim, inquit, post excommunicationem non potest Ecclesia ulterius progredi. Concedo. Sed cur igitur illud de iureiurando adiiciunt? nempe quia iam tum partes Magistratus ciuilibi vendicabant. Cur nō autem pius Magistratus publicum scortatorem, & Ecclesiæ contemptorē, abicere scortum cogat, ac iustis etiam pœnis coerceat? Sed quiduis nimirū isti potius quàm eiusmodi Magistratum tulerint.

Quid amplius? Valde quidem inuitus Basilij Basil can. 26. nomen his sordibus permixtum video, quo-

niam nihil vnquam tale ipsum cogitasse existimo quale est quod ipsi affingitur: sed tamē ne hoc quidem est dissimulandum. *Scortatio*, inquit, *non est matrimonium, nec matrimonij initium. Quare si fieri possit ut qui per scortationem coniunguntur, separentur, id est melius. Sin autem eis omnino placeat consortium, scortationis quidem pœnam agnoscant: ne separentur autem, ne quid deterius accidat.* Ego verò inter scortationem & matrimonium concedo tantum interesse quantum inter lucem & tenebras: posse ta-

men elui subsequente matrimonio sordes Vide Lepi dissimulatum can. 20. extra, de spōsalib. concubitus, adedō concedunt ipsi Canonici, ut etiam iubeat Clemens tertius (ridiculè tamen fortassis) *ad remissionem peccatorum proficere si quis vel publicas mulieres è lupanari eductas uxores duxerit.* Et quum vim illatam virgini peius quiddam esse constet simplici scortatione, duci verò ex Dei ver-

bo possit à stupratore, si parentes consenserint, puella constuprata: viderit auctor Canonis illius Basilio inscripti, cur non potius concubenarios vel ad coniugium hortetur, vel si hoc impetrari non possit, penitus separari saltem à Magistratu velit, quàm ut eos pergere in ista turpitudine, nescio cuius pœnitentiæ prætextu, patiatur. Quid enim ipsis possit deterius euenire, quum scortatores non sint regnum Dei posseßeri? Sed de his plus satis.

De Eunuchis.

De eunuchorum falso coniugio dixi quid aliquid antea: nunc verò quid sentiam semel aperiam. Rogatus aliquando à quadam Ecclesia, quid de eiusmodi hominum matrimonio (si modò matrimoniū est) existimarem: respondi siue hoc ab initio rescierit mulier, siue minùs, siue conqueratur, siue in eiusmodi coniunctione acquiescat, eiusmodi cōiunctionem non modò prorsus nullam esse, id est, indignam sancto & honesto matrimonij nomine, sed etiam in omni bene constituta Ecclesia prorsus intolerabilem.

Primùm enim nulla ex iis causis propter quas ordinatum est à Deo matrimonium, in eiusmodi cōiunctione locum habet. Nam quod ad generationē attinet, quæ est primaria à Deo instituti matrimonij ratio, non modò nullus homo sic generatur, sed etiam horrendo quodam modo plurimi homines perduntur, quum eiusmodi vir muliebri semen inutile reddat, adeò ut nō modò pro scortatore;

tore, sed etiam pro homicida eiusmodi hominem habeam. Etsi enim in scortatione magnam vitium inest, tamen in ea simpliciter contra naturam non peccatur, sed tantum in *etate*. Deinde quod ad alteram matrimonij causam attinet, nempe ad remedium aduersus vstionem & incontinentiam, dico non modò non sic extinguì vehementem illum affectum, sed etiam incendi quàm maximè, tum ex assiduo obiecti-mouentis conspectu, tum etiam ex eius usu, quem effectus nullus consequatur. Præterea quòd nonnulli domestica officia prætexunt, etsi colore aliquo non caret, tamè vanum & inane esse res ipsa demonstrat. Quis enim probabile est eiusmodi vel virum vel mulierem sic vnà posse simul consuescere, perinde ac si continentia dono essent præditi? Itaque quum hæ tres sint causæ legitimi matrimonij, quarum nulla in hac de qua differimus cõiunctione locum habeat, cõsequitur nullum esse ipso iure eiusmodi matrimonium: & quod cum tanta turpitudine, atque ita cum tam immani scelere homicidij coniunctum est, planè intolerabile meritò iudicari. Nam si quis obiiciat ne in sterilitate quidem alterius aut vtriusque partis primariam illam causam locum habere, respondeo primùm, sterilitatem esse vitium intrinsecum, & quod sensu non percipiatur, sed usu potius & experientia. Deinde addo, sterilitatem, quanuis non semper sit re ipsa medicabilis, meritò tamen medicabilem præsumi. Dico præter-

ea, etiam si ex steriliū congressu n̄ hil nascatur, tamē aliquatenus naturalem esse conjunctionem, in qua saltem secunda matrimonij causa locum habeat. Ex quibus rationibus efficitur longē aliud esse constituendum de steriliū quā de castratorum matrimonio.

Secundò, benedictio eiusmodi nuptiarum quid aliud fuerit quā mani festum Ecclesiæ ludibrium?

Tertiò, quod tandem vocationis suæ testimonium habere potest in sua conscientia qui de matrimonio cogitat, & tamen iis caret, quæ ad plenum & iustum matrimonium necessariò requiruntur?

Leo Novell. 98.

Concludo igitur ex his omnibus, rectè constituisse Leonem Imperatorem ut tales conjunctiones nō modò non probentur, sed etiam inter scortationes numerentur: & qui eiusmodi nuptiis benedixerit, exauctoretur. Sed quid si resciverit hoc vitium mulier, & tamen in eiusmodi maritum consenserit? Respondeo, nullam quidem ei factam iniuriam videri, sed tamē non efficere mulieris scientiam quominus damnetur quod est contra bonos mores, & suapte natura, sicuti diximus, detestabile.

FINIS.

INDEX RERVM IN SI-

GNIVM QVAE IN HAC

Tractatione continentur.

A

- A** Braham & Saræ coniugium pag.35
 Abrahâ quomodo Agaram abiecerit 245
 Absentia quæ sit cēsenda desertio 208
 absentia sponsi vel sponsæ interueni ēte quid
 statuendum 123
 Actio ex sponso quorsum instituta 220
 Adulter an audiendus aduersus adulterā 183
 adulter an adulteram, & contrā, abiicere te-
 neatur 175, & deinceps vsque ad 183.
 adulterii conuicti cur non admittēdi ad mi-
 nisterium Ecclesiasticum 185
 adulterii pœnæ Canonice 184
 adulterii accusatio an perpetua 183
 adulterium Pontificibus Romanis leue cri-
 men 188
 adulterium an necessariò indicandum Magi-
 stratui 172, vsque ad 173
 adulterii causa diuortio facto, an statim ad
 nuptias conuolare liceat 223
 adulterio penitus dissolui coniugij vinculum
 156, & deinceps vsque ad pag.161
 adulterio pollutâ duci ab adultero non posse
 235
 Ætatis in cōiug iis ratio quaten⁹ habēda 228
 Affines mariti an vxoris affines, & contrā 59
 affines quomodo cū cognatis cōferantur 44
 r. j.

I N D E X.

Ciceronis locus	48
de Claudefinis ſponſalibus 76, & deinceps.	
Claudianum ſenatuſconſultum	30
Cognati	13
Cognatorum nomina	12. 13. 14.
Cognitionum gradus quomodo numerandi	
17, & deinceps.	
Concubina quid.	249
Concubinarii apud Scholaſticos maior ana-	
logia cum Chriſto quàm digami	251
concubinitus intolerabilis in Eccleſia	250
concubinitum Leo imperator primus ſuſtu-	
lit	250
Cōditio manifeſtè impoſſibilis non obligat,	
contra Scholaſticos	9
cum Cōditione inita ſpōſalia nō obligant 8	
& deinceps.	
Coniugii materia	83
coniugii forma	83
coniugii accidentia	83
coniugii cauſarum cognitionem tū ad Pref-	
byterium, tum ad ciuilem Magiſtratū per-	
tinere 296, & deinceps.	
coniugii contractus partim diuinus, partim	
humanus	246, & deinceps.
conium interfectoꝝ cōiugium imme-	
ritò interdicitur	243
de coniugiis imparibus legū quouſque pro-	
tendatur auctoritas	228
coniugia non ſatis religioſè culta Romæ	
220, & 221	

con-

I N D E X.

coniugia non pendent, præcipuè à cōtrahen- tibus	215
coniugia rata posse penitus dissolui	153
in coniugiis spectandum non tantùm quid liceat, sed etiam quid expediat	40
coniugia iure fori non gubernari an bene di- catur	248
consanguinei cōiugum an inter se affines	51
Consensit ne qui tacuit	80
Consensus illegitimus non est cōsensus	146
Consobrinus	14
consobrinorū nuptiæ licitæ 36, & deinceps	
Continentiæ votum cur sit illicitum & <i>αδύ- vaton</i> , ac proinde sponsalia, nedum coniu- gia non infringat 126, & deinceps vsque ad 134	
ad continentiam vocatio vnde intelligatur	127
Copula sponsalia quævis subsequens obli- gat	10
Corrupta sponsa obtrusa pro virgine, quid statuendum	87
Cypriani locus	107.132

D

D Auid cur vinxerit concubinas suas 65, & deinceps.	
Debiti nomen non rectè à Canonicis expli- catum	196
Demosthenis locus	59
Deportatio coniugium non dirimit	239
Descendentes	11
Deferere infidelem an possit fidelis	200

I N D E X.

Deserta persona an possit nouum coniu- gium, superstitie deferente, inire	201.& deinceps.
desertor quis	188
desertor est interdum qui in speciem con- sentit cohabitare	200,& deinceps.
desertor quo loco sit si ignoretur, quid sta- tuendum	206
desertore redeunte, & vxorē repetente quid statuendam	207
an quouis Desertio coniugium dirimat	202
desertione solui matrimonium	188
vsque ad	200
Deus-dedit Papæ, canon ineptissimus ex- penditur	135.& deinceps
Discedere an possit fidelis à fidei	205
Diuortij nouas causas nulli homini licuit verbo Dei adiicere	218,& deinceps.
diuortiorum causæ ab Imperatoribus exco- giratæ, cur non admittendæ in conscien- tiæ foro,	264,& deinceps,
diuortium quid	5
diuortium cur sic vocatum	142
diuortium primum Romæ serò factum	221
diuortia cur olim priuatim facere licuit	244
diuortia temerè facta Romæ coercita	221
diuortij libellum cur maritus dare poterat, vxor non item	170

E

Elephantiacum sanus sequi non modò
non tenetur, sed etiam prohibendus est
241:& deinceps.

INDEX.

elephantiasis est morbus insanabilis contagiosus	96
elephantiasis consummatum matrimonium non dissoluit	242, & deinceps.
Emanuel Portugalliæ rex duas sorores duxit	75
ἐπιφάνεια	54
Epiphanij locus insignis	163
Episcopos an sit verum sese non obieciſſe Imperatoribus novas de repudiis & divortiis leges ferentibus	217. 218
ἐπιστάτων mulierum origo	92
Error in nomine non vitiat sponsalia, quum de corpore constat	85
errore facta sponsalia quatenus valeant	83, & deinceps vsque ad
Error personæ consummato coniugio an obiici possit	151
Euāgeliū quomodo nō aboleat	πολιτείας 213
Eunuchorum sponsalia & coniugia irrita & abominanda	95, & 254
Executio	91
de Extranea ducenda lex Moſis expenſa	103

F

FAbiolæ repetitum coniugium	250
Ferdinādus Neapolitanus amitā duxit	75
Fideli ad infidelitatem deſciſcente, & fidelem deferente an ſolutus ſit fidelis	121
Fornicationis nomine nō ſemper comprehendendi idololatriam	116
Frigiditas	91. 229
Furor quatenus ſponsalia vitiet	99

I N D E X.

furor consummatum coniugium non dirimit 225, & deinceps.

Sponsalia verbis de Futuro concepta non obligant præcisè 6.7.9.

G

Gallica ecclesia meliùs quàm Romana iudicauit 92

Gloris filia an duci possit 47

Gradus quid 11

H

Hieronymi locus 107.132.162.175
249

Higini Pontificis locus 133

I

Idololatria certo respectu minùs graue peccatum quàm adulterium 106, & 218

Impuberum sponsalia quatenus inutilia 81

de Incestu leges diuinæ sunt vniuersales & perpetuæ 10

incestus pœna 69

incestuosæ sponsalia quæ 10

incestuosæ coniunctiones nō omnes à Mose expressæ 50

cum Infideli sponsalia fidelis valere 99

infidelium cōiugia vera & in foro conscientiæ rata 99, & deinceps vsque ad 123

inter infideles legitima coniugia etiā rata 119

infideles non omnes pares 102

de Infidelibus non ducendis lex Mosis expressa 104, & deinceps.

Iniuria maior non semper efficit potiore conditionem eius cui est illata. 147

iniu-

I N D E X.

iniuriæ condonatio non impedit iudicium publici criminis	172
Interdictio aquæ & ignis, coniugium non tollit	230
Inutilia si sponsalia, an semper inutile coniu- gium	143. & 144
Ioseph quomodo iustus cogitans Mariam clam dimittere	172. & deinceps.
Ius saum an possit coniux alteri cedere	230 242
Iustinianus continentiaæ votum perperam vrget	222
iustinianus quomodo primus prohibuerit coniugia dissolui mutuo consensu	222
Iustini locus	240

I

L eonis imperatoris nouella reprehensa 225 & deinceps	
inter Legitima & rata an rectè distinxerint <i>Canonicæ</i>	110
Liberi	11
Luctus tempus rectè constitutum	223
Ludouicus duodecimus vxorem cognitam malè repudiauit	83

M

M agistratus ciuilis leges de coniugiis 247	
Magistratuū leges ciuiles de inutilibus con- iugiis quatenus valeant	125. 126
Maiores	11
Maritus quousque mulieris caput	170
Martini quinti turpis dispensatio	36. 76
Matrimonij characterem manere, insulsum	

I N D E X.

commentum	161
Meretrices è lupanari ad coniugium educere, meritorium est opus Clementi tertio	253
<i>Monscester Dax & Japhet</i> differunt	3
in Monasterium detrusio, adulterii pœna à Satana excogitata	188
Morbi turpes	97
morbidiuturni nec tamen copulam impediētes	98
Morositas aut mala tractatio an dirimat cōiugium	204
Mors civilis non per omnia equiparatur naturali	218, 219
morte dissolui coniugia quantūvis rata	153
Mosis lex de excitando fratris semine explicata 54, & deinceps.	
N	
N Auarrenæ Reginae coniugium cum Cliuenfi Duce cur irritum iudicatū	151
Non debere, pro nō teneri, Gallicismus	179
Nuptiarum benedictio	44
O	
Officialis curia	248
P	
P Aralysis	91
absque Parentum consensu facta sponsalia non valent	76
Parentes an consummato matrimonio possint intercedere	147, & deinceps.
parentibus an cogantur liberi consentire	79
in Patris facultatibus censentur liberi	76
Patria potestas	76. & deinceps.

I N D E X.

Patrinos adhibendi mos	134
Paulus nihil adiecit Christi sententiæ de di- uortio	189, & deinceps 217
Pellex quid	249
Pellices Hebræorum, vxores	249. 250
Petrus quo iure Ananiam & Sapphiram oc- ciderit	247
Philippus Burgundiæ dux viduam patruï du- xit	75
Platonis locus insignis	74
Plutarchi locus	49
Pœnitentiæ publica non adimit contrahen- di matrimonij facultatem	186
Pœnitentiæ certum tempus non rectè con- stitutum	69. & deinceps
Pontifices Pelagius & Alexander concubi- natus fautores	251, & deinceps
Posterii	11
in Præsens tempus sponsalia verbis conce- pta, præcisè obligant	69
Prohibitorum graduum cognationis regu- læ & deinceps	26
Prohibitionum affinitatis regulæ	46. & de- inceps.
Propior gradus interdum non prohibetur, remotior autem prohibetur	28
Pudenda fratris quid apud Moſen	51
R	
R Ahab coniugium quomodo legitimum	105
in Raptu quid constituendum	238
Repudium quid	54
	Salo-

I N D E X.

S

S Alomonis Rabini sententia expensa	53
S amsonis coniugia illegitima	105
Scholastici reprehensi	9.72
Scortatio definere potest in cōiugium, adul- terium non item	257
Seruitus apud Paulum declarat matrimonii vinculum	192
Seruitus pœnæ non dirimit coniugium	230
Sobrinus	15
sobrino propior	15
Sorores duæ ab vno duci non possunt, nec duo fratres accipi 57, & deinceps vsque ad 63. vide	76
de Sponso vel sponsa duorum quid iudican- dum	100
sponsa obtrusa pro virgine, si deprehendatur corrupta	229
ex sponsu actio	6.7
sponsalia cur instituta	4
sponsalia veterum	6.7
sponsalium denuntiatio publica	4
Sterilitas non dirimit matrimonium	240
Suetonii locus	48
Synodi sextæ expensum decretum	III, &
deinceps.	

T

T Empus inter sponsalia & nuptias defi- niendum	224
Tertulliani locus	100.133
Theodosius etiã post illegitimum diuortium nuptias malè concedit	223
Tole-	

I N D E X.

Toletana synodus prima concubinam per-	
mittit	252
toletanæ synodi octauæ canon ridiculus	186
Tridentinum conciliabulum à quo spiritu	
gubernatum	112. & deinceps.
eiusdem diabolicum decretum	148
tridentinum concilium in omnes Patres, at-	
que adeò in Papas præcedentes anathema	
pronuntiat	150

V

V Iduam patruï duxit Philippus Burgūdiæ	
dux	75
Vis aut metus quatenus sponsalia reddat in-	
utilia	82
vis aut metus an consummato matrimonio	
possit obiici	151
Vitium seu morbus plenā coniugii consum-	
mationem penitus impediens	150
Vxor an possit aduersus maritum petere di-	
uortium	170. & deinceps.
vxor infidelis ab infideli repudiata, an ab eo-	
dem post baptismum repetenda	114
vxores pro sororibus habere diabolicū com-	
mentum	92

LOCI SCRIPTURÆ

diligentius explicati..

*Antecedentes numeri caput & versiculum locorum, subsequens
vero numerus paginam indicat.*

GENES. II. vers. xx, pag. 112, & 165. Item xx. xii,
pag. 39. Item xxxviii, xv, & c. pag. 62.

EXOD. xxi. vii. pag. 88.

LEVIT. xviii, xviii, pag. 56, & deinceps.

DEUT. v, v, pag. 61. Item xxi, i, pag. 118. Item
xxii, xix, pag. 208. Item xxi, iii, iii, pag. 200, &
deinceps.

I. SAMUEL. xxv, xliii, pag. 203.

II. SAMUEL. i, iii, xliii, pag. 203. Item xiii, xiii,
pag. 40. Item xx, iii, pag. 74.

ESDR. ix, i, ii, pag. 118, & 120.

IOB. i, xii, & xviii. pag. 88.

PROVERB. xviii, xxiii, pag. 200.

IEREM. iii, i, pag. 131, & 203.

MALACH. ii, xv, pag. 194.

MATTH. ii, xix, pag. 196. Item v, xxxii, pag. 178,
& deinceps. Item xix, v, & c. pag. 165, & 180, &
225, & 244. Item xxii, xxiii, pag. 62.

IOAN. viii, xi, pag. 202.

ROMAN. vii, ii, iii, pag. 180.

I. CORINTH. vii, ii, iii, iii, xi, xii, xxxix, pag. 113, &
181, & 202, & 223, & 224, & 256.

II. CORINTH. vi, xiii, xvii. pag. 115, & 120.

